

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DİNİ MOTİFLİ VE ULUSLARARASI
BİR TERÖR ÖRGÜTÜ OLARAK
EL-KAİDE**

Beyhan GÜRBÜZ

Ankara, 2008

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DİNİ MOTİFLİ VE ULUSLARARASI
BİR TERÖR ÖRGÜTÜ OLARAK
EL-KAİDE**

Beyhan GÜRBÜZ

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. İdris BAL**

**Ankara, 2008
(Fotokopi ile çoğaltılabilir)**

TEZ ONAY SAYFASI

06/06/2008

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne**

Beyhan GÜRBÜZ'e ait "Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak El-Kaide" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Üye (Başkan) Doç. Dr. Bülent OLCA Y

Üye (Danışman) Doç. Dr. İdris BAL

Üye Yrd. Doç. Dr. Ayşe Bahar TURHAN HURMİ

ÖZET

DİNİ MOTİFLİ VE ULUSLARARASI BİR TERÖR ÖRGÜTÜ OLARAK EL-KAİDE

Beyhan GÜRBÜZ

Bu çalışmada; Selefi-Vahhabi ideoloji ile uluslararası ve dini motifli bir terör örgütü olan El-Kaide arasındaki ilişki ortaya konularak, El-Kaide terör örgütünün, küresel amaçları ve bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla İslam dinini nasıl bir araç haline getirdiği tartışılmıştır.

Tezin ilk bölümünde, terör ve terörizm kavramları tanımlanarak, devlet terörizmi, devlet destekli terörizm ve uluslararası terörizm hakkında açıklamalarda bulunulmuş, uluslararası hukukta terörle mücadele NATO, AB ve BM çerçevesinde ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ise dini motifli terörizm kapsamında İslam, İslamcılık ve fundamentalizm kavramları açıklanmış, El-Kaide üyeleri tarafından benimsenen Selefi-Vahhabi ideoloji analiz edilerek, bu ideolojinin gelişimine katkıda bulunan ideologların görüşlerine değinilmiştir. Çalışmamızın sonunda ise El-Kaide terör örgütü bütün yönleriyle ele alınarak, İslam'da cihad ve Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde El-Kaide'nin cihad yorumu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, dini motifli terörizm, Usame Bin Ladin, El-Kaide, Selefi-Vahhabi ideoloji, cihad.

ABSTRACT

AL QAEDA AS AN INTERNATIONAL TERRORIST ORGANISATION WITH RELIGIOUS INCLINATION

Beyhan GÜRBÜZ

In this study; setting forth the relation between Selefi-Vahhabi ideology and Al Qaeda which is an international terrorist organization with religious inclination, the global goals of the Al Qaeda and how it uses Islam as a tool for achieving these goals is discussed.

In the first part, terror and terrorism were defined and state terrorism, state supported terrorism and international terrorism were explained; fight against terrorism in international law was discussed in the framework of NATO, EU and UN. In the next part, the terms Islam included as terrorism with religious inclination, Islamism and fundamentalism were explained, Selefi-Vehhabi ideology, adopted by the members of Al Qaeda was analyzed and the ideas of the ideologists contributed to the development of this ideology were touched on. At the conclusion of the study, all aspects of the Al Qaeda and Al Qaeda's view of the jihad in the framework of jihad in Islam and the Selefi Vahhabi ideology were discussed.

Key words: Terrorism, terrorism with religious inclination, Usame Bin Ladin, Al-Qaeda, Selefi-Vahhabi ideology, jihad.

ÖNSÖZ

William Shakspeare bir cümlesinde şöyle demiştir: "Şeytan bir günah işleteceği zaman, işe bu günahı kutsallık zırhına sarmakla başlar". Yüzyıllar önce söylenen bu söz, günümüz terör örgütlerinin açıklanması açısından son derece önemlidir. Çünkü bugün dünyanın her yerinde eylem yapma kapasitesine sahip El-Kaide terör örgütü, eylemlerini meşrulaştırmak için İslam'a sarılmakta, bu dinin en radikal ve en katı yorumu olduğunu söyleyebileceğimiz Selefi-Vahhabi ideolojiden aldığı bir takım referanslarla kendini ve eylemlerini kutsallaştırma gayreti içine girmektedir.

Günümüzde uluslararası güvenliği tehdit eden sorunların başında terörizm gelmekte, El-Kaide terör örgütü ise bu olgunun başkahramanı olarak kendini göstererek her geçen gün tehlikesinin boyutunu artırmaktadır.

Bu kapsamda bana, dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olan El-Kaide hakkında araştırma imkânı veren, ümitsizliğe kapıldığım her anda beni motive ederek araştırmamı tamamlamama yardımcı olan çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. İdris BAL'a şükranlarımı sunarım. Tez çalışmam sırasında, fikirlerinden yararlandığım Özgür ÖZTÜRK'e, teknik konulardaki yardımları için Evren EFE'ye ve desteğini hiç eksik etmeyen Nuray ŞİMŞEK'e, içten teşekkürlerimi sunarım.

Terör konusunda çalışacak araştırmacılara faydalı olması dileklerle, çalışmayı aileme armağan ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	Sayfa No iv
İÇİNDEKİLER	v

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
-------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

2. TERÖR VE TERÖRİZM	10
2.1. Giriş.....	10
2.2. Kavram Olarak Terör ve Terörizm	14
2.3. Devlet Terörizmi	24
2.4. Devlet Destekli Terörizm.....	26
2.5.Uluslararası Terörizm	28
2.6. Uluslararası Hukukta Terörizm.....	33
2.6.1.Terörizm ve NATO	36
2.6.2.Terörizm ve AB.....	39
2.6.3.Terörizm ve BM.....	47
2.7. Sonuç.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİNİ MOTİFLİ TERÖRİZM ve SELEFİ-VAHHABİ İDEOLOJİ.....	60
3.1. Giriş.....	60
3.2. Dini Motifli Terörizm	63
3.3. İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm	71
3.4. Müslüman Toplumlarda Radikalleşme	78
3.4.1. İslam Dininde Yaşanan İlk Ayrılık Hariciler	88
3.4.2. Selefi-Vahhabi İdeoloji ve İbn Teymiyye.....	94
3.4.2.1. Hasan El Benna ve Seyyid Abdülala Mevdudi	106
3.4.2.2. Seyyid Kutub.....	112
3.5. Sonuç.....	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EL-KAİDE VE ULUSLARARASI CİHAD.....	122
4.1. Giriş.....	122
4.2.Kavram Olarak El-Kaide	124
4.3.Usame Bin Ladin ve Örgütü El- Kaide.....	126
4.4.Abdullah Azzam ve El-Kaide	149

4.5.El Kaide'nin Amacı	155
4.6.İslam'da Cihad ve El-Kaide'nin Cihad Yorumu	156
4.7. Sonuç.....	169

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ	172
EKLER	180
KAYNAKÇA	184

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Uluslararası ortaya çıkan ilişkilerin doğasında, uluslararası sistem içinde mevcut yerin korunması veya bu yerin daha ileri taşınması mücadelesi yer alır. Terörizm ise bu mücadelede kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmakta, savaş ve diplomasi yoluyla giderilemeyen sorunların çözümünde bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.¹ Hedefe ulaşmak için her yolu meşru kabul eden terörizm; hukuk, ahlak, gelenek ve benzeri bütün toplumsal düzen kurallarını görmezden gelmekte buna bağlı olarak millet, din, mezhep, yaş, cinsiyet ayrımı yapmadan bütün insanları hedef alabilmektedir.

Terörizmle ilgili araştırma yapan veya bu konunun çözümü için çalışmalarda bulunan hemen hemen herkes bu kavramla ilgili tanımların çokluğundan ve bu kavramı tanımlamanın zorluğundan şikâyet etmektedir. Olaya hangi taraftan bakıldığına bağlı olarak bir eylemin terör veya meşru bir direniş olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülebilmekte, çoğu zaman kişi kendisini bir tarafa daha yakın hissettiğinden başkalarına haksız görülen bir eylemi haklı bir nedene bağlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda birinin özgürlük savaşçısı diğerinin teröristi olabilmektedir.²

Uluslararası hukuk açısından değerlendirdiğimizde terörizmin, insan haklarını ihlal eden ve temel hak ve özgürlüklere karşı gerçekleştirilen yasadışı bir eylem olduğu söylenebilir. Bu nedenle devletler ve uluslararası örgütler, insan hayatına ve vücut bütünlüğüne olduğu kadar toplumsal açıdan kamu düzenini yıkmayı amaç edinen terörizmi engellemek zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere pek çok uluslararası ve bölgesel kuruluş, terörizmi bütün insanların ortak problemi ve düşmanı kabul

¹ Osman Metin Öztürk, "Uluslararası İlişkiler Terörizm ve Türkiye", Ankara, **2023 Dergisi**, Sayı: 32, 2003, s. 8.

² Ahmet Özel, **İslam ve Terör Fikhî Bir Yaklaşım**, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, s. 119.

etmiştir. Bununla birlikte terör örgütleri, savundukları ideolojiye bağlı olarak, yaşadıkları sıkıntıların ve uğradıkları haksızlıkların mevcut yönetimler olduğunu iddia etmekte ve buna bağlı olarak bu yönetimleri yıkararak, daha adaletli ve daha mutlu bir toplumsal düzen getireceklerine inanmaktadırlar. Bu nedenle kendilerini toplum tarafından henüz değeri bilinmeyen birer kahraman olarak gören teröristler, zaman içerisinde toplumun bilinçleneceğini ve kendilerine gereken desteği vereceğini düşünürler. Amacı ne olursa olsun insanların ölümü göze alıp, zorluklarla dolu yaşam şartlarına katlanarak silahlı şiddete başvurmaları gerçekten düşündürücü bir durumdur. Bu sebeple terörizmle mücadelede başarılı olmak isteniliyorsa, devletlerarası işbirliğinin yanı sıra konunun akademik ve bilimsel çalışmalarla da ele alınması bir zorunluluk olmuştur.

11 Eylül 2001 tarihi, iç savaş sonrası kendi topraklarında hiç savaş görmeyen Amerikalılar için tam bir şok olmuş, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarihinde ilk kez kendi evinde saldırıya uğramıştır.³ Binlerce sivil insanın hayatını kaybettiği bu eylemler, günümüzde terörizmin ne kadar önemli bir boyut kazındığını gözler önüne sererken, o güne kadar terörizm hakkında ortaya konulan bütün Batılı kavramları da değişikliğe uğratmış ve ortaya, uluslararası terörizm olarak da adlandırılan “küresel terör” kavramı çıkmıştır.⁴

Dinin, toplumsal bir kavram olarak uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığı ve zaman zaman uluslararası çatışmaların temel konusunu oluşturduğu bilinen bir gerçektir. 11 Eylül terörist saldırıları ile din, her zamankinden daha fazla uluslararası sistemi meşgul etmeye başlamış ve bu tarihten sonra yaşanan süreç, dinin küresel etkilerini de gözler önüne sermiştir. Bunun en önemli sebebi ise dini öğretilerden esinlenen ve faaliyetlerini bir takım dini referanslarla meşrulaştırmaya çalışan şiddet ve terör gruplarıdır. Bu terör gruplarından en tehlikelisi uluslararası bir şebeke olarak nitelendirilen El-Kaide terör örgütüdür.

³ Metin Sever, “Şiddet ile Demokrasi Arasında Dünya”, **Düşmanımı Arayan Savaş**, (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 21.

⁴ Andrew Mango, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, (çev. O. Azizoğlu), İstanbul, Doğan Kitap, 2005, s.103.

Günümüzde, dünyanın değişik bölgelerinde faaliyet gösteren, isimleri, politik amaçları ve eylem biçimleri birbirinden farklı yüzlerce terör hareketine ve örgütüne rastlamak mümkündür. Bu örgütlerin birçoğu, hedef alınacak bir komuta merkezi olmayan aşırılık yanlısı gruplardan oluşan gevşek bir karışım, Usame kültürünün etrafında inşa edilmiş bir şemsiye örgüt olan El-Kaide'ye bağlıdır. El-Kaide terör örgütü “sabit merkezi olmayan ve dünyanın her yanında aktif üyeleri bulunan küresel çok uluslu yapısı”⁵ ile dünya devletlerinin mücadele ettiği diğer terör örgütlerinden ayrılmakta ve dünyanın her hangi bir ülkesinde terör eylemi yapabilmektedir. Örgütün amaçlarına baktığımızda ise karşımıza iki husus çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Müslüman ülkelerin iç işlerine karışan ve İsrail’le işbirliği içinde Ortadoğu’yu kendi istekleri doğrultusunda şekillendiren başta ABD olmak üzere Batılı güçleri Müslüman topraklarından çıkarmak, ikincisi ise bu ülkelerle işbirliği içinde olan ve İslami olmadıklarına inandıkları rejimleri ortadan kaldırarak Ortadoğu’da bir İslam Devleti kurmaktır.⁶

El-Kaide’nin güçlenmesini ve yaygınlaşmasını sağlayan en önemli unsur aşırı İslamcı dünya görüşüdür. Bütün dünyada eylem yapma kapasitesine sahip örgütü tehlikeli kılan da bu kapasitesinden çok, sahip olduğu ideolojidir. İslam’ın en katı yorumu olduğunu söyleyebileceğimiz Selefî-Vahhabi ideolojiden beslenen örgüt, Panislamizm’i savunan bu ideoloji sayesinde dünya genelinde radikal çizgide bulunan bütün İslamcı oluşumlar ile rahatlıkla iletişim kurmakta ve pek çok radikal İslamcı gruptan destek görmektedir.

İslam her ne kadar terörü meşrulaştıran bir din olmasada, dünya genelinde meydana gelen terör eylemleri incelendiğinde, bu eylemleri gerçekleştiren kişilerden pek çoğunun El-Kaide üyesi ve Müslüman olduğu, Müslüman ülkelerde eğitim aldığı, eylem gerçekleştirilen ülkeleri kâfir ve yok edilmesi gereken ülkeler ilan ettiği, eylemlerini İslami söylemlerle meşrulaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu kapsamda, El-Kaide ile Müslüman toplumlar arasında bir bağlantı olduğu

⁵ John Gray, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, (çev. Zehra Savan), İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s. 66.

⁶ Selçuk Arı ve Okan Arslan, **Uluslararası İlişkiler ve Din, Tanrı Tarafsız mı?**, Ankara, Platin Yayıncılık, 2005, s. 203.

söylenbilir. İslam dininin benimsendiği Müslüman ülkeler incelendiğinde bu ülkelerin, politik, kültürel, sosyolojik, ekonomik, tarihsel vb. birçok konuda farklılıklar gösterdiği ve bu farklılıklara bağlı olarak farklı yaşam biçimlerine sahip oldukları görülmektedir. Bu kapsamda, Müslüman toplumlar, tek ve homojen bir yapı göstermemektedir.

11 Eylül'den sonra insanların içine düştüğü en büyük yanılgı hiç şüphesiz, ABD-Arap ilişkilerinin o gün başladığının sanılmasıdır. Ancak bu ilişkinin başlangıcı çok daha gerilere, İsrail Devleti'nin kuruluş kararının alındığı Yalta Konferansına kadar gitmektedir. Yahudilerin kesin olarak Nazi kamplarından kurtarılmasının amaçlandığı bu karar, Filistin ve Arap Dünyasına karşı Siyonist terör hareketlerinin de başlamasına sebep olmuş, İsrail Devleti, bu teröre başta ABD olmak üzere Batı'nın sessiz kalmasıyla kurulmuştur.⁷

İsrail Devleti kuruluşunun ardından kendisine verilenlerle yetinmeyi bilmeyerek, topraklarını genişletmeye başlamış ve çok sayıda Filistinlinin evlerini terk etmesine sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 günü meydana gelen intihar saldırıları, Batı desteği ile kurulan ve her yaptığı yine bu ülkelerce desteklenen İsrail Devleti'ne karşı beslenen düşmanlığın bir Arap-İsrail düşmanlığından, nasıl Arap-Batı düşmanlığına dönüştüğünü gözler önüne sermiştir. Saldırıların ardından ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahalede bulunması, yıllardır, askeri olarak çok yetersiz olan Filistin'de, Filistin halkının temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması, Bosna Hersek'te azınlık durumundaki Müslümanların maruz kaldığı baskı ve şiddet, Çeçenler ve Rusya Federasyonu arasındaki çatışma, Müslüman toplumlarda ciddi bir rahatsızlık meydana getirmiştir. Bu rahatsızlık, dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan radikal kesimlerin, Müslümanların haklarını kazanmak için terör eylemleri dâhil her yola başvurabileceğini kabul ederek bu doğrultuda faaliyet göstermelerini sağlamıştır. Bu kesimlerce hedef Batı ve Batıyla işbirliği içinde faaliyet gösteren

⁷ Willem Oltmans, **Küresel Terörist**, (çev. İ. Halit Elçi), İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi, 2002, ss.139-140.

Müslüman ülkeler ve bu ülkelerin yöneticileridir.⁸ Bu kapsamda, seküler yapısı ile Türkiye de, El-Kaide'nin hedef tanımlaması içine girmektedir. Bu nedenle El-Kaide ile mücadelede etkin ve başarılı politikalar üretebilmek için bu örgüt üzerine bilimsel çalışmalar yapılması ve yapılan çalışmalarda örgüt üyelerinin radikalleşme süreçlerinin Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde ele alınması ve tartışılması hayati bir önem taşımaktadır.

El-Kaide, yaptığı eylemleri cihad adı altında meşrulaştırma ve sempatanlarının sayısını artırma gayreti içindedir. Bu kapsamda, El-Kaide lideri Usame Bin Ladin, cihadla ilgili olarak İbn Teymiyye'nin; 'dini ve imanı savunmak için savaşmak ortak bir görevdir, imandan sonra hayatı ve dini bozan düşmanla savaşmaktan başka görev yoktur' sözüne atıfta bulunarak cihadın, dinde imandan sonra gelen en öncelikli görev olduğunu vurgulamaktadır.⁹ Usame Bin Ladin'in cihadla ilgili olarak Selefi ideolojinin kurucusu kabul edilen İbn Teymiyye'ye gönderme yapması, onun, radikal bir İslam yorumu olan Selefi-Vahhabi ideoloji yaklaşımını benimsediğini, aynı zamanda cihad kavramını, bu ideoloji kapsamında şiddet temelinde öncelikli bir dini görev olarak değerlendirdiğini kanıtlamaktadır.

Küresel çapta eylemler gerçekleştiren bu örgütün fikri alt yapısı incelendiğinde, kendinden önce pek çok radikal İslamcıya ilham kaynağı olan, İslam'ın en katı şekilde yorumlandığı Selefi-Vahhabi ideolojiden etkilendiği görülmektedir. Bu sebeple, kendi ideolojisini benimsemeyen kişileri Müslüman kabul etmeyen ve bu kişilerin canlarını ve mallarını helal sayan El-Kaide üyelerinin, İslam dinini nasıl yorumladıklarının anlaşılabilmesi için örgütün benimsemiş olduğu Selefi-Vahhabi ideolojinin sağlıklı şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Selefilik, Müslümanların karşılaştıkları sorunların çözülebilmesi için Kuran'a ve Hz. Peygamber'in sünnetine dönüşü temel alan bir ideoloji olarak, ilk defa Hicri

⁸ Özgür Öztürk, **El Kaide'nin Düşünsel Artyöresi ve Özenin Radikal Söylem İçinde Sabitletme Süreci**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2008, s.2.

⁹ Michel S. Swetnam ve Yonah Alexander, **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Laden**, (çev. Derya Engin), İstanbul, Güncel Yayınları, 2001, s. 107.

4. (Miladi 10.) yüzyılda Suudi Arabistan'ın Yemen bölgesinde, ortaya çıkmıştır.¹⁰ İkinci kez Hicri 7. (Miladi 13.) yüzyılda İbn Teymiyye tarafından tekrar canlandırılan bu ideolojinin, üçüncü kez dirilişi Hicri 12. (Miladi 18.) yüzyılda Muhammed Bin Abdülvehhab tarafından gerçekleştirilmiştir.¹¹ Selefi ideolojide, Kuran ve Sünnette yer alan hususların yoruma başvurulmadan olduğu gibi kabul edilmesi esastır. Bununla birlikte, Selefi-Vahhabi ideolojinin mimarları ve destekçileri, akıl ve bilimle ilgili yorumlara şiddetle karşı çıkmakta ve yüzyıllar boyunca her türlü modernleşmeyi dinden sapma olarak kabul etmektedir.¹²

Uzun vadede Sünni İslam Halifeliğinin tekrar kurulmasını amaçlayan El-Kaide, küresel bir İslam devrimi gerçekleştirmek amacıyla cihadı slogan haline getirmiş ve cihad kavramı yine Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde ele alınmıştır. Selefi-Vahhabi ideolojiye göre cihad, İslam düşmanlarına karşı Müslümanlar tarafından yapılan şiddet içerikli faaliyetlerdir. El-Kaide'nin söyleminde 'cihad' sözcüğünün, belirlenen siyasi hedefler çerçevesinde şiddet kullanmayı zorunlu kılan bir vurgu kazandığı gözlenmektedir.¹³

11 Eylül sonrası yapılan propagandaların başarıya ulaşması sonucu, küresel terörün, İslamcı çevrelerce organize edildiği ve uygulandığı fikri neredeyse bütün dünyada kabul görmüş durumdadır. İslam dininin terörü meşrulaştırmadığına dair açıklamalar sıkça dile getirilmiş olsa bile, saldırıların sorumluluğunun yüklendiği El-Kaide terör örgütü, İslami değerler uğruna savaştığını ve İslam'ı en iyi şekilde kendilerinin yorumladığını ileri sürmektedir.

Bu çalışmada; Selefi-Vahhabi ideoloji ile El-Kaide arasındaki ilişki ortaya konularak, El-Kaide terör örgütünün, kendi küresel amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla İslam dinini nasıl bir araç haline getirdiği tartışılacaktır.

¹⁰ Richard Whelan, **El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit**, (çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan), Ankara, Platin Yayınları, 2006, s.83.

¹¹ Muhammed Ebu Zehra, **İslam'da Siyasi, İtikadî ve Fıkî Mezhepler Tarihi**, (çev. Sıbğatullah Kaya), İstanbul, Harf Yayınları, 2006, s. 197.

¹² Mehmet Faraç, **İkiz Kuleler'den Galata'ya El Kaide Turka**, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2004, s. 99.

¹³ Whelan, **El-Kaidecilik...**, ss. 95-97.

Çalışmamızın kapsamını aşağıdaki sorular oluşturmaktadır.

1- Terör ve terörizm kavramlarının henüz üzerinde anlaşılmiş evrensel bir tanımının bulunmaması, terörizmle mücadelede bir takım zafiyetlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

2- 11 Eylül 2001 günü yaşananlar günümüzde terörizmin ne denli önemli bir boyut kazandığını gözler önüne sererken literatüre küresel terör tanımını da kazandırmıştır.

3- El- Kaide'nin her ülkede eylem yapabilme kapasitesi ve Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde şekillenen küresel hedefleri, Müslüman olsun olmasın bütün ülkeleri tehdit altında bırakmaktadır.

4- El-Kaide hareketini sadece günümüze ilişkin bir olgu olarak değerlendirmek doğru değildir. El Kaide, çok önceden var olan ve son derece katı bir İslam yorumu üzerine inşa edilmiş Selefi-Vahhabi ideoloji'nin bir düşünce sistemi olarak günümüzde yeniden üretimine dayanmaktadır.

Beş bölümden oluşan tezimiz, kütüphane çalışması yapılarak ve konuyla ilgili yerli ve yabancı yazarlarca hazırlanan kaynaklar taranarak hazırlanmıştır. Ayrıca elektronik veri tabanlarından yapılan tarama ile yayımlanmış makaleler de incelenmiştir. Toplanan veriler tasnif edilerek, El-Kaide'nin dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olduğu, İslam dininin en katı yorumu olarak nitelendirebileceğimiz Selefi-Vahhabi ideolojiden beslendiği ve küresel eylemlerini bir takım dini referanslarla meşrulaştırmaya çalıştığı ortaya konulmuştur.

Birinci bölümünü giriş bölümünün oluşturduğu çalışmamızın ikinci bölümünde, henüz üzerinde anlaşılmiş ve bütün dünyaca kabul edilmiş evrensel bir tanımlı bulunmayan ve bu nedenle mücadelede zafiyetlerin yaşandığı terör ve terörizm kavramlarının; nasıl algılandığı, çeşitleri ve uluslararası boyutu açıklanmaya çalışılmış, El-Kaide terör örgütü ile küresel boyuta taşınan terörizmin uluslararası hukuktaki yeri tartışılmıştır. Uluslararası örgütler kapsamında ise etki alanı ve gücü

itibariyle ön plana çıkmış Kuzey Atlantik İttifakı (NATO), Avrupa Birliği (AB) ve BM gibi El-Kaide'nin düşman tanımlaması içinde yer alan uluslararası ve bölgesel kuruluşlar kapsamında terörizmle mücadele konusunda yürütülen çalışmalar anlatılmıştır. Bu bölümde terör ve terörizm üzerine yapılan çalışmalara önemli katkılar sunan İ. Bal, F. Ercan, İ. Kaya, M. Caşın, S. Başeren, O. M. Öztürk, B. Davies, W. Laguer, D.Ü. Arıboğan, F. Ercan, T. Tavas, Z. Cirhinlioğlu, A.Mango, Y. Altuğ, P. Wilkinson, C. Başak, E. Çitlioğlu gibi yazar ve araştırmacıların yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde; El-Kaide'nin dini motifli bir terör örgütü olmasından hareketle, dini motifli terörizmin ne olduğu ve bir takım terör örgütlerinin kendilerine eleman ve sempatizan toplamak ve eylemlerini haklı çıkarmak amacıyla dini nasıl bir meşrulaştırma aracı olarak kullandıkları açıklanmıştır. Günümüzde dini terör denilince akla hemen radikal İslamcı gruplar ve örgütler gelmektedir. Unutulmamalıdır ki bütün semavi dinler gibi İslam Dini de terörü meşrulaştırmamaktadır. Ancak günümüzde uluslararası çapta, çok fazla insanın yaşamını yitirdiği bazı büyük terör eylemlerinin, Müslüman olan kişilerce gerçekleştirildiği de bilinen bir gerçektir. Bu kişiler yaptıkları açıklamalarda İslam dininin Asr-ı Saadet olarak anılan, Hz. Muhammed ve Dört Halife dönemine göndermeler yapmakta ve Müslüman toplumları, başlarındaki Batı yanlısı kâfir yöneticilerden temizleyerek Asr-ı Saadet dönemine döndürmeyi ve bütün dünyada söz sahibi olacak bir İslam Devleti kurmayı amaçladıklarını belirtmektedirler. İslam tarihi incelendiğinde pek çok dönemde bu tür düşüncelere sahip kişilerin radikal bir takım faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Ama bunlardan hiç birisi El-Kaide kadar tehlikeli olmamış, mücadelelerini belli bir bölge içinde ve kendi yöneticileriyle sınırlı tutmuşlardır. El-Kaide hareketinin daha iyi anlaşılması açısından bu bölümde, İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm kavramları açıklanmış ve Müslüman toplumların radikalleşme süreci incelenerek, İslam'da ilk ayrılık olan Hariciler anlatılmıştır. Bugün birçok terör örgütünün harici zihniyeti yansıtması bakımından Haricilerin anlatılması önem arz etmektedir. Bu bilgiler verildikten sonra Selefi-Vahhabi ideoloji ayrıntılı olarak tartışılarak, bu ideolojinin yaratıcısı İbn Teymiyye

hakkında bilgi verilmiş ve İbn Teymiyye'nin ideolojisini geliştiren Hasan El-Benna, Seyyid Abdülala Mevdudi ve Seyyid Kutub'un söylemlerine değinilmiştir. Bu bölümde; S. Arı, O. Arslan, I. Karlsson, M.A. Kirman, V. Zuhayli, B. Lewis, T. Akyol, O. Roy, G. Fuller, A. Bulaç, W. Oltmans, H. Laoust, M. Ebu Zehra, C. Lindholm, A. V. Ecer, R.H. Dökmeciyan, E. Çapan, M.Z. İşcan gibi yazar ve araştırmacıların yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde, El-Kaide örgütü, 'Kavram Olarak El-Kaide', 'Usame Bin Ladin ve Örgütü El-Kaide', 'El-Kaide'nin Amacı' başlıkları altında ayrıntılı olarak incelenerek, Selefî-Vahhabi ideolojiyi günümüz açısından tekrar yorumlayan ve El-Kaide'nin ruhani lideri olarak kabul edilen Abdullah Azzam'ın yaklaşımları üzerinde durulacak, İslam'da cihad ve El-Kaide'nin cihad yorumu tartışılmıştır. Bu bölümde, El-Kaide üzerine yaptıkları çalışmalarla ön plana çıkan J. Randal, J. Burke, R. Whelan, E. Demirel, M. Faraç, C. Taslaman, T. Kapitan, F. Mercan, R. Fisk, S. Reeve, J. L. Esposito gibi yazar ve araştırmacıların yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak, çalışma sonucunda ortaya çıkan görüşler açıklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TERÖR VE TERÖRİZM

2.1. Giriş

Bir soruna çözüm üretebilmek için öncelikle sorunun, doğru tanımlanması ve doğru anlaşılması gerekir. Bireysel ve örgütsel olarak, tarihin her döneminde insanoğlunun karşılaştığı en büyük sorunlardan biri de terörizm olmuştur. Belli bir mekânı ve zamanı olmayan öyle ya da böyle bir şekilde bütün toplumlarda meydana gelmiş ve bundan sonra da var olmaya devam edecek evrensel bir olgu olan terörizm, kimi zaman meşru bir araç olarak zorba ve baskıcı hükümetlere karşı girişilmiş bir savunma hareketi, kimi zaman da insanlığın evrensel değerlerini tehdit eden bir davranış biçimi olarak görülmüştür.

Tarihin her döneminde, mevcut devlet düzeni ve siyasi yapı, toplumu meydana getiren bireylerin ihtiyaçlarına aynı oranda cevap verememiş ve bazı bireylerin ihtiyaçları diğer bireylerin ihtiyaçları ile çelişmiştir. Çok eski tarihlerde bu durumun ortadan kaldırılması konusunda atılan adımlar arasında terör faaliyetlerine rastlanmakla birlikte, devletlerin devletlere karşı günümüzdeki şekliyle terör tarzı hareketlere giriştikleri pek görülmemiştir. Terörizm günümüzde sadece sınırlı bir bölgeyi ve o bölge içinde yaşayan bireyleri değil, büyük bir coğrafyayı ve farklı toplumları da etkilemeye başlayarak uluslararası bir boyut kazanmıştır. Son yıllarda sıkça duymaya alıştığımız bu kavram, modern bir kavram gibi algılandığında aslında çok eski bir kavram olup, uluslararası sistemde değişen dengelerle birlikte değişime uğramıştır. Onbirinci yüzyıldan ondokuzuncu yüzyılın sonuna kadar, genellikle terörün kapsamını dar tutan örgütler, eylemlerinde toplumun genelini hedef almak yerine, amaç ve isteklerinin önünde engel teşkil eden, siyasette etkili ve ölümü ses getirecek kişileri hedef almayı tercih etmişlerdir.¹ Soğuk Savaş döneminin

¹ Deniz Ülke Arıboğan, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, Ankara, Timaş Yayınları, 2003, s. 20.

yaşanmaya başlamasıyla birlikte terör kavramı da gelişmeye başlamış ve bu tarihten itibaren kişiler yerine, daha çok simgesel hedeflerin seçildiği eylemler gerçekleştirilmiştir. Yine bu dönemde, terörizm, bir siyaset aracı olarak, bloklar içinde yer alan devletlerin iç istikrarını bozarak, etkin dış politika oluşturma sürecinden ve uluslararası arenadan uzak tutulmaları maksadıyla kullanılmıştır.² Bu kapsamda modern terörizmin köklerinin, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan, İsrail Devleti'nin kurulmasına kadar uzandığı söylenebilir.³ Günümüzde uluslararası sistemde değişen dengeler ve ilişkilerde yaşanan farklılaşmalar neticesinde, sıcak savaşların yerini soğuk savaş yöntemlerinin almasıyla terörizmin daha da yaygınlaştığını söylemek yanlış olmaz.

Öztürk'e göre terör, terörü kullananlar için haklı olarak görülürken, maruz kalanlar açısından haksız olarak görülmektedir. Bu durum terörün sağlıklı bir tanımının yapılmasını zorlaştırırken aynı zamanda, herkes için geçerli bir terör tanımının yapılmasını da imkânsız hale getirmiştir.⁴ Laqueur, terörün sağlıklı bir tanımının yapılabilmesi için terör hakkında yapılacak araştırmaların, terörün kendine has karakterine, işleyiş biçimine, siyasal tercihin, sonuçlarına onu harekete geçiren ve ilham veren şeylere yönelerek, sorunu açık ve anlaşılır olarak ortaya koyması gerektiğini savunurken, aslında terörün tanımlanmasında yaşanan sıkıntılara da atıf yapmaktadır.⁵ Çünkü terör hakkında yapılan bütün tanımlamalar yapıldığı bölgenin özelliklerine göre farklılık arz etmekte bu da terör ve terörizm kavramlarının kesin hatlarıyla tanımlanmasını engellemektedir.

Soğuk Savaş sonrası yeni dönemde terörün bir başka değişiklik eğilimi de, Ortadoğu'da sosyalist ideoloji doğrultusunda faaliyet gösteren örgütlerin, Sovyetlerin dağılması sonrasında, eylem ve planlarını İslam'a mal etme çabalarının yoğunluk

² Sertaç Başeren, "Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme", **Terörizm İncelemeleri Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s. 6.

³ Barry Davies, **Terörizm Ortadoğu'da Şiddet Dünyada Terör**, (çev. Pınar Bulut), İstanbul, Truva Yayınevi, 2006, ss. 7-8.

⁴ Osman Metin Öztürk, "Avrupa ve Ortadoğu Ülkelerinin Terör karşısındaki Konumları", **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara, 2000, s.138.

⁵ Walter Laqueur, "Terörizmin Yorumlanması", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 95.

kazanmasıdır. Diğer bütün dinler gibi İslam Dini’de, insan hayatının bütünlüğünün korunması, barış, kardeşlik ve sevgiyi ön görmekte olup, esasen bir insanlık suçu olan teröre asla geçit vermemektedir.⁶

ABD’de bulunan sembolik hedeflere, 11 Eylül 2001 tarihinde, El-Kaide tarafından kaçırılan yolcu uçakları kullanılarak gerçekleştirilen ve binlerce sivil insanın yaşamını yitirdiği terör eylemleri, günümüzde terörizmin ne kadar önemli bir boyut kazandığını gözler önüne sermiştir. Zaman içerisinde bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeleri yakından takip eden terör örgütleri, bu gelişmelere paralel olarak, teknik kapasitelerini ve eylem taktiklerini de geliştirmiştir. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninin tek süper gücü olarak kabul edilen ve dünyanın en gelişmiş istihbarat sistemine sahip ABD, tarihin en büyük terör saldırılarının hedefi olmaktan kurtulamamıştır. El-Kaide terör örgütü incelendiğinde, örgütün yapılanması ve üye profili bakımından dünya devletlerinin mücadele ettikleri diğer terör örgütlerinden farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Günümüzde dünyanın değişik bölgelerinde faaliyet gösteren, isimleri, politik amaçları ve eylem biçimleri birbirinden farklı yüzlerce terör hareketine ve örgütüne rastlamak mümkündür. Bu örgütlerin birçoğu, hedef alınacak bir komuta merkezi olmayan aşırılık yanlı gruplardan oluşan gevşek bir karışım, Usame kültürünün etrafında inşa edilmiş bir şemsiye örgüt olan El-Kaide’ye bağlıdır.

Bir zamanlar bireyler tarafından devletlere karşı veya devletlerin bireylerle karşı uyguladığı terörün yerini günümüzde, El-Kaide gibi bölgesel bir alanda hareket etmeyen, faaliyetleri gibi destek çevresi de küresel olan ve karmaşık ilişkiler ağından oluşan yapılanmaların uyguladığı terör almıştır. Bu karmaşık durum terörle mücadeleyi zorlaştırırken, aynı zamanda uluslararası güvenlik için de büyük riskler oluşturmaktadır. Bu kapsamda terörle mücadelede devletlerin, uluslararası örgütler çerçevesinde gerçekleştirecekleri işbirliği faaliyetlerine önem vermeleri ve bu kapsamda politikalar üretmeleri önem arz etmektedir.

⁶ Mesut Hakkı Çaşın, “Uluslararası Hukuk Açısından Terör ve Organize Suçlar” **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, (edt. İdris Bal), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, ss. 918-919.

Dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olan El-Kaide terör örgütünün, 11 Eylül sonrası Afganistan ve Irak'a yönelik gerçekleştirilen askeri müdahaleler ile etkinlik alanının ve gücünün zayıflayacağı düşünülmüştür. Ancak, 2003 yılında İstanbul'da ve 2004 yılında Madrid'de gerçekleştirilen saldırılarla ayakta olduğunu, etkinlik alanından ve gücünden bir şey kaybetmediğini gösteren örgüt, liderleri Usame Bin Ladin'in kamuoyuyla paylaştığı, başta ABD olmak üzere Batıya ve Batıyla işbirliği içindeki Müslüman ülkelere yönelik tehditkâr mesajlarıyla halen, bütün dünya için oluşturduğu tehlikenin büyüklüğünü korumaktadır.

Terörizm her ne kadar bütün devletlerin müşterek sorunu olsa da, uluslararası terör bağlamında devletlerin başka ülkelerde meydana gelen terör faaliyetlerine bir şekilde karışmış olduğu görülmektedir. Bu karışma doğrudan olabileceği gibi, dolaylı olarak, terörist örgütün desteklenmesi şeklinde de olabilmektedir. Desteğin boyutları ise çok çeşitlidir. Destek her zaman kasıtlı olmaya da bilir. Topraklarının bütününde otorite kuramayan devletlerin otoriteden yoksun toprakları, terör örgütleri açısından kullanılabilir. Terör eylemleri gerçekleştikleri yer itibarıyla ilgili devletin hukukunu ilgilendirmekte iken birden fazla devletle ilişkilendirilen terör eylemleri ise uluslararası hukuk alanına girmektedir. Hukuk, terörle mücadelede en güçlü araçlardan birini sağlamakta, uluslararası terörle mücadele meşruiyetini hukuktan, özellikle de uluslararası hukuktan almaktadır.⁷

Bütün bunlara bağlı olarak araştırmamızın ikinci bölümünde, henüz üzerinde anlaşılmalı ve bütün dünyaca kabul edilmiş evrensel bir tanım bulunmayan ve bu nedenle mücadelede zafiyetlerin yaşandığı terör ve terörizm kavramlarının; nasıl algılandığı, çeşitleri ve uluslararası boyutu açıklanmaya çalışılacak, El-Kaide terör örgütü ile küresel boyuta taşınan terörizmin uluslararası hukuktaki yeri tartışılacaktır. Uluslararası örgütler kapsamında ise etki alanı ve gücü itibarıyla ön plana çıkmış ve El-Kaide'nin bizzat savaş ilan ettiği NATO, AB ve BM gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşlar kapsamında terörizm konusunda yürütülen çalışmalar anlatılacaktır.

⁷ İbrahim Kaya, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, Ankara, USAK Yayınları, 2005, ss. 2-3.

2.2. Kavram Olarak Terör ve Terörizm

Bir toplumda demokratik özgürlükten bahsedebilmek için, öncelikle o toplumun ekonomik güce ve özgürlüğe sahip olması gerekmektedir. Bir konuda sonuca ulaşmak ancak o konuda bir takım engellerin aşılması ile mümkündür. Normal şartlar altında eğer uygun ortam mevcutsa bu engeller yasal yollardan aşılar. Yasal yolların kapatılmış olması engellerin yasal olmayan yollardan aşılması sonucunu doğurur. Bu durum gizli örgütlenmelerin oluşmasına ve bu örgütlerin kaçınılmaz olarak şiddete başvurmasına sebep olur. Terörü doğuran en önemli sebeplerin başında korku ve baskı gelmektedir. Çeşitli araçlarla korkutularak baskı altına alınan bireyler bu durumun doğal sonucu olarak engellendiklerini hissederler. İşte insanların teröre başvurmaları için önce engellenmeleri ve bu engellemeye bağlı olarak çaresizliğe ve umutsuzluğa düşmüş olmaları gerekir. Konunun çözümsüz olduğuna inanan zayıf ve güçsüz insanların, güçlülere karşı kullandıkları en son ve en etkili silah terördür.⁸ Nasıl ki bir hastalığın tedavi edilebilmesi için öncelikle teşhisinin doğru olarak yapılması gerekir, içinde bulunduğumuz yüzyılda bütün dünyayı tehdit eden bir olgu olarak yükselen terörizmle mücadele edebilmek için de, öncelikle bu kavramın doğru olarak tanımlanması gerekmektedir. Ancak terör ve terörizm kavramlarının bugüne kadar evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır.

Fransızca "terreur", Latince "terrere" kelimesinden türetilerek dilimize kazandırılmış bir kavram olan terör, Büyük Türkçe Sözlükte "yıldırma, korkutma ve tedhiş"⁹ anlamlarına gelmektedir.¹⁰ Dilimizde, her ne kadar "dehşet, tedhiş" gibi anlamlara gelsede terörün, "siyasal nitelikli şiddet" anlamı taşıdığı da unutulmamalıdır.¹¹ Beşe, terör ve terörizm kavramlarının insan zihninde öncelikle, korku, dehşet, şiddet ve yasa dışılık gibi olgulara çağrışım yaptığını vurgularken,¹² Dönmezer, terörü; "şiddetin sosyal, ulusal, ırksal, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer

⁸ Ferhan Ercan, **Dinsel Şiddet**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, ss. 25-27.

⁹ Osmanlıcada Tedhiş; "ürkütme., yıldırma, yıldırma, yıldırma, korku salma" anlamlarına gelmektedir. Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca- Türkçe Okul Sözlüğü**, İstanbul, Rafet Zaimler Kitabevi, 1983, s. 426.

¹⁰ **Büyük Türkçe Sözlük**, Ankara, TDK Yayınları 1981, s. 789.

¹¹ Bekir Çınar, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, Ankara, Sam Yayınları, 1997, s. 198.

¹² Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 23.

diğer maksatlarla ve diğer sosyal sınıflar arasında çatışma, savaşa tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılması”¹³, Öztürk ise “yasadışı bir amacı gerçekleştirmek için bilinçli ve planlı bir şekilde, masum hedefler üzerinde, asıl hedef durumundaki güçlere yönelik olarak şiddet kullanılması ya da şiddet tehdidinde bulunulmasıdır”¹⁴ şeklinde tanımlamaktadır.

Terör konusunda olduğu gibi terörizm konusunda da karşılaşılan en büyük problem terörizmin tanımı konusudur. Terörizm siyasal içerikli bir kavram olmakla birlikte, uluslararası arenada devletler ve toplumlar tarafından kabul edilmiş, hangi eylemlerin terörizmi, hangi aktörlerin terörist oldukları yönünde somut genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır.¹⁵ Hemen hemen her devletin kendine göre bir terörizm tanımı vardır. Bu konuda böyle bir problemin yaşanmasının en büyük sebebi ise, meydana gelen bir olayın taraflarının olaya ve olayı meydana getiren kişilere bakış açısıdır. Çünkü olay ve şahıslar olaya bakış açımıza göre anlam kazanmakta bir tarafın terörizm dediği diğerinin kurtuluş mücadelesi, terörist olarak nitelendirdikleri bir başka tarafa göre kendilerince meşru bir amaca ulaşmaya çalışan özgürlük savaşçıları olarak adlandırılmaktadır.¹⁶

Bu bağlamda terörizm; hedef olarak seçilen masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenenden daha büyük bir kitleye dehşet saçıp, korkutarak siyasi bir takım gayelerin gerçekleştirilmesi amacıyla bir grup veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanmasıdır şeklinde ifade edilebilir.¹⁷ Öztürk, terörizmin, hedeflerinin; halkı veya hedef alınan toplumu korku ve paniğe düşürmek, otoriteyi tahrik ederek terörist gruplar ve masum insanlar arasında ayırım yapabilecek sağduyunun ortadan kaldırılmasını ve otoritenin masum terörist ayırımı yapmadan baskı yöntemlerine başvurmasını sağlamak, lokomotif görevi yaparak sisteme karşı olanları harekete geçirmek, mevcut sistemin kurumlarını işlemez hale getirmek ve

¹³ Sulhi Dönmezer, “Her Yönüyle Tedhiş”, **Son Havadis Gazetesi**, 1977.

¹⁴ Osman Metin Öztürk, “11 Eylül’deki Saldırı Sonrasında Uluslararası Terörizmin ve Terörle Mücadelenin Yeni Yüzü”, **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika** (der. M. Öztürk), Ankara, Biltek Yayınları, 2002, s. 21.

¹⁵ Taner Tavas, “Terörizm: Psikolojisi ve Hedefleri” **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s. 16.

¹⁶ Laqueur, “Terörizmin...”, s. 96.

¹⁷ Doğu Ergil, “Terörizmin Mantiği ve Hedefi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 46, 1991, s. 171

var olan yönetimi devirmek, olduğunu belirtmiştir.¹⁸

Terör ve terörizm hakkında yapılan tanımlamalara baktığımızda, herkesin diğerlerinden farklı ve kendine özgü bir terörizm tanımı yaptığı ancak bu tanımlamaların bazı ortak noktalarının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda terörizmi, siyasi bir amaç çerçevesinde, bilinçli ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilen şiddet hareketlerinin doğurduğu terör ortamı olarak tanımlamak mümkündür. Ne tanım yapılırsa yapılsın teröre ilişkin bütün tanımların kusurlu olduğu iddia edilebilir. Çünkü her zaman gerçek, terörle ilgili yapılan bütün genellemelerden daha karışıktır ve terörün birçok çeşidi vardır.

Terör ve terörizm kavramları günlük konuşma dilinde her ne kadar birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olsalar da, bu iki kavram arasında bazı temel ayrımlar mevcuttur.¹⁹ Terör ile daha çok bir olayın simgeledikleri vurgulanırken, terörizm ile bu olayın oluşma sürecinde izlenen yol, yöntem, düşünce ve teknikler vurgulanmaktadır. Genellikle ideolojik çağrışım yapan ifadeler –izm’le biten ifadeler olsa da, terörizmden kastedilen bir ideoloji değil olgusal bir durumdur.²⁰ Bir trafik kazasında, bir linç olayında terör bulunabilir. Akli dengesi bozuk kişilerin davranışları, adı suçluların amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirecekleri fiiller de bilerek veya bilmeyerek terör yaratabilir. Ancak terörizmin varlığından söz edebilmek için örgütlü, sistemli, sürekli ve aynı amaca yönelik bir dizi terör ve şiddet olayının gerçekleşmesi gerekmektedir.²¹

Herkes için ayrı bir anlam taşıdığını vurguladığımız terör ve terörizm kavramlarının kesin hatlarıyla tanımlanamaması neyin terör sayılıp sayılamayacağı konusunda da sorun çıkarmakta bu durum terörizmin geniş bir uygulama alanı bulmasını kolaylaştırmaktadır. Terörizm insanların zihninde en yalın haliyle; günlük yaşantısına devam eden ve yaşamı boyunca siyasetle hiç uğraşmamış, kendini toplumun hizmetine adanmış ve genellikle masum olarak nitelendirilen insanların, şu

¹⁸ Öztürk, “Avrupa ve...”, s.139.

¹⁹ Ahmet Çeşme, **Psikolojik Hareket ve PKK**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2005, s. 41.

²⁰ Zafer Cırhınlioğlu, **Terör ve Toplum**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2004, s. 24.

²¹ Başeren, “Terörizm: Kavramsal...” ss.2-3

veya bu sebepten dolayı öldürülmeleri olarak şekillenir. Teröristler ise bu masum insanları öldüren kişilerdir.²² Ancak terörizm bu şekilde ve basitçe tanımlanabilecek bir kavram değildir. Terörizm, mevcut sosyal, ekonomik ve siyasal durumdan memnun olmayan insanların, yasa dışı bir takım örgütler etrafında toplanarak memnuniyetsizliklerini dışa vurma yoludur. Bir başka bakış açısıyla ise ülkelerin kendilerini haklı çıkarmak için kullandıkları bir silahtır. Savaş ve diplomasi yoluyla giderilemeyen sorunlar terörizm yoluyla giderilmeye çalışılmakta, psikolojik savaş söyleminin yaygınlaştığı günümüzde devletler uluslararası bir sorunun çözümünde terörizmi bir araç olarak kullanmaktadır.²³

Güzel, terörizmin, aynı zamanda birbirine karşı olan yönetim biçimlerinin başvurduğu bir yol olması sebebi ile çifte bir anlam taşıdığını vurgulamaktadır. Güzel'e göre, bu yönetimler birbirine karşı aynı düşünceden hareket ederek, yani şiddet ve baskı yolu ile karşısındakini sindirmeye çalışarak, birbirlerine karşı terör uygulamaktadır. İster devlete karşı, ister devlet eliyle gerçekleştirilen terörizmin ardında yatan düşünce budur; "baskı yarat ve sindir."²⁴ Bu bağlamda siyasi bir mesaj taşıdığını belirttiğimiz terörizm bir inancın, bir ideolojinin, bir kimliğin şiddet içerikli olarak dışa vurulması olarak anlam kazanır. Bir terör eylemini adi bir olaydan ayıran en önemli özellik içinde barındırdığı siyasi mesajdır. Siyasal bir amaca yönelik olarak aynı duygu ve düşünceyi paylaşan insanlar, bir araya gelip örgütlenerek şiddet eylemlerini gerçekleştirirler.²⁵ Terörizm aynı zamanda uygulandığı devlete karşı bir meydan okumadır. Ancak tek başına şiddet, zor kullanma ya da kargaşa yaratma anlamına gelmez. Sadece bunları kullanarak mevcut düzenin yerine kendi düzenini getirme anlamı taşır.²⁶

Şiddet; kişiye ya da kişilere zarar vermek, hakaret etmek, onurlarını kırmak, yasal düzenlemelere uymamak, toplumda huzur ve sükûneti bozmak, birilerinin hakkını çiğnemek, canını acıtmak, birilerini hırpalamak, incitmek için zor kullanmak,

²² Cırhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 23.

²³ Fırat Purtaş, "Yeni Boyutlarıyla Terörizm ve Dış Politika", Ankara, **2023 Dergisi**, 32, 2003, s. 30.

²⁴ Cemal Güzel, "Korkunun Korkusu: Terörizm" **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 8.

²⁵ Arıboğan, **Tarihin Sonundan ...**, ss. 116-117.

²⁶ Emin Demirel, **Terör**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2002, s. 24.

öfkeyi aşırı şekilde ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışlardır.²⁷ Terörizmde bilinçli bir şiddet kullanımı veya şiddet kullanma tehdidi vardır. Ancak terörizmi sadece şiddet kalıbı içerisinde düşünmek yanlış olur. Çünkü şiddet, terörizmin son aşamasıdır ve bu aşamaya gelene kadar çeşitli yöntemlerle mesaj topluma duyurulmaya çalışılır. Önce yasal olarak başlayan süreç daha sonra hafif şiddet eylemlerine, arkasından da masum insanların hayatını kaybettiği büyük eylemlere dönüşür. Gerçekleştirilen eylemlerde masum ve sivil insanların öldürülmesi, korku yaratmak manasına gelen terörizmin, etki alanının genişlemesine ve korkunun daha fazla insanı etkisi altına almak suretiyle amacına ulaşmasına sebep olur.²⁸ Arıboğan, terörizmin içinde barındırdığı şiddetin günlük, olağan her zaman karşılaşılabilecek şiddetten farklı özelliklere sahip olduğunu, bu farkı gösterebilmek içinse genellikle siyasal şiddet kavramının kullanıldığını söylemektedir. Bir terörist için şiddet, amaç doğrultusunda kullanılan bir araçtır. Kullanılan şiddet bir anlık öfke sonucu oluşan bir tepki değil, geçmişten gelen birikimlerin siyasi bir ifadesidir.²⁹ Bu açıdan değerlendirildiğinde terörizmdeki şiddet, belirli bir amaca yönelik ve sistematiktir, bilinçli olarak gerçekleştirilir. Adi şiddette mağdur ve fail arasında bir ilişki vardır. Fail mağdura zarar vermek amacıyla şiddet uygular ve amacına ulaştıca şiddet biter. Çünkü şiddetteki amaç mağdurun zarar görmesidir. Terörizmde ise teröristler kurbanlarını tanımazlar. Siyasal şiddet, kurbanların ötesinde daha kalabalık bir seyirci kitleye psikolojik mesaj ileten bir araç olarak kullanılır.³⁰

Terörizm aslında ‘biz’ ve ‘ötekiler’ arasında geçen bir savaş içeriğine sahiptir. Her ne kadar normal savaşlar gibi kuralları ve ahlaki değerleri olmasada onunda tarafları, kurbanları, yandaşları ve kahramanları vardır. Teröristler ölürken de, öldürürken de uğruna savaş verdikleri bir idealin uğruna ötekilerle savaşan askerler olduklarını düşünürler. Ötekilerin savaşı lehlerine çevirecek tankları, tüfekleri, orduları, uçakları varken, terörü kullanan tarafta bunların hiç biri yoktur. Kimileri iman güçleri kimileri kendilerince haklı oldukları davaları sayesinde yenilmez

²⁷Temel Demirer, “Terörist mi Dediniz? Küreselleşme ve Terör” **Küreselleşme ve Terör, Terör Kavramı ve Gerçeği**, (der. M. Ali Civelek), Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001, s. 27.

²⁸ Öztürk, “Avrupa ve...”, s. 137.

²⁹ Arıboğan, **Tarihin Sonundan...**, s. 87.

³⁰ Tavas, “Terörizm: Psikoloji ...”, s. 18.

olduklarına inanırlar. Başka mücadele aracına sahip olmadıkları için eksikliklerini sahip oldukları manevi güçle kapatmaya çalışırlar.³¹ Bu durum için verilebilecek en güzel örnek El-Kaide terör örgütüdür. Çünkü bu örgüt mensupları eylemlerini imanlarından aldıkları güçle gerçekleştirmekte ve bu eylemler sonucunda ölseler bile, ebedi hayatta cennetle mükâfatlandırılacaklarına dair inançlarıyla yenilmez kahramanlar olmaktadır.

Şiddet ve öldürme eylemleri, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın oğlu olan Habil'in kardeşi Kabil'i öldürmesi ile başlamış olup, o günden bu güne farklı biçim ve görünümde, her zaman var olagelmış ve "tarih boyunca, insanlar arası ilişkilerdeki sorunların çözümünde daima başvurulan yöntemlerden biri olmuştur."³² Bu bağlamda, terörizme tarihin her döneminde ve bütün ülkelerde rastlamak mümkündür. Siyasi liderlerin ve otoritelerin gerçekleştirilen suikastlar sonucu öldürülmesi, Rönesans dönemiyle başlamış ve İtalya, İspanya ve Fransa'ya yaygınlaşarak devam etmiştir.³³ Roma'da pek çok imparator yönetimlerine karşı çıkanları yıldırma için sürgün etme, mal ve mülkten yoksun bırakma, idam gibi yollarla terörizmin en koyu örneklerini vermişlerdir. Yine bu dönemde farklı din yorumlarının etkisiyle "hükümdarın görevi adaleti tesis etmektir, aksini yapıyorsa öldürülmelidir" anlayışı kabul görmeye başlamıştır.³⁴ İspanyol Engizisyonu suçladığı kişileri cezalandırmak için keyfi tutuklama, işkence ve idama başvurarak açık bir terörizm uygulamıştır. Ayrıca, İslam tarihinde yaşanan ve İslam dünyasının, kesin hatlarıyla "Sünni, Şii ve Harici"³⁵ olmak üzere üç mezhebe ayrılmasına neden olan olay da yine bir terör eylemi sonucunda Halife Hz. Ali'nin hayatını kaybetmesidir.³⁶

³¹ Arıboğan, **Tarihin Sonundan...**, ss. 13-75.

³² Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2007, s.73.

³³ Cırhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 38.

³⁴ Yılmaz Altuğ, **Terörizm, Dünü, Bugünü, Yarını**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 59.

³⁵ **Sünni**; Hz. Peygamber'in sünnetine ve ashabının yoluna bağlı olan ve onların izlediği dini yol ve metodu benimseyenlere Sünni denir. Kitap ve Sünnet üzerinde ittifak etmiş, ihtilâf ve tefrikadan sakınmış, dinde münakaşaya sebep olan hususlarda akli değil, Kitap ve Sünneti kaynak alan, nasları esas kabul eden topluluktur. Bu topluluk genel olarak Ehl-i sünnet olarak ta anılmaktadır. Sahip oldukları belli prensip ve doktrinlerinden bazıları şunlardır. 1-Bütün kainat ve olaylar sonradan değildir.2- Kainatın ve olayların yaratıcısı, tek yaratıcı olan Allah'tır .3- Allah birdir ve başlangıcı ve sonu yoktur.4- Kader hakıdır. Fakat kul zorlama altında değildir. 5- Peygamberler ve mucizeleri, veliler ve kerametleri gerçektir. Fakat hiçbir peygamber ve velide tanrılık eseri yoktur. Onlarda insandır. 6- Hz. Peygamberden sonra en üstün kişi Hz. Ebubekir'dir. Sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ve

Terörizm, siyasi bir kavram haline Fransız İhtilali'nden sonra gelmiştir. Bu haliyle devlet tarafından bir kontrol aracı olarak kullanılan kavram, meşru bir devlet hareketi olarak kabul edilerek daha sonraları devlet yönetimini elinde tutan güçlerin iktidarlarını korumak ve güçlendirmek amacıyla masum halk kitlelerini yok etmek için kullandıkları siyasi bir taktik halini almıştır.³⁷ Terörizm kavramı bugünkü haliyle ilk defa, Fransız İhtilali'ne muhalif olan veya öyle olduğuna inanılan kişilere karşı, devlet tarafından bir siyasal baskı ve sosyal kontrol aracı olarak 1793 ve 1794 yıllarında Fransa'da kullanılmış³⁸ ve “daha sonra bugün anlaşıldığı şekliyle negatif eylemleri kapsayan anlamını yüklenmiştir.”³⁹ 1789 Fransız İhtilali sonrasında, Jirondenler'in ardından iktidara gelen Jakobenler döneminde, terörün bir yöntem olarak egemen kılındığı kabul edilerek bu döneme “Terör Dönemi” adı verilmiştir. Terör döneminde en az 300 bin kişinin tutuklandığı bunlardan 17 bin kişinin mahkeme kararı ile idam edildiği çoğunun da yargılanmadan ya da hapishanelerde öldüğü sanılmaktadır.⁴⁰ Milliyetçiliğin dini motivasyonların yerini aldığı bu dönem bir taraftan siyasetin terörizmle buluşmasını sağlarken, şiddetin ahlaken doğru ve siyasi olarak verimli olduğunu da ispatlamıştır. Bugünkü terör kavramına yakın bir diğer şiddet hareketi de, Amerika iç savaşından sonra yenilgiye uğrayan Güneylilerin

Hiz. Ali gelir. 7- Amel imanın bir parçası değildir. İnandığı halde amel etmeyen veya günah işleyen kişi dinden çıkmaz. 8- İyilik yapanlara mükafat, kötülük yapanlara ceza verilecektir. Allah dilediği mümin kulunun günahını affedebilir.

Şii ya da Şia; Lügatta grup, topluluk, taraftarlar, yardımcıları anlamına gelen Şia, terim olarak dördüncü Halife Hz. Ali'nin tarafını tutanların ve onun diğer bütün sahabelerden üstün olduğunu kabul edenlerin meydana getirdiği bir mezheptir. Bu mezhep ilmi olmaktan ziyade siyasidir. Şia'ya göre Hz. Ali, Hz. Muhammed'den sonra insanların en üstünüdür. İlk üç Halife zalimdir. Bunlara uyanlardan uzaklaşmak gerekir. Bu mezhebin temel özellikleri şöyle sıralanabilir. İmamet yani Halifelik, ümmetin görüşüne havale edilen genel bir mesele değildir. Dolayısıyla imameti üstlenecek kişi de ümmet tarafından seçilmez. İmamet dinin rüknü ve İslam'ın kaidesidir. Onu ihmal edip işi ümmete devretmek hiçbir peygamber için caiz değildir. Peygamberin, bizzat ümmete imam tayin etmesi gerekir. Bu imam büyük ve küçük günahlardan uzak olmalıdır. Bütün Şiiiler Hz Ali'nin, Hz Peygamber tarafından seçilmiş halife olduğuna ve onun en faziletli sahabe olduğuna ittifakla katılırlar. Saim Klavuz ve diğerleri, “**Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi**”, İstanbul, Marifet Yayınları, 1990, s.78-87. **Hariciler;** çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrı bir başlık altında ele alınacaktır. Ayrıca bu üçlü bölünmenin nasıl gerçekleştiği de ileride anlatılacak bölümler içinde mevcuttur.

³⁶ Kongar, **Küresel...**, s. 78.

³⁷ Altuğ, **Terörizm...**, ss.16-17.

³⁸ Andrew Mango, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, (çev. O. Azizoğlu), İstanbul, Doğan Kitap, 2005, s.11.

³⁹ Ö. Rengin Gün, “Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, İzmir, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2/7, 2000, s. 80.

⁴⁰ Atilla Şehirli, **Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri**, İstanbul, Burak Yayınları, 2000, s. 93.

yeniden inşa yanlılarını sindirmek için kurdukları Ku Klux Klan adlı bir terör örgütü tarafından yürütülmüştür. Örgüt zencilere karşı beyazların üstünlüğünü savunmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise terörizm, Batı Avrupa, Rusya ve ABD'deki anarşizm yanlılarınca yaygın olarak benimsenmiştir. Anarşistler, devrimci siyasal ve toplumsal değişiklikler yaratmak için en iyi yolun gücü elinde bulunduran kişileri öldürmekten geçtiğini savunarak bu dönemde birçok devlet başkanı, başbakan ve devlet görevlisini öldürmüşlerdir.⁴¹

1960–1980 yılları arasında dünyanın her yerinde pek çok terör örgütü ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu örgütlerin bir kısmı emperyalizm karşıtı, bir kısmı ulusalcı, bir kısmı Maoocu, bir kısmı Marksçı-Leninci, bir kısmı ise anarşisttir. Bu örgütlere üye kimseler kendilerini özgürlük savaşçısı olarak adlandırmış ve terörün çifte anlamlılığından hareketle birinin özgürlük savaşçısı diğerrinin teröristi olmuştur.⁴² Kökenleri eski çağlara kadar uzanan ve bu dönemlerde diktatörlüğe direnmenin bir aracı olarak her zaman haklı gösterilen terör, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kısa süreli bir canlanma yaşayarak bölünmeyle birlikte kişilere yönelik terörden kitle terörüne ve iç savaşa dönüşmüştür.⁴³ Görüldüğü gibi terörizme tarihin her döneminde ve farklı biçimlerde rastlanılmıştır.

Terörist eylemler terörist gruplar aracılığı ile gerçekleştirilir. Yukarıda yaptığımız terörizm tanımlarından da çıkarılabileceği gibi, örgütlenme terörizmin önemli unsurlarından biridir. Her terörist grup belli bir amaç için kurulur ve bu amaç sonraki nesillere aktarılır. Terörizm insanların öfke ve korkusundan beslenirken, teröristler yaptıkları eylemlerle korku ve öfkeyi büyüterek daha büyük bir etki ve güç elde etmeye çalışırlar.⁴⁴ Terörizmin birincil ve ikincil olmak üzere iki hedef kitlesi vardır ve genellikle doğrudan şiddet eylemine maruz kalan masum insanların oluşturduğu ikincil hedefler üzerinden, birincil hedefler etkilenmeye çalışılır.⁴⁵ Hangi

⁴¹ Abdülkadir Kaya, **Terör ve Türkiye Üzerinde Yansımalar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1994, s.4.

⁴² Güzel, “Korkunun...”, s. 11.

⁴³ Walter Laqueur, “Bomba Felsefesi”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör** (haz.Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, ss. 21-58.

⁴⁴ Davies, **Terörizm Ortadoğu'da...**, ss. 12-13.

⁴⁵ Gün, “Uluslararası Terörizm...”, s. 80.

motivasyonla beslenirse beslensin bir terör örgütünün esas hedefi, ses getirecek eylemler yoluyla iletmek istedikleri mesajları ilgili yerlere ileterek, siyasi otoriteleri baskı altına almak ve amaçlarını gerçekleştirmektir. Arıboğan'a göre;

Terör eylemcilerini aynı yönde düşünmeye ve davranmaya iten, eylemlerinin meşruiyet kaynağı olan ana tema, terörist grubun müşterek paylaşımıdır. Bu ortak motivasyon, ortak kimlik duygusunu ve aidiyet hissini besler. Kimlik hissini dayandığı temel, ulusal ya da etnik bağlardan mesleki veya politik özdeşliklere, sınıfsal farklılıklardan paylaşılan ortak bir soruna veya düşmana kadar uzanabilir. Aynı etnik kökene sahip olmak, aynı maden ocağında işçi olmak, aynı yoksulluğu paylaşmak ya da aynı dili konuşmak gibi ortak değerler bu tür grupların birleştirici unsurudur. Benzer değerlere sahip kişiler olarak kendilerini "birleştiren" ve diğerlerinden "farklılaştıran" unsurlar belirginleştikçe grup, sınırlarını daraltarak çizmeye başlar. İç içe geçen zincir halkaları misali en geniş kimlikten en dar ortak bileşene kadar grubun kimliği tanımlanır. "Biz" olarak tarif edilenler ve "onlar" yani "bizden olmayanlar" tespit edilir. Bu tespit siyah ve beyaz karşıtlığı misali keskinleştikçe, çatışma ihtimali artmaya başlar. Siyahın ne kadar siyah olduğu beyazla mukayese edilerek ölçüldüğünden, beyaz siyahı belirleyen ana referans noktası haline gelir. "Zıtlık" kimliğin ta kendisi olur ve çatışma kaçınılmazdır.⁴⁶

Her ne amaçla olursa olsun terör uygulayan örgüt mensupları incelendiğinde, hepsinin gerçek kimliğini terk ve ret ederek onun yerine kendi ölçüleri içinde yeni bir kimlik koydukları görülmüştür.⁴⁷ Teröristler insanlara korku salarak amaçlarına ulaşmaya çalışırken yine korku unsurunu kullanarak örgüt militanlarını kontrol ve disipline ederler.⁴⁸ Terörist gruplar eylemlerinin büyük çoğunluğunu sivillere yöneltirler ve eylemlerde kurbanlar genellikle rasgele seçilir ve buna bağlı olarak eylemlerin etkilerini önceden tahmin etmek zordur. Ancak bazı gruplar vardır ki kurban seçiminde oldukça seçici davranırlar ve yaptıkları eylemlerin etki ve sonuçlarını önceden tahmin edebildiklerini iddia ederler. Teröristlerin bağlı olduğu hiçbir kural ve ahlaki değer yoktur. Eylemler gerçekleştirilirken savaşlarda olduğu gibi savaşan ve savaşmayan ayrımı gözetilmez, kadınlar, çocuklar, yaşlılar da dâhil herkes teröristlerin kendini adadığı dava ve amaç uğruna gözden çıkarılabilir. Bu nedenle eylemler zalimce gerçekleştirilir ve onlara göre amaca giden her yol

⁴⁶ Arıboğan, **Tarihin Sonundan...**, ss. 117-119.

⁴⁷ Ercan Çitlioğlu, **Gri Tehdit Terörizm**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2006, s. 121.

⁴⁸ Davies, **Terörizm Ortadoğu'da...**, s. 33-34.

mubahtır.⁴⁹ Küçük hücreler halinde faaliyet yürütmek zorunda kalan teröristler, eylem üstü olarak kentleri kullanır.⁵⁰ Teröristler tarafından yapılan propagandaların hedefi, uluslararası medya aracılığıyla uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmektir. Sempatizanlarını etkileyerek onları örgüte bağlanmaya ve harekete geçirmeye, ulusal güvenlik güçleri kışkırtılarak ise yaptıkları harekete meşru bir zemin hazırlamaya ve kendilerini mağdur göstermeye çalışırlar.⁵¹ Terörist ideolojiler, liberal değerler ve ilkelere karşıdır ve bunlar için potansiyel tehdit oluşturur.⁵²

Bir teröristi diğer suçlulardan ayıran en önemli özellik eylemini aleni bir şekilde gerçekleştirmesidir. Herhangi biri bir suç işlerken fiilini kimsenin görmesini istemez. Oysa bir terörist için eylem ne kadar çok kişiye ulaşırsa ve ne kadar çok ses getirirse o kadar iyidir. Çünkü her eylem bir mesaj taşır ve bu mesajın mümkün olduğunca çok kişiye iletilmesi gerekir. Teröristler eylemlerini seçerken etkisi en fazla olacak eylemleri ve hedefleri seçerler. Amaç propaganda yapmak, insanlar üzerinde baskı, korku ve endişe yaratmaktır. Terörizmde fiilden çok fiilin insanlar üzerinde bırakacağı etki önemlidir.⁵³ Terörizmin savaşımlardan ayrılan özellikleri ise savaşta düşmanı yok etmek temel amaç iken, terörizmde gerçekleştirilen eylemler, istenilen amacın aracı konumundadır ve terörizmin savaşlar gibi kuralları yoktur, terörizm kurlsız bir şiddet hareketidir.⁵⁴ Kim olursa olsun bir eyleminin en görünür sonucu kurbanlarıdır. Bir eylem gerçekleştirilir ve birçok insan hayatını kaybeder, birçoğunda telafisi mümkün olmayan yaralar açılır, aslında onlar siyasi bir amaç uğruna gerçekleştirilen eyleme hedef seçilen masum insanlardır.⁵⁵ Bir terör eylemini gerçekleştiren teröristler, ne yaptıklarını bilmektedirler. Çünkü yapacakları eylemlerle ilgili hem askeri, hem ideolojik hem de teknolojik eğitim almışlardır. Davalarına gönül vermiş olan bu kişiler, davaları uğruna can almaya ve can vermeye razıdır. Teröristlerin, eylemlerde kurban edilen kişilerden en önemli farkları,

⁴⁹ Paul Wilkinson, “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 149.

⁵⁰ Laqueur, “Terörizmin...”, s. 103.

⁵¹ Wilkinson, “Terör ve Terörizm...”, s. 156.

⁵² Paul Wilkinson, “Terörizmin Kökleri” **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 172-176

⁵³ Başeren, “ Terörizm: Kavramsal...”, s.5.

⁵⁴ Tavas, “Terörizm Psikoloji...”, ss.17-18

⁵⁵ Arıboğan, **Tarihin Sonundan...** , s. 114.

eylemler sırasında kendilerinin de öleceğini biliyor olmalarıdır.⁵⁶ Terörizmde teröristlerle kurbanlar arasında hiçbir bağ yoktur. Çoğu zaman birbirlerini tanımazlar. Kurbanlar genel itibariyle her zaman masum insanlardan seçilir. Tek suçları eylemlerin gerçekleştiği yerde bulunmaktır. Bu durum terörizmin ne kadar ahlak dışı olduğunun bir göstergesidir.⁵⁷

Terörizmi, devlet terörizmi, devlet destekli terörizm ve uluslararası terörizm şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Bu kavramlar aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2.3. Devlet Terörizmi

Şiddet eylemi her zaman ve her koşulda nefret edilen bir eylem olarak gerçekleşmemekte, gerçekleştiği yere, zamana ve yapan kişilere göre bu durum değişmektedir. Türü ne olursa olsun bütün terörist faaliyetler, ya sistemi değiştirmeyi ya da mevcut durumu korumayı hedeflerler. Bireysel amaç ve hedefler dışında gerçekleştirilen her terör eylemi mutlaka örgütsel bir özellik taşır. Yaşamını devam ettirmek isteyen her örgüt, amacı ne olursa olsun örgütlerin genel hareket tarzlarına uygun hareket etmek zorundadır. Her örgüt, belli bir amacı gerçekleştirmek için kurulur. Kurulan örgütler içerisinde en üst düzeye sahip yapılanma devlete aittir.⁵⁸

Devlet çıkarları doğrultusunda bir çatışma stratejisi olarak kullanılan devlet terörizmi, özellikle anti demokratik ülkelerde, devlet güvenliğinin ve kamu düzeninin korunması amacıyla, meydana gelen yönetim aleyhtarı hareketlerin yerel güvenlik güçleri dışında oluşturulmuş askeri birliklerce kontrol altına alınması⁵⁹ veya “bir devletin rejimini korumak ya da güçlendirmek amacıyla kendi hukuk normları çerçevesinde kendi halkına uyguladığı şiddet ve baskı” şeklinde ifade edilmektedir.⁶⁰

⁵⁶ Cihiniioğlu, **Terör ve...**, s. 30.

⁵⁷ Başeren, “ Terörizm: Kavramsal...”, s.6.

⁵⁸ Cihiniioğlu, **Terör ve...**, ss. 125-131.

⁵⁹ Serhan Yalçiner, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, Isparta, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2, Sayı:4, 2006, s. 105.

⁶⁰ Emre Öktem, **Terörizm İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2007, s. 255.

Günümüzde terörist denilince akla hemen devlete ve mevcut düzene karşı çıkan, onu eleştiren kişiler akla gelir. Maalesef bu kişilerin engellenmesi de devlet terörizmi ile gerçekleşmektedir.⁶¹ Devlet terörizmi, baskıcı hükümetlerin, genellikle kendi halklarına uyguladığı, tutuklama, öldürme ve diğer baskı araçları ile sindirme çalışması olarak ifade edilebilir. Hükümetlerin hedefi, siyasi olarak kendisine muhalefet eden kişilerdir. Ancak bazı durumlarda ayırım gözetilmez ve eylemlerden bütün halk etkilenir. Böyle durumlarda meydana gelen terör eylemleri, bireysel terör hareketlerinden çok daha fazla mağduriyete ve acıya neden olmaktadır.⁶²

Bazı ülkeler yönetimleri aleyhine oluşan hareketleri bertaraf edebilmek amacıyla terörü kullanmaktan çekinmemişler ve iç siyasetlerinde kendi halklarına karşı kullanmışlar, kamu düzenini korumak amacı ile yasal güvenlik güçleri dışındaki oluşumları destekleyerek bizzat kendileri askeri birlikler oluşturmuşlardır. Bu da devlet kaynaklı şiddetin doğmasına sebep olmuştur. Günümüzde devlet terörü olarak isimlendirilen bu hareketlerin en önemli ve en kanlısının Fransız İhtilali olduğu söylenebilir.⁶³ Roberspierre,

Yasaların yetersiz kalışının yol açtığı kriz dönemlerinde, halkın güvenliğinin gerektirdiği yararlı tedbirlerin neler olduğuna elimizdeki, ceza yasasına bakarak mı karar vereceğiz? Nasıl barış döneminde halk hükümetinin niteliği “erdem” ise, tıpkı bunun gibi devrim döneminde halk hükümetinin niteliği de aynı anda hem “erdem” hem de “terör”dür. Erdemsiz terör felaket getirir, terörsüz erdem ise güçsüzdür. Terör, derhal uygulanan sert ve sarsılmaz bir adaletten başka bir şey değildir; bundan dolayı erdemin bir belirtisidir.⁶⁴

Şeklindeki sözleri ile bir taraftan devrimi savunurken, aynı zamanda yasal süreçlerin yetersizliğini ve şiddetin gerekliliğini de ifade etmiştir. Bu dönemde, devleti ve gücü eline geçiren grupların, hâkimiyetlerini ve güçlerini devam ettirmek gayesiyle, toplumun alt kesimini oluşturanlara karşı uyguladıkları şiddet hareketleri olarak kendini gösteren ve terör dönemi olarak tarihe geçen bu süreçte devlet, yola getirmek istediği vatandaşlarını, kurduğu komiteler aracılığı ile gözünü kırpmadan

⁶¹ Temel Demirel, “11 Eylül İle Gelen(ler)” **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş**, (der. Mehmet Ali Civelek), Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001, s.55.

⁶² Laqueur, “Terörizmin...”, ss. 97–101.

⁶³ Demirel, **Terör**, ss. 29-30.

⁶⁴ Yalçın, “Soğuk...”, s. 106.

öldürtmüştür. Bu dönem aynı zamanda devlet terörünün doğuşuna da tanıklık etmiştir.⁶⁵ Daha sonraları değişik bölgelerde de bu tarz hareketler yaşanmıştır. Devlet terörizmi uygulayan devletlerin amaçları, “siyasi muhalifleri ya da etnik bir grubu bastırarak mevcut rejimi devam ettirmektir.”⁶⁶ Devlet terörizmi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Rusya’da Stalin’in, Almanya’da Hitler’in ve İtalya’da Mussolini’nin gerçekleştirdiği faaliyetlerle zirveye oturur. Hitlerin gerçekleştirdiği terörün diğerlerinden en büyük farkı, sadece düzene değil aynı zamanda bir dinin mensubu insanlara karşı da yönelmiş olmasıdır.⁶⁷ Terörizm, bu ülkelerde resmen ilan edilmesede bir devlet politikası olarak uygulanarak, halka, korkutulmak suretiyle rejimin ekonomik, toplumsal ve siyasi amaçları benimsetilmeye çalışılmıştır. Daha sonraları terörizm, var olan siyasi rejimi yıkmak amacıyla olan kişilerle özdeşleştirilmiştir.⁶⁸

Terörizm bazı uzmanlarca, devletler tarafından kullanılan bir tür savaş yöntemi olarak kabul edilir. Terörizmi diğer yöntemlerden ayıran, düşmana ani ve beklenmedik bir biçimde uygulanarak şok etkisi yaratması ve kontrol altına alınabilmesinin zor olmasıdır.⁶⁹ İnsan hakları ihlalleri içinde gerçekleştirilen şiddet hareketleri ile kendini gösteren Devlet terörizmi, yönetim görevini elinde bulunduran güçlerin, belli hedeflere ulaşmak amacı ile yönetilenler üzerinde, meşru ya da gayri meşru yollarla baskı ve şiddet uygulaması manasına gelir. Böylece devlet hedeflerine ulaşmak için kendisini meydana getiren birimleri sindirme ve yok etme yolunu seçmiş olmaktadır.⁷⁰

2.4. Devlet Destekli Terörizm

Uluslararası sistemde devletlerarası ilişkileri belirleyen temel unsur sistemi oluşturan devletlerin çıkarlarıdır ve uluslararası ilişkilerde temel amaç bu çıkarların

⁶⁵ Cırhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 37.

⁶⁶ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, USAK Yayınları, 2006. s. 35.

⁶⁷ Güzel, “Korkunun...”, s. 10.

⁶⁸ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 88.

⁶⁹ Yalçiner, “Soğuk...”, s. 108.

⁷⁰ Cırhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 133.

korunmasıdır. Uluslararası sistem incelendiğinde devletlerin, ulusal çıkarlarını korumak amacıyla birbirleriyle çok yönlü ilişkiler içine girdikleri ve bazen coğrafi olarak birbirlerine uzak dahi olsalar, çıkar çatışmaları yaşayabildikleri gözlenmektedir. Böyle durumlarda sorunların aşılması amacıyla devletler meşru zeminlerde çözümler aramakta, başarılı olamadıklarında ise gayri meşru zeminde terörizmi bir araç olarak kullanabilmektedirler.⁷¹

Tarihin her döneminde devletlerin desteklediği terör faaliyetlerine rastlanmakla birlikte “devlet destekli terör” kavramı 1980’li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde bazı devletler, başka devletlerin istikrarını bozmak amacı ile terörizmi dış politika aracı ve pazarlık unsuru olarak kullanmışlar bu da devlet destekli terörizmin doğmasına sebep olmuştur.⁷² Terörizm günümüzde, devletler açısından sıcak savaşlara oranla daha az maliyetli ve risksiz bir dış politika aracı olarak algılanmaktadır.⁷³ Terörist faaliyetler, devlet destekli terörizmde, ulusal liderlerce, dış politikanın bir aracı olarak kullanılır.⁷⁴ Bu kapsamda, devletlerin, üçüncü devletlerin iç işlerine karışarak terörizmi özendiren, tahrik eden bir dış politika izlemelerini veya terör örgütlerini dış politika aracı olarak kullanmalarını devlet destekli terörizm olarak adlandırmak mümkündür. Devletlerin terörizme destek vermesi, bir takım terör örgütlerinin, uluslararası politikada kendine verilen görevleri yerine getiren birer aktör olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur.⁷⁵ Devlet destekli terörizm, bir devletin başka devletlere karşı terör eylemlerine kalkışması ya da başka devletlerde faaliyet gösteren terör örgütlerini desteklemesi olasılığını kapsar. Ancak bu, günümüzde olasılık olmaktan çıkmış özellikle Ortadoğu’da bir gerçeklik haline gelmiştir. Terörizmin bir ülkede dış politika aracı olarak kullanılması örtülü terörizm kavramını ortaya çıkarmaktadır ki bu, devletin terörizme karıştığını gizlemektedir. Bir devlet bir devlete karşı açık açık savaşa

⁷¹ Osman Metin Öztürk, “Uluslararası İlişkiler Terörizm ve Türkiye”, Ankara, **2023 Dergisi**, Sayı: 32, 2003, s. 8.

⁷² Özcan Yeniçeri, “Terör ve ABD: Terörün Hegemonya Aracı Olarak Kullanılması Sorunu”, Ankara, **2023 Dergisi**, 32, 2003, s. 22.

⁷³ Tavas, “Terörizm Psikoloji...”, s. 17.

⁷⁴ Zeki Hafızoğulları, “Terör ve Hukuk”, **Türkiye’de Terörizm Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003, s. 46.

⁷⁵ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 177.

girmeyi riskli ve maliyetli buluyor ise, karşısındaki devleti yıpratmak amacı ile o ülke sınırları içerisinde gerçekleştirilen şiddet eylemlerini gizli kalmak şartı ile destekleyebilir,⁷⁶ “gizli devlet terörizminde devlet kurumlarının terörist faaliyetlere doğrudan fakat açık olmayan katılımı söz konusudur ve potansiyel olarak dost olmayan rejimleri istikrarsızlaştırmak için başvurulmaktadır.”⁷⁷

Terör, bir zamanlar birkaç kişinin derdini anlatmak için uçak kaçırmasından başka bir şey değilken günümüzde; akıllı bombalar ve modern silahlar kullanan, insanlara zarar vermek amacıyla intihar bombacıları yetiştiren, nükleer, kimyasal ya da biyolojik tehdit oluşturan bir hal almıştır.⁷⁸

Bir devlet bizzat kendi organları vasıtasıyla terörist eylemlerde bulunabileceği gibi örgütleyerek finanse ettiği veya kontrol altında bulundurduğu resmi olmayan devlet ajanları, paralı askerleri veya silahlı çeteleri kullanmak suretiyle de terörist eylemlerin gerçekleşmesini sağlayabilir. Bu durumda devletlerin terörizme sponsor olduğundan bahsedilir. Bir devletin sponsorluğu en çok terörist örgütlerin işine yaramaktadır. Bu durumda örgütler, bir devletin istihbarat kaynaklarını kullanabildikleri gibi, elçilik binalarını güvenli evler ve üsler olarak kullanabilmekte ve daha geniş eğitim olanaklarından faydalanabilmektedirler. Bu da terörist örgütlerin operasyonel kapasitelerinin dikkate değer şekilde artmasına neden olmaktadır.⁷⁹

2.5. Uluslararası Terörizm

Uluslararası terörizm, uzun bir geçmişe sahip olmakla birlikte Soğuk Savaş döneminde uğradığı değişim ile bugünkü halini almış ve faaliyet alanını ulusal sınırların ötesine taşınmasıyla, dünya güvenliği açısından büyük bir tehdit olarak algılanmaya başlamıştır.⁸⁰ “Ulusal bir sisteme, ülke dışından yöneltilen bir şiddet

⁷⁶ Cırhinlioğlu, **Terör ve...**, ss. 146-151.

⁷⁷ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s. 47.

⁷⁸ Davies, **Terörizm Ortadoğu’da...**, s. 9-12.

⁷⁹ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s. 49.

⁸⁰ Yalçiner, “Soğuk...”, s. 99.

ve/veya şiddet yüklü bir tehdit eylemi”⁸¹ olan uluslararası terörizm, kısaca “içeriği ve tekrarı uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetler olarak”⁸² da tanımlanabilir. Bu haliyle uluslararası terörizmin, yabancı bir ülke veya kuruluşun, yabancı bir ülkenin hükümetine, vatandaşlarına veya kurumlarına yönelik gerçekleştirilen ve uluslararası sonuçları olan terörist saldırıları içerdiği söylenebilir.⁸³

Terörizm, ucuz, sınırlı ve kimliği belirsiz insan kaynağına sahip, bir tek hedefle küresel etki yaratan, hem ulusal hem de uluslararası hukukta suçlanacak muhatabı bulunmayan örtülü bir savaş tekniği olarak birçok devlet tarafından kullanılmakta bu da terörizmle mücadeleyi oldukça zorlaştırmaktadır. Terör insanlık tarihi kadar eski ve uluslararası politikada güç ve egemenlik sahibi olmak isteyen devletler ve devlet dışı kuruluşlarca bir araç olarak kullanılmaya devam ettiği sürece, insanlık yaşamı kadar uzun olacak bir olgudur.⁸⁴ Belirli bir amaca daha az riskli yollardan ulaşma arzusu devletleri, ya doğrudan ya da genellikle dolaylı olarak dış terörizmi desteklemeye itmiştir.⁸⁵ Tarihimiz incelendiğinde, ulusların, kendilerine rakip veya düşman olarak gördüğü diğer ulusları etkisiz hale getirmek ve rekabet güçlerini kırmak amacıyla bir takım ulusal ve uluslararası taktikler uyguladıkları görülmektedir. Bu taktiklerin işe yaramadığı zamanlarda ise devreye savaşlar girmektedir. Bu taktiklerin en önemlilerinden biri olan terörizm, günümüzde açık savaşların gizli bir biçimde yürütüldüğü bir araç haline getirilmiştir.⁸⁶ Geçen yüzyıllarda terörizmin sebebi olarak genellikle geri kalmışlık ve eğitimsizlik gösterilirken artık günümüzde teröristler daha eğitilmiş ve bilinçli kişilerden oluşmaktadır. Son yıllarda güçlü devletler başka devletler üstünde nüfus sağlama ve bu devletleri etki altına alabilmek amacıyla uluslararası hâkimiyet mücadelesinde terörü bir araç olarak kullanmakta, bu aracı meşrulaştırırken de terörle savaş ifadesini kullanabilmektedir. Devletlerarası anlaşmazlıklarda terörün yaygın olarak

⁸¹ A. Baki Kavun, “Uluslararası ve Uluslarüstü Terörizm” **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, (der. O. Metin Öztürk), Ankara, Biltek Yayınları, 2002. s. 45.

⁸² Gün, “Uluslararası Terörizm...”, s. 81.

⁸³ Kavun, “Uluslararası...”, s. 45.

⁸⁴ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, ss. 11-14.

⁸⁵ Hamit Ersoy, “Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm”, Ankara, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı:3-4, 2002, s. 20.

⁸⁶ Cihinhioğlu, **Terör ve...**, ss. 31-32.

kullanılmasının sebebi devletlerin anlaşmazlık sebebi ile karşı karşıya gelmekten çekinmeleri ve bu yöntemin diğer devlet üzerinde yaratacağı etkinin diplomasiden daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Devletler, terörü birbirlerine karşı bir koz, bir pazarlık aracı olarak kullanmaktan da çekinmemektedir.⁸⁷

Bu bilgiler ışığında eğer, terörizm faaliyeti olarak değerlendirilen bir olay, birden fazla ülkenin topraklarını ve insanlarını hedef alıyor veya bir ülkede gerçekleştirilen bir eylem sonuçları itibariyle uluslararası bir etki yaratıyor ise bu tür terörizme uluslararası terörizm denilir. Bir başka ifadeyle bir devlet kendi çıkarları için terörizmi bir araç olarak kullanmaktan çekinmiyorsa, terörizme gerekli lojistik desteği sağlıyor ve teröristlerin topraklarında barınmasına ses çıkarmıyorsa, ülkesinde konuşlanan terör örgütleri ile mücadelede yetersiz kalıyorsa bu devlet ile terör arasında bir bağ vardır ve bu durumda devlet destekli uluslararası terörizmden söz edilmektedir.⁸⁸ Aslında uluslararası terörizm devlet desteğinden ayrı düşünülemez. Birbirine çok benzeyen devlet destekli terörizm ile uluslararası terörizmin sonuçları itibariyle birbirinden ayrıldığı söylenebilir. Yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan devlet destekli terörizmde, bir eylem sadece meydana geldiği yeri veya ülkeyi etkilemekte iken, uluslararası terörizmde eylem nerede meydana gelmiş olursa olsun küresel sonuçlar doğurmakta, eylemlerin gerçekleştiği ülkelerle bağlantısı olmayan ülkeler de bu eylemlerden nasibini almaktadır. İşte bu iki terörizm türünün ayrıldığı nokta budur.

Modern toplumun güvenliğine yönelik en önemli tehdit olarak algılanan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde değişme uğrayarak bugünkü halini aldığını belirttiğimiz uluslararası terörizm, yalnızca bu dönemin bir özelliği değildir. Terörizm kavramı, 1960'lı yılların sonlarından itibaren hissedilir bir şekilde devletler tarafından şiddet içerikli bir dış politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Terörizmin 1960'lı yıllardan itibaren artış göstermesini bir takım nedenlere bağlamak mümkündür. Bu nedenlerin en önemlisi olarak, İsrail ve Arap ülkeleri arasında

⁸⁷ Mehmet Atay, "Ortadoğu'da Terör Savaşı ve Barış Arayışları", **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s.200.

⁸⁸ Öztürk, "Avrupa ve...", s.140.

yaşanan 1967 Savaşı'nda Arapların aldığı ağır yenilgi gösterilebilir. Çünkü bu savaş sonrasında Araplar, Filistin topraklarındaki İsrail işgalinin kaldırılmasının ve Kudüs'ün geri alınmasının savaş ve diplomasi yoluyla gerçekleşemeyeceğinin farkına varmıştı. Askeri açıdan güçlü İsrail karşısında bölünmüş haldeki Araplar, İsrail'e ve onun destekçisi olduğuna inandıkları güçlere karşı kuralsız bir şiddet siyaseti izlemeye başlamışlardır. Bu Ortadoğu'da dini referans olarak kullanan pek çok radikal grubun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir başka önemli neden ise Marksist grupların, gelişmiş ülkelerdeki öğrenci grupları arasındaki popüleritesi ile Amerikan ve Vietnam savaşı karşıtı yaklaşımlardaki etkinlikleri olmuştur. Öğrenci aktiviteleri sokak gösterileri ve çatışmaları ile sınırlı kendini gösterirken, profesyonel mücadeleyi esas alan küçük gruplar yeraltına inerek sisteme karşı şiddet hareketlerini örgütlemişlerdir. 1980'li yıllara gelindiğinde devrimci ideolojiden etkilenen terör örgütleri yerine dinsel ya da etnik motivasyonlara yönelen örgütlenmelerin ortaya çıktığı, 1990'lı ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise artık 1960'lar ve 1970'lerin uçak kaçırma, bombalama, banka soygunları şeklinde gerçekleştirilen eylemlerinin yerini, kitlesel insan kayıplarına yol açan daha yıkıcı eylemlerin aldığı görülmektedir. Bu yıllarda eylemlerin biçimlerinde görülen farklılıkların yanında eylemlerin sayılarında ve tahribat gücünde de bazı değişiklikler yaşanmıştır. Eylemlerin sayısal olarak azalmasına rağmen, verilen kayıplarda, kullanılan silahların tahrip gücüne paralel büyük artışlar olmuştur.⁸⁹

Evet, terörizmin, henüz üzerinde anlaşılmış genel bir tanımı mevcut değildir. Ancak 11 Eylül 2001 günü Amerika'da yaşanan terörist saldırıların ardından terörizmle ilgili bütün kavramlar değişime uğramış, 2001 sonrası literatür, küresel terör kavramıyla tanışmıştır.⁹⁰ İnsani faaliyet ve etkileşimin iktisadi, siyasi, teknolojik, hukuki, askeri, kültürel ve çevresel gibi çeşitli alanlarıyla ilgili çok boyutlu bir olgu olarak, iletişimin, bilginin ve ulaşımın, uluslararası coğrafi sınırların önemini yitirmesine yol açacak şekilde dünya ölçeğinde hızlı yayılması

⁸⁹ Kavun, "Uluslararası...", s. 47-49.

⁹⁰ Faruk Örgün, **Küresel Terör**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2001, s. 38.

süreci olarak tanımlanan küreselleşme,⁹¹ birçok akademisyene göre, başta Amerika olmak üzere Batı'nın diğer uygarlıklar üzerinde egemenlik kurması şeklinde tanımlanırken, küresel terörizm, kurulan bu egemenlikleri sorgulayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası terörizm, kendisi gibi yasal olmayan yollardan beslenen ve eylemlerini sürdürebilmek için sürekli finansmana ihtiyaç duyan bir olgu olarak karşımıza çıkarken, mali kaynaklarını da sorunun önemli bir parçası haline getirmektedir. Terörizmin beslendiği en yaygın kaynakları; uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, organize hırsızlık, organ ticareti, haraç toplama, fidye isteme ve sempatican bağışları olarak sıralamak mümkündür. Ulaştığı boyut ve eriştiği yaygınlık düşünüldüğünde uluslararası terörizmi çok uluslu bir şirket olarak tanımlamak yanlış olmaz. Terör örgütlerinin milyarlarca dolarlık yıllık gelirleri olduğu herkesçe bilinmekte olup, örgütler yalnızca kendi gelirleriyle beslenmemekte uluslararası sistem içerisindeki bir takım devletler terörizme destek vermektedir. Uluslararası terörizmin bu kadar yaygınlık kazanmasının nedenlerini; teknoloji ve iletişimde yaşanan gelişmeler, terörizmin bazı devletlerce desteklenmesi, terör örgütleri arasındaki işbirliğinin artması, terörden zarar görmeyen devletlerin duyarsızlığı, batı demokrasileri kaynaklı uygun koşulların mevcut olması ve bazı ülkelere ait istihbarat servislerinin terörizmi destekleyici eylemde bulunmaları şeklinde sıralamak mümkündür.⁹²

Ekonomik, siyasi, dini bir takım sebeplerle faaliyet alanı bulan terörizmle mücadele, sebepleriyle ilişkili olarak birçok bileşenden oluşmaktadır. Günümüzde küresel bir boyut kazanan bu olguya karşı mücadelede de bütün devletlere sorumluluk düşmektedir. Çünkü geçmişinde terörist eylemlerle karşılaşmamış bir devletin, yarın terörist bir saldırıya maruz kalmayacağını garantisini hiç kimse verememektedir. Terörizmle mücadelede somut adımlar hiç kuşkusuz uluslararası hukuk alanında atılmaktadır. Devletler uluslararası düzeyde kuruluşlara katılmakta,

⁹¹ Mustafa Erdoğan, "Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme" **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, (M. S. Aydın ve Diğerleri), İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002, s. 27.

⁹² Gün, "Uluslararası Terörizm...", ss. 87-88.

bir takım anlaşmalara taraf olmakta ve bunlara bağlı olarak yükümlülük altına girmektedir. Yükümlülüklerini yerine getirmeyen devletler, devletlerarası ilişkilerde bir takım yaptırımlara maruz kalmaktadır.

Konumuzun ana çerçevesini oluşturan El-Kaide terör örgütü küresel etki alanına sahip uluslararası bir terör örgütüdür. Örgütün, ideolojik yapısı incelendiğinde İslam dininde ortaya çıkan Selefi-Vahhabi ideolojiden beslendiği, bu nedenle dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olduğu söylenebilir. 11 Eylül günü yaşananlar bu örgütün yarattığı ve bundan sonra yaratacağı tehlikeyi gözler önüne sermiştir. Uluslararası bir örgütle mücadele de ancak uluslararası çerçevede alınacak önlemlerle mümkündür. Hukuk, terörle mücadelede en güçlü araçlardan birini sağlamakta, uluslararası terörle mücadele meşruiyetini hukuktan, özellikle de uluslararası hukuktan almaktadır. Bu nedenle terörizmle mücadelede uluslararası hukukta bugüne kadar alınan önlemlerin incelenmesi, artı ve eksi yönlerinin tespiti bundan sonra alınacak tedbirlere yol göstermesi bakımından önemlidir.

2.6. Uluslararası Hukukta Terörizm

Türk Terörle Mücadele Kanunu'nda terör;

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.⁹³

Şeklinde tanımlanırken; İngiltere Terörle Mücadele Kanunu'nda, “Siyasi amaca ulaşmak ve toplumu veya toplumun çeşitli kesimlerini korku içinde bırakmak amacıyla şiddet kullanılması”, Fransa Terörle Mücadele Kanunu'nda ise “...Baskı ve tehdit yolu ile mevcut kamu düzeninin ciddi olarak bozulması amacıyla bireysel veya toplu olarak bulunulan herhangi bir faaliyet” şeklinde tanımlanır.⁹⁴ Görüldüğü

⁹³ Terörle Mücadele Kanunu <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/809.html> (12.04.2008)

⁹⁴ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 194.

üzere her devlet terörü farklı yorumlamıştır. Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde Türk Terörle Mücadele Kanunu'nda terörün ayrıntılı bir tanıma tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu da Türkiye'nin terörle mücadelede ne kadar samimi olduğunun bir göstergesidir. Çünkü ayrıntılı ve kapsamı geniş tutan tanımlar meydana gelen bir terörist eylemde eylemi gerçekleştiren kişilerin daha kolay terörist olarak adlandırılmasını sağlamaktadır.

Devlet destekli terörizmin uluslararası bir boyut kazanmaya başlamasıyla birlikte terör, uluslararası bir sorun olarak görülmeye başlanmış ve bu durum devletleri terör tanımı yapmaya ve terör kanunları çıkarmaya itmiştir. Devletler ikili bir anlam taşıyan terör kavramının ya birinden ya da diğerinden yana tavır takınmış ve birinin zalimi diğerinin kurtarıcısı, birinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısı olmuştur. Birinin terör dediğini diğeri direniş olarak tanımlamıştır.⁹⁵

Terörizmin, bazı devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılması, bazı devletlerin terörizmin oluşturduğu tehdidin farkına varamaması ve sadece kendi menfaatleri tehlikeye düştüğünde terörizmle mücadele etmeye çalışması, yine bazı devletlerin sempati duydukları terör örgütünün faaliyetlerini siyasi suç olarak nitelendirerek ceza yargılamasına gitmemesi, karmaşık ve zor karakteri ile devletlerin üstesinden gelmeye çalıştıkları en önemli sorunlardan biri haline gelen terörizmle mücadelede ciddi sıkıntıların yaşanmasına sebep olmaktadır.⁹⁶

Küreselleşme ile birlikte ulusal sınırların anlamını yitirdiği dünyamızda terörizm, devletlerin tek başlarına mücadele edebilecekleri bir olgu olmaktan çıkmıştır. Bu kapsamda terörizmle mücadelede uluslararası kuruluşların girişimleri önemli bir yer tutmaktadır.⁹⁷

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi devletler, ilk organize devletlerin kurulduğu tarihten itibaren terörizmi iç ve dış siyasetlerinde bir araç

⁹⁵ Güzel, "Korkunun...", ss. 12-14.

⁹⁶ Cengiz Başak, "Terörizmle Mücadele: Devletlerin Ayrı Bir Mücadelesi mi, Yoksa Uluslararası Kurumlarla Desteklenmiş Bir Mücadele mi? ", Ankara, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 2002, ss.65-66.

⁹⁷ Yalçiner, "Soğuk...", s. 116.

olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Terörizmin devletler tarafından kullanılmasında temel amaç, vatandaşlara boyun eğdirmek olduğu gibi insanların kafasını karıştırarak muhalifler arasında kargaşa yaratmak ta olabilmektedir. Terörizmin devletler tarafından birer silah olarak acımasızca kullanılması, insanlık tarihinde belki de hiç görülmemiş oranda insan hakları ihlali meydana getirmiştir. Yaşananlardan ders çıkarmaya çalışan uluslararası toplum BM nezdinde 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni ilan etmiştir. Bu bildirinin ardından, dünya çapında insan hak ve özgürlüklerinin korunması maksadıyla uygulanabilirliği için devletlerin iç yasal düzenlemelerine ihtiyaç duyulan birçok uluslararası sözleşme hazırlanarak kabul edilmiş ve bu kapsamda, savaş durumlarında dahi olsa devletlerin, insanların temel hak ve özgürlüklerini korumakla yükümlü olduğu ilkesi uluslararası hukukun bir normu haline gelmiştir.⁹⁸

11 Eylül 2001 günü ABD'nin iki büyük eyaletinde meydana gelen saldırılar ile dünya, daha önce benzerine rastlamadığı bir terörist saldırı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu saldırılar, başta ABD olmak üzere bütün dünyayı derinden sarsarken, her konuda olduğu gibi uluslararası hukukun terörizme bakışı açısından da bir dönüm noktası olmuştur. Devlet merkezli bir hukuk olan uluslararası hukuk, bu hain saldırılar ile devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen eylemlerle etkin şekilde ilgilenmek zorunda kalmıştır.⁹⁹ Bu kapsamda BM, NATO, AB gibi örgütlerin gündeminde daha fazla yer işgal ederek uluslararası hukuktaki yerini sağlamlaştıran terörizm, “bazı devletlerin güvenliğini ve vatandaşların haklarını ihlal eden bir unsur olarak değil, dünya barışını ve istikrarını tehdit eden bir olgu olarak kabul edilmiştir.”¹⁰⁰

Terör eylemleri nasıl isimlendirilirse isimlendirilsinler, her türlü uluslararası hukuka aykırıdır ve bunları destekleyen veya tertipleyen devletin hukuken uluslararası sorumluluğuna yol açarlar.¹⁰¹

⁹⁸ Ersoy, “Ulusal...”, ss. 18-19.

⁹⁹ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s. 6.

¹⁰⁰ Gün, “Uluslararası Terörizm...”, s. 81.

¹⁰¹ Öktem, **Terörizm...**, s. 261.

Günümüzde halen küresel düzeyde bir terörizm tanımı yapılmadığı gibi, terörizmi tümden yasaklayan bir uluslararası anlaşma da yapılmamıştır. Bununla birlikte terörü bütüncül olarak ele alan bir sözleşme çalışması halen BM nezdinde devam etmekte ve bazı özel terör eylemlerini ele alan sektörel uluslararası anlaşmaların imzalandığı da bilinmektedir.¹⁰² Sadece uluslararası düzeyde değil bölgesel olarak da faaliyet gösteren pek çok örgüt, terörizmle mücadele konusunda çalışmalar yürütmektedir. Bunlar arasında; Arap Birliği, İslam Konferansı Örgütü, Avrupa Konseyi, Amerikan Devletleri Organizasyonu, Afrika Birliği Organizasyonu, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı ve Bağımsız Devletler Topluluğu sayılabilir.¹⁰³ Bütün bölgesel örgütlerin faaliyetlerinin böyle bir çalışmada ele alınması takdir edileceği gibi zaman ve kapsam sınırlılıklarından dolayı mümkün değildir. Bu sebeple; özellikle 11 Eylül sonrası dönemde şu ana kadar eşî görülmemiş yoğunluk ve düzeyde faaliyette bulunan BM'nin, küresel terörden çok fazla etkilenmiş ve etkilenmeye de devam edeceği düşünülen AB'nin ve tarihinde ilk defa Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 5. maddesini uygulamaya koyarak 11 Eylül günü ABD'de meydana gelen saldırıların bütün NATO üyesi devletlere yönelik gerçekleştiğini kabul eden NATO'nun incelenmesinin yeterli olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda aşağıda; NATO, AB, BM'nin terörizmle mücadele konusunda yaptıkları çalışmalara ve aldıkları kararlara değinilecektir.

2.6.1. Terörizm ve NATO

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde Sovyet tehdidine karşı siyasi ve askeri nitelikli bir yapılanma olarak ortaya çıkan NATO'nun kuruluşuna ilişkin Anlaşma, 12 ülkenin¹⁰⁴ katılımıyla 4 Nisan 1949'da Washington'da

¹⁰² Kaya, **Terörle Mücadele...**, s. 5.

¹⁰³ M. Hakkı Çaşın, **Uluslararası Terörizm**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2008, s. 757.

¹⁰⁴ Anlaşmayı imzalayan 12 ülke; ABD, Kanada, Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, Fransa, Portekiz, İzlanda, İtalya'dır.

imzalanmıştır. ‘Washington Anlaşması’ olarak da anılan Anlaşma, bütün imzacı devletler tarafından onaylandıktan sonra 24 Ağustos 1949’da yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁵

Soğuk Savaş’ın sona ermesi dünyayı güvenli bir yapıya kavuşturmadığı gibi bu konuda duyulan endişeleri daha da artırmıştır. Doğu Bloğu’nun yıkılmasından sonra ortaya çıkabilecek yeni tehdit biçimlerinin tahmin edilmesinde ve bunlara karşı önleyici tedbirler alınmasında büyük zorluklar çekilmesi, ortaya çıkan krizlerin aşılmasında uluslararası mekanizmaların yetersiz kalması, yaşanan krizlerin bütün dünyayı ve uluslararası sistemi etkilemesine neden olurken, yeni sistemde varlığını devam ettirmek isteyen kurumların kendilerini yenilemesi gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. 45 yıl süren Soğuk Savaş’tan galip çıkan Batı’nın, söz konusu yeni ortam karşısında yaşadığı bocalama en bariz biçimde, NATO’nun dönüşüm çabalarında gözlemlenmiştir. NATO, değişim sinyallerini 1991 Roma Zirvesi kararları ile göstermiş ve tehdit algılamasını zamanın gereklerine göre yeniden değerlendirmiştir.¹⁰⁶

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından en önemli güvenlik riski olarak kabul edilen uluslararası terörizm, Roma Zirvesi sonrasında, NATO’nun terörle mücadeleyi içeren “İttifakın Yeni Stratejik Konsepti”nin kabul edilmesinin ardından yayınlanan bütün bildirimlerde yerini almıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği’nin (SSCB) dağılmasının ardından düşman olarak algılanan yapının çöküşü ile tehdit unsuru ortadan kalkan NATO, bu dönemden sonra yeni güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmış ve yeni stratejisinde kendisine tehdit oluşturan askeri ve askeri olmayan tehditleri sıralamıştır. Bu sıralamada, ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar, etnik çatışmalar, kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi konular birinci derece tehdit kabul edilirken, terörist faaliyetler, diğer tehditler arasında sayılmıştır.¹⁰⁷ Bu kapsamda 1999 Washington Zirvesi’nde, içinde terörizm, kitle imha silahları ve örgütlü suçlarla mücadelenin de yer aldığı ittifakın hedeflerinin ve bu hedeflere ulaşmak için izlenecek yöntemlerin belirlendiği Stratejik

¹⁰⁵ Kuzey Atlantik Anlaşması, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html> (26.02.2008)

¹⁰⁶ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s. 895.

¹⁰⁷ Yalçın, “Soğuk...”, s. 112.

Konsept ve Savunma Yetenekleri Girişimi imzalanmıştır. Bu Zirvede terörizm ittifak üyelerinin ülke içi sorunu olarak görülerek, terörizme gereken ilgi gösterilmemiştir.¹⁰⁸

11 Eylül saldırıları her alanda olduğu gibi NATO'nun da terörizmle mücadele politikasının dönüşüme uğramasına neden olmuştur. NATO tarihinde ilk defa Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 5'inci¹⁰⁹ maddesini uygulamaya koyarak, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin farklı eyaletlerinde gerçekleştirilen terörist saldırıları her NATO ülkesinin topraklarına yapılmış saldırı olarak kabul etmiştir.¹¹⁰

1990'dan sonra yaşanan önemli iki olay ittifakın içinde ve dışında NATO'nun misyonunun değişmesine neden olmuştur. Bu olaylardan ilki NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ikinci olay ise 11 Eylül 2001 yılında ABD'de gerçekleştirilen terör saldırılarıdır. Bu iki olay sonrasında ittifakın takındığı tavır ve aldığı kararlar NATO'nun, uluslararası sistemde etkin olmaya çalışan aktörler içinde olaylara profesyonel olarak bakan ve gelişmeler karşısında kâğıt üzerinde kalmayan düzenlemeler yapan tek kurum olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

2002'de Prag'da gerçekleştirilen NATO zirvesinde liderler, terörizmle mücadele konusunda alınacak tedbirleri ve yeni yapılanmaları içeren bir paket hazırlamışlardır. Bu paket kapsamında kısa vadede terörist saldırılara karşı eğitim programlarının geliştirilmesi üzerinde durulurken uzun vadede kapsamlı bir NATO Stratejisinin hazırlanması hedeflenmiştir.¹¹¹

¹⁰⁸ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s. 896.

¹⁰⁹ 5. madde; “Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güven Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.” demektedir. <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html> (22.02.2008)

¹¹⁰ Kavun, “Uluslararası...”, s. 61.

¹¹¹ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, ss. 897.898.

Terörizmle mücadele konusunda problemin niteliği ve genel olarak verilecek tepkiler konusunda görüş birliğine ulaşan NATO kapsamında, ülkelerin kendi topraklarında problem çıkarmayan terör örgütlerini ve teröristleri, özgürlük savaşçısı olarak isimlendirerek hoşgörü göstermeleri kabul edilmemektedir.¹¹² Örgüt, bünyesinde kurduğu Özel İstişare Grubu ile ittifaka dâhil devletlerce paylaşılan istihbarat bilgilerini de değerlendirmektedir.¹¹³

Stratejik Konsept'in kabulünden sonra, NATO kapsamında düzenlenen 'Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantıları' sonrasında yayınlanan ortak bildirimlerin hemen hemen hepsinde terörizmle ilgili ve terörist faaliyetlerin kınandığı hükümlere yer verilmiş, ülkeler için tehditler sıralanırken, mücadele konusunda uluslararası işbirliği vurgulanmıştır.¹¹⁴ Ayrıca; uluslararası terörist suçların hiçbir koşulda haklı gösterilemeyeceği, terörist hareketlerin insan onurunu ve haklarını ihlal ettiği gibi uluslararası ilişkileri de tehdit ettiği, ittifakın mücadele konusundaki bütün girişimleri destekleyeceği hususları bildirilmiştir.¹¹⁵

2.6.2. Terörizm ve AB

Terörizmin, Avrupa'yı esir almaya başlaması II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına rastlar. Bu dönemde Avrupa'da ortaya çıkan terör örgütlerinin, eylemlerini pek çok ülkeye yaydıkları ve eylemlerinin şiddet derecesini artırdıkları görülür. Avrupalı devletler uzun yıllar boyunca Ermenistan'ın Özgürlüğü için Gizli Ermeni Ordusu (ASALA), Bask Anavatanı ve Özgürlüğü (ETA) ve İrlanda Kurtuluş Ordusu (IRA)¹¹⁶ gibi etnik milliyetçi terör örgütlerinin faaliyetlerine eve sahipliği yapmışlar,

¹¹² Yalçiner, "Soğuk...", s. 112.

¹¹³ Burak Tangör, "Uluslararası Terörizmde Gelişmeler", **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**. (Der. O. Metin Öztürk), Ankara, Biltek Yayınları, 2002, s. 107.

¹¹⁴ Purtaş, "Yeni Boyutlarıyla...", s. 31.

¹¹⁵ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s. 900.

¹¹⁶ **Ermenistan'ın Özgürlüğü İçin Gizli Ermeni Ordusu(ASALA)** 1975 yılında kurulan örgüt, 1981 yılı sonunda açıkladığı "siyasi programıyla" amaçlarını ve hedeflerini dünya kamuoyuna yayınlamıştır. Buna göre ASALA'nın amacı: "**Demokratik, sosyalist ve devrimci bir hükümetin önderliğinde birleşmiş bir Ermenistan'ın kurulmasıdır.**" Sovyetler Birliği ve sosyalist devletlerden her türlü yardımı isteyen ASALA, "Sovyet Ermenistan'ı halkın uzun savaşı için bir üs olarak" kabul edilmektedir. Siyasi programda düşmanlar, iki grupta toplanmaktadır. Bunlardan birincisine "yerel gericiler" denilmektedir ki, bunlar, ASALA karşısında yer alan veya yanında bulunmayan Ermenilerdir. Taşnak da bu grupta yer almaktadır. İkincisi düşman grup ise, "Uluslararası

17 Kasım Örgütü ve Kızıl Tugaylar gibi Marksist terör örgütlerinin faaliyetlerine de tanıklık etmişlerdir. AB’ce, terörizmle mücadele konusunda atılan adımlar, tıpkı BM sisteminin hedeflediği gibi genel bir terörizmle mücadele rejimi yaratmaya yöneliktir. Ancak AB’nin kendine has karakteri, AB terörle mücadele stratejisinin, BM sisteminden farklı olmasına neden olmaktadır. Öncelikle AB bölgesel bir yapılanmadır ve bu nedenle mücadele Avrupa kıtasıyla sınırlı tutulmaktadır. İkincisi, Avrupa ülkelerinin terörizm konusunda kendi tecrübeleri mevcuttur ve bu durum birbirinden farklı girişimlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.¹¹⁷

II. Dünya Savaşı’ndan sonra yoğun bir şekilde terörizmle karşı karşıya kalan ve terörizmin önlenmesine yönelik hassasiyetini Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları ile ortaya koyan AB, bu konuda aldığı önlemlerin potansiyel bir saldırıyı önlemede yetersiz kalacağını 11 Eylül saldırıları ile birlikte anlamıştır. Bu saldırılara kadar terörizm konusunda kararlı ve istikrarlı bir politika sergilemekten kaçınan AB, özgürlük savaşçısı söylemi ile insan hakları arasında olması gereken sınırı oluşturamamış, bu durum terör örgütleri tarafından kendi menfaatleri doğrultusunda sıklıkla kullanılırken, insan hakları söylemi terörizmin koruyucusu haline gelmiştir. Fakat 11 Eylül’den sonra “düşmanın sınırların dışından değil

emperyalizmin desteklediği Türk emperyalizmi" olarak gösterilmektedir. ASALA, "Ermeni topraklarının" kurtarılması için temel yolun, devrimci şiddet eylemlerinden geçtiğini kabul ve ilan etmektedir. Programına göre; ASALA, üstün sınıfların hegemonyasını reddedenleri destekleyecek ve uluslararası devrimci hareket içinde koalisyonlar kurulup güçlenmesine çalışılacaktır. Bunun için şiddet ve terör vazgeçilmez yöntemdir. <http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/teror/asala.html> (01.03.2008) **Bask Anavatanı ve Özgürlüğü (ETA)** İspanya ve Fransa sınırları içinde yaşayan Bask kökenli topluluğa ait bağımsız bir devlet kurma amacı güden örgütün adıdır. 1959 yılında Franco diktatörlüğüne karşı kurulan örgüt, zaman içinde kültürel hakların savunuculuğu düzleminden, silahlı eylem biçimine yönelmiştir. 1979’da hükümet tarafından Bask Bölgesinde yaşayan yaklaşık iki milyon kişiye önemli ölçüde özerklik tanınmasına rağmen tam bağımsızlık için silahlı mücadeleye devam etmişlerdir. **Batasuna** ismiyle bilinen ve şu an yasaklanmış durumda olan parti de örgütün siyasi kanadını oluşturmaktadır. Bu parti Bask Bölgesi’nde oyların genelde %10 ile %20 sini toplamaktaydı. Ayrıca 1968’den bu yana düzenlediği kanlı eylemlerle 850 kişinin ölümüne neden olan ETA, İspanya’nın yanı sıra **Avrupa Birliği** ve **ABD** tarafından da terör örgütleri listesine alındı. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Eta> (03.03.2008). **İrlanda Kurtuluş Ordusu(IRA)** İrlanda’nın Krallıktan bağımsızlığını savunan, 1969 yılında aynı adı taşıyan yapının parçalanmasıyla ortaya çıkmış olan ve 2005 yılında silahlı mücadeleyi bırakmış olduğunu açıklamış örgüttür. İlk başlarda bağımsızlığın ancak silahlı mücadele ile mümkün olduğunu savunan organizasyon, 2005 yılında mücadelelerini sadece politik alanda sürdüreceklerini açıklayarak şiddet eylemlerine son vermiştir. <http://tr.wikipedia.org/wiki/IRA> (03.03.2008)

¹¹⁷ Ali Mammadov, **Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikasının Hukuksal Temelleri** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006, s. 30.

içinden vurduğu, dünyanın en zengin ve en güvenli topraklarının buna karşı korunmasız kaldığı manzara sonucunda”¹¹⁸ tutum değiştiren AB, terörizme bakış açısını gözden geçirirken, saldırıları kınayarak bundan böyle terörizme karşı mücadele kapsamında yapılacak olan bütün çalışmalara katılacağını bildirmiştir.¹¹⁹

Yıllar boyunca terörizmle yüz yüze kalan bazı Avrupa devletleri, bu dönemlerde terörizmin devletlerin iç meselesi olarak algılanmasından dolayı, politikalarını bu yönde belirleyerek kendilerine özgü mücadele yöntemleri geliştirmişler ve mevzuatlarını bu doğrultuda hazırlamışlardır. 1960’ların sonlarından 1970’lere pek çok terörist saldırıyla yüz yüze kalan Avrupa Topluluğu (AT) ülkeleri, içinde buldukları yapının terörizme elverişliliği ve bu durumun demokratik toplumlara yönelik tehdidini fark ederek 1976 yılından itibaren hükümetlerarası işbirliği şeklinde gelişen TREVİ gruplarını başlatmışlardır. Topluluk hukuku dışında gelişen ve iç güvenlik alanında işbirliği başlatan bu gruplar, üye ülkelerin adalet ve içişleri bakanlarının ve kamu yetkililerinin bir araya geldiği bir forum şeklinde faaliyet göstermiş ve üye ülkeler arasında işbirliğini sağlamıştır. TREVİ grupları arasında terörizmle mücadele grubu olan TREVİ 1 gurubu ön plana çıkmış bu yapılanma Maastricht Anlaşması’na kadar devam etmiştir.

Terörizmle mücadele konusunda Avrupa’da yaşanan bir diğer gelişme de 27 Ocak 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi’dir. Avrupa Konseyi’nin önderliğinde imzalana bu Sözleşme, doğrudan doğruya terörizmle ilgili ilk Sözleşme olmasından dolayı ayrı bir öneme sahiptir. Sözleşme sonrası Avrupa Konseyi, terörizmle mücadelede aktif rol almaya devam ederken, Topluluk üyesi ülkeler, kendi aralarında işbirliğine yönelmişlerdir. 1985 yılında imzalanan Schengen Mutabakatı ise üye devletleri iç güvenlik alanında daha yakın işbirliğine zorlamıştır. Schengen sürecinde, polis ve adli işbirliği alanında elde edilen tecrübeler, Maastricht Anlaşması ile oluşan AB’nin üç sütunlu yapısına, Adalet ve İçişleri adıyla üçüncü

¹¹⁸ Mehmet Özcan ve Serkan Yardımcı, “Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele” **Terörizm**, (der. İhsan Bal), Ankara, USAK Yayınları, 2006, s. 199.

¹¹⁹ Saadat Rustemova, **Küresel Terörizm**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2006, s.189.

sütun olarak yansımıştır.¹²⁰ Avrupa içinde büyük sorun teşkil eden terörizm konusu adalet ve iç işlerinin konu edildiği üçüncü sütuna dahil edilmiş ancak sütun terörizmle sınırlı tutulmamış, uyuşturucu kaçakçılığı, terör ve uluslararası örgütlü bütün suçlar bu sütun kapsamında değerlendirilmiştir. Üye ülkeler üçüncü sütunu desteklerken terörizm konusunda işbirliğinin gerekli olduğunu da kabul etmişlerdir. Kuruluşundan itibaren terörizmle mücadele konusunda adımlar atan AB, en etkili adımını Maastricht Anlaşması ile atarak, serbest dolaşımın, hem güvenli hem de istikrarlı bir şekilde yapılmasını mümkün kılmıştır.¹²¹ Maastricht'ten sonra atılan bir diğer önemli adım ise 1995 yılında gerçekleştirilen Madrid Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde yayınlanan La Gomera Deklarasyonu'dur. Deklarasyon terörizmin, uluslararasılaşığına ve üye ülkeler açısından tehdit oluşturduğuna vurgu yaparak, terörizmin, köktenci eylemler sonucunda faaliyetlerini hızlandırarak, sınıraşan düzlemde faaliyet göstermeye başladığını ve bu nedenle terörizme karşı etkin mücadelenin yalnız değil işbirliği ile yapılabileceğini dile getirmiştir. 1999 yılında Europol'un kurulması ile terörizmle mücadele Europol'un görev alanı içine girmiştir.¹²² Kuruluşu 1991 yılında gerçekleşen AB Lüksemburg Kurulu'nda belirlenen Europol, 1992 Maastricht Anlaşması çerçevesinde öncelikle uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele birimi (Europol Drug Unit) olarak faaliyetlerine başlamıştır. Uluslararası suçlarla mücadele amacıyla kurulan ve 1 Temmuz 1999 yılından itibaren tam faaliyete geçen Europol bu tarihten itibaren AB üye ülkelerinde soruşturma ve takip faaliyetlerini üstlenerek, uluslararası suç örgütleri hakkında bilgi toplamak ve bilgi alışverişinde bulunmakla görevli polis birimi olarak görev yapmakta, terörizm, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı ile etkin mücadele etmektedir.¹²³ “AB vatandaşlarına en yüksek düzeyde koruma sağlayacak bir araç olarak nitelendirilen Europol'un faaliyet alanı her türlü uluslararası suçları kapsayacak şekilde genişletilmiş”,¹²⁴ ve “Europol 2002 yılından itibaren AB üye

¹²⁰ Özcan ve Yardımcı, “Avrupa Birliği...”, ss. 201-205.

¹²¹ Sinem Şahinoğlu, **Avrupa Birliği Güvenlik ve Terör**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Başkent Üniversitesi, 2005, ss. 104-107.

¹²² Özcan ve Yardımcı, “Avrupa Birliği...”, ss. 206-207.

¹²³ Rustemova, **Küresel...**, s.196.

¹²⁴ Özcan ve Yardımcı, “Avrupa Birliği...”, s. 207.

devletlerinin yaptığı soruşturmalara katılmaya ve soruşturmaları denetlemeye hak kazanmıştır.”¹²⁵

AB, Europol’un yanında bir de Eurojust isimli bir yapı oluşturmuştur. Konsey kararıyla adli alanda faaliyet göstermeye başlayan bu kuruluş, AB üyesi devletlerce belirlenen savcı, hakim ve polislerden oluşmakta, üye devletlerin yetkili kurumları arasında soruşturma ve kovuşturmalara ilgili olarak koordinasyon sağlanması ve geliştirilmesi görevlerini yerine getirmektedir.¹²⁶

11 Eylül 2001 günü ABD’de meydana gelen terörist saldırılar bütün dünyada olduğu gibi Avrupa’da da büyük tepki toplamıştır. Saldırıların ABD dışına taşma ihtimali Avrupalı devletleri büyük ölçüde tedirgin ederken bu tedirginlik, Avrupalı devletlerin bir an önce toparlanarak, ABD, Rusya gibi ülkelerle de işbirliği içinde terörizme karşı bazı önlemler alınmasını gerekli kılmıştır. Bu gereklilik kapsamında terörizme karşı ortak bir politika oluşturma çalışmalarına başlayan AB tarafından, 19 Eylül 2001 tarihinde Terörizmle Mücadele Konsey Çerçeve Karar Tasarısı sunulmuştur. Bu tasarının ardından 21 Eylül 2001 tarihinde Brüksel’de Olağanüstü Avrupa Konsey Toplantısı düzenlenmiş bu toplantıda terörizmle mücadele kapsamında neler yapılması gerektiği belirlenerek bir eylem planı hazırlanmıştır. Onaylanan eylem planında, polis ve adli işbirliğinin sağlanması, uluslararası belgelerin geliştirilmesi, terörizmin mali finansmanının engellenmesi, hava güvenliğinin güçlendirilmesi ve AB’nin küresel eyleminin koordine edilmesi gibi hususlar yer almıştır. AB saldırıların hemen ardından bir mücadele politikası üretmeye çalışmış ancak, bu politikaların oluşturulması hususunda bazı sıkıntılarla karşılaşmıştır. Bu konuda yaşanan en önemli sıkıntı üye ülkelerin mevzuatlarında terör ve terörizm tanımlarının farklı olması veya Belçika ve Hollanda’da olduğu gibi anılan tanımların ulusal mevzuatlarda yer almamasıdır. Birliğin yaşadığı bir diğer sıkıntıda ülkelerin terör ve terörizm tanımlarına bağlı olarak bazı örgütlerin AB üyesi bazı devletlerce terör örgütü sayılırken bazılarınınca sayılmamasıdır. Bu sıkıntının giderilmesi amacıyla AB, 2001 yılının Ekim ve Kasım aylarında Brüksel’de Avrupa

¹²⁵ Rustemova, **Küresel...**, s.197.

¹²⁶ Kaya, **Terörle Mücadele...**, ss. 127-128.

Birliği Daimi Temsilciler Komitesi toplantıları yapılmış ve toplantı kararları, her aşamada ulusal hükümet ve yetkililere bildirilerek müzakere edilmiştir.¹²⁷

AB’ce, 11 Eylül’den sonra atılan en önemli adımlardan biri de 13 Haziran 2002 tarihli Avrupa Birliği Konsey’i Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı’nın kabul edilmesidir. Bu kararın en önemli özelliği 1. maddesinde terör suçunun tanımının yapılmasıdır. Buna göre;

1- Her üye devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan doğaları ve bağlımları gereği; halkı ciddi şekilde sindirme veya bir devleti veya uluslar arası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya gayri meşru olarak zorlama veya bir ülkenin veya uluslar arası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma amacıyla işlenen bir ülke veya uluslar arası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan aşağıda (a) dan (i) ye kadarki fıkralarda belirtilen kasti eylemlerin terörist suçlar olarak sayılmasının sağlanması için gereken önlemleri alacaktır. Bu eylemler,

(a) Ölüme sebebiyet verecek şekilde bir kişinin yaşamına saldırılar,

(b) Bir kişinin fiziksel bütünlüğüne saldırılar,

(c) Adam kaırma ya da rehin alma,

(d) Devlet ya da kamu imkânlarını, taşıma sistemlerini, bilgi sistemi de dâhil olmak üzere alt yapı imkânlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları, insan yaşamını tehlikeye atma veya büyük ekonomik kayba yol açma ihtimalinde kamusal mekânı veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olma

(e) Uçaklar, gemiler ya da başka insan ve mal nakil araçlarını kaırma,

(f) Nükleer, biyolojik ya da kimyasal silahları ya da silah ve patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil sağlama ya da kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme,

(g) İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma ya da yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma,

(h) İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etmek ya da bunu engellemek,

(i) (a) dan (h) ye kadarki fıkralarda sıralanan eylemlerden birini işleme tehdidinde bulunmaktır.¹²⁸

Bu maddenin amacı bütün üye devletlerin terör tanımlarını birbirlerine uyumlu hale getirerek, AB coğrafi alanında geçerli bir terörizm tanımı oluşturmaaktır.

Çerçeve kararı incelendiğinde; ikinci maddede terörist grup tanımı yapıldığı ve bu grupları yönetmenin ve eylemlerinde yer almanın başlı başına bir suç sayılmasının amaçlandığı, üçüncü maddenin terörist faaliyetlerle bağlantılı suçlar

¹²⁷ şahinoğlu, **Avrupa...**, ss. 98-118.

¹²⁸ Özcan ve Yardımcı, “Avrupa Birliği...”, ss. 215-216.

başlığı adı altında bu suçları saydığı, dördüncü maddede bu suçların azmettiricilerinin, yardım ve yataklık edenleri ile bu suçlara teşebbüs edenlerin de suçlu sayılması gerektiğinin, beşinci maddede bu suçlara verilecek cezaların, yedinci maddede tüzel kişilerin sorumluluğu, sekizinci maddede tüzel kişilere verilecek cezaların, dokuzuncu maddede üye devletlerin yargı yetkilerinin, sayıldığı görülmektedir.¹²⁹ Ayrıca, üye ülkelerin terörizmle mücadele kapsamında kendi iç hukuklarında bu Çerçeve Karara paralel düzenlemelere gittikleri ve gerekli kanuni değişiklikleri yaptıkları da bilinmektedir.

Görüldüğü üzere AB, 11 Eylül'den sonra terörizmle mücadelede çok yönlü bir strateji uygulamıştır. Ancak bu stratejiler AB'yi terörist saldırılarla yüz yüze gelmekten alıkoyamamıştır. 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'de meydana gelen ve El-Kaide bağlantısı olduğu belirlenen terörist saldırılarda 200'e yakın kişi hayatını kaybetmiş ve 1000'den fazla kişi yaralanmıştır. Bu terörist saldırılardan sonra 19 Mart 2004'te olağanüstü toplanan Adalet ve İçişleri Bakanlar Konseyi, terörizmle mücadele kapsamında daha önce alınan kararların biran önce uygulamaya sokulması çağrısında bulunmuştur. Bu saldırılar sonrasında AB, terörizmle mücadele konusunda yürüttüğü politikayı değerlendirme fırsatı bulmuş ve bundan sonraki süreçte hızlı hareket etme düşünceleri ortaya çıkmıştır. 25 Mart 2004'te toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesi sonucunda bir terörizmle mücadele bildirisini yayımlanmıştır. Bildiri ile dünya kamuoyuna AB ülkelerinin dayanışma ve kararlılığı yansıtılırken üye ülkelere birine yapılacak bir saldırının bütün üye ülkelere yapılmış sayılacağı kabul edilmiş ayrıca, terörizmle mücadele koordinatörü atanmıştır. Yine bildiri ile terörizm mağdurlarına yardım yapılması gündeme gelmiştir. Zirvede ayrıca AB terörizmle mücadele politikaları gözden geçirilerek Birliğin daha önce uygulamış olduğu 2001 Eylem Planını revize kararı alınmıştır. 2004 yılında revize edilen eylem planı şu stratejik hedeflerden oluşmaktadır: Terörizmle mücadelede uluslararası konsensusu ve çabaları artırmak, teröristlerin finansal ve ekonomik kaynaklara ulaşmasını engellemek, AB kurumları ve üye devletler içinde teröristleri bulacak, araştırarak, yargı önüne çıkaracak ve terörist

¹²⁹ Kaya, **Terörle Mücadele...**, ss. 129- 149.

saldırıları önleyecek kapasiteyi artırmak, uluslararası ulaşım güvenliğini korumak ve sınır kontrollerinde etkili sistemleri sağlamak, AB ve üye devletlerde terörist saldırılar sonrası zararların üstesinden gelebilecek kapasiteyi artırmak, terörizme neden olan faktörler ve terörizmin insan kazanmasına yol açan sebepleri tespit etmek, AB'nin üçüncü ülkelerle dış ilişkilerde önceliği anti-terörist niteliklere sahip veya terörizmle mücadelede yardıma ihtiyaç duyan ülkelere yönlendirmek.¹³⁰

Gelinen aşamada uluslararası bir yapıdan küresel ölçekli bir yapılanmaya doğru ilerleyen AB'nin, terörizmle mücadele konusunda özellikle ABD'ye karşı pozisyonunu sağlam tutma çabası içinde olduğu söylenebilir. Ancak AB içinde, AB dışındaki devletler açısından terörist niteliğe sahip bazı unsurların rahat hareket ettikleri gözlenmektedir. Bu durum Birliğin terörizmle mücadele kapsamında değerlendirildiğinde çelişkili bir durum gibi görünmektedir. Yine terör, terörizm ve terörist gibi kavramların AB ve AB üyesi ülkeler tarafından siyasi çıkarlar doğrultusunda farklı yorumlamalara ve nitelendirilmelere tabi tutuldukları da bilinmektedir. Sabancı suikastının sanığı Fehriye Erdal hakkında Belçika'nın tutumu ve yaşanan süreç buna örnek gösterilebileceği gibi Fransa'da bir sokağa, PKK terör örgütüne açık destek verdiği bilinen ve eski HADEP milletvekili olan Leyla Zana'nın isminin verilmesi de örnek gösterilebilir.¹³¹

Küresel güç olma yolunda ilerleyen AB, küresel terörizmle mücadelesinde başarılı olmak istiyorsa öncelikle AB üyesi olmayan devletler tarafından terör örgütü olarak kabul edilen yapılanmaları, terör örgütü olarak kabul etmeli ve bu örgütlere yardım ve desteğini çekerek AB içinde barınmalarına izin vermemelidir. Öte yandan Ortadoğu politikalarında ve genel olarak İslam dünyası ile olan ilişkilerinde Özcan ve Yardımcı'nın da belirttiği gibi “rencide edici, suçlayıcı ve sömürgeci bir zihniyetle değil aksine olumlu, terörizm sorunun ortak bir sorun olarak görerek çözüm için ortaklıklar geliştirecek politikalar üretmelidir.”¹³²

¹³⁰ Özcan ve Yardımcı, “Avrupa Birliği...”, ss. 226-235.

¹³¹ Şahinoğlu, **Avrupa...**, ss. 102-103.

¹³² Özcan ve Yardımcı, “Avrupa Birliği...”, s.246.

2.6.3. Terörizm ve BM

Terörizm, uluslararası hukukta, uluslararası bir suç olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, terörizmin fail ve sorumlularının uluslararası bir mahkemede yargılanması aynı zamanda terörizme destek veren devletlerin bundan vazgeçirilmesi amacıyla bu devletlere karşı siyasi ekonomik ve diplomatik yolların kullanılması öngörülmektedir.¹³³

Uluslararası terörizmin önlenmesi konusunda önemli girişimlerde bulunan BM, pek çok yasal düzenleme gerçekleştirmiştir. “Gerek BM Genel Kurulu, gerekse BM Güvenlik Konseyi, çeşitli zamanlarda terörle mücadele konusunu ele almışlar ve tavsiye mahiyetindeki kararlarını uluslararası toplumla paylaşmışlardır.”¹³⁴ BM bünyesinde gerçekleştirilen bu yasal düzenlemelerin, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği için genel bir çerçeve oluşturduğu söylenebilir.¹³⁵ Terörist faaliyetlerin sona erdirilmesi kapsamında, BM nezdinde yürütülen bu çalışmalar etkili olmakla birlikte, bu etkinin derecesi beklentileri karşılamaktan uzaktır. Bunun en büyük nedeni ise terör örgütlerinin, bazı devletlerin istihbarat servisleri aracılığıyla desteklenmesidir. 1979 yılında başlayan Afgan Cihadı sırasında Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı (Central Intelligence Agency/CIA) tarafından eğitilen Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide bunun en güzel örneğidir.¹³⁶

BM sisteminde temel ilke olarak kuvvet kullanmama ilkesi benimsenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ağır tahribatını tekrar yaşamamak ve uluslararası barış ve güvenliği korumak için kurulan BM sisteminde, devletlerarası anlaşmazlıkların kuvvet kullanmadan çözümü esastır.¹³⁷ Örneğin; 1945 tarihli BM Anlaşması'nın birinci maddesinin birinci fıkrasında anlaşmanın amacı;

¹³³ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s.61.

¹³⁴ Sadi Çaycı, “Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler”, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=884&kat1=21&kat2> (23.02.2008)

¹³⁵ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s.4.

¹³⁶ Serkan Taşgın, “Terörün Küreselleşerek Yeni Bir Savaş Stratejisi Olması ve Siyasi Araç Olarak Kullanılması”, Ankara, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:5, Sayı: 3-4, 2003, s. 91.

¹³⁷ Birleşmiş Milletler Sistemi'nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı Ders Notları <http://www.stratejigundem.com/makale.php?id=141> (12.04.2008)

Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;¹³⁸

Şeklinde ifade edilmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını kendisine amaç edinen BM Anlaşması'nın ikinci maddesinin dördüncü fıkrası kuvvet kullanımını açıkça şu şekilde yasaklamıştır.

Bütün üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.¹³⁹

Bu kapsamda; BM Şartı ile bir devletin, bir başka devletin siyasal bağımsızlığına veya ülke bütünlüğüne karşı veya başka bir surette BM'nin amaç ve ilkelerine aykırı olarak silahlı kuvvet kullanması veya silah kullanma tehdidinde bulunulmasından kaçınılması öngörülmektedir. Yine Şartta bunun başlıca istisnasının, silahlı bir saldırının meydana gelmesi durumunda, devletlerce tek başına veya başka devletlerle birlikte, kendini savunma maksadıyla silahlı kuvvet kullanılması olacağı söylenmektedir.¹⁴⁰ BM Anlaşması'nın otuz üçüncü maddesi ise;

Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kurulu ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır.¹⁴¹

Diyerek, devletlerin terörizme karşı mücadelede öncelikle barışçıl yolları tükettikten sonra kuvvete dayalı tedbirlere başvurması gerektiğini belirtmektedir. Bu düzenleme 1970 tarihli Dostça İlişkiler Bildirisi'nde de aynen tekrar edilmiştir. Ancak uygulamaya bakıldığında ne sebeple olursa olsun bir terörist saldırıya hedef

¹³⁸ BM Anlaşması <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti.html> (22.02.2008)

¹³⁹ BM Anlaşması <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti.html> (23.02.2008)

¹⁴⁰ Çaycı, "Terörle..." www.asam.org.

¹⁴¹ BM Anlaşması <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti.html> (26.02.2008)

olan devletlerin bu saldırılara karşı barışçıl yolları tüketmeden kuvvete dayalı tedbirlere başvurdukları görülmektedir.¹⁴²

BM Genel Kurulu'nun terörizmle ilgili çalışmaları her ne kadar 1970'li yıllara dayansada, bu konuda önemli adımların atılmaya başlandığı tarih, 1990'lı yılların ortalarıdır. 1970'den 1980'lerin ortalarına kadar alınan Genel Kurul Kararlarının tümünde Self Determinasyon¹⁴³ hakkına atıf yapıldığı görülmektedir. Genel Kurul ilk defa 1985 yılında yaşanan Achille Laura gemi baskını sonrası kim tarafından nerede işlenirse işlensin, istisnasız her türlü terör eylemini kınamıştır. Self Determinasyon hakkı kabul edilmekle birlikte her türlü terör eylemi kınanmaktadır. Genel Kurulun terörle mücadeledeki etkin çabaları 1994 yılında alınan 49/60 sayılı Genel Kurul Kararına ekli deklarasyon ile başlamıştır. Bu dönemde BM tarafından alınan kararlarda genellikle terörün, uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği vurgulanırken, kim tarafından işlenirse işlensin kınandığı belirtilmektedir.¹⁴⁴

BM Genel Kurulu 18 Aralık 1994 tarihinde aldığı bir kararla, “terörü insan hakları ihlali sayarak üye devletleri, uluslararası terörü reddetmeye, terör suçlarını önleme ve cezalandırma kapsamında işbirliği yapmaya çağırmıştır.”¹⁴⁵ BM çerçevesinde ‘savaş suçlarının barış zamanına karşılık gelen hali’ olarak tanımlanan Terör, 1999 BM Genel kurul kararına göre ise ‘özel kişilere, grup ya da halkın tamamına siyasi, felsefi, ideolojik, ırkçı, etnik, dini ya da başka sebeplerle her türlü yasa dışı baskı vasıtasıyla dehşet ortamı yaratmayı tahrik eden bütün cezai eylemler’

¹⁴² Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s. 61.

¹⁴³ **Self Determinasyon** ya da Geleceklik Hakkı, ulusların geleceğini kendilerinin tayin etmeleri ilkesidir. Bu deyiş, Türkçede kısaltmasıyla birlikte *Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı* (UKKTH) şeklinde de geçer. Klasik anlamda ulusların kendi geleceğini belirlemesi kavramı bir ulus ya da yabancı bir güce bağımlı olmadan ayrı bir devlet halinde örgütlenebilmesi anlaşılmaktadır. Kökü bakımından Fransız İhtilali sırasında 1795 tarihinde yayınlanan insan ve vatandaş hakları demecine dek gitmektedir. I. Dünya Savaşı'na değin geçen süre içinde bu ilke aynı ulustan olan halkın bağımsız bir devlet kurma hakkını ifade eder. I. Dünya Savaşı sonunda ABD başkanı Wilson yayınladığı 14. noktasının sonucunda ulusların geleceğini kendilerinin tayin etmelerinden bahsetmekteydi. Ancak Wilson'un bu ilkesinin tüm ülkelere uygulanması için yaptığı girişimler başarısız olmuştur. Sadece savaştan yenilgi ile çıkan devletlere kısmen uygulanabilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle sömürge altındaki ülkelerin bağımsızlık istekleri ile başlayan ulusçuluk hareketleri, ulusların kendi kaderlerini tayin etmeleri ilkesini yeniden ön plana çıkarmıştır. Bu sorunların en çok tartışıldığı BM organlarında bu ilke modern siyasal dilin en çok kullanılan sözcüklerinden biri olmuştur.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Self-determinasyon> (26.02.2008)

¹⁴⁴ Kaya, **Terörle Mücadele...**, ss. 90-91.

¹⁴⁵ Purtaş, “Yeni Boyutlarıyla...”, s. 31.

şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca, uluslararası terörizmin ancak küresel işbirliği ile çözümlenebilecek bir sorun olduğunu vurgulayan BM, Genel Kurul vasıtasıyla, uluslararası terörizm kapsamında değerlendirilebilecek her türlü eylemi lanetleme yoluna gitmiştir.¹⁴⁶

1969–1999 yılları arasında, BM bünyesinde terörizm karşıtı on iki adet sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşmelerin hepsinde “ortak mekanizma olayın failini, siyasi suçlu saymayarak sığınma hakkı vermemeyi ve ilgili devlet tarafından yargılanmasını ya da isteyen ilgili devlete iade edilmelerini öngörmektedir.”¹⁴⁷

BM Genel Kurulu, terörizmle mücadele konusunda sözleşme hazırlanmasında itici güç olmuş ve üye devletlere bu anlaşmaları imzalamaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Güvenlik Konseyinde veto yetkisinin kullanılmasından dolayı devlet aktörleri tarafından gerçekleştirilen terör nitelikli eylemlerin kınanması ve buna karşı önlem alınmasının mümkün olmadığı durumlarda Genel Kurul devreye girmekte ve terörün her türünü kınayarak güvenlik Konseyinin açığını kapatmaktadır.¹⁴⁸

Terörle mücadele kapsamında BM nezdinde imzalanan sözleşmeler aşağıdaki gibidir.

1- BM bünyesinde terörizme ilişkin imzalanan ilk sözleşme, 14 Eylül 1963 tarihinde Tokyo’da toplanan Uluslararası Sivil Havacılık Organizasyonu Konferansı’nda imzalanan ‘Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme’dir. 1969 yılı Aralık ayında yürürlüğe giren Sözleşmede uçak kaçırma fiilleri suç olarak gösterilmezken sadece uçakta suç işleyen kişilerin yargılanması gibi hükümler düzenlenmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Yalçın, “Soğuk...”, s. 110.

¹⁴⁷ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s. 65.

¹⁴⁸ Kaya, **Terörle Mücadele...**, s. 93.

¹⁴⁹ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s.787.

2- ‘BM Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme’, 1970 yılında Lahey Konferansında düzenlenen Sözleşme 1971 yılında uygulanmaya başlamıştır.

3- ‘BM Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme’; 1971 tarihinde imzalanmıştır.¹⁵⁰

4- ‘BM Diploması Ajanları da Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme’; 1973 yılında kabul edilmiş ve 1977’de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin başlangıcında diploması memurları aleyhine işlenen suçların devletlerarası ilişkiler bakımından büyük tehdit oluşturduğu bu nedenle söz konusu alanda etkili tedbirlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

5- ‘BM Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme’; BM Genel Kurulu’nda 1979 yılına kadar terörizmi kınayan herhangi bir karar alınmamış, aynı yıl imzalanan Sözleşme ile “temel özgürlükler adına insan hayatını tehlikeye atan bütün terörist eylemlerin kararlı bir biçimde suçlanacağı kararlaştırılmıştır.”¹⁵¹

6- ‘Nükleer Maddelerin Fiziksel Olarak Korunmasına İlişkin Sözleşme’; 3 Mart 1980 tarihinde Viyana’da imzalanan Sözleşme, 8 Şubat 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

7- ‘BM Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşmeye Ek, Uluslararası Sivil Havacılık Hizmeti Veren Havaalanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine İlişkin Protokol’; 24 Şubat 1988 tarihinde imzalanarak, 7 Mart 1989 tarihinde onaylanmıştır.

8- ‘Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme’; 10 Mart 1988 tarihinde Roma’da imzalanarak, 1 Mart 1992’de yürürlüğe girmiştir.

¹⁵⁰ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 208.

¹⁵¹ Tangör, “Uluslararası...”, s. 101.

9- ‘Kıta Sahanelığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Protokol’; 10 Mart 1988’de Roma’da imzalanan Protokol, 1 Mart 1992’de yürürlüğe girmiştir.

10- ‘Yerinin Tespiti Amacıyla Plastik Patlayıcıların İşaretlenmesine İlişkin Sözleşme’; 1 Mart 1991 tarihinde Kanada’da imzalanmıştır.

11- ‘Terörist Bombalamaların Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme’; BM Genel Kurulunca 15 Aralık 1997 tarihinde kabul edilmiştir.

12- “Terörizmin Finansmanın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme”; BM Genel Kurulunca 9 Aralık 1999’da kabul edilmiştir.

Genel Kurul, bütün bunlara ek olarak 1973,1977 ve 1979 yıllarında aldığı kararlarda, terörizmle mücadelede uluslararası bir komitenin kurulmasını kararlaştırmış ve 35 üyeden oluşan bir uluslararası terörizm komitesi kurmuştur. 1996’da tekrar canlandırılan komitenin amaçları; terörizmle mücadelede kapsamlı bir sözleşme hazırlamak, BM himayesinde her türlü terörizme karşı dünya kamuoyunun ortak tepkisini ortaya koyacak konferanslar düzenlemek şeklinde belirlenmiştir.¹⁵²

Yukarıda sayılan sözleşmelerin gerek konu başlıkları gerekse imza ve yürürlük tarihleri arasındaki farklılıklara bakıldığında, BM’nin terörle mücadelede, olayların arkasında kaldığı, sitemde gerek caydırıcılık, gerek inandırıcılık açısından zafiyetlerin yaşandığı açık biçimde görülmektedir. Bütün bunlara, BM nezdinde imzalanan sözleşme ve protokollerin, alınan kararların üye ülkelerde yürürlük kazanması için, her üye ülkenin kendi ulusal hukuku açısından yerine getirmesi zorunlu olan yasal prosedürler de eklendiğinde, alınan kararlar yaptırım gücünü iyice yitirmektedir.¹⁵³

BM’nin en önemli organı olan Güvenlik Konseyi, terörle mücadeleye özellikle 1989 yılında yaşanan Lockerbie olayından sonra yoğunlaşmaya başlamış, Konseyin

¹⁵² Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s. 796.

¹⁵³ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 210.

uzun dönemli ve somut tedbirler alması ise 1998 yılından sonra olabilmıştır.¹⁵⁴ BM Güvenlik Konseyi'nde terörizmle mücadele kapsamında bugüne kadar alınan kararları 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrası alınan kararlar şeklinde ikiye ayırmak yerinde olacaktır. Konseyce 11 Eylül öncesinde alınan kararlar aşağıdaki gibidir.

1- 1267 BM Güvenlik Konseyi Kararı; 1998 yılında Kenya ve Tanzanya'da bulunan ABD Büyükelçiliklerine karşı düzenlenen terörist saldırıların ardından Konsey 1999 yılında aldığı 1267 sayılı karar ile BM üyesi devletlere, Taliban'ın sahip olduğu veya denetimi altında bulundurduğu mallardan elde ettiği veya sağladığı fonlarda dâhil olmak üzere Komite tarafından saptanan fonlarını ve diğer mali kaynaklarını donduracaklardır yükümlülüğünü getirmiştir.¹⁵⁵ Yine aynı kararla Taliban ve El-Kaide Komitesi kurulmuştur. Başlangıçta Afganistan (Taliban) Komitesi olarak kurulan Komitenin kapsamına Bin Ladin ve El-Kaide'nin alınmasıyla Komite, Afganistan El-Kaide Komitesi adını almıştır. Görev alanı, 11 Eylül'den önce ve sonra çıkarılan birçok kararla genişletilen Komitenin, Taliban'a uygulanacak yaptırımlarla ilgili olarak yetki ve karar vermek, yetkilerin kullanılması ve etkisi konusunda Konseye rapor sunmak, yasak kapsamındaki uçakları ve fonları belirlemek, ihlaller konusunda kendisine iletilen bilgileri değerlendirmek gibi görevleri vardır.¹⁵⁶

2- BM Konseyi, 1269 sayılı kararı ile devletlere, terörizmin önlenmesi amacıyla ikili veya çok taraflı anlaşmalarla işbirliği yapılması, terörizmin finanse edilmesinin ve planlanmasının önüne geçilmesi, terörizmi finanse eden, planlayan veya gerçekleştirenlerin tutuklanması, yargılanması ve iade edilmesine ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması zorunluluğunu getirmiştir.¹⁵⁷

3- 19 Aralık 2000 tarihinde alınan 1333 sayılı kararda Güvenlik Konseyi, Usame Bin Ladin ve El-Kaide'nin malvarlığının dondurulmasını istemiş, daha önceden konulmuş olan uçuş yasağının, Taliban kontrolündeki Afganistan

¹⁵⁴ Kaya, *Terörle Mücadele...*, s. 94.

¹⁵⁵ Çitlioğlu, *Gri Tehdit...*, s. 217.

¹⁵⁶ Kaya, *Terörle Mücadele...*, ss. 96-97.

¹⁵⁷ Çitlioğlu, *Gri Tehdit...*, s. 218.

topraklarından kalkan ve buralara inmek isteyen bütün uçakları kapsayacak şekilde genişletmiştir. Karar ile Taliban rejimine silah ambargosu, üst düzey Taliban yetkililerine seyahat yasağı konulmuştur.¹⁵⁸

11 Eylül 2001 günü ABD'nin üç kentinde meydana gelen saldırıların ardından hem uluslararası toplum, hem de BM Güvenlik Konseyi, dikkatini uluslararası terörizm konusuna yöneltmiş ve Konseyce öncelikle uluslararası terörizm, ilerleyen süreçte de Usame Bin Ladin, örgütü El-Kaide, Afganistan ve Taliban rejimini kapsayacak kararlar alınmıştır.¹⁵⁹

Üye devletleri bağlayıcı ilk kararını 11 Eylül saldırılarının ardından alan Güvenlik Konseyi, bu süreçte aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi Terörle Mücadele Komitesi'ni kurmuş ve Komite; terörle mücadele kapsamında en iyi uygulamaları saptamak, bu konuda kanunlar hazırlanmasını özendirmek, değişik kaynaklardan yardım amaçlı yararlanmak, alt bölgesel, bölgesel ve uluslararası işbirliğinin artırılması konusunda yetkili kılınmıştır.¹⁶⁰

BM Güvenlik Konseyince 11 Eylül sonrası alınan kararlar aşağıdaki gibidir.

1- Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 2001 Tarihli ve 1368 sayılı Kararı: Konsey saldırılardan bir gün sonra aldığı karar ile öncelikle ABD'nin üç kentinde meydana gelen saldırıları oy birliği ve en ağır biçimde lanetleyerek kınamıştır. ABD'ye başsağlığı dilenirken üzüntüler dile getirilmiştir. Saldırıların dünya barışı ve uluslararası güvenlik için tehdit oluşturduğu belirtmiştir. Bütün dünyayı terörizmin önlenmesi ve durdurulması konusundaki önlemleri arttırmaya davet eden Konsey, devletleri, terörizmle mücadele kapsamında önceden çıkarılan Sözleşmelere taraf olmaya çağırmıştır.¹⁶¹

2- Güvenlik Konseyi'nin 28 Eylül 2001 Tarihli ve 1373 sayılı Kararı: 1373 sayılı karar BM Güvenlik Konseyinin terörizmle mücadele konusunda aldığı en

¹⁵⁸ Kaya, **Terörle Mücadele...**, s. 97.

¹⁵⁹ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s. 810.

¹⁶⁰ Çaycı, "Terörle..." www.asam.org.

¹⁶¹ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s. 813.

kapsamlı kararlardan biridir. Terörle Mücadele Komitesi'nin kurulduğu bu karar terörle mücadelede bir dönüm noktası olmuştur.¹⁶² “Terörizmle mücadele konusunda daha önceki Taliban ve El-Kaide’ye yönelik özellikli yaklaşımın dışına çıkılarak alınan”¹⁶³ karar; terörizmin finansmanının önlenmesi, mali kaynaklarının kurutulması, terörist eylemlerin hazırlık aşaması da dahil olmak üzere her düzeyde önlenmesi, üye ülkeler arasında işbirliği faaliyetlerinin artırılması,¹⁶⁴ terör eylemlerine karışan kişilerin ağır suçlu olarak yargılanması, teröristlere, bunlara mali kaynak sağlayanlara, yataklık yapanlara sığınma hakkı tanınmaması, terörizmle organize suçlar arasında bağlantı kurulması, üye ülkelerin terörle mücadele kapsamında hazırlanmış olan bütün sözleşmelere süratle katılmaları hususlarını içermektedir.¹⁶⁵ Kısaca bu karar; farklı terörle mücadele anlaşmalarındaki hükümlerin alınarak bunların, taraf olup olunmadığına bakılmaksızın bütün devletlerce uygulanmasını istemekte, böylece uluslararası hukukta kapsayıcı sözleşme olmamasından kaynaklanan eksikliği önemli ölçüde gidermektedir.¹⁶⁶

3- Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 2001 Tarihli ve 1377 sayılı Kararı: Karar başlangıcında, kendinden önce alınan 1269, 1368 ve 1373 sayılı kararlara atıfta bulunarak, uluslararası terörizmin, 21. yüzyılda uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en büyük tehdit olduğunu vurgulamıştır. Karar üye devletleri terörle mücadele konusunda acil önlemler almaya çağırırken, bu konudaki sözleşmelere de taraf olmaya davet etmiştir.

4- Güvenlik Konseyi'nin 28 Ocak 2001 Tarihli ve 1390 sayılı Kararı: 11 Eylül saldırılarının faillerinin açığa çıkarılmış olması nedeniyle bundan önceki kararlardan farklı olarak, Afganistan'daki ve özellikle Kabil'deki politik durumun ve

¹⁶² Kaya, **Terörle Mücadele...**, s. 95.

¹⁶³ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 219.

¹⁶⁴ Yalçın Sarıkaya, “11 Eylül'deki Saldırı ve Uluslararası Politika Bağlamında Terörün Geleceği ” **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika** (Der. Osman Metin Öztürk) , Ankara, Biltek Yayınları, 2002, s. 84.

¹⁶⁵ Tangör, “Uluslararası...” s. 106.

¹⁶⁶ Kaya, **Terörle Mücadele...**, s. 95.

güvenlik sorununun aciliyetine işaret edilmiş, Taliban rejimi kınanmış, Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide'nin terörist kimlikleri kabul edilmiştir.¹⁶⁷

5- Güvenlik Konseyi'nin 14 Eylül 2001 Tarihli ve 1378 sayılı Kararı: Karar ile 1267 ve 1333 sayılı kararlarda öngörülen hükümlerin uygulamalarının sürdürülmesi istenilerek, Kararda; El-Kaide, Usame Bin Ladin ve Taliban ile ilgili önlemlerden de bahsedilmiştir. Bu kişilere ve gruba ait fonların durdurulması, mal varlığı ve ekonomik kaynakların dondurulması, bu grup ve kişilerle bağlantısı olan kişilerin ülkeye giriş ve transit geçişlerinin engellenmesi, bu önlemler arasında sayılabilir.¹⁶⁸ Bunlar dışında BM Güvenlik Konseyince, 1383, 1386,1401 ve1413 sayılı kararlar alınmıştır.

BM'lerin terörle mücadele konusuna eğilmesi son derece önemli bir gelişmedir. Örgütün konuya verdiği önem, Genel Kurul kararları yanında konunun Güvenlik Konseyi gündemine taşınması ve burada alınan kararların yanında spesifik alanlarda ayrıntılı çalışmalar yapmak üzere komitelerin kurulması ile kendini göstermektedir.¹⁶⁹ BM sisteminde, terörle mücadele konusunda ciddi adımlar atılmış olsa da mekanizmanın kendi içinde bazı zafiyetlerinin olduğunu söylemek yanlış olmaz. Öncelikle sözleşmelere yeteri kadar devlet taraf değildir ve bazı devletler terörizmi ulusal bir mesele olarak algılamaktadır. Bunun dışında sözleşmeler etkin bir zorlama mekanizması da içermemektedir. Siyasi suç ve terörizm kavramları arasında net bir ayrımın yapılamamış olması da suçluların iadeleri konusunda sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Siyasi suç kavramının uluslararası hukukta tanımının yapılmamış olması, bu konuda devletlerin kendi siyasi tercihleri doğrultusunda inisiyatif kullanmasına neden olmaktadır. Devletlere tanınan bu takdir hakkı sözleşmelerin zafiyetini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, ss. 813-814.

¹⁶⁸ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 221.

¹⁶⁹ Kaya, **Terörle Mücadele...**, s.123.

¹⁷⁰ Taşdemir, **Uluslararası Hukukta...**, s. 66.

2.7. Sonuç

Bu bölümde terör ve terörizm kavramları, bu kavramların tanımlanması konusunda yaşanan sıkıntılar ve sıkıntıların sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay, kimilerince terör eylemi kimilerine göre ise bir özgürlük mücadelesi olarak kabul edilmekte, bir tarafın teröristi diğer tarafın özgürlük savaşçısı olabilmektedir. Olaya bakış açımıza ve ulusal çıkarlarımıza göre değişen bu durum, terörist grupların faaliyet alanlarının genişlemesine yol açmakta aynı zamanda bu gruplarla mücadeleyi de zorlaştırmaktadır.

Terörizmin tarih içerisinde pek çok aşamadan geçerek günümüze geldiği söylenebilir. Tamamen ortadan kaldırılması imkânsız gibi görünen bu olguyla mücadelede somut ve gerçekçi adımların atılması ancak devletlerin, bu olguyu bir dış politika aracı olarak kullanmaktan vazgeçmelerine ve bu konuda gösterecekleri samimiyete bağlıdır.

11 Eylül 2001 günü ABD’de meydana gelen terör saldırıları, terör tehdidinin önemini tekrar dünya gündemine taşımıştır. Dünyanın en güçlü devleti kendi ülkesine yönelik gerçekleştirilen terör saldırılarına engel olamamıştır. Terörle mücadelede devletlerin, ulusal ve uluslararası hukuka uygun hareket etme zorunlulukları vardır. Çünkü buna aykırı hareket eden devletlerin kendileri, terörist olarak kabul edilme noktasına gelebilmektedir. Terörist saldırılara maruz kalan devletler, bu olguyla mücadele ederken pek çok yöntemden faydalanabilmektedir. Kullanılan yöntemlerin en önemlisi hiç şüphesiz uluslararası işbirliğidir. Çünkü ülkelerin terörle mücadele kapsamında aldıkları önlemler ulusal sınırlar içinde kalmakta bu da günümüzde küresel bir boyuta oluşan terörizmle mücadelede ciddi zafiyetler yaşanmasına sebep olmaktadır. Uluslararası işbirliğinin artması ile bir ülkede faaliyet gösteren terör örgütünün başka ülke topraklarında kendine sığınak bulması önlenebileceği gibi, istihbarat paylaşımı ve kanunların birbirine uydurulması ile ortak diplomatik yaklaşım ve anlayış geliştirilebilecektir. Böylelikle uluslararası camia terörün bir dış politika aracı olarak kullanılmasının önüne geçebilecektir.

Uluslararası hukukta yaşanan belirsizliklerin ortadan kaldırılması ve uluslararası hukukun temel prensiplerinin terörizmle mücadele kapsamında yeniden tanımlanması da atılacak önemli adımlardan biri olacaktır.¹⁷¹

Uluslararası hukuk açısından değerlendirdiğimizde terörizmin, insan haklarını ihlal eden ve temel hak ve özgürlüklere karşı gerçekleştirilen yasadışı bir eylem olduğu söylenebilir. Bu nedenle devletler ve uluslararası örgütler, insan hayatına ve vücut bütünlüğüne olduğu kadar toplumsal açıdan kamu düzenini yıkmayı amaç edinen terörizmi engellemek zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası hukuk incelendiğinde devletlerin bu zorunluluk karşısında hem ulusal mevzuatlarında hem de uluslararası örgütler kapsamında mücadele yöntemleri geliştirdikleri görülmektedir. Devletler açısından, sınır aşan suçlarla ilgili olarak, uluslararası işbirliği yapılması ve uluslararası anlaşmalara ve düzenlemelere uyulması esastır. Uluslararası işbirliği kapsamında devletlerin birbirlerinden yasal yardım alabilmeleri ve istihbarat örgütlerinin işbirliği içinde çalışmasını düzenleyen anlaşmalara önem verilmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda hukukun öncelikli görevi, bir ulusun özgürlük savaşçısının diğerinin teröristi olmasını engelleyecek şekilde uluslararası terörizm kavramının netleştirilmesi olmalıdır. Uluslararası kurumlar ve oluşturulacak komisyonlarda alınan kararlar, bütün devletlerce geciktirilmeden uygulanmalıdır. Uluslararası hukukun uygulanabilirliğini sağlayacak INTERPOL gibi kurumların geliştirilmesine ve yapılandırılmasına önem verilmelidir.¹⁷²

Ancak, unutulmamalıdır ki ne kadar anlaşma imzalanmış, uluslararası örgütlerce ne kadar hukuki düzenleme yapılmış olursa olsun, hukuku uygulamak hükümetlerin görevidir. “Uluslararası terörizmin engellenmesini sağlayacak asıl güç, hükümetlerin bu konudaki iradeleridir. Uluslararası hukuk mükemmel olsa dahi uygulanmadıktan sonra terörizmi engellemesi mümkün değildir.”¹⁷³

¹⁷¹ İdris Bal, “Terörizm, Liberal Devlet ve Uluslararası İşbirliği” (**Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**,edt. İdris Bal), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, ss. 562-584.

¹⁷² Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s.756.

¹⁷³ Gün, “Uluslararası Terörizm...”, s. 90.

Görüldüğü gibi bu bölümde konumuzun temelini oluşturan El-Kaide'nin, bir terör örgütü olması sebebiyle terör ve terörizm kavramları ayrıntılarıyla açıklanmaya çalışılmış bu olguyla mücadelede uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Bir terör örgütü olsa da bu örgütle mücadelede, diğer terör örgütleriyle mücadelede kullanılan yöntemlerin yetersiz kalacağı aşikârdır. Çünkü bu terör örgütü, hem devlet destekli hem de eylemlerinin etkisi incelendiğinde uluslararası bir terör örgütü niteliği taşımaktadır. Ayrıca örgütün, eylemlerini dini bir takım referanslarla meşrulaştırmaya çalışması, örgüte olan desteğin artmasını ve örgütün sempatican toplamasını kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple bu örgütle mücadelede ülkeler arası işbirliğine önem verilmesi, konunun özellikle, BM ve AB gibi kuruluşlar çevresinde öncelikli problem olarak görülmesi önem arz etmektedir.

Bundan sonraki bölümde El-Kaide terör örgütünün eylemlerini dini bir takım referanslarla meşrulaştırmaya çalışması nedeniyle din ve terör arasındaki bağlantı incelenerek, dini motifli terör tanımı yapılmaya çalışılacak, yine bu kapsamda, örgüt mensuplarının faaliyetlerini İslam ile meşrulaştırma çabası içinde olmalarından dolayı, İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm kavramları da açıklanacaktır. Bu tanımlamalardan sonra Müslüman toplumlarda radikalleşme süreci ve İslam'da yaşanan ilk ayrılık Hariciler anlatılacak ve örgütün fikri alt yapısını oluşturan Selefi-Vahhabi ideoloji tarihsel perspektiften ele alınarak, bu ideolojinin gelişmesine hizmet eden ideologlar incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİNİ MOTİFLİ TERÖRİZM ve SELEFİ-VAHHABİ İDEOLOJİ

3.1. Giriş

Güvenlik kavramı, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York ve Washington eyaletlerinde El-Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirilen terörist saldırıların ardından uluslararası sistemde tartışılan öncelikli konular arasına girmiştir. Bu durum hem güvenliğin hem de güvenliği tehdit eden unsurların uluslararası bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. El-Kaide, farklı ülkelerden üyelere sahip çok uluslu bir terör örgütüdür. Tam olarak tanımı yapılamayan ve tek bir merkezden yönetilemeyen bu örgütün, hem mali hem de siyasi açıdan kendine özgü bir işleyişe sahip olması, nerede, ne zaman ve ne şekilde eylem gerçekleştireceğinin tam olarak bilenememesi örgütün soyut yapısını gözler önüne sermektedir.

Günümüzde uluslararası güvenliğin dinsel boyutu, uluslararası sistemde, diğer unsurların ötesinde temel bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bu durum, özünde sevgi barındıran ve evrensel mesajlara sahip ilahi dinler ile dinin özünden saparak radikal bir söylem ve içerik kazanan ve bunlara bağlı olarak radikal özellikler taşıyan faaliyetlerde bulunan bir dinsel anlayışın birbirinden ayrılmasını gerekli kılmaktadır.

Dinin, toplumsal bir kavram olarak uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığı ve zaman zaman uluslararası çatışmaların temel konusunu oluşturduğu bilinen bir gerçektir. 11 Eylül terörist saldırıları ile din, her zamankinden daha fazla uluslararası sistemi meşgul etmeye başlamış ve bu tarihten sonra yaşanan süreç, dinin küresel etkilerini de gözler önüne sermiştir. Bunun en önemli sebebi ise dini

öğretilerden esinlenen ve faaliyetlerini bir takım dini referanslarla meşrulaştırmaya çalışan şiddet ve terör guruplarıdır. Bu terör guruplarından en tehlikelisi uluslararası bir şebeke olarak nitelendirilen El-Kaide terör örgütüdür.

Dinin ve kutsal değerlerin bir takım terör eylemlerini meşrulaştırmak amacıyla kullanılan bir araç haline gelmesi kaygı verici bir gelişmedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında yaşanan gelişmeler dünya kamuoyunda İslam dinine yönelik olumsuz bir bakış açısının yerleşmesine sebep olmuştur. Teröristlerin Müslüman olmaları ve eylemlerin İslam dini adına yapıldığı açıklamaları görmezlikten gelinemeyeceği gibi, İslam dinini kendi heves ve amaçları doğrultusunda yanlış yorumlayarak eylemlerde bulunan bu tür insanlar yüzünden bir din olarak İslam'ın ve dünyadaki bütün Müslümanların düşman, terörist ya da cahil olarak algılanması da çok yanlış olacaktır.¹

Konumuzun ana temasını oluşturan El-Kaide terör örgütünün, yapılanması içinde taşıdığı belirsizliklere rağmen dini motifli bir terör örgütü olduğu ve eylemlerini İslam dininden aldığı bir takım referanslarla meşrulaştırmaya çalıştığı bilinen bir gerçektir. İslam'ın en katı yorumu olarak ifade edilebilecek Selefi-Vahhabi ideolojiden beslenen bu örgütün fikri alt yapısını ve eylemlerinin nedenini anlayabilmek ve bu konuda çözüme yönelik politikalar üretebilmek amacıyla, öncelikle genelde din terör ilişkisinin, özelde El-Kaide terör örgütünün fikri alt yapısını oluşturduğunu belirttiğimiz Selefi-Vahabi ideolojinin ve bu terör örgütünün gelişim sürecinin ayrıntıları ile ele alınarak açıklanmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda bu bölümde; dini motifli terörizmin ne olduğu ve bir takım terör örgütlerinin kendilerine eleman ve sempatizan toplamak ve eylemlerini haklı çıkarmak amacıyla dini nasıl bir meşrulaştırma aracı olarak kullandıkları açıklanmaya çalışılacaktır. Dünyada farklı dinlere mensup kişilerce oluşturulmuş pek çok dini motifli terör örgütü olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar arasında;

¹ Selçuk Arı ve Okan Arslan, **Uluslararası İlişkiler ve Din, Tanrı Tarafsız mı?**, Ankara, Platin Yayıncılık, 2005, s. 149.

Hıristiyan Evanjalizm hareketinden etkilenen örgütler, Budist Aum Şinrikyo tarikatı ve Siyonist terör örgütleri sayılabilir. Ancak günümüzde dini terör denilince akla hemen radikal İslamcı gruplar ve örgütler gelmektedir. Her ne kadar bir din olarak İslam terörü meşrulaştırmasada, bugün uluslararası çapta, çok fazla insanın yaşamını yitirdiği bazı büyük terör eylemleri, Müslüman olan kişilerce gerçekleştirilmektedir. Bu kişiler yaptıkları açıklamalarda, İslam dininin Asr-ı Saadet olarak anılan, Hz. Muhammed ve Dört Halife dönemine göndermeler yapmakta ve Müslüman toplumları, başlarındaki Batı yanlısı kâfir yöneticilerden temizleyerek Asr-ı Saadet dönemine döndürmeyi ve bütün dünyada söz sahibi olacak bir İslam devleti kurmayı amaçladıklarını belirtmektedirler. İslam tarihi incelendiğinde pek çok dönemde bu tür düşüncelere sahip kişilerin radikal bir takım faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Ama bunlardan hiç birisi El-Kaide kadar tehlikeli olmamış, mücadelelerini belli bir bölge içinde ve kendi yöneticileriyle sınırlı tutmuşlardır. Ancak Afgan cihadı sonrasında İslam ülkelerinin içine düştüğü durum ve yaşanan sıkıntılar, Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide'nin güçlenmesine ve taraftar toplamasına neden olmuştur. Arkasına aldığı güçle küresel çapta eylemler gerçekleştiren bu örgütün fikri alt yapısı incelendiğinde, kendinden önce pek çok radikal İslamcıya ilham kaynağı olan, İslam'ın en katı şekilde yorumlandığı Selefi-Vahhabi ideolojiden etkilendiği görülmektedir. Esasen ilk nesil Müslümanları ve onların yaşam biçimini tanımlayan Selefi kavramı, Vahhabiliğin ortaya çıkması, Hasan El Benna, Seyyid Abdülala Mevdudi ve Seyyid Kutub gibi ideologların söylemleri ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan yanlış yorumlamaların etkisiyle Selefilik adı altında radikal ve şiddet yanlısı ideolojik bir anlama bürünmüştür. El-Kaide terör örgütünün oluşum süreci, yapısı ve eylemlerine geçmeden önce, bu bölümde, İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm kavramları açıklanacak, Müslüman toplumların radikalleşme süreci incelenerek, İslam'da ilk ayrılık olan Hariciler anlatılacaktır. Bugün birçok terör örgütünün harici zihniyeti yansıtması bakımından Haricilerin anlatılması önem arz etmektedir. Bu bilgiler verildikten sonra Selefi-Vahhabi ideoloji ve bu ideolojinin yaratıcısı İbn Teymiyye hakkında bilgi verilecek ve İbn Teymiyye'nin ideolojisini geliştiren Hasan El-Benna, Seyyid Abdülala Mevdudi ve Seyyid Kutub'un söylemlerine değinilecektir.

3.2. Dini Motifli Terörizm

Din ve uluslararası ilişkiler bağlantısı uzun bir geçmişe dayanır. Çünkü din bir toplumun sosyo-kültürel yanını temsil etme özelliği ile dış politikada etkili bir kaynak olarak kullanılmaktadır. Tarihte yaşanan pek çok gelişme dinin uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde ne kadar önemli bir faktör olduğunu gözler önüne sermekte ve din, çoğu zaman bir savaş sebebi olarak uluslararası politikayı etkilemektedir. Bununla birlikte dinler, toplumsal ve uluslararası ilişkilere getirdikleri kendilerini özgü ve farklı bakış açıları ile ilham kaynağı olarak kullanılabilecek önemli politika kaynakları da sunmaktadır. Bugün uluslararası ilişkilerde çözülmesi gereken en önemli sorun dinin; toplumlar arasında var olan, çoğunlukla ekonomik ve sosyo-kültürel nedenlerden kaynaklanan husumetlerin dışa vurumu aşamasında siyasi bir gerekçe olarak kullanılmasıdır. Çünkü dinlerin, uluslararası ilişkiler ve uluslararası ilişkilerin en önemli aktörleri olan devletler üzerinde tasavvurları bulunmaktadır. Uluslararası politikada söz sahibi yeni aktörlerin ortaya çıkışı, uluslararası ilişkilerin yapısını değiştirmiş ve devletlerarası husumetlerin artmasında veya çözümünde bu aktörler etkin rol oynamaya başlamıştır.² Bugün uluslararası ilişkileri etkileyen en önemli güçlerden birisi de hiç şüphesiz terör örgütleridir. Tarihsel süreç incelendiğinde terör örgütlerinin beslendiği kaynaklardan birinin de “din” olduğu görülmektedir. Bu sebeple din, günümüzde yaşanan siyasi gelişmelerin ve terör hareketlerinin analizi açısından önem arz etmektedir.

Durkheim, sosyal hayatın ancak, paylaşılan değerler ve birlik içinde bütünleşen toplumla var olabileceğini söylemektedir. Değerler birliğine ulaşmanın yolu ise sık sık pekiştirilen, meşrulaştırılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan vasıtalardan geçmektedir. Durkheim’a göre din bu sürecin önemli bir unsurudur ve sadece insanların birlikteliğini sağlayan inanç ve uygulamalar getirmekle kalmaz, aynı zamanda insanların dünyayı yorumlayabileceği ve ona anlam verebileceği anlama kategorileri ortaya koyar.³

² Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., ss. 16-26.

³ Ian Thompson, **Odaktaki Sosyoloji Din Sosyolojisine Giriş**, (Çev. Bekir Zakir Çoban), İstanbul, Birey Yayıncılık, 2004, s. 13.

Din, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren insanoğlunun ayrılmaz bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir. Dinler tarihine baktığımızda kendisine doğrudan insanı muhatap alan dinlerin temel amacının insanlığa; huzur, mutluluk ve güven sağlamak olduğu görülmektedir. Bu özellikleri ile din, bireysel bir gerçeklik gibi görünmekle birlikte bütün insanlığın ortak bir değeri olarak gelişme göstermiştir.⁴

Dünyayı anlamlandırma gayreti, zorunlu ve insanoğlunun vazgeçilmez bir özelliğidir. Din bazı sosyologlar tarafından, kolektif kimliği pekiştirmek için bir hile, sınıfları sömürmek için bir araç, dünyadan kaçmak için bir gayret, acıları rahatlatmak için bir kandırmaca ve esrarengiz olanla bir uzlaşma çabası olarak farklı farklı anlamlandırılmıştır.⁵

Her din, sosyal davranışlar için kurallar koyar, olaylar için anlamlandırmalar yapar ve belli davranış biçimleri üretir. Bütün dinler kendine göre doğrudur ve hemen hepsi değişik yollarla olsa insani var oluşun belirli koşullarına karşılık gelirler. İnsanların dünyayı ve kendilerini açıklayıp tasvir etmek için kullandıkları sistemlerin hemen hemen hepsi dinsel kökenlidir.⁶

Din insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmakla birlikte, eski çağ insanların günümüzde anlaşılan din duygusuyla dünyaya geldiklerini söylemek zordur. Din her toplumda farklı şekilde ortaya çıkmış, din kuralları insanların yaşam biçimine göre insanlar tarafından oluşturulmuştur.⁷ Dinin yaşadığımız dünyada, insanların bütün beşeri faaliyetlerinde yaygın bir etkinlik alanı vardır. Hemen hemen bütün insani eylemlerde, dinin şöyle veya böyle etkisi olmasına karşın insanlarda dinin anlamına ilişkin net şeyler bulmak her zaman kolay olmamaktadır. Kimilerine göre din sadece bir

⁴ Mustafa Erdem, "Din ve Terör Üzerine", Ankara, **Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt:7, Sayı:20, 2004, s. 9.

⁵ Thompson, **Odaktaki...**, ss. 21-28.

⁶ Günter Kehrler, Roland Robertson ve Emile Durkheim, **Din Sosyolojisi**, (çev. M. Emin Köktaş ve Abdullah Topçuoğlu), Ankara, Vadi Yayınları, 1996, ss.92 -147.

⁷ Ferhan Ercan, **Dinsel Şiddet**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, s. 7.

takım ritüellerden ibaret olan gizemli bir şey, kimilerine göre ise hayatı bütün alanlarıyla kuşatan sistemli bir dünya görüşüdür.⁸

Bütün siyasal ideolojiler gibi, kendi içinde tutarlı bir düşünce sistemi olduğunu söyleyebileceğimiz din, inananlarına yaşam içerisinde uymak zorunda oldukları bir takım kurallar koyar. Koymuş olduğu kurallar ile kendisine inanan insanlar arasında bir bağlılık oluşturan din, kurallarına uyulmaması halinde de bir takım müeyyidelerden oluşan bir ceza sistemine sahiptir. Bu durum inananlar arasında sosyal ve psikolojik düzeyde bir yakınlaşma ve ilişki ağı,⁹ aynı zamanda ortak sosyal ve psikolojik duyarlılıklar oluşturur. Bu da bize dinin insanlar üzerinde önemli bir etki ve yaptırım gücüne sahip olduğunu gösterir.

Bütün dinlerin ortaya çıkış süreçleri incelendiğinde, genellikle toplumsal yapıların bozuk olduğu dönemlerde ortaya çıktıkları ve düzenleyici işlevler üstlendikleri görülür. Bu düzenleyici işlevler beraberinde mevcut yapılara muhalefeti ve direnmeyi de beraberinde getirmiştir. Din, kendisine başka seçenek sunulmayan insanların genellikle sığındığı son liman, bu açmazın ayırımında olanlar için ise en etkili çıkar aracıdır. İnsanların yaşamlarını yok etmeye çalışan bazı girişimlerin gerekçelerini dinle bağdaştırmak dinin birleştirici özelliği göz önüne alındığında çokta mantıklı görünmemektedir. Ancak dinin bir araç olmaktan çıkarılarak bir amaç haline getirilmesi baskı ve terörün ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Dini inançlar her ne kadar olumlu, tutarlı ve birleştirici olsalar da bu inançların farklı ve radikal yorumlarının asırlarca, meydana gelen terör eylemlerini meşrulaştırmak için kullanıldığı da unutulmamalıdır.¹⁰

Bu bağlamda bazı kimseler, dinin emir ve yasaklarını içinde bulunduğu toplumsal yapıya göre yorumlamakta ve dinin gereklerinin hayata geçirilmesinin toplumsal yaşamda bir zorunluluk ve dini bir görev olduğunu savunmaktadır. Bu

⁸ Tuğba Cansever, **Radikal İslami Söylemlerde Kullanılan Kavramların Kuran'da İfade Ettiği Anlamlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2007, s. III.

⁹ Nurettin Nebati, **Türkiye'de İslami Siyasal Hareket**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2002, s.6.

¹⁰ Ercan, **Dinsel...**, ss. 6-24.

anlayış, dini kuralların temel alındığı pek çok siyasi rejimde kendisini şiddet ve terör eylemleri yoluyla gerçekleştirmektedir.

Dinlerin bazı işlevleri vardır. Bu işlevlerin en önemlilerinden biri de, Allah ve insan arasında bir bağ oluşturup bu bağı canlı tutmaktır. Bu bağın canlı tutulması için de insanların uyması gereken bir takım kurallar, kuralların olduğu her yerde genellikle kuralı bozma, yasağı çiğneme, doğru olandan sapma ya da yasağa karşı gelmeye yönelik bir tavır vardır.¹¹ Bu kapsamda, tarihin her döneminde bir siyasi otorite, siyasi otorite karşısı bir muhalefet, muhalefete bağlı olarak baskı ve şiddet, baskı ve şiddet sonucu ise direniş ortaya çıkmış,¹² buna bağlı olarak her direniş hareketi bir metne bağlanarak kendisine meşruluk kazandırmak istemiştir. Burada referans alınan metin bir gelenek, bir söylem, bir ideoloji olabileceği gibi bir dini yorum da olabilir. Hangi kaynaktan beslenirse beslensin önemli olan, bu metinlerin direnişi gösterenler açısından hareketlerine meşru bir nitelik kazandırma yeteneğidir. Böylece gerçekleştirilen eylem, eylemi gerçekleştirenlerin zihninde artık meşru ve gerekli bir faaliyettir.¹³

Teröristlerin çoğu eylemlerini, sadece siyasi bir amaçla değil evrensel olduklarına inandıkları doğrularla meşrulaştırmaya çalışırlar. Dini terör örgütlerinin büyük çoğunluğu eylemlerini, somut bir hedefi gerçekleştirmeye yönelik değil daha genel kapsamda şeytana karşı kutsal bir cihadı sürdürmek amacıyla yaptıklarını iddia eder. Düşmanın şeytan olarak nitelendirilmesi, onun ne kadar kötü ve zararlı olduğunu gösterirken aynı zamanda şeytanla mücadelenin ne kadar kutsal olduğunun vurgulanması açısından önemlidir. Bu durumda teröristler sadece kendileri adına değil bütün insanlık için mücadele veren ve bu uğurda hayatlarını hiçe sayacak kadar fedakâr olan insanlar olarak tanımlanır. Kendileri dışında masum insanların da hayatını kaybetmesinin onlar için bir önemi yoktur. Mücadele kutsaldır ve mücadelede fedakârlığın ödülü öbür dünyada elde edilecek huzurdur. Tanrı adına

¹¹ Ali Rıza Aydın, “Kuran’da Suçluların Davranış Özellikleri” **Birey ve Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar**, (der. A. Rıza Aydın), İstanbul, Birey Yayınları, 2004, ss. 33-34.

¹² Deniz Ülke Arıboğan, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, Ankara, Timaş Yayınları, 2003, s.120.

¹³ Şinasi Gündüz, **Dinsel Şiddet, Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hıristiyanlık**, Samsun, Etüt Yayınları, 2002, s. 35.

savaş ve sonucunda cennetle ödüllendirilmek bu tarz terör örgütleri açısından şiddeti tetikleyen en önemli unsurdur. Tarihten günümüze birçok terör örgütü dini referanslarla eylem ve birçok ordu yine aynı referanslarla savaş yapmıştır. Kendine has özellikleri olan dinsel nitelikli eylemlerde kurban sayısının az veya çok olması çok fazla anlam ifade etmez. Dinleri kendi amaç ve istekleri doğrultusunda yorumlayan radikal gruplar kendilerine sempatican toplamak, üyelerini motive etmek, intihar bombacılarını etkileyerek eylemler gerçekleştirmek için şehitlik kavramını suiistimal etmekten çekinmemektedir. Çünkü başka hiçbir gerekçe ölümü ve katliamı bu kadar sevimli ve özendirici hissettirmeyecektir. Dini referanslardan beslenen terör örgütleri için toplumun kendilerine yakınlık duymasının ve sevmesinin bir önemi yoktur. Öteki tanımının içinde yer alan herkes şeytana hizmet etmektedir. Hedef toplumun değil tanrının sevgi ve takdirini kazanmak olduğuna göre bu amaç için şiddetin en sertini içeren terör eylemleri gerçekleştirilebilir.¹⁴

Dinlerin insanlar üzerinde birleştirici etkisi olduğu gibi insanlar arasında biz ve ötekiler ayrımı yaratarak çatışma ve çekişmeye de sebebiyet verdiği bilinmektedir. Sınırlar içinde barış ve birliktelik yaratan din, sınır ötesi anlaşmazlık ve savaşlara da esin kaynağı olabilmektedir.¹⁵ “Bu nedenle dinin, toplumların iç dinamikleri dikkate alındığında birleştirici ve toplumlar arası dış dinamikler dikkate alındığında ise ayrıştırıcı etkisinden söz edilebilir.”¹⁶ Dini kimliğini ön plana çıkaran bütün gruplar, en mükemmelin kendi dinleri olduğunu her fırsatta vurgulama ihtiyacı hissederler. Bu durum farklı dinlerin hatta aynı din içinde farklı mezhep ve inançların olumsuz değerlendirilmesine yol açmakta bunlara karşı olumsuz ve sert söylemlerde bulunulmasına neden olmaktadır. Kendi inançlarının haklılığını vurgulamak amacıyla yapılan bu hareketler tarih içerisinde toplumsal rahatsızlıklar meydana getirerek, farklı din mensupları arasında tartışma ve çatışmaların yaşanmasına neden olmuş bu da dini motifli terör hareketleri ortaya çıkarmıştır. Kirman, dini motifli terörizmi; “bir din sistemi içerisinde uç noktalarda yer alan marjinal düşünceler veya

¹⁴ Arıboğan, **Tarihin Sonundan ...**, ss. 120–121.

¹⁵ Ingmar Karlsson, **Din, Terör ve Hoşgörü** (çev. Turhan Kayaoğlu), İstanbul, Homer Kitabevi, 2005, s. 18.

¹⁶ M. Hakkı Caşın, **Uluslararası Terörizm**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2008, s.601.

inançlar çerçevesinde, saldırganlık başta olmak üzere bazı davranış biçimlerinin kutsanarak yüceltilmesi neticesinde meydana gelen şiddet ve terör eylemleri ” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁷

Dini motifli terör örgütleri düşman tanımlamalarını oldukça geniş bir çerçevede yaparlar ve kabul ettikleri tek doğru mensubu oldukları terör örgütünün kabul ettiği doğrudur. Buna bağlı olarak farklı düşünenler sapkın olarak nitelendirilerek düşman tanımlamasına dâhil olurlar. Kendileri gibi düşünenler iyi, onlarla aynı düşünceyi paylaşmayanlar kötüdür ve iyi ve kötü arasında topyekün bir savaş vardır. Dinci teröristlerce yapılan her eylem kutsal bir nitelik taşır ve bu kutsal uğruna gerçekleştirilen şiddet, dinsel bir ayin gibi algılanır. Bu kapsamda amaca ulaşmak için şiddet savunulabilir bir zorunluluktur. Eylemler sırasında olay yerinde bulunan masum insanların ölmesi onlar için hiçbir anlam ifade etmez. Amaca giden yolda şiddet tek çare görüldüğü için eylemlerini bir cinayet olarak nitelememekte ve vicdan muhasebesi yapmamaktadırlar.

Dinci terör örgütleri, aynı dine mensup olmanın verdiği rahatlıkla diğer terör örgütlerine göre çok daha geniş alanlara yayılabilmektedir. Bu örgütlerin mensupları, genellikle ekonomik yönden fakir ve buna bağlı olarak manevi değerlerin öne çıktığı kesimlerden gelir. Din konusundaki bilgisizlikleri ve günah korkusu kendilerine anlatılan dini kuralları sorgulamalarını engellemektedir. Genellikle cemaat kültürü içinde yetişen dinci terör örgütü mensupları, din kurallarının sorgulanmasını ve eleştirilmesini günah saydıklarından, örgüt disiplinine kolay uyum sağlarlar. Liderlerine fanatizm boyutunda bağlı olan üyeler gerçekleri sorgulama, araştırma yeteneğinden yoksundurlar ve sistemden kaynaklanan aidiyetlerini reddederek dini tek ve mutlak kimliğe dönüştürmektedirler.

Diğer terör örgütleri ile kıyaslandığında dinci terör örgütlerinde hedef ve ödül, mücadele edilen sistemin yıkılmasından ziyade, sonsuzluk ve ölümden sonraki hayatın kazanılmasıdır. Yaşamlarına değer vermediklerinden son derece

¹⁷ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004 s. 320.

tehlikelidirler ve bedenleri bir silah niteliğindedir. Allah'ın verdiği canı Allah'ın buyruklarını yerine getirmek için, Allah adına vermenin ayrıcalığına inanırlar ve bu hazzı yaşamak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bu onlar için Allah'a bir şükür vasıtasıdır. Bu sebeplerle tehlikelerinin boyutları oldukça yüksektir.¹⁸ Bütün dinci terör gruplarının kıyamete dayalı, kıyamet günü ödüllendirileceklerine dair güçlü inançları vardır.¹⁹ Dinci terör örgütleri mensuplarının aşırı fanatikliğinin sebebi hiç şüphesiz, acımasızlıkları oranında kendilerine vaat edilen mükafatın artacağına olan inançlarıdır. Eylemlerini dinen caiz ve sevap olduğu için yaparlar. Allah yolundan sapmış, ölümleri ile kendilerine vaadedilen cennete kavuşmalarını sağlayacak kâfirleri yok etmek onlar için kutsal görevlerin başında gelir.²⁰

Tarihsel süreç içerisinde pek çok toplumda iktidarı elinde bulunduran güçler, iktidarlarını korumak, iktidarlarının devamını sağlamak ve güçlerine meşruiyet kazandırmak için dini kullanmaktan ve istismar etmekten çekinmemişlerdir. Bu kapsamda tarihin her döneminde dini referans alan şiddet ve terör hareketlerine rastlamak mümkündür. Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır ki hiçbir semavi din saldırganlık üzerine inşa edilmemiş, dinler tarihi boyunca yaşanan çatışmalar, din sâliklerinin, yanlış yorum ve hareketlerinden kaynaklanmıştır.²¹

Temel dini prensiplere katı bağlılık olarak ifade edilebilecek olan fundamentalist düşünce, tarihin pek çok döneminde bir terör politikasının da hareket noktası olmuştur.²² Tarihte karşımıza çıkan ilk terörist hareket dini bir özellik taşıyan Yahudi “Zealots” (Partizanlar) hareketidir. Partizanlar, M.S. 6'dan 73'e kadar geçen uzun yıllar boyunca Roma hâkimiyetine başkaldırmışlar ve şiddet içeren eylemleri ile Roma yöneticilerini öldürmüşlerdir.²³ Güçlü dinsel öğelere sahip milliyetçi bir başkaldırı şeklinde başlayan bu hareket, Partizanların yenilgisiyle son bulmuştur. Yenilgiye uğrayan Partizanlar, Masada adı verilen bir kaleye çekilmişler ve

¹⁸ Ercan Çitlioğlu, **Gri Tehdit Terörizm**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2006, ss.266-286.

¹⁹ Karlsson, **Din Terör...**, ss. 181-182.

²⁰ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, s. 268.

²¹ Vehbe Zuhayli, **İslam Hukukunda Savaş**, (çev. İsmail Bayer), Erzurum, İhtar Yayıncılık, 1996, s.37.

²² Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s.600.

²³ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, s. 159.

Romalıların uzun bir kuşatma sonrası yaptıkları saldırı karşısında toplu olarak intihar etmişlerdir.²⁴ Tarihte bilinen en eski terörizm hareketlerinden bir diğeri de Sicarii'dir. Sicariiler M.S. 66-73 yılları arasında bugünkü İsrail'de, Filistinli radikal din adamları tarafından kurulan ve faaliyet gösteren iyi organize edilmiş dini bir mezheptir.²⁵ Düşmanlarına genellikle gündüz ve insanların yoğun olarak buldukları yerlerde saldıran Sicariiler, eylemlerini Sica adı verilen bir silahla gerçekleştirdiklerinden bu adı almışlardır. Davaları için ölmeyi eğlence olarak düşünen Sicariilerin amaçları, Kudüs'ü Romalılardan kurtarmak ve günahkâr iktidarı ortadan kaldırmaktır. Böylece Tanrının kendilerini kurtaracağına ve mükâfatlandıracağına inanan bu kişiler, kurbanlarını genellikle Filistin'de ve Mısır'da yaşayan Yahudiler arasından seçmişlerdir.²⁶ Sicariiler, bazı yazarlar tarafından fakir halkı zengin kişilere karşı kışkırtan bir yapı olarak tarif edilirken, bazı yazarlar ise bunların şahsi menfaatler elde etmek için ortaya çıkmış ve dış güçlerce desteklenen hırsızlar olduğunu savunmuştur. Bazı yazarlara göre ise Sicariiler, bir din ve ideal uğruna ölmeyi göze alabilen kişilerdir.²⁷ Haçlı seferleri de din kaynaklı terör hareketleri içerisinde ayrı bir yere sahiptir. Hıristiyanlık adına binlerce masum insan öldürülmüş ve birçok yerleşim yeri talan edilmiştir.

İslam tarihinde ortaya çıkan ilk din kaynaklı şiddet hareketi ise Haricilerdir. Aşağıda da ayrıntılı şekilde ele alındığı gibi başta Hz. Ali'nin yandaşları olan ve Sıffin savaşı sırasında yaşanan Hakem Olayını bahane ederek O'ndan kopan Hariciler, Hz. Ali'yi öldürecek kadar radikalleşen bir din anlayışı ile kendi topluluklarını kurmuşlardır. Hariciler tam anlamıyla Kuran ve Sünneti, Hz. Muhammed'in hicret modelini ve cihadın en radikal ve militan biçimini benimsemişlerdir. İslam tarihinde ortaya çıkan bir diğeri din kaynaklı şiddet hareketi de Haşhaşilerdir. Mesihçi bir bakış açısıyla hareket etmiş olan Haşhaşiler, Şiiliğin bir koludur. Alamut adlı bir kalede örgütlenen bu grup, Abbasi Hanedanlığı'na karşı cihad ilan etmiş ve suikast şeklinde gerçekleştirdikleri eylemlerle Abbasi

²⁴ Karlsson, **Din Terör...**, s.177.

²⁵ Emin Demirel, **Terör**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2002, s.23.

²⁶ Arıboğan, **Tarihin Sonundan ...**, s. 78.

²⁷ Yılmaz Altuğ, **Terörizm, Dünü, Bugünü, Yarını**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1989,ss.17-18.

prenslerinden, devlet adamlarından, komutanlarından ve ulemasından pek çok kişiyi öldürmüşlerdir.²⁸ Suikast eylemini bir sistem ve ideoloji haline getiren ilk topluluk olan Haşhaşiler faaliyetlerine, yaygın olan inanışın aksine hacılara karşı değil, düzenbaz olarak gördükleri Müslüman yöneticilere karşı yürütmüşler ve kendilerini, Arapçada kendini bir dava uğruna feda etmeye hazır manasına gelen fedailer olarak tanımlamışlardır.²⁹

Günümüzde ise din kaynaklı terör hareketlerine verilebilecek en iyi örnek El-Kaide terör örgütüne gerçekleştirilen eylemlerdir. Çünkü El-Kaide dünya kamuoyuna yaptığı açıklamalarda ve yayınladığı bildirilerde, gerçekleştirdiği terör eylemlerini İslam adına ve İslam düşmanlarını etkisiz hale getirmek amacıyla yaptığını ileri sürmektedir. El-Kaide terör örgütü incelendiğinde örgütün, İslam'ın en radikal ve en sert yorumu olan Selefi-Vahhabi ideolojiyi referans aldığı gözlenmektedir. Selefi-Vahhabi ideolojinin dini yorumlama biçimi Haricilerle birçok konuda benzerlik göstermektedir. Akyol, İslam dünyasında ortaya çıkan radikal hareketlerin ortak noktalarının “damgalama, hoşgörüsüzlük, bağnazlık ve dışlayıcılık” olduğunu vurgulamaktadır.³⁰

Terörün 21. yüzyılda şekil değiştirerek yeni bir boyut kazandığı bilinen bir gerçektir. 21. yüzyılda şekil değiştiren terörün bu yeni yüzü Usame Bin Ladin'in şahsında Siyasal İslamcılar olarak resmedilmiştir.³¹ Bu kapsamda konunun daha iyi anlaşılması açısından İslam, İslamcılık ve fundamentalizm kavramlarının açıklanmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

3.3. İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm

²⁸ John L. Esposito, **Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör**, (çev. Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz), İstanbul, Oğlak Bilimsel Yayıncılık, 2003, ss. 60-62.

²⁹ Bernard Lewis, **İslam'ın Krizi**, (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Literatür Yayınları, 2003, s.124.

³⁰ Taha Akyol, **Hariciler ve Hizbullah İslam Topluluklarında Terörün Kökleri**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2000, s. 24.

³¹ Metin Sever, “Şiddet ile Demokrasi Arasında Dünya”, **Düşmanımı Arayan Savaş**, (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 40.

İslam, dünyanın üç büyük semavi dininden birisidir ve 7. yüzyılda Arabistan'da doğmuş, Mekke ve Medine şehirlerini etkileyerek güçlenmiştir. Bu dinin Peygamberi Hz. Muhammed'dir. Yüzyıl içinde fetih yoluyla İran'a, Ortadoğu'nun büyük kısmına, Kuzey Afrika'ya ve İspanya'ya yayılan İslamiyet, sonraki yüzyıllarda büyük imparatorluklar tarafından temsil edilmiştir.³²

Allah'a bağlılık ilkesine dayanan İslamiyet'in kutsal metinleri, Kuran'dan ve Hz. Peygamberin sözlerinden oluşan Hadislerden oluşur. İslamiyet'in 'İslam'ın beş şartı' olarak da anılan beş ana koşulu vardır: Allah'tan başka tanrıya inanmamak ve Hz. Muhammed'in, Allah'ın elçisi ve kulu olduğuna inanmak, günde beş vakit namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan ayında oruç tutmak ve gücü yetenler için en az bir kere Mekke'ye hacca gitmek. Tabii ki İslam'da bu beş ana koşul dışında daha pek çok kural bulunmaktadır. Cihad, yani kutsal savaş da bunlardan biridir. Ancak Cihad İslamiyet'in koşullarıyla aynı statüde değildir ve genellikle Müslüman olmayanlarla savaşmaktan ziyade, manevi bir ilerleme süreci şeklinde yorumlanmaya çalışılmaktadır.

İslamiyet'in Hıristiyanlıktan farkı; bir ruhban sınıfının olmaması, nefsi kontrol etmek için konulmuş bir takım yasakların varlığı ile kadınların statüsü ve giyimine özen göstermesidir. 7. yüzyıldan sonra birisi Sünnilik, diğeri Şii azınlığı olmak üzere iki mezhebe ayrılmıştır. Çağdaş dünyadaki İslamiyet yorumu incelendiğinde ise onu Batı'nın iktisadi ve siyasal değerleriyle uyumlu hale getirmek isteyenlerden 7. yüzyıldaki modele geri dönmeyi arzulayanlara kadar geniş bir yelpazeyi kapsadığı görülmektedir. 1979'da İran'da gerçekleşen İslam devrimi, ilk modele geri dönme çabalarını temsil eden bir örnek olması sebebiyle önemlidir.

İslamiyet'i konu alan çalışmalar, Kuran'dan ve diğer metinlerden çıkarılan özgün bir İslamiyet sosyolojisinin varlığını benimseyenler ile İslami toplumsal ve siyasal pratiklerin çeşitliliğini ve rastlantısallığını vurgulayanlar arasındaki tartışmaya odaklanmıştır. Üçüncü bir yorum alanı ise, İslamcı siyasal hareketlerin

³² Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, (çev.Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.350.

1970’li ve 1980’li yıllarda yükselişe geçmesine eğilmiştir. İslamiyet’in yükselişi, bazılarına göre, “yabancı egemenliğine karşı bir halk hareketiyle ayırt edilirken, bazılarına göre de sekülerizasyon ve modernleşme süreçlerinin tehdidi altındaki bazı toplumsal grupların İslami sembolleri geçmişe dönük olarak kullanmalarından ibarettir.”³³

İslam/İslamiyet kavramını ele aldıktan sonra İslamcılık kavramı üzerinde durmak, ele aldığımız konuyu aydınlatması açısından önem taşımaktadır. Bir din olarak İslam’ın Müslüman ülkelerde bir referans olarak toplumsal yapıda, birçok fonksiyonu vardır. Batı toplumlarında toplumsal faaliyetleri roller ve dinamikler şekillendirir. İslam’da ise bunun yerini, İslam dininin kapsayıcı talimatları alır. İslam iyiyi emreder ve kötüyü yasaklar.³⁴

İslamcılık; en geniş anlamda tanımlandığında, “şu veya bu yolla İslami referansla siyasal katılımı bulmak”³⁵ olarak, en kısa anlatımla “ideolojik İslam”³⁶, tarihsel süreci göz önüne alındığında, Osmanlı Devleti’nin merkezinde 1870’lerden beri gittikçe güçlenen, zamanın gazetelerine yansıdığı şekliyle “İttihad-ı İslam” olarak da anılan, esas itibarı ile “20. yüzyılın ortalarında Pakistan ve Mısır’da şekillenen, ideolojik davranış kümesi olarak”³⁷ tanımlanabilmektedir. İslamcı hareketler, “İslam’ı bir din olduğu kadar, bir siyasal ideoloji olarak da gören ve böylece kendilerini belli bir gelenekten kopuk olarak tanımlayan eylemci gruplar”³⁸ olarak da tanımlanabilmektedir. İslamcılığın, “Batı’nın sömürgesi haline gelen Müslüman devletlerin bağımsızlığına kavuşturma amacıyla geliştirilmiş bir siyasal kurtuluş ideolojisi olarak ortaya çıktığı da söylenebilir.”³⁹

³³ Marshall, **Sosyoloji...**, s. 351.

³⁴ Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 81.

³⁵ Yasin Aktay, “Sunuş”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: İslamcılık**, (edt.Yasin Aktay), İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 17.

³⁶ Mümtaz’er Türköne, **Siyasal İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu**, Ankara, Lotus Yayınları, 2003, s.15.

³⁷ Mardin, **Din ve...**, s. 9.

³⁸ Oliver Roy, **Siyasal İslam’ın İflası**, (çev. Cüneyit Akalın), İstanbul, Metis Yayınları, 1995, s.9.

³⁹ Zerrin Kurtoğlu, “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset” (edt. Yasin Aktay), **Modern Dünyada Siyasal Düşünce: İslamcılık**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.201.

İslamcılığa tepkisel yönünden bakıldığında ise İslamcılığın; eşitsiz uluslararası düzene bir tepki, sosyal adalet, özgürlük ve bağımsızlık talebi olduğu kadar, moderniteye karşı alternatif bir toplumsal proje kültürel ve sosyal yapıların, bir başka biçimde dönüşümünü de içerdiği görülür. Fakat bütün bunların üstünde otantik bir dini kimlik olarak insan hayatını yeniden yapılandırma da bulunur.⁴⁰

Bütün bu farklı tanımlar incelendiğinde görüldüğü gibi İslamcılık, 1870'lerde Osmanlı Devleti'nde temellenen, 20. yüzyılın ortalarında ise Pakistan ve Mısır'da şekillenen, temel amaç olarak da sömürgeci Batılı Devletlere karşı bir özgürlük arayışı olarak tanımlanabilen bir siyasi hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. 1928 yılında öğretmen Hasan El Benna tarafından Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslümin) Örgütü ile 1941 yılında Seyyid Abdülala Mevdudi tarafından Pakistan'da kurulan Cemaati İslamiye örgütü, kuruluşundan itibaren 20. yüzyılın egemen ideolojilerinden de etkilenerek İslam'ı her şeyden önce bir siyasal sistem olarak tanımlamaya çabalayan yeni bir düşünce hareketini başlatırlar. Bu yeniliği de 'öze dönüş' söylemiyle meşrulaştırdıkları görülür. Benna ve Mevdudi'nin yaşadığı dönem, Halifeliğin son bulduğu, İslam coğrafyasının hemen hepsinin sömürgeci güçlerin egemenliğinde olduğu, Batı'nın açık teknolojik ve maddi üstünlüğü karşısında İslam toplumlarındaki eşitsizlik ve toplumsal aksaklıkların her geçen gün çoğaldığı dönem olarak kendini resmetmektedir.⁴¹ Böylece İslamcı hareketlerin çekirdeği oluşmuştur.

İslamcı akımlar zorunluluk gereği üstten ve yüzeysel olarak genel geçer anlatımlar ile tanımlanmaya çalışıldı ise de, 'İslamcı akım' dendiğinde 'tek bir' akımdan bahsedilmesinin yetersiz olacağı unutulmamalıdır. "19. yüzyılda görülen İslamcı akımların, 'İslamcı düzen' kurma noktasında birleşmeleri ile birlikte aralarında temel olan farklı nitelikleri taşıdıkları da görülmektedir."⁴² Yukarıda anlatıldığı üzere İslam dünyasındaki inanılmaz çeşitlilik İslamcı akımlarda da

⁴⁰Mim Kemal Öke, Derviş ve Komutan; Özgürlük-Güvenlik Sarkacındaki Türkiye'nin Kimlik Sorunsalı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s.224.

⁴¹ Jason Burke, **El Kaide Terörün Gölgesi**, (çev. Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s. 60.

⁴² Mardin, **Din ve....**, ss.10-23.

kendini göstermektedir. Anadolu da doğan (Osmanlı kaynaklı) İslamcı hareketlerin genel anlamıyla şiddet içermediği hatta şiddeti benimsemediği bilinmekle birlikte, Pakistan, Mısır, Afganistan ve İran kaynaklı İslamcı akımların temel yöntem olarak şiddeti benimsedikleri ve kullandıkları görülmektedir. Buna bir başka örnek olarak da, Hasan El Benna'nın 1962 yılında İsviçre'de doğan torunu Tarık Ramazan'ın 'İslam: Medeniyetlerin Yüzleşmesi' isimli kitabında "İslam âlemi kendine (kendi değerlerine) ihanet etmeden ve İslam dininin temel esaslarını reddetmeden moderniteye ulaşılabilir mi?"⁴³ sorusuna çağdaş bir düşünce ile yanıt araması verilebilir.

İslamcılığı, Geleneksel İslam'dan ayıran en önemli fark, Batı'dan gelen etkinin ürünü olarak; İslam'ın kendisini meşrulaştırma biçiminin değişmesidir. Bununla birlikte İslamcı ideolojide İslam, Batılı ideolojiler modelinde bir dünya görüşü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en net görünüşü, dinin artık doğruluğunu, aşkın onamada araması, aşkın bir gücün varlığı ve iradesinin dayanak olarak gösterilmesi yerine tamamıyla rasyonel biçimlerde doğruluk ve haklılık arayışlarına geçmesidir. İslamcılığı geleneksel İslam'dan ayıran bir diğer farkın da, kendisine rakip olarak Hıristiyanlık veya Musevilik gibi diğer dinleri seçmemesi, bunlar yerine pozitivizm gibi 19. yüzyılın düşünce akımlarını seçmesidir.⁴⁴

Yukarıdaki paragraflarda İslamcılığın karşısına oturtulan Geleneksel İslam tanımlanmaya çalışıldığında, İslam'ı sadece bir din olarak ele alan, bireyin toplum içindeki ilişkilerini iyilik ve kötülük (sevap - günah) çerçevesinde yorumlayan ve Allah'a karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülükler üzerinde duran bir düşünce akımı veya bir hareket olarak tanımlanabilmektedir. Geleneksel İslam kimi zaman bireysel olabileceği gibi, kimi zaman da tarikat, cemaat, akım gibi adlandırılarak bir kitlesel hareket olarak da kendini göstermektedir.

Geleneksel İslam yaklaşımlarında, özellikle Türkiye'de kendini gösteren ve İslamcılığı benimsemeyen bir hareket olarak 'halk İslam'ından söz edilebilir. "Halk

⁴³Tarık Ramazan, **İslam, Medeniyetlerin Yüzleşmesi**, (çev. Ayşe Meral), İstanbul, Anka Yayınları, 2003, s.34.

⁴⁴ Türköne, **Siyasi İdeoloji...**, s. 24.

İslam'ı, kökenlerini Türkistan'da yaşamış Hoca Ahmet Yesevi'den alan ve evliya kültür merkezli bir tasavvuf anlayışını sembolize eden akım veya yaşayış biçimi olarak tanımlanmaktadır.”⁴⁵ Günümüzdeki tarikat ve cemaatlerin büyük bir bölümü bu akımdan gelmektedir.

Siyasal İslamcılık ya da fundamentalizm (köktencilik) olarak adlandırılan kökten dinci hareketlere baktığımızda ise bu hareketlerin uluslararası güvenliğin en önemli ve güncel sorunlarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Fundamentalistler, dinsel amaçlarını gerçekleştirmek üzere dini nitelikli bir takım terör faaliyetleri gerçekleştirmekte bu durum fundamentalizm ve terörizm arasındaki yakın bağlantıyı ortaya çıkarırken uluslararası güvenliği de tehdit etmektedir. Uluslararası politikada son dönemlerde popüler bir kavram olarak karşımıza çıkan fundamentalizm, köklü bir tarihe sahip Hıristiyan kökenli bir kelime olmasına rağmen, günümüzde İslamcı radikal hareketleri adlandırmak için kullanılmaktadır.⁴⁶ 11 Eylül sonrası uluslararası arenaya giren yeni fundamentalizm, tek tek devletlerin politika ve stratejilerinden değil, El-Kaide gibi gevşek bağlantılı ilişkiler ağından oluşmaktadır.⁴⁷

Fundamentalizm aşırı uç fikirleri savunmayı ve savunduğu fikirleri hayata geçirmek için çoğu kez yasal ve yasal olmayan yolları kullanmaktan çekinmemeyi ifade eder. Bu sebeple bu kavramın gelenekçilikle karıştırılmaması gerekir.⁴⁸

Fundamentalizmin bir diğer ifade ile Siyasal İslamcılığın, uluslararası ilişkilerde önemli bir tehdit olarak algılanması, bu olgunun dini ve toplumsal temellerinin ortaya konulmasını zorunluluk haline getirmiştir. Fundamentalizm ilk olarak, Hıristiyanlığı en doğru şekilde yaşadıklarını iddia eden ve kendilerini Fundamentalist olarak adlandıran Protestan Hıristiyanlar tarafından kullanılmıştır.⁴⁹ Fundamentalist; “İncil'in, kâhinlere doğrudan dikte ettirilmiş Tanrı sözleri olduğuna

⁴⁵ Öke, **Derviş ve Komutan...**, s. 99.

⁴⁶ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, ss. 153-157.

⁴⁷ Karlsson, **Din Terör...**, s. 103.

⁴⁸ Graham E. Fuller, **Siyasal İslam'ın Geleceği**, (çev. Mustafa Acar), İstanbul, Timaş Yayınları, 2004, s. 23.

⁴⁹ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, ss. 154-175.

inananlar”⁵⁰ manasına gelir. Fundamentalistler, İncilin Tanrıdan esinlenilerek insanlar tarafından yazıldığına ve hatasız olduğuna inanırlar ve hiçbir eleştiriyi kabul etmezler. İncil’in kökenine dönmeyi amaçlayan bu Protestan hareketinin inanç felsefesine göre tek otorite İncil’dir. Kilisenin otoritesini reddeden bu anlayışta, vahyi kilise değil, İncil temsil eder. İncil Tanrı Kelamı olup otoritenin yegâne kaynağıdır.⁵¹ 1920’lerin Amerika’sında, Kutsal metinlerin insan eliyle değiştirilip değiştirilmediği, metni okuyan insanların bu metinlere sadık kalması gerektiği ya da aynı metnin yorumla farklı anlamlar kazanıp kazanmadığı konularıyla ilgili bir tartışma olarak ortaya çıkan fundamentalist düşünce ve eğilimler, zamanla dini hayata uygun bir toplumun nasıl kurulacağı tartışmasına, son olarak ta siyasi bir anlama bürünmüştür. Hıristiyan teolojisinde; modernizm karşısında kilise sisteminin temelinde yatan aslî değerleri koruma amacıyla ortaya çıkan bir hareket olarak tanımlanan kavram, bütün olumsuz çağrışımlarına rağmen temelde, öze dönüş şeklinde pozitif bir anlam da taşır.⁵² Ancak günümüzde fundamentalizmin, fanatik dindarların, özgürlüğünü kazanmış toplumlar üzerinde hoşgörüsüzlüğe dayalı dini baskı kurma teşebbüsü olarak algılanmasıyla negatif bir anlama büründüğü söylenebilir.⁵³

İslami yapı içinde en bilindik grup gelenekçilerdir. Bu gruba mensup insanlar İslam’a aykırı olmadığı sürece her yeniliği kabul ederler. Sistemi ele geçirmek gibi bir kaygıları yoktur. Mevcut düzeni değiştirmeye de çalışmazlar, statükocudurlar. Bu nedenle de İslamcı olarak kabul edilmezler. Fundamentalistlere baktığımızda ise bunların, pek çok özelliği ile gelenekçilerden ayrıldıklarını görürüz. İslamcı fundamentalistler, statükoyu kabul etmezler. İslamcılar arasında en tutucu kesim bunlardır. İslam’ı anlamak için Kuran ve Hadislere dönmenin gerekliliğine inanırlar. İslam’ın kurallarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Nasıl olması gerektiği konusundaki sorulara net cevaplar veremeselerde bir İslam devletinin kurulması için

⁵⁰ Karlsson, **Din Terör...**, s. 39.

⁵¹ Ramazan Altıntaş, “Teolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu İnanç Ve Davranış Problemleri”, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/332.pdf> (06.03.2008)

⁵² Temel Yeşilyurt, “İslam, İman ve Fundamentalizm”, <http://www.kelam.org/dergi/sayi022/KADER02204.pdf>. 06.03.2008)

⁵³ Ali Bulaç, **İslam ve Fundamentalizm**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997, s. 31.

çalışmaktadırlar. Selefi-Vahhabi ideolojiye sarılan bu grubun, İslam'ı yorumlayışı dar ve hoşgörüsüzdür. Kendi İslam yorumları dışında ki her yorumu reddederler ve kendileri gibi düşünmeyenleri kâfir olarak nitelendirmekten çekinmezler. Büyük çoğunluğu şiddeti destekleyen fundamentalistler, gerçekleştirdikleri şiddet içerikli büyük eylemlerle uluslararası sistemin dikkatini çekmektedirler.⁵⁴

3.4. Müslüman Toplumlarda Radikalleşme

Uluslararası siyasetin yönlendirilmesinde ve biçimlendirilmesinde büyük rol oynayan, Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi tek tanrılı büyük dinlerin merkezi olan Ortadoğu, insanlık tarihinin kaynağını oluşturur. İlk tarım, ilk ticaret, ilk şehircilik, ilk savaşlar bu bölgede yaşanmış ve tarihin ilk yazılı anlaşması olan Kadeş Anlaşması bu topraklarda imzalanmıştır. Bu özellikleri itibariyle tarihte her zaman önemli bir yere sahip olan Ortadoğu, günümüzün de en önemli bölgesidir. 20. yüzyılda ortaya çıkan siyasi çalkantılar, İsrail Devleti'nin kurulması ve Arap devletlerinin birbirine karşıt rejimlere sahip olmaları, Doğu ve Batı arasında yaşanan toplumsal eşitsizlikler ve yıllarca yaşanan etnik çatışmalar bölgedeki istikrarı bozan en önemli nedenlerdir. İstikrarsızlığın sonucu olarak Ortadoğu ülkelerinde, mevcut rejimleri değiştirmeyi amaçlayan radikal gruplar ortaya çıkmakta ve aynı amaç etrafında toplanan bu guruplar varlıklarını sürdürebilmek amacıyla büyük devletlerin koruması altına girmektedir. Günümüzde Ortadoğu denilince ilk akla gelen kavram terörizmdir. Çünkü bu bölgede çok sayıda terör eylemi meydana gelmekte ve çok sayıda terör örgütü faaliyet göstermektedir. Bu örgütlere ve eylemlere prim veren bölge ülkeleri, terörizmi ve terör örgütlerini siyaset aracı olarak kullanmaktan çekinmemektedir. Ortadoğu'da faaliyet gösteren birçok terör örgütü, elemanlarını İslam adına toplamakta, uzun dönemli ihtiyaçlarını bütün insanlığı İslam dinine döndürmek olarak ifade ederken, bu amaç için gerektiğinde şiddet kullanmaktan çekinmeyeceklerini eylemleriyle göstermektedirler. Terör örgütleri İslam'ı ve İslam'da yer alan cihad kavramını kullanarak eylemlerini meşrulaştırmaya

⁵⁴ Fuller, *Siyasal...*, ss. 104-110.

çalışmaktadırlar.⁵⁵ Ama unutulmamalıdır ki İslam Dini bir terör dini değildir ve hiçbir zaman terörü bir araç olarak kullanmamıştır. Ancak bir takım terör örgütleri kendilerini ve eylemlerini meşrulaştırmak adına İslam'ı bir araç kullanabilmektedir.

Ortadoğu, sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarının yanı sıra önemli ulaşım ve taşıma yolları üzerinde bulunması sebebiyle stratejik bir öneme de sahiptir. Bu öneminden dolayı bölge, tarihten günümüze büyük devletlerin çıkar çatışmalarına sahne olmuştur. Ortadoğu'yu problemlili bir bölge haline getiren en önemli sebep, sahip olduğu stratejik önem gibi görünse de su kaynaklarının yetersiz oluşu ve yaşanan İsrail-Filistin çatışmasının da bunda etkisi büyüktür.⁵⁶ Yahudiler ve Müslümanlar için kutsal olan bu topraklar yüzyıllar boyunca iki dinin çatışmasına sebep olmuş, Yahudiler bölgenin, Kutsal kitaplarında geçtiği şekliyle Tanrı tarafından kendilerine verildiğini savunurken, Araplar bu toprakların ana vatanları olduğunu ve nüfus olarak her zaman Yahudilerden daha fazla olduklarını savunmuşlardır. Her iki tarafta bu sorunun çözümünde teröre başvurmuş ve destekledikleri terör örgütleri ile mücadelelerini halen sürdürmektedirler.

Bölgedeki istikrarsızlığın bir başka sebebi ise bölge ülkelerinin henüz ulus devlet olma sürecini tamamlayamamalarıdır. Bölgedeki hiçbir devlet bağımsızlığını kazanırken ulusal bir kurtuluş mücadelesi vermemiş aksine bağımsızlıklarını ve topraklarını zamanın güçlü devletleri ile işbirliğine girerek onların desteğini alarak sağlamışlardır. Bu nedenle alınan topraklar ne o ülkenin insanlarıncı tam olarak benimsenmiş ne de kolay elde edilen bu toprakların kıymeti bilinmiştir. Bu da iç politikalarda istikrarsızlık ve dış müdahalelere açıklık getirmiştir. Bu durum terör örgütlerinin bölgede rahat yaşama imkânı bulmasına ve hem iç hem de dış güçlerce

⁵⁵ Mehmet Atay, "Ortadoğu'da Terör Savaşı ve Barış Arayışları", **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara, ASAM Yayınları, 2000, ss. 201-204.

⁵⁶ Bu konuda detaylı bilgi için bakınız; İdris Bal, "Ortadoğu'da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, (edt. İdris Bal), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006. ss. 679-695.

kullanılmasına sebep olmuştur.⁵⁷ Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından ortaya çıkan bu devletlerin ortaya çıkış sürecinde bölgenin etnik ve kültürel yapısının yeterince dikkate alınmaması ve sınırların yine bu yapı göz ardı edilerek çizilmesi, Arap/İsrail çatışması sona erse bile bölgede yeni çatışmalar, problemler ve revizyonist hareketler doğuracağına benzemektedir.⁵⁸

İslam her ne kadar bir hoşgörü, barış ve kardeşlik dini olsa da, bütün dinler gibi, inananlarından bazılarının yüreğine şiddet ve nefretin dolduğu dönemler olmuştur.⁵⁹

İslam tarihi içinde bazı dönemlerde, toplumun tamamını derinden etkileyen önemli toplumsal ve siyasi gelişmeler yaşandığı ve bu gelişmeler neticesinde Müslüman toplumlarda birçok muhalif görüş ve hareketin ortaya çıktığı ve toplum içinde bölünmeler yaşandığı bilinmektedir. Hemen hemen bütün İslam ülkelerinde İslam'ın yorumlanmasında ve bu yorumlara bağlı olarak uygulanmasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Özellikle son dönemlerde İslami hareketlerde gözlenen yükselişin sebepleri araştırılırken bu farklılık göz ardı edilmemeli ve radikalleşme ne tek bir, ne de evrensel bir sebebe bağlanmamalıdır.⁶⁰

Dünyaya binyıldan daha fazla bir süre hükmetmiş bir medeniyetken Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından çok kısa bir sürede geri kalmış, iktidarsızlaşmış, savaşın ve düzensizliğin hâkim olduğu bir yapıya bürünen İslam dünyasının, bugün yaşadığı buhranın ardında hiç kuşkusuz tarihin tersine dönüşünün verdiği derin sancı yatmaktadır. Müslümanlar gerilemenin nedeni olarak kendilerini sorumlu hissetmişler ve İslam'dan uzaklaşmaları sebebiyle Allah'ın inayetinden kovulduklarını ve Allah tarafından cezalandırıldıklarını düşünmüşlerdir. Bu durumu tersini çevirmek ve yeniden güçlü ve iktidar sahibi bir İslam medeniyeti yaratmak

⁵⁷ Osman Metin Öztürk, "Avrupa ve Ortadoğu Ülkelerinin Terör karşısındaki Konumları", **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara, 2000, ss. 163-164.

⁵⁸ Bal, "Ortadoğu'da...", s. 680.

⁵⁹ Lewis, **İslam'ın...**, s. 33.

⁶⁰ Atay, "Ortadoğu'da Terör...", s. 216.

için harekete geçmişlerdir.⁶¹ Buna bağlı olarak İslam'da radikalizmi ortaya çıkaran hareketlerin birkaç bileşeni olduğu söylenebilir. Bunlar; hayal kırıklığı, aşağılanmışlık ve yeni bir güven ve güç duygusudur. Kendini Allah kelamının emanetçisi olarak gören ve bu kelamı kafirlere götürmek gibi bir misyon yüklenen Müslüman cemaat, bir anda kendini kafir olarak gördükleri kişilerin boyunduruğu altında bulmuşlardır. Sömürge altında olmadıkları dönemlerde de bu kafirlerin politika ve stratejileriyle hayatları derinden etkilenmiş ve İslam'dan başka yollara sapsmışlardır. Bu aşağılanmaya birde Batıdan ithal edilen, denenen ve başarısızlıkla sonuçlanan çözüm yollarının getirdiği hayal kırıklığı eklenmiştir. Bileşenlerin üçüncüsü olan gurur ve kendine güven duygusu ise 1973'te yaşanan petrol krizinin ardından ortaya çıkmış ve bu duygular bu kez aşağılama ile iyice pekişmiştir.⁶²

Yahudiler, Avrupalılar tarafından yüzyıllar boyunca sürdürülen bir soykırımın mağdurlarıdır. İslam dünyasında Yahudilere karşı hiçbir zaman böyle zalimane bir hareket görülmemiştir. Siyonizm'i yaratan, Müslümanlar değil aksine Avrupalıların zulmüdür. 1941 yılına gelindiğinde Avrupa, geçmişini temizlemek adına Arap topraklarında bir İsrail Devleti'nin kurulmasını desteklemiş, İsrail Devleti'nin kurulması ile bölgede yaşanmaya başlayan olaylar, yarım yüzyıldır gündemi meşgul eden uluslararası bir çatışma konusu haline gelmiştir.

İsrail Devleti kuruluşunun ardından kendisine verilenlerle yetinmeyi bilmeyerek, topraklarını genişletmeye başlamış ve çok sayıda Filistinlinin evlerini terk etmesine sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 günü meydana gelen intihar saldırıları, Batı desteği ile kurulan ve her yaptığı yine bu ülkelerce desteklenen İsrail Devleti'ne karşı beslenen düşmanlığın bir Arap-İsrail düşmanlığından nasıl Arap-Batı düşmanlığına dönüştüğünü gözler önüne sermiştir. Askeri olarak çok yetersiz olan Filistin'de, Filistin halkının temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması, Arapları sürekli küçük düşürmektedir. Sömürgeci dönemden miras kalan Batı karşıtlığının hızlı bir şekilde artmasının ve taze kalmasının sebepleri arasında; İsrail

⁶¹ Fuller, **Siyasal...**, ss. 35-36.

⁶² Lewis, **İslam'ın...**, ss. 30-31.

Devleti'nin kurulmasını ve bu tarihten itibaren yeni bir sorun olarak ortaya çıkan Filistin sorununun kanayan bir yara şeklinde devam etmesini sayabiliriz.

Müslüman topraklarının İsrail tarafından işgal edilmesi, bölgede gerçekleştirilen terörizm faaliyetlerini daha da derinleştirmiştir. Soğuk Savaş'ın başlamış olması yaşanan sıkıntıları daha da arttırmış, Arap dünyası Sovyetler Birliği'nin ilgi alanına girmeye başlamıştır. Batının İsrail'i desteklemesi kozunu akıllıca kullanan Sovyetler Birliği, Arap devletler için bir velinimet olmuştur.

Arap dünyasının içinde bulunduğu bu durum bölgede pek çok baskıcı yönetimin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Pek çok diktatör, yönetimlerini meşrulaştırmak için Siyonizm tehdidini kullanmıştır. Yaşanan bu süreç Mısır'da Nasır'ı, Suriye ve Irak'ta ise Baas rejimini yaratmıştır.⁶³

Yukarıda da değinildiği gibi 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'da meydana gelen en önemli gelişmedir. Bu durum sadece Ortadoğu'da dengeleri değiştirmekle kalmamış aynı zamanda bölge ile ilgili hedefleri olan ülkelerin de politikalarında değişiklikler yapmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İsrail Devleti'nin kurulması ve bu devletle Araplar arasında yaşanan savaş, Filistin meselesi, yönetimi elinde bulunduran diktatörlerin iktidarlarını sağlamlaştırmak gayesiyle uyguladığı yöntemlerin ortaya çıkardığı siyasi kriz, yaygınlaşan rüşvet ve irtikap suçları, bürokraside yaşanan sıkıntılar, Arap dünyasında İslami söylemlerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu sıkıntıların ortadan kaldırılması amacıyla hareket noktasını İslam'dan alan bazı gruplar ortaya çıkmıştır.

İslam'ın radikalleşme sürecine girişi ve buna bağlı olarak terörle ilişkilendirilmeye başlaması 1970'li yılların ortalarına dayanır. 1940–1970 yılları arasında İslam, bu şekilde hiç kendini göstermemiştir. İslami hareketin bu şekilde yükselişe geçmesinde kuşkusuz en büyük pay İsrail'e aittir. Bölgenin karışık yapısını çok iyi teşhis eden İsrail, bölgenin çok dinli ve mezhepli yapısı üzerine oynamış ve

⁶³ Fuller, *Siyasal...*, ss. 255-257.

bunda da başarılı olmuştur. Hıristiyanlık, Müslümanlık ve Yahudilik propagandasını ayrı ayrı yürüten İsrail, bir taraftan Müslümanlarla Yahudileri eş tutarken diğer taraftan İslam'ın katı ve sert yorumunu benimseyenlerin örgütlenmesine göz yummuştur.⁶⁴

Radikal İslamcılara göre, İslam dünyası yanlış bir yola sapmıştır. Yöneticileri her ne kadar kendilerini Müslüman olarak tanımlasada onlar aslında ilahi emirleri çiğneyen ve kâfirlerin yasalarını ve kültürlerini benimseyen hainlerdir. Çözüm Müslüman hayat tarzına geri dönmektir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için ise öncelikle bu hain yönetimlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Radikaller her ne kadar Batı karşıtı olsalar da hedefleri arasında kendi yönetici ve liderleri de vardır. 1979 İran'da Şah'ın devrilmesi ve 1981 yılında Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın öldürülmesi buna birer örnektir.⁶⁵

Radikal İslamcı hareketler, İslam birliği fikrinin önemini ve geçerliliğini yitirdiği, aciz ve despot yönetimlerden, işe yaramayan dış kaynaklı ideolojilerden daha doğru ve umut vadeden bir şeylerin olmasına ihtiyaç duyan insanlar için ilgi çekici bir alternatif haline gelmiştir. İslam dünyasındaki büyük öfke, eski ve amansız düşman olarak görülen Batılılara ve Batının elinde bir kukla olan, inancına ve kendi halkına ihanet eden hainler olarak görülen Batılılaşmacılara yönelmiştir. Müslümanların çoğu radikal değildir ve çoğu radikalde terörist değildir. Ancak bir gerçek vardır ki oda bugün bütün dünyayı etkileyen çoğu terör eyleminin faillerinin Müslüman olmasıdır. Radikal İslamcı grupların hepsi eylemlerini diğer insanların gözünde, Kuran ve Hadislere yani İslami metinlere dayandırarak kutsal hale getirmeye çalışmaktadır. Kutsal metinler kendi ideolojileri çerçevesinde yorumlanmakta, birçok Hadis sahihliği araştırılmadan kabul edilmektedir. Daha da ileri giden bazı İslamcı radikaller, Kuran-ı Kerim'in bazı ayetlerinin geçerliliğini yitirdiğini ve hükümsüz olduğunu söyleyecek kadar da ileri gitmektedir. Çitlioğlunun ifadesiyle;

⁶⁴ Nedret Ersanel, "İran-Hamas Çizgisinde Bir Terör Analizi", **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar** (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk) , Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s.269.

⁶⁵ Lewis, **İslam'ın...**, s. 32.

Hıristiyanlıkta, Hz. İsa ve havarilerinin başvurdukları gizli yöntemlerinin Tapınak Şövalyeleri ile Vatikan'a uzanan boyutları, İslam dininde Hz. Muhammed ve sahabelerinin Asr-ı Saadet döneminde korunmaya yönelik önlemlerinin örneğin İhvan- Müslümin (Müslüman Kardeşler) felsefesinde nasıl olup 'amacın aracı mubah kıldığı' gibi Makyavelist bir çizgiye oturduğu dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Hile, komplo, çalma, kandırma İslam dininin günah kavramı adı altında inananlarına yasakladığı her ne varsa bunları İslam'ın düşmanlarına kullanmanın mubah olduğunu içtihat eden bir Ayetullah'ın herhalde İslam dininin yüceliği ve insancılığına hizmet ettiğini söyleyebilmek mümkün değildir.⁶⁶

Günümüz İslam dünyası gibi ilk dönem İslam dünyası da radikal dini hareketlerin terörünü yaşamıştır. Bir muhalefetin, nasıl İslam adına kutsal olmayan bir savaşa dönüşebildiğinin ilk örneklerini Hariciler ve Haşhaşiler verir. Haricilerin köktenci dünya görüşlerinin izleri, Suudi Arabistan'daki Vahhabi hareketi başta olmak üzere, Mısır'ın İslami Cihad'ında, Usame Bin Ladin'in El-Kaidesi'nde ve 20. yüzyılın diğer radikal dini hareketlerinde kendini gösterir.

İslamiyet'in ortaya çıktığı 7. yüzyılda dünya, savaşın doğal kabul edildiği komşuluklardan oluşmaktaydı. Arabistan'ında içinde yer aldığı yakın Doğu, Bizans ve Pers İmparatorlukları arasında bölünmüş durumdaydı ve bu iki İmparatorluk dünyaya hâkim olmak için birbirleriyle kıyasıya yarış içindeydi. Arabistan'da aşiretler arası kan davası oldukça yaygındı, ayrıca karlı ticaret yollarının üzerinde bulunması Arabistan'ı, emperyal komşularının rekabet ve müdahalesi altında bırakıyordu.

İslamiyet'in doğuşu ve yayılışı hem Arabistan'daki yerel siyasete ve savaşlara hem de yakın Doğudaki imparatorluk savaşlarına yakalandı. Bu dönemde Arabistan'daki inanç sistemi çok tanrıcılık yani putperestlikti. Hz. Muhammed ve Kuran, Arabistan'daki bu çok tanrıcılığı kınamış ve cahiliye olarak adlandırılan inaçsızlık ve cehalet döneminde yaşanan maddecilik ve açgözlülüğe dikkat çekmiştir. Hz. Muhammed, bütün siyasi, sosyal ve kültürel ilişkileri içine alan ve etkileyen kapsamlı bir dini ve toplumsal reform programı öne sürerken, putperestliği reddetti ve yalnızca tek bir Allah olduğunda ısrar etti. Çoğu tacirin fırsatçı uygulamalarına, yetimlerin ve miras haklarının istismar edilmesine son veren Hz, Muhammed, çocuk

⁶⁶ Çitlioğlu, **Gri Tehdit...**, ss.135- 136.

öldürmeyi kınayarak, kadın ve erkeklerin dince eşit olduklarını da söyledi. Bu kökten meydana okuyan çağrının sürdürülebilmesi için yeni oluşan İslam cemaati; savaşmak, cihad yapmak ve canlı kalmak zorundaydı. Peygamberliğinin ilk on yılı direnişle ve zulümle karşılaşan Hz. Muhammed, 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etti ve burada ilk İslam Devleti'ni kurdu. Büyümeye başlayan cemaatin, Mekke'de yaşadıkları, daha sonraki kuşaklar için bir model, zulüm ve reddedilmeye, inanca, cemaatin yaşaması ve güvenliğine yönelik tehditlere karşılık verme rehberi oldu.⁶⁷

İslam dünyası ilk sınavını, Allah'ın kelamını insanlara tebliğ eden bir elçi olan ve fani bir kul olmanın ötesinde hiçbir iddiada bulunmayan Hz. Muhammed'in ölümünün hemen ardından vermiştir. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra yerine kimin geçeceği konusunda herhangi bir tavsiyede bulunmaması Müslümanları gerilimli bir sürecin içine itmiş, kabile üstünlüğü fikrini kökten reddeden ve getirdiği kurallara herkesin eşit olarak uymasını isteyen İslam, henüz kurumların ve kuralların üstünlüğüne dayanan bir siyasi yapılanma oluşturamadığından, bu durum kimin ve tabî ki hangi kabilenin temsilcisinin halife olacağı konusunda ihtilaf yaşanmasına sebep olmuştur.⁶⁸ Bu süreç sonucunda Halifelik makamına, ilk Müslümanlardan ve Müslümanlar arasında önemli ve saygın bir yere sahip olan Hz. Ebu Bekir getirilmiştir. Hz. Ebu Bekir'in Halife seçilmesiyle birlikte uzun yıllar devam edecek olan Halifelik makamının temelleri atılırken aynı zamanda Müslümanlar arasındaki bölünmenin ilk işaretleri de verilmiştir. Müslümanlardan bir grup ne Hz. Ebu Bekir'in ne de bir başkasının Hz. Muhammed'in halefi olmaya hakkı olamayacağını, bu makamın Hz. Peygamberin yeğeni ve damadı olan Hz. Ali'nin hakkı olduğunu iddia etmiştir. Önceleri Ali Şiası (Ali'nin yanlıları) olarak anılan grup daha sonra kısaca Şia olarak anılmaya başlamıştır. İlk başlarda zararsız olan bu grup, zaman içerisinde dini itilafın en sert tohumlarını atacaktır.⁶⁹

Hz. Ebu Bekir'den sonra Halife, Hz. Ömer olmuştur. Hz. Ömer zamanında birçok ülke fethedilmiş, İslam, Arap yarımadasının dışına çıkmış ve İslam

⁶⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 47-60.

⁶⁸ Akyol, **Hariciler...**, s. 25.

⁶⁹ Bernard Lewis, **Haşîşiler İslam'da Radikal Bir Tarikat**, (çev. Kemal Sarısözen), İstanbul, Kapı Yayınları, 2007, ss.29-30.

Devleti'nin sınırları çok genişlemiştir. Bu genişleme ile İslam coğrafyası çok farklı kültürleri ve anlayışları ihtiva eder hale gelirken, İslam Devleti sosyal bakımdan çok çeşitli, inanç bakımından farklı değerlere sahip karmaşık bir yapı halini almıştır. Bu toplumsal yapıya dâhil olanlar İslam'ı da farklı şekillerde algılamışlar, kabileler devlet düzenine karşı çıkarken, Şiilerde İmamlık, Haricilerde de terörizm anlayışı gelişmiştir. Hz. Ömer'den sonra Halife olan Hz. Osman İslam Devleti'nin bu karmaşık yapısı karşısında toplumu idare etmekte büyük sıkıntılar yaşamıştır. Hz. Osman bu sıkıntılarla baş edebilmek için önemli devlet kademelerine, Emeviler'den oluşan güvendiği akrabalarını getirmiştir. Bu durum Haşimiler'in⁷⁰ kırılmasına sebep olmuş, bu duruma canları sıkılan Haşimiler bir kenara çekilmeyi tercih etmişlerdir. Emeviler'den oluşan akrabaların bazı tasarrufları ve Hz. Osman'ın yaşlanması sonucu bütün işlerin bu akrabalar eliyle yürütülmesi, Hz. Osman'ı sevenlere ve akrabalarına karşı toplumda kırgınlık oluşmasına sebep olmuş ve İslam toplumu Haşimi ve Emevi olarak iki rakip kola ayrılmıştır. Muhalifler toplumda yaşanan sıkıntıları Hz. Osman'a ve Emevi kolunun üstünlüğüne bağlamışlar, böylece İslam toplumunda şiddetli bir siyasi ve toplumsal gerginlik başlamıştır. Başlayan gerginlik, Hz. Osman'a karşı olanların isyan başlatması ve Kabe'yi ziyaret bahanesiyle Medine üzerine yürümleri ile hat safhaya ulaşmıştır. İsyancıların bir kısmı Hz. Ali'nin, bir kısmı Zübeyir'in, Hz. Osman'ın yerine Halife olmasını

⁷⁰ Kureyş Kabilesi'nin bir kolu olan Haşimiler; Hz. Muhammed'in atası Abdülmenaf'in oğlu Haşim'in soyundan gelenlere verilen isimdir. Hz. Muhammed de bu boydandır. Haşimiler hem İslâmiyet'ten önce hem de İslâmiyet'ten sonra Mekke'nin ve Kureyş Kabilesi'nin yöneticiliğini yapmışlardır. Çok onurlu bir iş sayılan Kâbe bekçiliği ve hac işlerine bakmak da yine aynı ailenin elindeydi. Haşimiler ile Kureyş Kabilesi'nin bir başka kolu olan Emevîler arasında öteden beri bir çekişme vardı. Rivayete göre Haşim ile kardeşi Abdu Şems ikiz olarak dünyaya gelmişler bunlardan birinin parmağı diğeri'nin alına yapışık iken ayrılmış bu esnada kan akmış, bundan da ileride bu iki kardeş arasında kan döküleceği sonucu çıkarılmıştır. İslâmiyet'ten sonra bu çekişme bir süre diner gibi olmuş ancak Haşimiler'den olan Hz. Ali'nin halife seçilmesiyle çekişme yeniden alevlenmiştir. Emevîler'den Muaviye Şam'da güçlü bir yönetim kurmuş ve Hz. Ali'ye isyan edip, savaş açmıştır. Yenilmek üzere olan Muaviye, entrika ile savaşı kendi lehine çevirmeyi başarmış neticede mücadeleden galip çıkmıştır. Bundan sonra Emevîler, İslâm Dini'nin getirdiği, halifeliğin şûra ile belirlenmesi usulünü kaldırmışlar ve Halifelik babadan oğula geçen bir saltanat kurumu haline gelmiştir. Ancak bu durum çok sürmemiş halk yer yer Emevîler'e karşı direnişe geçmiştir. Bu arada Hz. Ali'nin oğlu Hasan, zehirlenerek öldürülmüş ikinci oğlu Hüseyin ise bütün aile üyeleriyle birlikte Kerbelâ'da kılıçtan geçirilerek şehid edilmiştir. Fakat sonradan Emevîler, Hâşimilerin bir kolu olan Abbasiogulları (Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyundan gelenler) tarafından ortadan kaldırılmıştır. <http://www.ansar.de/tarih27.htm> (31.05.2008)

isterken bir kısmı da Talha'nın Halife olmasında ısrar etmiştir. Birleştikleri tek nokta ise Hz. Osman'a olan düşmanlık olmuştur. Yaşanan gelişmeler neticesinde kendisinin Halife olması yönündeki istekleri reddeden Hz. Ali, isyancıların Medine'ye girmelerini engellemeye çalıştı. Hz Ali'nin bütün itirazlarına rağmen onu dinlemeyen isyancılar Medine'ye girdi. İsyancılarla mücadele edecek ve onları engelleyecek düzenli bir ordusu olmayan, Muaviye'den gelen yardım teklifini kabul etmeyen ve Hz. Ali'nin bütün uyarılarına rağmen tedbir almakta ağır davranan Hz. Osman evine çekildi. Hz. Ali ve büyük sahabelerden Ebu Hureyre'nin bütün müdahalelerine rağmen isyancılar engellenemedi ve Hz Osman evinde şehit edildi. Onu korumaya çalışan eşi Naile'nin ise parmakları kılıçla doğrandı. Cenazeyi taşlamaya gelenler yüzünden üç gün bekletilen cenaze, Hz. Ali'nin bu grubu dağıtmasıyla ancak geceleyin defnedilebildi. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra başlarda istemese de Hz. Ali Halife seçildi. Bu durumdan herkes memnun olurken sadece Küfe ve Basralılar, Halifeliğin Emeviler'den çıkarak Haşimiler'e geçmesi anlamına gelen bu durumdan rahatsız oldular. Hz. Ali ilk icraat olarak valileri, özellikle de Emevi soyundan gelen valileri değiştirdi. Şam valisi Muaviye karara itaat etmedi ve Hz. Osman'ın kanının biran önce alınması için kan davası gütmeye başladı.

Aslında Muaviye'nin asıl amacı, Hz. Osman'ın kanının alınması değil iktidardır. Çünkü cahiliye döneminde Kureyş'in reisi, babası Ebu Süfyandı. Hz. Osman'dan sonra da Emeviler'in reisi kendisi olmalıydı. Böylece bedevi toplum yapısının veya kabile toplumunun çelişkileri İslam devrinde bu defa hilafet mücadelesi biçiminde tekrar ortaya çıkmış oldu.

Hz. Ali'nin Halifeliği döneminde İslam Devleti iki önemli olay yaşamıştır. Müslüman'ın Müslüman'a kılıç çektiği ve İslamiyet'teki bölünmelerin ilk sinyallerini veren bu olaylardan ilki, Hz Ayşe, Talha Bin Ubeydullah ve Zübeyir Bin Avam ile Hz. Ali arasında yaşanan Cemel Vakasıdır. Bu savaşta Hz. Ayşe bir deve üzerinde olduğundan, savaş bu adı almıştır. Bu olayın yaşanma sebebi Talha ve Zübeyir'in valilik taleplerine cevap alamamaları ve Hz Ayşe'nin, Hz. Osman'ın katillerinin biran önce yakalanmasını istemesine karşın, Hz. Ali'nin bu işi zamana

bırakmasıdır. Hz. Ali de, Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmak istemektedir ancak yaşanan kargaşadan dolayı failler tespit edilememiştir. Düzen de tam olarak sağlanamadığından yeni bir isyana ve kanlı çatışmalara sebep olmamak için faillerin yakalanmasını zamana bırakmıştır.⁷¹ Artık Müminlerin annesi Hz. Ayşe ile Hz. Ali karşı karşıyadır. Savaştan önce ikisi de Hz. Osman'ın katillerini lanetlemişler ve insanların arasını ıslah için geldiklerini söylemişlerdir. Tam işler düzelmek üzereyken savaş başlamış, bu savaş sonucunda Talha ve Zübeyir şehit olurken, Hz. Ayşe sürgüne gönderilmiştir. Bu savaşın ardından yaşanan ve aşağıda ayrıntılı olarak ele alınan Sıffin Savaşı'yla da İslam dünyası, Sünniler, Şiiiler ve Hariciler olmak üzere üçe ayrılmıştır.⁷²

3.4.1. İslam Dininde Yaşanan İlk Ayrılık Hariciler

Harici ifadesi “huruç” eden, baş kaldıran anlamına gelir. Onlar ise kendilerine “eş şurat” yani satanlar satıcılar demişlerdir. Bu adı kullanmalarının sebebi; kendilerini Allah yolunda satan savaşçı müminler olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Yaptıkları kanlı eylemleri cihad, ölümlerini de şehit kabul etmişlerdir.⁷³ Harici, Hz. Ali zamanında meşru otoriteden ayrılarak ona başkaldıran ve daha sonraları radikal bir mezhep oluşturan kişilerden her birine verilen addır.⁷⁴ Bedevi Arapların çoğu, Müslüman olduktan sonra yerleşik hayata geçmek zorunda kalmış, Basra ve Küfe gibi merkezlere yerleşerek, teşkilatlı bir siyasi otorite ve kanunları olan bir devlet içerisinde yaşamaya başlamıştır. Hz. Osman'ın öldürülmesiyle birlikte ortaya çıkan kabileler arası rekabet, var olan Emevî-Haşimî çekişmesini iyice hissedilir kılarken, Kureyş'in otoritesine itaatte ve medeni hayatın kanun, kural ve kurumlarına ayak uydurmada güçlükler yaşanmasına neden olmuştur. Hz. Ali ve Muaviye arasında yaşanan iktidar mücadelesi, her iki tarafı

⁷¹ Akyol, **Hariciler...**, ss.28-35.

⁷² Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2007, s. 78.

⁷³ Akyol, **Hariciler...**, s. 79.

⁷⁴ Sönmez Kutlu, **Türklerin İslamlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s.42.

savaş meydanında karşı karşıya getirmiş, bu savaş sırasında yaşanan ve hakem olayı olarak anılan hadise neticesinde, Haricilik adıyla tarihe geçen grup ortaya çıkmıştır.⁷⁵

İslam tarihinde ortaya çıkan ilk radikaller olarak kabul edilen Hariciler, birçok Müslüman'ı kâfir ilan ederek, silaha sarılan ve bu kişilerin can ve mallarını helal sayan hareketleriyle kendilerini toplum dışına itmişlerdir.⁷⁶ Haricilerin büyük günah işleyenleri tekfir etmekle başlayan söylemleri, sert bedevi zihniyetinin dar kalıpları içinde, basit ve yüzeysel bir mantıkla gelişerek, zorba bir din söylemine dönüşmüştür.⁷⁷ Haricilerin sahip olduğu bu radikal ruh, kendilerinden sonra ortaya çıkan pek çok akımda yeniden hayat bulmuştur.

Cahiliye toplumunda, bedevilikten itibaren sürüp gelen kabile ruhu zincirinin Hariciliğe bağlanan halkası Sıffin Savaşı'dır. Cemel Vakası sonrası Hz. Ayşe'nin yenilmesi üzerine muhalefetini artıran Muaviye, hazırladığı ordu ile Sıffin'a doğru yola çıkmış ve İslam Halifesi Hz. Ali ile Suriye valisi Muaviye 657 yılında Sıffin'da karşı karşıya gelmiştir. Savaş sırasında yenilmek üzere olan Muaviye;'her kimin yanında Mushaf varsa onu mızrağının ucuna takarak yukarı kaldırsın' emrini vermiş, bu emri yerine getiren askerler karşı tarafa, 'aramızda Allah'ın kitabı hakem olsun' diye seslenmişlerdir. Böylece Muaviye tarafı bir 'savaş hilesi' olarak savaşmamayı ve ihtilafı bir hakeme götürerek kimin Halife olacağı konusunda kararı hakemlerin vermesini teklif etmişlerdir. Hz. Ali bunun bir hile olduğunu anlayıp kabul etmese de, Hz. Ali'nin askerleri Kuran'a karşı savaşmayı reddetmişler ve ileride "Hariciler" olarak anılacak grup Hz. Ali'ye baskı yaparak, hakeme gitmeyi kabul ettirmişlerdir. Her iki taraftan da birer hakem seçilmiş, hakemler görüşmeler neticesinde yeni bir halifenin seçilmesine karar vermişlerdir. Ancak Muaviye'nin hakemi Amr Bin As hileli bir yolla Muaviye'nin Halife olduğunu ilan etmiştir.⁷⁸ Hz. Ali'nin, 'hakeme başvurma' teklifini kabul etmesi, taraftarları arasında bir isyan hareketinin başlamasına neden olmuştur. Hz. Ali'nin haklılığını belirtmek amacıyla Küfe

⁷⁵ Cemil Hakyemez, "İtikadi Mezheplerin Görüşlerini Hadislerle Temellendirme Gayretleri", Çorum, **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, 2003, s.65.

⁷⁶ Fazlur Rahman, **İslam'da İhya ve Reform**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2006, s. 243.

⁷⁷ Hakyemez, "İtikadi...", s.66.

⁷⁸ Akyol, **Hariciler...**, s. 23.

Camiinde yaptığı konuşma yeni kopmaları da beraberinde getirmiş ve isyan kısa süre içerisinde, kendine mahsus bir yere, reislerine ve bir teşkilat temeline sahip olmuştur.⁷⁹ Hakem Olayı olarak tarihe geçen bu olay sonucunda İslam dünyası Hz. Ali yanlıları, Muaviye yanlıları ve ikisini de kabul etmeyen Hariciler olmak üzere üçe ayrılmıştır.

İlginçtir ki, Hz. Ali'ye karşı gelerek, hakeme gitmesi için onu zorlayan ve hakemi dahi ona bizzat seçtiren Hariciler, daha sonra “ Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir”⁸⁰ ayetine sarılarak, hakeme gitmeyi büyük bir suç olarak değerlendirmiştir. Hakeme gitmekle küfre girdiğini iddia ettikleri Hz. Ali'den işlediği suçtan ötürü tövbe etmesini isteyen Haricilere göre kendileri de aynı şekilde küfre girmişler, ancak tövbe etmişlerdir.⁸¹

Hz. Muhammed'in, Veda Hutbesi'nde Müslümanlara ikazda bulunduğu; “benden sonra birbirinizin boyunlarını vurmeyin” sözlerini kullanacak olursak, işte Sıffin Savaşı'ndan sonra Müslümanların, birbirlerinin boyunlarını en çok vuracakları bir dönem başlamış olmaktadır.⁸²

Dünyalarını, Müslümanlar ve gayri Müslimler, inananlar ve inançsızlar, barış ve savaş arasında açıkça bölen Hariciler, kendilerini Kuran-ı Kerim'in “ emri bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker”⁸³ emrinin kayıtsız şartsız harfi harfine uygulanmasına adanmışlardır. Onlara göre Kuran'a uymayan her davranış günahdır ve cezası ölümdür. Kendi dünya görüşlerini kabul etmeyen diğer Müslümanları kâfir ve Allah'ın düşmanı ilan eden Hariciler, Allah adına kötülerle cihad yaptıklarını, amaç için her yolun mubah olduğunu savunmuşlar, böylece terörist araçlarını

⁷⁹ Henry Laoust, **İslam'da Ayrılcı Görüşler**, (çev. E.Ruhi Fırlalı ve Sabri Hizmetli), İstanbul, Pınar Yayınları, 1999, s. 29.

⁸⁰ Mâide Suresi 44. ayet.

⁸¹ Muhammed Ebu Zehra, **İslam'da Siyasi, İtikadî ve Fikhî Mezhepler Tarihi**, (çev. Sıbgatullah Kaya), İstanbul, Harf Yayınları, 2006, s.65.

⁸² Akyol, **Hariciler...**, s. 36.

⁸³ Hac Suresi 41. Ayet “Onlar, o müminlerdir ki eğer kendilerini yeryüzüne yerleştirirsek; iktidar mevkiine getirip devlet idaresini ellerine verirsek namazı kırlarlar ve zekatı verirler *iyiliği emrederler ve fenalığı yasak ederler*. Meşru güzel şeyleri emreder, gayri meşru, çirkin ve dinen reddedilmiş şeylerden sakındırırlar, İktidar mevkiine geçince ahlâklarını bozmaz, dinden, adaletten sapmaz birer idareci olurlar. Doğrusu Hulefâ-i Raşidîn böyle olmuşlardı. Şu da bilinmelidir ki işlerin sonucu Allah'a aittir”

meşrulaştırmışlardır. Amaca ulaşmak için her yolun mubah olduğu inancı günümüzde gayri İslami Müslüman yöneticileri yıkma ve Batıya cihad çağrısı yapan İslami Cihad, Usame Bin Ladin gibi terörist örgütlerce de dile getirilmektedir.⁸⁴

Hariciler, kendilerini cehennem halkına karşı savaş veren cennetin halkı olarak nitelendirmektedirler.⁸⁵ Akyol'un da belirttiği gibi, namaz kılmaktan alınları ve dizleri yara olacak, ağaçtan düşen hurmayı haram olur diye yemekten çekinecek kadar katı bir imana sahip oldukları halde, İslamiyet'i cahiliye kafasıyla algılamışlar ve dönemin bütün vahşetini ayağa kaldırmışlardır.⁸⁶ Sadece akli kullanmamakla kalmayan ve hayatlarında Kuran-ı Kerim'i ezberleme dışında bir ilimle uğraşmayan, cahil ve muhakeme yeteneği gelişmemiş bu insanlar, İslam'ı dar bir çerçeveye sığdırmışlar ve bu çerçeve içine sığmayan kişileri kâfir ilan etmişlerdir.⁸⁷ Bilgisizlikleri o kadar aşikârdır ki, Hz. Muhammed'in yeğeni, damadı ve yaşarken cennetle müjdelenen on Sahabeden biri olan Hz. Ali'yi bile kâfir ilan edebilmişlerdir. İslam olduğunu sandıkları anlayış uğruna şiddete başvurarak, insanları katletmişler, küfre karşı savaşıyoruz diye küfr işlemişler ve kendilerinden kat kat bilgili ve üstün Müslümanları şehit etmişlerdir. İslam tarihinde hiçbir ekol veya mezhep Hariciler kadar, kendi içinde bölünmemiş, kabile ruhu ve kan dökmeyi temsil etmemiş, fitne ve terörde onlar kadar ilerleyememiştir.⁸⁸

Dini esasları ters ve yanlış anlayarak, kendi inanışlarında aşırılık ve sertliğe kapılan Hariciler, kadınları, günahsız çocukları ve masum insanları öldürerek, İslam dünyasında uzun dönem korku ve huzursuzluk sebebi olmuşlardır.⁸⁹ Akyol, bunun sebebini; bedevi, kabile hayatından yerleşik kent hayatına geçişe bir başkaldırı olarak nitelendirmektedir. Akyol'a göre, İslam toplumu geliştikçe, büyüdükçe, şehirleştikçe ortaya çıkan kavramlar onlara yabancı gelmektedir. Yenilikleri kavrayamadıkları için de bu duruma şiddetle karşı çıkmışlardır. Sonuçta, Haricilerin

⁸⁴ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 61.

⁸⁵ Charles Lindholm, **İslami Ortadoğu**, (çev. Balki Şafak), Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 158.

⁸⁶ Akyol, **Hariciler...**, 23.

⁸⁷ Ahmet Vehbi Ecer, **Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri**, Ankara, Asam Yayınları, 2001, s.10.

⁸⁸ Akyol, **Hariciler...**, ss.23-54.

⁸⁹ Ecer, **Tarihte...**, s. 12.

taşıdığı kabile ruhu siyasete, anarşi şeklinde yansımıştır.⁹⁰ Muhammed Ebu Zehra ise Haricilerin taassup ve şiddetlerini şu şekilde izah etmektedir.

Haricilerin çoğu Badiye Araplarından idiler. Aralarında pek az şehirli vardı. Bedeviler, İslam'dan önce şiddetli bir fakirlik içerisinde idiler. İslam geldiği vakitte maddi yaşantılarında bir ferahlama görülmemişti. Çünkü onlar kendi badiyelerinde zor sıkıntı ve kötü hayat şartları altında yaşamaya devam ediyorlardı. İslam kalplerine şöyle bir dokunmuştu. Ama bunların düşünceleri dar, anlayışları kıt idi ve ilimlerden uzak idiler. Böylece, bunların genelinden mümin ama dar düşünceli oldukları için mutaassıp, çölden geldikleri için de taşkın ve atılgan tipler ortaya çıkmıştı. Yokluktan dolayı da zahit idiler. Çünkü yokluktan gelen kişi, kalbine iman dokunup içine sağlam bir iman yerleşirse hemen maddi şehvetlerden ve bu hayatın lezzetlerinden vazgeçip tümüyle ahiret nimetlerine yönelir. Ayrıca, kendi badiyelerinde yaşadıkları hayat tarzları, onları sertlik ve şiddete yöneltiyordu.⁹¹

Hükümlerini, Kuran-ı Kerim'e dayandırmak gayreti içinde olan ve Kuran dışında başka bir delile müracaat etmeyen Hariciler, Hz. Muhammed'in söz ve uygulamalarına da uymazlardı. Kuran-ı Kerim'in kelime ve lafızlarının zahirlerine önem verirler, bunlardan en şiddetli hükmü ifade edene sarılarak bayraklaştırırlardı. Aynı mahiyetteki ayetlerden en şiddetlisine uyan, tefsir ve fıkıh usulü bilmediklerinden ayetlerin hikmetlerini yanlış yorumlayan Hariciler, çoğunlukla Kuran'da kastedilen anlamın çok dışına çıkarlardı.⁹²

Hariciler İslam dünyasında, isyanların, suikastların, vahşi cinayetlerin simgesi haline gelmiş ve bu özelliğini Selçuklular zamanına kadar devam ettirmiştir. İslam'a hizmet gibi bir davayla ortaya çıkan Hariciler, İslam'a en büyük zararı vermişler, bir yandan devlet otoritesini sarsarken bir taraftan da Hz. Ali'nin şehit edilmesi gibi olaylarla İslam dünyasını yüzyıllarca kana bulayacak mezhep kavgalarının temelini atmışlardır. Onlardan geriye sadece kan, gözyaşı ve şiddet miras kalmıştır. Bu miras günümüzde, aşağıda ayrıntılı şekilde açıklanan Vahhabi ayaklanmasıyla, radikal selefi militanlıkla tekrar açığa çıkmıştır.⁹³

Günümüzde İslamcı Fundamentalizm, Haricilerin söylem ve eylemlerini çağrıştıracak şekilde, insanların Allah'ın yolundan saptıklarını, kurtuluşun İslam'a ve

⁹⁰ Akyol, **Hariciler...**, ss. 57-66.

⁹¹ Ebu Zehra, **İslam'da**, s. 69.

⁹² Ecer, "**Tarihte...**", s. 12.

⁹³ Akyol, **Hariciler...**, ss. 90-98.

İslam'ın temel kaynaklarına dönüşte olduğunu vurgulamakta ve buna çağrı yapmaktadır. Gerek Hz. Muhammed gerekse Dört Halifeyle özdeşleşen Asr-ı Saadet döneminin kısa sürdüğünü iddia eden İslamcı Fundamentalistlere göre, bu dönemde İslamiyet mükemmel bir şekilde yaşanmıştır ancak, Hz. Ali'nin şehit edilmesi ile Asr-ı Saadet dönemi sona ermiş ve Müslümanlar cahiliye döneminin karanlığına geri dönmüştür. Cahiliye devrine geri dönüş, Allah'ın koyduğu kuralların değil, insanların koydukları kuralların geçerli hale gelmesiyle aynı anlama gelmektedir. İslam'ın sonunun Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi olmasından endişe eden Fundamentalistler, insanları İslam'ın temellerine dönmeye ve Kuran-ı Kerim'in ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalmaya davet etmekle birlikte aksi davranan herkesi kâfir ilan etmekten de çekinmemiştir. Hariciler gibi şiddeti yöntem olarak kullanmakta bir beis görmeyen İslamcı Fundamentalistlere göre cahiliye devrine dönüş Allah tarafından bir uyarıdır. Kendilerini gerçek inananlar ve salih müminler olarak gören Fundamentalistlerin fikri temellerini, gerçek İslam'a dönüş oluşturmaktadır.⁹⁴

İslamiyet içindeki, Kuran ve Sünnette yer alan hususların yoruma başvurulmadan olduğu gibi kabul edilmesi esasına dayanan Selefi düşünceye sahip eğilimleri nitelikleme üzere kullanılan İslamcı Fundamentalizm kavramı, Batılılaşma, modernleşme ve birleşme olgularına karşı çıkmakta, İslam dinini yabancı kültürel unsurlardan ayırarak, Hz. Muhammed döneminde uygulanan ilk şekline döndürme gayreti içindedir.⁹⁵ Kökleri 7. yüzyıla, esas çıkışı ise 18. yüzyıla dayanan İslamcı Fundamentalizm, günümüzde etki ve saldırı alanı ile itibariyle uluslararası bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. İslamcı fundamentalizmin uluslararası bir sorun haline gelmesinin ve uluslararası güvenliğin zirvesine oturmasının temel nedeni ise Selefi-Vahhabi ideolojiden beslenen El-Kaide terör örgütüdür. El-Kaide'nin her ülkede eylem yapabilme kapasitesine sahip bir örgüt olması, Müslüman olsun olmasın bütün ülkeleri tehdit altında bırakmaktadır.⁹⁶ Günümüz terör algılamaları içinde Ortadoğu'nun çok farklı bir yeri vardır. Bu nedenle fundamentalist akımlar içerisinde anılan Selefi-Vahhabi anlayışının ne olduğunun, nasıl ortaya çıktığının,

⁹⁴ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., ss. 164-166

⁹⁵ Kirman, **Din**..., ss. 84-85.

⁹⁶ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., ss. 215-217.

amaç ve uygulamalarının açıklanması, dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olan El-Kaide'nin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

3.4.2. Selefi-Vahhabi İdeoloji ve İbn Teymiyye

El-Kaide hareketinin fikri alta yapısını, İslam'ın radikal bir şekilde yorumlandığı Selefi-Vahhabi ideoloji oluşturmaktadır. El-Kaide, benimsediği Selefi-Vahhabi ideolojinin bakış açısıyla gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi planladığı eylemlerini meşru kabul etmekte ve böylece üyelerini İslam adına mücadele ettiklerine inandırmaktadır.

Selef ismi Müslümanların “dindar ataları”nı yani ilk nesil Müslümanları temsil eder. Kelime olarak “öncekiler, eskiler, ilkler” manasına gelen Selef, İslam'ın Asr-ı Saadet olarak anılan altın çağındaki uygulamalarını takip eden kişidir. Bu kapsamda Selef ismiyle anılanlar, modern çağdan çok daha önce yaşamış, Sahabe, “Tabiîn ve Tebei Tabiîni”⁹⁷ içine alan kuşaktır. Bu kuşağın dini yorumlama biçimine de Selefilik denir. Selefilik, Müslümanların karşılaştıkları sorunların çözülebilmesi için Kuran'a ve Peygamber'in sünnetine dönüşü temel alan bir ideoloji olarak, ilk defa Hicri 4. (Miladi 10.) yüzyılda Suudi Arabistan'ın Yemen bölgesinde, ortaya çıkmıştır.⁹⁸ İkinci kez Hicri 7. (Miladi 13.) yüzyılda İbn Teymiyye tarafından tekrar canlandırılan bu ideolojinin, üçüncü kez dirilişi Hicri 12. (Miladi 18.) yüzyılda Muhammed bin Abdülvehhab tarafından gerçekleştirilmiştir.⁹⁹ Selefi ideolojide, Kuran ve Sünnette yer alan hususların yoruma başvurulmadan olduğu gibi kabul edilmesi esastır. Aynı zamanda akıl ve bilimle ilgili yorumlara şiddetle karşı çıkılmakta ve her türlü modernleşme dinden sapma olarak kabul edilmektedir.

Selefilerin görüşlerini Hanbelî Mezhebinin kurucusu İmam Ahmed Bin Hanbel'e dayandığını iddia ettikleri¹⁰⁰ ancak İmam Hanbel'in dini yorumu ile

⁹⁷ Tabiîn; büyükler, Tebei Tabiîni ise Hz Muhammed'in Ashabını gören ve sohbetinde bulunmakla, Tabiîn denen büyükleri görmeye şereflenenler manasına gelir. www.firaset.net (14.03.2008)

⁹⁸ Richard Whelan, **El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit**, (çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan), Ankara, Platin Yayınları, 2006, s.83.

⁹⁹ Ebu Zehra, **İslam'da...**, s. 197.

¹⁰⁰ Emin Demirel, **Ölüm Arabaları**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2004, s. 45.

İslamiyet'in en radikal yorumu olarak ön plana çıkan Selefi-Vahhabi anlayışın bazı ortak yönleri olsa da pek çok noktada birbirlerinden ayrıldıkları bilinmektedir. Hanbel'e göre; Allah, Kuran'da kendisini nasıl vasfetmişse ve Hz. Muhammed bunu sünnetiyle nasıl yapmışsa O, öyledir. Bu sebeple Kuran ve Hadislerde zikredilen Allah'ın bütün sıfatları olduğu gibi kabul edilmelidir. Hayatının büyük kısmını zor şartlar altında Hadis toplamakla geçiren ve 28 binden fazla Hadis içeren 'Müsned' isimli bir Hadis kitabı ortaya çıkaran Hanbel, pek çok araştırmacı tarafından Hadis yönü üstün gelen bir fakih olarak kabul edilmektedir.¹⁰¹ Ebu Zehra, Hanbel'in din yorumuyla ilgili olarak şunları söyler;

İmam Hanbel'e göre, dini ilimler arasında kitap ve sünnetten başka hiçbir ilim, yazılmak suretiyle gelecek nesillere aktarılamazdı. Çünkü ilim adamlarının görüşleri, kendi çağlarına ait sorunların çözümü değerindedir. Bunların yazılarak sonraki nesillere aktarılmasına gerek yoktur. İnsanlara nakledilmesi gereken yalnızca Kuran bilgisi, Hz Muhammed'in ilmi, onun ashabının ve onlara güzellikle tabi olanların ilimleridir. Bu ilimler, öyle bir netlikte nakledilmelidir ki, âlimler ve kişiler isimlerine göre taklit edilmemelidir. İmam Hanbel Selefin uğraşmadığı hiç bir şeyle uğraşmamıştır. Selef yalnızca kitap, sünnet ve fetva ilmi ile uğraşır. Kitap ve sünnetten öğrendiklerini insanlara öğretmeye çalışırdı. Akidenin de kaynağı sadece kitap ve sünnettir. Dolayısıyla sadece kitap ve sünnetin bildirdiği şeyler, inanılması gereken akideyi oluşturur. Akide ve diğer bütün İslami ilimlerin kaynağı yalnızca Kitap ve sünnettir. Soyut akli nazarla akideden bahsedilemez. Akide konusunda yalnız nakle başvurulur ve onun dışında bir yola itibar edilmez.¹⁰²

Diğer üç büyük mezhep imamı gibi bağımsız bir müçtehit¹⁰³ olan Ahmed Bin Hanbel, "Rivayet edilmiş hadisler içerisinde, kendisine göre, Kuran ve sünnete en uygun görünen doktrini serbestçe seçmiş ve nakli veriler çerçevesinde reyini kullanmaktan çekinmemiştir."¹⁰⁴

Görüldüğü gibi Hanbel, yukarıda da tanımını yaptığımız gibi Hz. Muhammed ve Sahabeleri içine alan "Selefi" örnek almış ancak günümüzde ifade ettiği anlamda Selefi ideolojiyi savunmamıştır. Bu noktada gerçek Selefiler ile kendilerini selefi olarak adlandıran ve selefi ideolojiyi ortaya çıkaran kişiler birbirinden ayrılmaktadır.

¹⁰¹ Ecer. **Tarihte...**, ss. 20-21.

¹⁰² Ebu Zehra, **İslam'da...**, ss. 478-479.

¹⁰³ Müçtehit; Kuran'ın sırlarını hakkıyla bilen, içtihat yapabilen, İslâmî ilimlerin bütün hükümlerinde otorite olan her fıkıh bilginidir. Bu zâtlar âyet ve hadislerin sırlarını bilme yeteneğine sahip seçkin insanlardır. Akli ve nakli ilimlerin derinliklerine dalmış, keşfettikleri çeşitli cevherleri Müslümanların istifadesine sunmuşlardır. (16.03.2008)

<http://www.sorularlaislamiyet.com/subpage.php?s=article&aid=1529&keyword=içtihad>

¹⁰⁴ Laoust, **İslam'da...**, s. 130.

Günümüz Selefi ideolojisi ile Ahmed Bin Hanbel'in görüşlerini karşılaştırdığımızda karşımıza şunlar çıkmaktadır: Günümüz Selefi ideolojisinde inançla ilgili meselelerde Kuran ve Sünnette yer alan hususların yoruma başvurulmadan olduğu gibi kabul edilmesi esastır. Bu bağlamda, Selefi-Vahhabi ideolojinin mimarları ve destekçileri, akıl ve bilimle ilgili yorumlara şiddetle karşı çıkmakta ve yüzyıllar boyunca her türlü modernleşmeyi dinden sapma olarak kabul etmektedir.¹⁰⁵

İrşad ve fetva alanında gördüğü boşluğu doldurmak üzere bizzat kendisi fetva veren Ahmed Bin Hanbel ise dinin yorumlanması konusunda, Kuran ve Sünneti referans kabul eder ve bu temelde fetva verilmesinde sakınca görmez. Fetva vermek bir yönüyle yorum yapmak demektir. Bu bağlamda Ahmed Bin Hanbel'in dinin yorumlanmasına karşı olmadığı söylenebilir. Ancak Hanbel, verdiği fetvaların yazılmasını ve nakledilmesini yasaklamıştır. Ona göre yazılması gereken din ilmi sadece Kitap ve Sünnet bilgisidir. Yukarıda da izah edildiği gibi Hanbel, dini yorumlayan din bilginlerinin görüşlerinin kendi çağlarına ait sorunları gidermeye yönelik olduğunu ve bu görüşlerin nakledilmesinin sonraki kuşakları yanlış yönlendirebileceğini söylemektedir. Ancak yine Hanbel'e göre, gelecek her dönemin din bilginleri, Kuran ve Sünnet temelinde içinde bulunulan dönemin ihtiyaçlarına ve şartlarına göre dini yorumlayabilir,¹⁰⁶ işte bu nokta Hanbel'i günümüz Selefilerinden ayırmaktadır. Çünkü günümüz Selefi anlayışında dönemin şartlarına ve koşullarına göre dinin yorumlanması ve bu yorumlar doğrultusunda fetva verilmesi dinden uzaklaşma olarak algılanmaktadır. Bu yorum ve fetvalara dayalı olarak zaman içerisinde Müslüman toplumlarda ortaya çıkan mezhepler de yine günümüz Selefi-Vahhabi ideolojisince kabul görmemektedir. Oysaki Ahmed Bin Hanbel, İslam dünyasınca kabul gören ve dört büyük mezhepten biri olan Hanbelî Mezhebi'nin kurucusu olarak bilinmektedir. Bütün bunlara rağmen, günümüz Selefi-Vahhabi ideolojisinin oluşumunda Ahmed Bin Hanbel'in etkisi olduğu da bir gerçektir. Çünkü

¹⁰⁵ Mehmet Faraç, **İkiz Kuleler'den Galata'ya El Kaide Turka**, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2004, s. 99.

¹⁰⁶ Ebu Zehra, **İslam'da...**, ss.478-479.

günümüz Selefilere, Hanbel'in görüşlerini yanlış biçimde örnek almakta ve uygulamaktadır.

Selefiligi canlandıran ve tarih sahnesinde ikinci kez ortaya çıkışını sağlayan kişi, 1263–1328 yılları arasında yaşayan İbn Teymiyye olmuştur.¹⁰⁷ Radikal İslam ideolojisi üzerinde en büyük etkiyi yaratan isim hiç şüphesiz, bir ortaçağ bilgini ve eylemcisi olan İbn Teymiyye'dir. Bir İslam hukukçusu ve ilahiyatçısı olması yanında siyasi bir kimliğe de sahip olan Teymiyye, modern dönemde liberal, muhafazakâr ya da aşırılık yanlısı olsun herkesinden insanın kendisinden alıntı yaptığı önemli bir şahsiyettir. Sünni devrimci İslam'ın babası olarak da bilinen Teymiyye, kimilerine göre ise Selefiye taraftarları ve köktenci reformcular için bir model teşkil etmektedir. İbn Teymiyye her ne kadar 13'üncü yüzyılda yaşayan biri olarak döneminin sorunlarını dile getirmiş olsa da, düşünceleri, 18'inci yüzyıldaki Vahhabi hareketini, Mısırlı ideolog Seyyid Kutub'u, Muhammed El-Farac, Usame Bin Ladin gibi çağımızın aşırılık yanlılarını da etkilemiş ve bu kişiler tarafından referans olarak kullanılmıştır.¹⁰⁸ Usame Bin Ladin dünya kamuoyuna yaptığı pek çok açıklamada İbn Teymiyye'ye atıfta bulunmaktadır. 1996 yılında, Amerikan askerlerini Arabistan yarımadasından kovmak, Müslümanların kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'yi kurtarmak, Amerika'yla işbirliği içindeki Suudi Hükümetini yıkmak ve dünyadaki devrimci gruplara destek vermek amacıyla, Amerika ve müttefiklerine karşı açık bir cihad çağrısı yaptığı bildirisinde Ladin, İbn Teymiyye'ye şu şekilde gönderme yapmaktadır;

İmandan sonra Amerikalı düşmanı kutsal topraktan atmaktan daha önemli bir görev yoktur. Hiçbir öncelik, imandan başka, bunun önüne koyulamaz. İbn Teymiyye şöyle dedi: 'Dini ve imanı savunmak için savaşmak ortak bir görevdir. İmandan sonra hayatı ve dini bozan düşmanla savaşmaktan başka görev yoktur. Bu görevden daha öncelikli başka bir durum yoktur ve düşmana en iyi imkânlarla karşı konulmalıdır'...Bu şartlar altında birincil düşman olan kâfirleri ülkeden atmak ilk görevdir, imandan sonra bundan daha önemli bir görev yoktur.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Demirel, **Ölüm...**, s.45

¹⁰⁸ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 64.

¹⁰⁹ Michel S. Swetnam ve Yonah Alexander, **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Ladin**, (çev. Derya Engin), İstanbul, Güncel Yayınları, 2001, s. 107.

İbn Teymiyye, Bağdat'ın düştüğü, Abbasi İmparatorluğu'nun Moğollar tarafından ele geçirildiği, "İslam dünyasının bölünmeler ve fikri ekoller arasında çekişmeye yöneldiği, İslam'ın aslî temellerinden uzak taassupların geliştiği, İslam tarihinin en yıkıcı döneminde yaşamıştır."¹¹⁰ Moğollar karşında alınan bu yenilginin sebebini, Müslüman cemaatin ilk kutsal metinlerdeki emirleri yeterince yerine getirmemesine bağlayan İbn Teymiyye bu düşüncelerinden ötürü Şam'a sürgüne gönderilmiş ve düşüncelerini burada da yaymayı sürdürmüştür.¹¹¹ Yazıları ve vaazları nedeniyle zulüm gören ve hapsedilen Teymiyye, Hanbelî Mezhebi'ne mensup bir fıkıhçı olarak hayatını dini âlimlik ve siyasi eylemcilik arasında dengede tutmayı başarmıştır.¹¹² Düşüncesinin merkezinde, toplum ve din arasında son derece yakın bir ilişki olduğu, Kuran ve diğer kutsal metinlerin harfiyen benimsenmesi, 8. yüzyıldaki Medine toplumunun İslami bir devlet için mükemmel bir örnek olduğu, İslam'ın yeniden ihtişamını kazanması için Hz. Muhammed ve Dört Halife dönemine dönülmesi ve İslam'ın arındırılmasına ihtiyaç duyulduğu inancı¹¹³ yer alan İbn Teymiyye, İslam dünyasının içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmasının ancak Selef'in yaşamının örnek alınması ile mümkün olacağını savunmaktadır. Teymiyye'ye göre, Selefin örnek alınması, Kuran ve Sünnetin Selef'in anladığı şekliyle yaşanması demektir. Bu kapsamda İbn Teymiyye, Selefin mezhebini, 'Kuran ve sünnette yer alan bütün sıfatları, isimleri, bütün haberleri ve halleri olduğu gibi kabul etmek' olarak tespit etmektedir.¹¹⁴

İbn Teymiyye dini görüşlerini, dönemin koşulları içerisinde bazı esaslar üzerine kurmuştur. Teymiyye'ye göre ibadetler dini hakikatlere uyularak yapılmalıdır. Bu hakikatler ise Kuran ve Sünnette belirtilmiştir. Bu hakikatleri terk eden kimse terk ettiği oranda imanından kaybederken, Allah'tan da uzaklaşır. Yapılan iş mutlaka Allah için yapılmalı ve Resulü'nün sevgisine uygun bulunmalıdır. Bu nedenle Allah'a dua vasıtasız yapılmalı ölü veya dirilerden yardım

¹¹⁰ Huriye Tevfik Mücahid, **Farabi'den Abduh'a Siyasi Düşünce**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2005, s. 136.

¹¹¹ Burke, **El Kaide...**, s. 39.

¹¹² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 64.

¹¹³ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 59.

¹¹⁴ Ebu Zehra, **İslam'da...**, s. 201.

dilenmemeli, ölü veya diriler aracı yapılmamalıdır. Kabir ziyaretleri dinen sakıncalı olup engellenmelidir. Allah'a duada bulunmak, namaz kılmak için Kabirlerin bulunduğu yerler mescit olarak kullanılmamalıdır.¹¹⁵

“Pratik hayatını, gerçek İslam’ın bayrağını yükseltme ve bidatlerle sapıklığa direnme uğrunda cihada adayan”¹¹⁶ İbn Teymiyye, dini motifli terör örgütleri ve radikal düşünürlerce en çok göndermede bulunulan isimdir. İbn Teymiyye’nin günümüz radikal İslami hareketler içerisindeki güçlü etkisi hiç şüphesiz, öğretilerini eyleme dönüştürmesinden gelmektedir. Teymiyye, Tatarlara karşı cihadda bizzat savaşmış, inançlarını savunduğu için hapsedilmiştir. Onun bu kararlılığı, militan cihad savunuculuğu, sonraki radikaller üzerinde büyük ve silinmez izler bırakmıştır.¹¹⁷ Bu noktada İbn Teymiyye’nin dini metinleri nasıl yorumladığı önemlidir. Ebu Zehra, Teymiyye’nin dini yorumlama yöntemini şu şekilde izah etmektedir.

İbn Teymiyye’ye göre, metinler konusunda en güvenceli yol, onları olduğu gibi bırakmaktır. İbn Teymiyye bu görüşünün “Selefi Salih”e dayandığını iddia etmektedir. Bu nedenle, kelimeleri zahirlerine göre (gerçek anlamlarına göre) değerlendirmekte ve bunların ifade ettiği temel zahiri manalara itibar etmektedir. Diğer yandan İbn Teymiyye, bunların “yaratıklarda olana” benzemediğini ifade etmekte ve ötesine karışmamaktadır. Ötesi için herhangi bir tefsir yapmayan İbn Teymiyye, bunu tefsir etmeye kalkışmanın sapıklık olduğunu da, iddia etmektedir... İbn Teymiyye, bu tutumuyla yorumlama ve olduğu gibi bırakmanın arasını bulduğuna inanmaktadır. Çünkü bir yandan bu tür ayetleri zahiri manaları ile tefsir edip, Allah’ı yaratıklara benzemekten tenzih ederken, diğer yandan da “Keyfiyet” ve gerçek niteliğe dokunmamaktadır. İbn Teymiyye, sahabelerin, içinde “el”, “ayak”, “yüz”, “oturmak”, “inmek” ve benzeri tabirler bulunan müteşabih ayetlerin manasını bildiklerini, bu bilgilerini ayetlerin zahiri manalarından aldıklarını ve Allah’ın zatının mahiyetini öğrenmeye kalkışmadıkları gibi, bu sıfatların da mahiyetini öğrenmeye yeltenmediklerini iddia etmektedir. İşte, İbn Teymiyye’nin “Selefi Mezhebi” olarak öne sürdüğü anlayış budur.¹¹⁸

Görüldüğü üzere Teymiyye’ye göre metinlerin yorumlanmasında “esas olan din ve nakildir. Akıl sadece idrak ve tasdik edicidir. Akıllar türlü türlüdür ve

¹¹⁵ Ecer, **Tarihte...**, ss. 40-43.

¹¹⁶ Mücahid, **Farabi'den...**, s. 137.

¹¹⁷ R. Hrair Dökmeciyan, **Arap Dünyasında Köktencilik**, (çev. Muhammed Karahanoğlu), İstanbul, İlke Yayıncılık, 2003, s. 61.

¹¹⁸ Ebu Zehra, **“İslam’da...**, ss. 205-206.

bugünkü akıl ile yarınki akıl birbirine uymaz. Nakil ise daima birleştiricidir.”¹¹⁹ Günümüzde İslamiyet’i istismar eden dini motifli terör örgütleri ve radikal düşünürler, toplumsal gelişmeleri ve hareketleri değerlendirirken kendi politik amaçlarını destekleyecek şekilde İbn Teymiyye’nin dini metinleri yorumlama biçimine vurgu yapmaktadır. Örnek verecek olursak, Hac Suresinde geçen “Kendileriyle savaşılanlara (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi” ayeti, İbn Teymiyyeci bir yorumla ele alınırsa metin ya olduğu gibi kabul edilecek ya da kelimelerin zahiri manalarına göre hüküm verilecektir. Dolayısıyla El-Kaide ve benzeri dini motifli bir terör örgütü, haksızlığa veya zulme uğradığını değerlendirdiği Müslüman bir topluluğu gerekçe göstererek bu ayeti terör eylemlerine referans yapabilmektedir. Hâlbuki Kuran ayetleri birçok İslam düşünürü tarafından toplumsal hayat ile ilişkilendirilirken, din, bir bütünlük içerisinde ve Hadisler dikkate alınarak akıl yoluyla yorumlanmıştır. Müslüman din bilginlerinin büyük çoğunluğuna göre, Kuran’ın terör eylemlerine referans gösterilmesi büyük bir yanılıdır.¹²⁰

Selefilik üçüncü kez Muhammed Bin Abdülvehhab (1703–1787) ile tekrar gündeme gelmiş ve tarihsel süreç içerisinde Vahhabiler ismiyle anılan gruplar tarafından günümüze taşınmıştır. “Selefilğin tarihsel gelişiminin Vahhabilik içinde geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Vahhabilik, Selefilik üzerine inşa edilmiş ve aynı görüşler paralelinde Selefilğin daha katı bir şekilde uygulamaya konulmuş şeklidir.”¹²¹ 18. yüzyıl İslam dünyası, günümüzde olduğu gibi çok büyük bir alana yayılan İslami yeniden canlanış dalgası yaşamıştır. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişme, İslam dünyası içinde ılımlı ya da aşırılık yanlısı birçok hareketin oluşmasına etki eden Vahhabi hareketinin ortaya çıkmasıdır.¹²² Vahhabilik günümüz Suudi Arabistan topraklarında ortaya çıkan dini bir akımdır ve söylemleri hem geçmişte hem de günümüzde ortaya çıkan pek çok radikal dini grubun ilham kaynağı

¹¹⁹ Mehmet Zeki İşcan, **Selefilik, İslami Köktencilğin Temelleri**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 30.

¹²⁰ Ergün Çapan, “İntihar Saldırıları ve İslam” **İslam’a göre Terör ve İntihar Saldırıları**, (der. Ergün Çapan), İstanbul, Işık Yayınları, 2004, s.

¹²¹ Demirel, **Ölüm...**, s. 46.

¹²² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 66.

olmuş, özellikle Müslüman olan devlet ve toplumlarda korku ve kargaşa yaratan bir akımın kaynaklarından birini oluşturmuştur. Vahhabilik birçok kaynaktan Haricilik olarak geçmektedir. Çünkü Vahhabilik ve Haricilik arasında inanç konusunda çok fazla benzerlik bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin çöküşünde büyük rol oynayan Vahhabi hareketi, aynı zamanda Arap yarımadasında yaşayan insanlar arasında Arap milliyetçiliğinin yayılmasına da katkıda bulunmuştur.¹²³ “Vahhabilik günümüzde Suudi Arabistan'da hâkim olan dini güçtür ve Suudi Arabistan tarafından birçok İslam ülkesine ihraç edilmiştir.”¹²⁴

İslam'ın en katı yorumlarından biri olduğunu söyleyebileceğimiz Vahhabilik, ilk kez 18. yüzyılda bugünkü Suudi Arabistan Krallığı'nın sınırları içerisinde olan Necid bölgesinde ortaya çıkmıştır. Kurucusu Muhammed Bin Abdulvahhap'ın ismiyle anılan Vahhabilik, önceleri dini bir akımken zamanla siyasi bir kimliğe bürünmüştür. Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından 1921 yılında resmen kurulan Suudi Arabistan Krallığı'nın resmi mezhebi olan Vahhabilik günümüzde Türkiye de dâhil halkı Müslüman olan pek çok ülkede varlığını sürdürmektedir. Vahhabilik, ortaya çıktığı ve yayılmaya başladığı 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti içinde büyük problemlere yol açmış, dağılma sürecinde olan Osmanlı'yı bölgede oldukça meşgul etmiştir. Tarihe Vahhabi isyanları olarak geçen olaylar Osmanlı'nın hem dini hem de toprak bütünlüğünü bozarak, bu Devletin dağılmasında katalizör rolü üstlenmiştir.¹²⁵

Vahhabiliğin kurucusu olduğunu belirttiğimiz Muhammed Bin Abdulvahhap, saf ve gerçek İslam'a geri dönülmesini sağlamak amacıyla 1774 yılında bir arınma ve yenilenme politikası başlatmıştır. Vahhap'ın bu politikası Suudi yöneticileri tarafından da destek görerek silah zoruyla yürütülmüştür. İslam'dan saptığına ve Müslüman devleti gasp ettiğine inandıkları Osmanlı Sultanına meydan okumuşlar başta bazı Osmanlı toprakları olmak üzere, Şiilerin kutsal mekânı Kerbela'yı, Mekke ve Medine şehirlerini de işgal ederek bu bölgeleri kendi deyimleriyle

¹²³ Demirel, **Terör**, s. 480.

¹²⁴ Whelan, **El-Kaidecilik....**, s. 60

¹²⁵ H. Miray Vurmay, “İslam'ın En Katı Yorumu Vahhabilik” , **Evanjelizm ve Vahhabilik**, (der. Mustafa Karaca), İstanbul, Nokta Kitap, 2005, ss. 109-110

temizlemişlerdir. Vahhabi hareketinin 18. yüzyılda yaşanan yükselişini iki nedene bağlamak mümkündür. Bunlardan birincisi, İslam'ın gerilemesi ikincisi ise buna bağlı olarak Hıristiyanlığın ilerlemesidir.¹²⁶ Suudi Arabistan da ortaya çıkarak sonraları bu ülkenin resmi dini haline gelen hareket, zamanla İslami radikalizm gibi dini aşırılık hareketlerini ifade etmek için kullanılan bir terim haline gelmiştir. 19. yüzyılda İngiltere, sömürgesi olan Hindistan'da ortaya çıkan emperyalizm karşıtı hareketleri Vahhabi olarak adlandırmıştır. Zamanımızda Vahhabi İslam, sadece Taliban ve El-Kaide ile değil aynı zamanda başka bölgelerde de ortaya çıkan radikal İslami hareketlerle de özdeşleştirilmiştir.¹²⁷

Muhammed Bin Abdulvahhap, İbn Teymiyye'nin eserlerini okuyarak oldukça beğenmiş ve bu konuda derinleşerek, İbn Teymiyye'nin mezhebini tekrar diriltmiştir. İnanç konusunda İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu hususlara yeni bir şeyler eklemeyen ancak Teymiyye'nin katı tutumunu daha da sertleştiren Vahhap, onun değinmediği bazı pratik sonuçlar da çıkarmıştır. Sadece görüşlerini dile getirmekle kalmayan Vahhabiler, kendilerinden olmayan ve kendilerine muhalif olan kişilere karşı kılıç kullanmışlardır. Muhaliflerle savaşı bidatlerle savaş sayan bu anlayış ellerine geçen köy ve kentlerdeki türbe ve mezarları yıkarak harap etmişlerdir. Bu hareketlerinden dolayı pek çok Avrupalı yazar tarafından 'mabet yıkıcıları' olarak anılan Vahhabiler, kabir ziyaretlerini, sadece kabirde yatana selam vermekle sınırlı kalması şartı ile caiz görmüşlerdir.¹²⁸

Temelleri, Kuran-ı Kerim'e, Hz. Muhammed'in söz ve fiillerine ve Sahabe ve Dört Halife'nin uygulamalarına dayanan İslam, ahireti de kapsayan bütün zaman ve mekânlarda evrensel olarak uygulanabilir bütün bir hayat sistemidir. Sıkıntılı ve kriz dönemlerinde kurtuluş Müslümanlar için, Selefin yani önceki neslin saflığına ve arınmışlığına dönmekle mümkündür. Bu nedenle Hz. Muhammed'in kurduğu ilk

¹²⁶ Lewis, **İslam'ın...**, ss. 107-108.

¹²⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 133-134.

¹²⁸ Ebu Zehra, **İslam'da...**, ss.221-223.

İslam toplumu örnek alınacak en üst toplumdur.¹²⁹ Karaca, Vahhabiliğin din anlayışını şu şekilde açıklamaktadır;

Vahhabiliğin din anlayışı, Muhammed Bin Abdulvahhap'ın üzerinde önemle durduğu tevhit (Allah'ın birliği) konusundaki yorumu çevresinde toplanır. Vahhap'a göre, tevhit, kullukta Allah'ı bir tanımaktır. Tevhit kelimesini (La İlahe İllallah) söylemek, Allah'tan başka tapınılan şeyleri tanımadıkça bir anlam taşımaz. Allah kalple, dille ve davranışlarla birlenmelidir. Bunlardan birisinin eksik olması durumunda, kişi Müslüman olamaz. Tevhit üçe ayrılır. İlki, Allah'ı isim ve sıfatlarında birlemek, ikincisi, Allah'ı Rablıkta birlemek, üçüncüsü de Allah'ı ilahlığında birlemektir. Allah'ı bu üç biçimde birleme, ancak amellerle mümkündür. Buna göre Kuran ve sünnetin dışında emir ve yasak tanımamak, Hz Muhammed'in döneminde bulunmayan şeyleri terk ederek Allah'ı birlemek gerekir. Bu tevhide, ameli tevhit denir. Herhangi bir hüküm koyucu tanımak, Allah'tan başkasından yardım dilemek, peygamber için bile olsa, Allah dışındaki bir varlık için kurban kesmek, adak adakta bulunmak kişiyi küfre düşürür, can ve mal dokunulmazlığını ortadan kaldırır.¹³⁰

Kendilerini “birlikçiler”, Allah'ın birliğini kabul edenler olarak adlandıran Vahhabilerin düşünce merkezinde tevhit öğretisi yatar. Hz. Muhammed'in Kâbe'deki putları kırmasını örnek alarak, putperestçe yapıldığına inandıkları türbeleri, mezar taşlarını ve kutsal nesnelere imha eden Vahhabilerin bu imha eyleminden, Mekke ve Medine'de bulunan Hz. Muhammed'e ve Sahabelere ait mezar taşları ile Kerbela'da bulunan ve Hz. Hüseyin'e ait olan mezar taşı da nasibini almıştır. Vahhabiler de tıpkı Hariciler gibi kendilerine direniş gösteren diğer Müslümanları kâfir ilan etmekten çekinmemişlerdir.¹³¹ İslam'a getirilen farklı anlayışlar içerisinde en katı kurallara sahip anlayış olan Vahhabilik, Hz. Muhammed döneminde olmayan her şeyi sapkınlık olarak kabul etmekte ve Kuran ayetlerini akılla yorumlamayı da yasaklamaktadır.¹³² Dini silahla uygulamaya çalışan, namaz kılmayana ölüm cezası öngören, kendilerinden olmayı kâfir ilan ederek mezarlıklarını bile ayıran, Hz. Muhammed döneminde olmayan her şeyi sapıklık ilan eden, akli kabul etmeyerek Kuran ayetlerini akılla yorumlamayı yasaklayan, amelsiz imanı küfür sayan¹³³ kendi görüşlerini hata kabul etmez şekilde doğru başkalarının görüşlerini ise tasvip edilemez şekilde yanlış olduğunu düşünen

¹²⁹ Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, ss.66- 67.

¹³⁰ Mustafa Karaca, “Vahhabilik”, **Evanjelizm ve Vahhabilik** (der. Mustafa Karaca), İstanbul, Nokta Kitap, 2005, s. 87.

¹³¹ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 67.

¹³² Vurmay, “İslam'ın...”, s. 110.

¹³³ Karaca, “Vahhabilik”, s. 88.

Vahhabiler, insanların türbe yapmak ve çevresinde tavaf yapmak gibi hareketlerini de putçuluğa yakın saymaktadır.¹³⁴ Görüldüğü üzere oldukça katı kuralları olan Vahhabilik, İslam dininde ortaya çıkmış birçok anlayıştan kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Bu nedenle pek çok İslam düşünürü tarafından eleştirilen bu ideolojinin, Haricileri taklit ettiğini, tıpkı onlar gibi namaz, oruç, hac gibi emirleri terk edenlerin küfür işlediğini ve bu sebeple can ve mallarının helal olduğunu kabul ettiğini belirten Demirel, aynı zamanda Hanbelî Mezhebinin, İbn Teymiyye ve Abdulvahhap'la daha da katılaştığını ve günümüzdeki İslami hareketlerde görülen birçok hastalığın kaynağının bu görüş ve anlayışta yattığını söylemektedir.¹³⁵

Selefi-Vahhabi ideoloji genellikle, Müslüman ülkelerin saldırı ve istilaya uğradığı dönemlerde ortaya çıkmış ve güçlenmiştir. Bu bağlamda; Moğol istilasası, Haçlı Seferleri, sanayi devrimi sonrası Batılı ülkelerin sömürge arayışları ile Müslüman toplumlara yönelmesi, özgürlüklerini tehdit altında hisseden İslam dünyasında Selefi-Vahhabi akımın güçlenmesine sebep olmuştur. Bu dönemlerde Müslümanların maruz kaldıkları problemlerin sebebi olarak, toplumda dini yaşantının bozulması ve din dışı uygulamaların yaygınlaşması gösterilmiş ve İslam'ın temel kaynakları olan Kuran ile Sünnet'e dönülmesi ve Hz. Peygamber döneminin esas alınması savunulmuştur. Bu açıdan bakıldığında tarihsel süreç içerisinde Müslüman toplumların karşılaştıkları sosyal ve siyasi problemlerin çözülebilmesi için İslam dininin aslına dönülmesi ve Hz Muhammed dönemindeki uygulamaların esas alınması fikri ile ortaya çıkan Selefi düşünce yapısı zaman içerisinde radikal ve katı bir yorum biçimi kazanmış, İbn Teymiyye ve Muhammed Bin Abdulvahhap'la birlikte sistemleşerek uygulama alanı bulmuş ve günümüz terör örgütlerince kullanılan bir referans kaynağı haline gelmiştir.¹³⁶ Selefi-Vahhabi ideolojinin ortaya koyduğu radikal İslam yorumunu Karaca şu şekilde özetlemektedir;

Allah'ın zâtı, sıfatı ve fiili aynıdır. Ayrı olamaz, Bu Tevhid'dir, Tevhide inanmayanın malı canı helaldir, Amel insanın içinde gizlidir, amelsiz insan

¹³⁴ Ebu Zehra, **İslam'da...**, s. 223.

¹³⁵ Demirel, **Ölüm...**, s. 49-50.

¹³⁶ Faraç, **İkiz Kuleler'den...**, s. 103.

olmaz, Ameli yerine getirmeyene harp açılır, kestiği yenmez, bu kişilere karşı cihad edilir, Ayetleri yorumlamak küfürdür. Hüküm zâhire göre verilir, Allah'a aracısız ibadet şarttır. Mürşit, şeyh, veli, aracı küfürdür, Kesin delil Kuran'dır. Şia, kelam, tasavvuf, tarikat uydurmadır, Kuran ve Hadis'ten başka her şey bidattır, Mezar, türbe yapmak, adak adamak, kabir ziyareti küfürdür, Amelde 4 mezhep helaldir. Tarikat küfürdür, sömürü aracıdır, Namazı cemaatle kılmak şarttır. Namaza gelmeyen ceza alır, Sigara, nargile, içki ve kahve içene kırk değnek vurulur, Vakıf batıldır. Vakıf kuranlar servetlerini kaçıranlardır, Muska, tespih, zikir, sünnet ve nafilâ namaz batıldır, Ehli Beyt sevgisi taşımak, Ali evladını masum saymak şirk'tir, El öpmek, Evliya kültü, mezar, türbe ziyaretleri küfür ve Allah'a şirk sayılmaktadır. Ayrıca sakal kesmek, tütün içmek, müzik dinlemek, ipek elbise giymek, camileri süslemek ve minare inşa etmek de yasaklanmıştır.¹³⁷

Selefi- Vahhabi ideolojinin, Suudi Arabistan'ın da desteğiyle, özellikle ahlaki ve siyasi yozlaşmanın yaygın, ekonomik kalkınmanın zayıf olduğu toplumlarda yaygınlaştığı ve kabul gördüğü bilinmektedir. Bunun nedeni, Selefi-Vahhabi ideolojinin, “temele, hukuku ve düzeni (ve İslam'ın geçmiş ihtişamını) yeniden onaracak daha ahlaki yaşam tarzına dönüş iddiası fakir ve siyasi baskı altındaki insanlara çok çekici gelmesidir.”¹³⁸

“Bugün İslamcı teröristler, şiddet taraftarı tutumlarının aslında Osmanlı düzenine karşı bir hareket olan Selefi-Vahhabi ekolünden doğduğunu söylerler.”¹³⁹ Günümüz radikal İslamcı topluluk ve hareketleri, “özel tarih yazılımları ile birlikte, ilahi vazifelere ve tarih içindeki seleflerine atıfta bulunup, kendilerinin bu dünyaya dair kaderci görüşlerini yansıtarak varlık ve misyonlarını meşrulaştırma gayreti içerisindedirler.”¹⁴⁰ Bu ideoloji birçok İslamcı düşünür ve ideolog üzerinde olduğu gibi El-Kaide üzerinde de doğrudan etkiye sahiptir.¹⁴¹ Bu nedenle Selefi- Vahhabi ideolojiyi günümüz açısından yeniden yorumlayan ve düşünceleri İslamcı radikal gruplar tarafından birer referans kaynağı olarak kullanılan İslam ideologlarından Hasan El Benna, Seyyid Abdülala Mevdudi ve Seyyid Kutub'un yaklaşımları araştırmamız açısından önemlidir.

¹³⁷ Karaca, “Vahhabilik”, ss. 88-89

¹³⁸ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 63.

¹³⁹ Andrew Mango, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, (çev. O. Azizoğlu), İstanbul, Doğan Kitap, 2005, s.84.

¹⁴⁰ Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, s. 57.

¹⁴¹ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 63.

3.4.2.1. Hasan El Benna ve Seyyid Abdülala Mevdudi

Muhammed Bin Abdulvahhap'dan sonra Siyasal İslamcılık tarihinde öne çıkan önemli iki isim Müslüman Kardeşlerin kurucusu Hasan El Benna ve Cemaati İslami'nin kurucusu Seyyid Abdülala Mevdudi olmuştur. Cemaati İslami de en az Müslüman Kardeşler kadar, bugünkü İslami Fundamentalist gruplara ilham kaynağı olmaktadır.¹⁴² Hasan El Benna, hemen hemen kendisiyle aynı dönemde yaşamış olan Seyyid Abdülala Mevdudi ile birlikte modern siyasi İslamcılığın babası kabul edilir.¹⁴³

Hasan El Benna ve Mevdudi, Müslüman Kardeşleri ve Cemaat-i İslami'yi kurduklarında ne Batı'da ne de kendi ülkelerinde pek ciddiye alınmadılar. Reddedilmeyi ve zulüm görmeyi beklerken amaçladıkları tek şey gelecek kuşakları eğitmektir. Bu amaçlarında da oldukça başarılı oldular. Müslüman Kardeşler 1928'de, Cemaat-i İslami ise 1941'de kurulduklarında İslam toplumu kriz içindeydi. Müslüman Kardeşler'in kurucusu Hasan El Benna bir öğretmen, Cemaat-i İslami'nin kurucusu Mevdudi ise bir gazeteciydi. Bu iyi eğitim almış, batı düşüncesini bilen oldukça dindar kişilere göre, İslam dünyasının içinde bulunduğu krizin sebebi, Batı emperyalizmi ve Batılılaşmış Müslüman elitti. Başlangıçta ahlaki ve toplumsal reform çağrısı yapan bu iki adam daha sonra siyasi eyleme ve muhalefete katıldı.

El Benna ve Mevdudi'nin etkin olduğu dönem, Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı, Halifeliğin son bulduğu, Müslümanların yaşadığı toprakların hemen hemen tamamının Batının sömürgeci haline geldiği, Batının teknolojik ve maddi üstünlüğünün Müslüman toplumdaki aksaklıklarla birleştiğinde ağır bir aşağılanma ve tehdit olarak hissedildiği yıllardı.¹⁴⁴ İslam dünyasının içinde bulunduğu bu kötü durumdan kurtarılacak cemaatin tekrar oluşturulması ve Batı ile aradaki uçurumun kapatılabilmesi için Müslümanların inançlarına sahip çıkmaya davet edilmesi gerekmektedir. Bu davetin iki boyutu vardı. Birincisi Müslüman

¹⁴² Arı ve Arslan, *Uluslararası İlişkiler*..., s. 171.

¹⁴³ Burke, *El Kaide*..., s. 60.

¹⁴⁴ Burke, *El Kaide*..., s. 60.

olmayanlara İslam'ı benimsemeleri için yapılacak çağrı, ikincisi Müslümanlara daha iyi Müslüman olmaları için seslenme. El Benna da, Mevdudi de ikinci çağrıyı ön plana çıkarmışlar ve Müslümanlara, bütün toplumu kapsayacak bir devrim yapmak, hem bireyleri hem de toplumu yeniden İslamileştirmek için inançlarını ve uygulamalarını yenileme çağrısında bulunmuşlardır. Her iki cemaatte dini söylemlerini, okullar, camiler, yayınlar, öğrenci örgütleri, meslek kuruluşları ile toplumsal hizmet birimleri aracılığıyla yaymaya çalışmıştır.¹⁴⁵

Modern anlamda İslami hareketin kökleri 20. yüzyılın ilk yarısında Batı emperyalizmine bir tepki olarak Mısır'da ortaya çıkan Müslüman Kardeşler hareketine dayanır. Bu örgütün kurucusu, Hasan El Benna'dır. Benna, 1906 yılında Şeyh Abdurrahman El Benna'nın en büyük oğlu olarak Mısır'da dünyaya gelmiştir. Babasından dolayı dini ilişkilerin merkezinde büyüyen El Benna, medrese eğitimini reddederek ortaokula kaydolmuş ve Damanhur'daki Başöğretmenler yetiştirme okuluna giderek din adamlığı yerine öğretmen olmayı tercih etmiştir.¹⁴⁶

El Benna'ya göre temelleri çatırdayan Batı medeniyeti, göz kamaştırıcı seviyelerden inişe geçmiş ve kaçınılmaz bir iflasa doğru hızlı ilerlemektedir. Kurumları ve prensipleri yıkılıp gitmekte olan bu medeniyet, ekonomik krizlerle de sarsılmaktadır. El Benna tenkitlerini sadece Batıyı yöneltmemiş, Doğu ülkeleri de bu tenkitlerden nasibini almıştır. Emperyalist güçlerin saldırısına maruz kalan Doğu ülkeleri bütünlüklerini koruyamamışlar ve doğal kaynakları Batılılar tarafından sömürülmüştür. El Benna'ya göre Doğu ülkeleri, Batının bir benzeri olalım derken elalemin soytarısı olmuş, örf ve adetler korunamamış, kuralları kaldıralım derken bir anarşi ortamına doğru sürüklenmişlerdir. Benna bu derdin devasını İslamiyet'te bulacağına inanmış ve İslami hareketi başlatıp sürdürebilmek için bir grubun inşasının gerekliliğine dikkati çekmiştir.¹⁴⁷ Burke'a göre El Benna;

İslam'ı müminin toplumsal, siyasi, kişisel ve dini hayatının bütün kısımlarını düzenleyen mükemmel, bütünlüklü ve her şeyi kapsayan bir sistem

¹⁴⁵ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss.70- 74.

¹⁴⁶ Bora Bayraktar, **HAMAS**, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2007, ss.44-45.

¹⁴⁷ Asaf Hüseyin, **Ortadoğu'da Devlet ve Terör**, (çev. Taha Cevdet), İstanbul, Pınar Yayınları, 2004, ss. 134-135.

olarak görüyordu. Kendisinden önceki pek çok reformcu gibi o da Kuran, hadisler ve Müslüman toplumun ilk dönemlerinin bütün Müslümanların bütün eylemleri için bir örnek oluşturduğuna, Müslümanların inançlarını icra etmelerinin tamamı olarak gördüğü Şeriat'ın modern bir İslam toplumu için ideal bir kılavuz olduğuna inanıyordu. İbn Teymiyye ve diğerleri gibi o da bugün İslam'ın karşısındaki sorunların Müslümanların doğru yolu izlemekteki başarısızlıklarının bir sonucu olduğu kanısındaydı. Çevresinde hemen hemen her yerde var olan toplumsal eşitsizliği gören El Benna, ulemanın ilk görevi olan adil bir toplum için geçici iktidarın icrasını düzenleme işinde başarısız olduğu, artık başkalarının mücadeleye girişmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Bu mücadele elbette ki cihaddı.¹⁴⁸

Gençliği, Osmanlı Devleti'nin çözüme ve Ortadoğu'nun Batı emperyalizmine esir olduğu yıllara rastlayan El Benna bu dönemde, Selefilik hareketinin fikirleriyle tanışır ve bu düşüncelerden oldukça etkilenir. Müslüman Kardeşlerin temeli de işte bu dönemde atılır. Osmanlı'nın ve Ortadoğu'nun içinde bulunduğu durumdan etkilenen El Benna ve arkadaşları, gençleri iyi birer Müslüman olarak yetiştirmek amacıyla camilerde, kahvehanelerde ve kulüplerde vaaz vermek amacıyla bir cemiyet kurmaya karar verirler.¹⁴⁹ Müslüman Kardeşler, İngiliz sömürgeciliğine ve İslam dünyasındaki hareketsizliğe tepki olarak, 20. yüzyılın Sünni dirilişinin simgesi kabul edilen Hasan El Benna tarafından, 1928 yılında İsmailiye'de kurulur. Bu teşkilat, güçlü sosyal akımların ve Benna'nın karizmatik kişiliğinin birleşimini yansıtmaktadır. Hareketin en önemli özelliği, ardındaki kitle desteğini, örgütlemesi ve harekete geçirmesidir.¹⁵⁰ Müslüman Kardeşlerin amacı, eğitim ve propaganda yoluyla toplumsal dönüşümü sağlayarak, Mısır ve Arap dünyasında şeriat yasalarına göre yönetilen bir İslam toplumu oluşturmaktır.¹⁵¹

Her ne kadar Mısır'da ortaya çıkmış olsa da manevi ve siyasi yönden bütün Arap ülkelerini etkisi altına alan, Müslüman Kardeşler hareketi, günümüzde ortaya çıkan Sünni kökenli radikal hareketleri anlamak açısından büyük önem arz etmektedir. Cemiyet 1930'lu yılların sonunda Mısır'ın en güçlü teşkilatlarından biri haline gelmiştir. Toplumun her kesiminden destek bulan El Benna, güçlü bir teşkilat ve propaganda örgütü kurarak, Mısır'ın siyaset arenasındaki yerini almıştır. Ancak bu durum El Benna'yı Mısır hükümeti ve İngiltere ile karşı karşıya getirmiş ve

¹⁴⁸ Burke, **El Kaide...**, ss. 60-61.

¹⁴⁹ Bayraktar, **HAMAS**, s. 45.

¹⁵⁰ Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, ss. 110-111.

¹⁵¹ Bayraktar, **HAMAS**, ss. 45-46.

oluşan çatışma durumu içinde El Benna birçok kez tutuklanmıştır.¹⁵² Hasan El Benna'ya göre Mısır'da liberal milliyetçilik başarısızlığa uğramıştır. Bu başarısızlık, İsrail Devleti'nin kurularak binlerce Filistinlinin topraklarından olmasında, işsizlikte, yoksullukta ve yozlaşmada kendini göstermiştir. El Benna, işgalcilerin Müslüman topraklardan çıkarılmasının ve İslami yönetimleri engelleyen yöneticilere karşı çıkmanın farz olduğunu belirterek, insanın kendi nefsiyle mücadelesi manasına gelen ruhi yani küçük cihadı, askeri mücadele anlamına gelen büyük cihada tercih etmeyi reddetmiştir. El Benna ve Müslüman Kardeşlerin cihad anlayışı, sömürgeciliğe ve adaletsizliğe karşı İslam'ı ve Müslüman toplumu korumayı da içeren şiddete dayalı bir devrim değil, bir reformdur.¹⁵³

Görüldüğü gibi Hasan El Benna'nın kurduğu Müslüman Kardeşler hareketinde de Selefi-Vahhabi ideolojinin vurgusu ön plana çıkmaktadır. El Benna, İslam ile toplumsal yaşamı ilişkilendirirken, İbn Teymiyye'ye de gönderme yapmaktadır. Bu yönüyle Hasan El Benna'nın liderliğini yaptığı Müslüman Kardeşler Hareketi, El-Kaide hareketinin kurucuları ve üyeleri üzerinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle El-Kaide üyelerinin “cihad” kavramına yüklediği anlamın temellerini, Hasan El Benna'nın radikal söyleminde bulmak mümkündür. Bugün birçok Müslüman ülkede gerçekleştirilen terör eylemlerinin El-Kaide üyelerince meşru kabul edilmesinin arka planında, El Benna'nın İslami bir idarenin kurulmasını engelleyen yöneticilerle cihad edilmesi gerektiğini vurgulayan radikal söylemi bulunur.

Siyasi İslamcılığın ilk büyük ideologlarından bir diğeri de Seyyid Abdülala Mevdudi'dir. 25 Eylül 1903'te Hindistan'ın soylu eyaletlerinden Haydarabad'daki Aurangabad'da dünyaya gelen Mevdudi, baba tarafından soyunun Hz. Muhammed'e dayanması sebebi ile Seyyid adını almıştır. Lise eğitimi sırasında babasını kaybeden Mevdudi, eğitimini yarıda kesmek zorunda kalmış ve bir daha ne İslami ne de başka türlü bir eğitim görmemiştir. Bu yüzden Urduca, Farsça, Arapça ve İngilizceyi iyi bilse de, bir âlim olarak ehliyet sahibi sayılmaz ki bu da kuşkusuz onun ulemayı yoz,

¹⁵² Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, s. 112

¹⁵³ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 71-74.

muhafazakâr ve kendi çıkarları peşinde addetmesinin nedenlerinden biridir.¹⁵⁴ Mevdudi her ne kadar geleneksel bir din uzmanı olarak yetiştirilmesede, Hindistan'daki ulema ile yakın bağlar kurmuştur. "Hindistan'ı tam anlamıyla bir İslami devlete dönüştürmek için çalışan Mevdudi, çağdaş İslam'ın en sistematik düşünürü olarak tanımlanmıştır."¹⁵⁵

Hayatını kazanabilmek için gazeteciliğe yönelmiş olan Mevdudi, yazdığı yazılarının büyük çoğunluğunda, başta Hindistan'da yaşayanlar olmak üzere bütün Müslümanlara, pratikte ve ideolojik olarak Batı'nın aşikâr üstünlüğünün yarattığı zorluklarla yüzleşebilecek bir donanım kazandıracak tutarlı bir düşünceler silsilesi oluşturmaya çalışmıştır.¹⁵⁶ Genellikle Batı kültürünü ve emperyalizmi suçlamış olsa da, en önemli sorunun aslında İslam dünyasının kendi içinde bulunduğu durum olduğunu görmüştür. Mevdudi'ye göre İslam, bütün zorba ve günahkâr sistemleri yok etme kendi programını insanlık yarına yürütme eğiliminde olan kuşatıcı bir sistemdir.¹⁵⁷

Mevdudi'nin düşüncesinin özü, merkezi iktidar ve devlet iktidarını ele geçirmek için son mücadele olarak cihaddı. "İslam'ın nihai hedefini insanın insan üzerindeki hükümlerini yok edip onu tek Allah'ın hükmü altına getirmek olarak tanımlıyordu. Cihad da bu hedefin amansız aracı olacaktı."¹⁵⁸

Mevdudi'ye göre ulemanın görevi, yöneticinin Şeriata uymasını sağlamak değildi. Aslında ulema, Şeriatın uygulanmasını engelliyordu bunun yerine egemenlik Allah adına, klasik İslami konularda ve modern bilimlerde eğitim görmüş küçük bir seçkinler grubu tarafından kullanılmalıydı. Böyle bir devlet yaratmak için büyük bir çaba, bir cihad gerektiğini savunan Mevdudi, bunu söylerken, güney Asya'da birkaç yüzyıl eskiye dayanan, mevcut baskıya karşı muhalefet geleneklerinden hareket ediyordu. 1930 yılında İslam'da cihad kavramının bir analizi olarak yayımladığı ilk

¹⁵⁴ Burke, **El Kaide...**, s. 62.

¹⁵⁵ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 68.

¹⁵⁶ Burke, **El Kaide...**, s. 63.

¹⁵⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 74-75.

¹⁵⁸ Mahmood Mamdani, **İyi Müslüman, Kötü Müslüman**, (çev. Sevinç Altınçekiç), İstanbul, 1001 Kitap, 2005, s. 63.

kitabı, cihadın dinin temel direği olduğunu savunuyordu. Cihadın amacı siyasi olmalıydı.¹⁵⁹ Tümüyle iktidar savaşına odaklanan Mevdudi, “çağdaş Müslümanlar için cihadın zorunluluğunu vurgulayan, silahlı mücadelenin cihadın merkezinde olduğunu iddia eden ve kendisinden önceki Müslüman düşünürlerden farklı olarak evrensel bir cihada çağrı yapan ilk kişidir.”¹⁶⁰ ‘El Kaide Terörün Gölgesi’ adlı eserinde Burke, Mevdudi’yle ilgili olarak şunları aktarır.

Mevdudi’ye göre, İslam yalnızca bir din değil, pratik eylemlerle uygulanması gereken siyasi bir programdır. Mevdudi, dini bir siyasi mücadele ideolojisine dönüştürmüştür. El Benna gibi, Mevdudi’nin de Üçüncü Dünya’da bile yeni ortaya çıkan totaliter Faşizm ve Komünizm ideolojilerinin siyasi tartışma ortamına hâkim olduğu bir dönemde bunları kaleme aldığı unutmamak gerekir. Devleti ele geçirmeye ve denetlemeye yönelik kendi totaliter ideolojisi ve kitlesel örgütlenme teknikleriyle İslamcılık, her iki ideolojiyle de kıyaslanabilir. Mevdudi’nin bir şeyleri devrimci ideolojiden ödünç aldığı gayet açıktır. Mevdudi, 1941’de Cemaat-i İslami’yi açıkça İslam devriminin “muhafızları” olmasını umduğu hevesli ve eğitilmiş kadroları yaratmak için kurmuştur. Cemaat-i İslami ismi önemlidir ve radikal gruplar tarafından tekrar tekrar kullanılmıştır. “İslami toplum” anlamına gelir ki bu, hem hareketin amacıdır, yani bütün toplumu ve toplumları İslamlaştırma; hem de aracıdır, yani geniş çepçevreli İslam dışı toplum içinde doğru İslam’ı uygulayacak, örnek olup inancı yayacak kendi içine kapalı küçük bir cemaat araç olarak düşünülür. Mevdudi İslam tarihinde, temelde Leninist taktikleri daha kabul edilebilir yerel kıyafetlere büründürmesine yarayacak malzemeler bulmuştur. O’na göre, Medine’ye hicret sırasında Hz. Muhammed’e eşlik eden Müslümanlar, bilinçli olarak ve açıkça birer “muhafız” tayin edilmişlerdir. Cahiliye terimi ilk kez modern anlamda Mevdudi tarafından kullanılmıştır. Bu terim daha önceleri, Arabistan’da İslam öncesi kabilelerin içinde bulunduğu anarşi, barbarlık, kanunsuzluk durumunu tanımlamak için kullanılırken. Mevdudi bu terimi “modern toplum”u tanımlamak için kullanmıştır.¹⁶¹

Önceleri siyasetle ilgilenmeyen İslamcı hareketler, 1941 yılına gelindiğinde, Mevdudi’nin siyasi bir parti kurma düşüncesini ortaya atmasıyla çağdaş siyasetle ilişki kurmaya başlamıştır. Mevdudi’nin kurmuş olduğu Cemaat-i İslami Partisi, daha sonra kurulacak olan İslami siyasal partiler için bir model teşkil etmiştir.¹⁶² Mevdudi için İslamcı devlet, “yalnızca Müslümanlardan oluşan bölgesel bir devlet olamazdı. İdeolojik bir devlet, İslamcı bir devlet olmalıydı.”¹⁶³ Bu amacı gerçekleştirmek için 1941 yılında Cemaat-i İslami’yi kuran Mevdudi, İslami kurallara riayet etmenin, Cemaat-i İslami üyesi olmanın ön koşulu ve kişisel

¹⁵⁹ Burke, **El Kaide...**, s. 63.

¹⁶⁰ Mamdani, **İyi Müslüman...**, s. 64.

¹⁶¹ Burke, **El Kaide...**, s. 65.

¹⁶² Fuller, **Siyasal...**, ss.208-209.

¹⁶³ Mamdani, **İyi Müslüman...**, s. 63.

dürüstlük ve faziletin bir garantisi, Hz. Muhammed'e indirilen şeriatın ise bütün insanlık ve bütün zamanlar için geçerli olduğuna inanmıştır.¹⁶⁴ Bu nedenle Mevdudi, Müslümanları, İslam'ın devrimci programını yürütmek için örgütlenmiş uluslararası bir parti, cihadı da İslami bir devrim yapmak için sonuna kadar mücadele etmek anlamına gelen bir terim olarak görmüştür. Mevdudi'nin İslam'la ilgili yazdığı yazılar küresel etki yaratarak Müslümanların kullandığı birçok dile çevrilmiştir. Özellikle cihadla ilgili söylemleri kendisinin de ön göremeyeceği sonuçlar yaratmıştır.¹⁶⁵

Hasan El Benna'nın ve Mevlana Mevdudi'nin görüşlerinden en çok etkilenen ve bu görüşleri geliştiren kişi, Seyyid Kutub olmuştur.

3.4.2.2. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub, El-Kaide hareketi açısından militan cihadın manevi babası olarak kabul edilir. "Bazı El-Kaide üyeleri onun bir din âlimi olmadığını düşündükleri için Kuran yorumlarına itibar etmese de Kutub'un militan Sünni İslamcılar üzerindeki etkisi sabittir."¹⁶⁶ "Mısır'da, Müslüman Kardeşler örgütü tarihinde Seyyid Kutub, Hasan El Benna'nın ılımlılığının karşısında radikal İslam'ın yükselişiyile özdeşleşmiştir."¹⁶⁷ Kutub'un günümüz radikal hareketlerini etkileyen üç önemli özelliği vardır. Bunlardan ilki, bir teorisyen olarak, İslamcı ideolojinin yeniden dönüşü ve yönlenişinde oynadığı aktif rol, ikinci olarak, ihvan ve kolları arasındaki bağlantıyı kurarak sağladığı örgütsel süreklilik ve son olarak ta, devlete meydan okuyuşu ve ölümünün taklit edilecek bir şahadet örneği olarak kabul görmüş olmasıdır.¹⁶⁸

Hasan El Benna'nın kurduğu Müslüman Kardeşler'e 1953 yılında, 47 yaşında katılan Kutub, Yukarı Mısır'da yaşayan yoksul ama eğitilmiş ve dindar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlk dini bilgilerini ailesinden edinen ve

¹⁶⁴ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 67.

¹⁶⁵ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 75-76.

¹⁶⁶ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 69

¹⁶⁷ Mamdani, **İyi Müslüman...**, s.68

¹⁶⁸ Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, s. 124.

çocukluğunda zeki, duyarlı, son derece konuşkan, dindar ve ciddi bir çocuk olan Kutub, orta öğrenimini Kahire yakınlarındaki Halvan'da tamamlamıştır.¹⁶⁹

Avrupa edebiyatını çoğunlukla çevirilerden okumuş saygın bir eleştirmen ve iyi eğitim almış bir entelektüel olan Seyyid Kutub, bir Batı hayranı olarak başlayan, hem Mısır hem de Amerikan yönetimlerini suçlamaya ve militan cihadın meşruluğunu savunan bir radikal İslamcı olmaya kadar uzanan yolculuğu sonunda, militan İslamcı radikal hareketlerin manevi babası olarak ilan edilmiştir.¹⁷⁰ İbn Teymiyye ve talebelerinin oluşturduğu geleneği izleyen Kutub'un teorilerinin şekillenmesinde Mevdudi ve Hasan El Benna'nın da büyük tesiri olmuştur.¹⁷¹

Kutub, yüksekokulda okuduğu yıllarda Batı edebiyatından oldukça etkilenmiş, mezun olduktan sonra bir süre şairlik, edebiyat eleştirmenliği yapmış ve Halk Eğitim Bakanlığı'nda çalışmıştır. Kuran-ı Kerim'i çocukluğunda ezberleyecek kadar iyi bir dindar olan Kutub, Mısır Devleti ve İslamiyet üzerine yazılar yazmaya başlamıştır.¹⁷² Okul müfettişi olarak iş bulmak için Kahire'ye gittiğinde peçesiz kadınlarla karşılaşan Kutub, onursuz bir kadınla evlenmektense bekâr kalmayı tercih etmiş ve kendince yeterli ahlaki saflığa ve basirete sahip birini bulamadığından hiç evlenmemiştir.¹⁷³ 1948 yılında bir hükümet bursuyla Amerika'ya gitmesi Kutub'un hayatında ve Batıya bakış açısında bir dönüm noktası olmuştur. Materyalist ilkeler üzerine inşa edilmiş olan bu ülkenin Kutub üzerinde derin etkileri olmuştur. Üniversitede okuduğu yıllarda sıkı bir Batı hayranı olan Kutub, bu ülkede yaşadıklarından ve gördüklerinden oldukça etkilenerek sıkı bir Batı eleştiricisi olmuştur. Kutub'un Amerika'da kaldığı yıllar, aynı zamanda Amerikan destekli İsrail Devleti'nin kurulduğu ve ABD ile Sovyetler Birliği arasında Soğuk Savaş'ın başladığı yıllardır. Bu dönemde Mısır Devlet Başkanlığını yürüten Nasır, Sovyetlere ve laik milliyetçiliğe yaklaşırken, İslam Devleti kurma düşüncesinden oldukça uzaklaşmıştır. Amerika'da Araplara ve Müslümanlara nasıl aşağılayıcı bir gözle

¹⁶⁹ Hüseyin, **Ortadoğu'da...**, s. 137.

¹⁷⁰ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 77.

¹⁷¹ Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, s. 126.

¹⁷² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 77.

¹⁷³ Burke, **El Kaide...**, s. 65.

bakıldığına da şahit olan Kutub son darbeyi, Hasan El Benna'nın bir suikast sonucu öldürülmesiyle almıştır.¹⁷⁴

Bir eylemin sürekliliği, ancak bu eylemin fikri yapısına inanmış kimselerin, karşılaştıkları her engele rağmen hareketlerini sürdürme konusunda gösterecekleri kararlılığa bağlıdır. Bir eylem yeni fikirlerle kendini geliştiremiyor, insanları ateşleyemiyor ve içinden yeni karizmatik liderler çıkaramıyor ise dinamizmini kaybetmeye ve yok olmaya mahkûmdur. Müslüman Kardeşler hareketi kendisini bütünüyle İslamiyet'e adanmış insanları cezbedebilmiştir. Hasan El Benna'nın öldürülmesinden sonra yerine geçen kişiler arasında Kutub ayrı bir yere sahiptir.¹⁷⁵ "Amerika'ya yola çıktığında monarşi karşıtı liberal Vafd partisinin üyesi olan Kutub, Mısır'a döner dönmez Müslüman Kardeşler örgütüne katılmıştır."¹⁷⁶ Örgüte katıldıktan sonra örgüt içinde hızla yükselen Kutub, Mısır hükümetiyle Müslüman Kardeşler arasında yaşanan kavganın en etkili ideologu olmuştur.¹⁷⁷ Başarısız Nasır suikastı sonucu hapse atılan ve hapisteye kaldığı on sene boyunca Müslüman Kardeşler eylemcilerinin işkencelerden geçirildiğini ve öldürüldüğünü gören Kutub, giderek daha da militanlaşıp, radikalleşmiş, "Mevdudi'nin de düşündüğü gibi cahiliyenin Müslüman olmayan toplumlarla sınırlı olmadığı, çağdaş Müslüman toplumlarda da bulunduğu kanısına varmıştır."¹⁷⁸ Hapisteye yazdığı mektupları, kız kardeşi aracılığıyla dışarı çıkararak dağıtan Kutub'un bu mektupları daha sonra 'Yoldaki İşaretler' adıyla yayınlanmış ve bu eser, çağdaş radikal siyasi İslam'ın bir bildirisi olma statüsüne ulaşmıştır.¹⁷⁹ Hapisteden çıktıktan sonra Müslüman Kardeşleri radikal eylemlere çekmek için yeniden şekillendiren ve keskinleştiren Kutub'un, düşünceleri ve söylemleri bugün Humeyni'den Bin Ladine kadar İslami devrimcilerin radikal söylemlerinde yüksek sesle yankılanmaktadır.¹⁸⁰ Müslüman Kardeşlerin 1960'lı yıllarda yeniden doğuşunda büyük katkısı olan Kutub'un başlıca muhalefet odağı

¹⁷⁴ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 78.

¹⁷⁵ Hüseyin, **Ortadoğu'da...**, s. 137.

¹⁷⁶ Mamdani, **İyi Müslüman...**, s. 65.

¹⁷⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 78-79.

¹⁷⁸ Burke, **El Kaide...**, s. 68.

¹⁷⁹ Mamdani, **İyi Müslüman...**, s. 65.

¹⁸⁰ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 78-79.

Nasır rejimi olmuştur.¹⁸¹ Mısır hükümeti ile Müslüman Kardeşler örgütünün 1960'lı yıllarda karşı karşıya gelmesi ve Abdünnasır'ın örgüt üzerinde artan baskısı Kutub'un radikalleşmesini hızlandırmıştır. Kutub, Hasan El Benna'nın ve Mevlana Mevdudi'nin ideolojisini, reddedici ve devrimci bir silahlanma çağrısına dönüştürerek bu uğurda canını feda etmiştir.¹⁸² Kutub eğer tutumunu ılımlı hale getirseydi belki de asılmaktan kurtulabilirdi. Ancak bunu reddeden Kutub, şehadet olarak gördüğü şeyi bilerek ve isteyerek kabul etti. Kutub'un bu yaklaşımı, 11 Eylül gibi intihar saldırılarına katılan El-Kaide'cilerin izlediği ve izlemeye devam edeceği önemli bir siyasi eylemdir.¹⁸³

Kutub, dünyadaki insan topluluklarını eksiksiz olarak incelemiş ve bir toplumun temellerinin ancak, İslami ilkelere göre kurulmuş bir devlet ile adalet esasına oturtulabileceği sonucuna ulaşmıştır. Aksi şekilde oluşturulmuş bir toplum cahiliye toplumdur.¹⁸⁴ Kutub'a göre;

İslam toplumu itikat, ibadet, şeriat (yasama ve yürütme) sosyal ve siyasal nizam, ahlak ve yaşama ve biçimi olarak İslam'ın topyekün uygulandığı, yaşandığı toplum tipidir. Cahili toplum ise İslam'ın uygulanmadığı ve İslam'ın inanç sisteminin, düşünce yapısının, değerlerinin, ölçülerinin sosyal ve siyasal sisteminin, ahlak ve yaşama biçiminin yürürlükte olmadığı bir toplumdur. İslam toplumu, kendilerini Müslüman saydıkları halde, İslam şeriatını yasa edinmeyenlerin meydana getirdiği bir toplum değildir. Bu insanların namaz kılmaları, oruç tutmaları hacca gitmeleri, böyle bir toplumun İslam toplumu olmadığı sonucunu değiştirmez. İlkelerini bizzat Allah'ın koyduğu, ayrıntılarını Allah Resulünün açıkladığı ilahi nizamdan ayrı olarak bir takım kimselerin kendi isteklerine uygun düşecek biçimde icat ettikleri ve adına "İslam Modernizmi!" dedikleri toplum tipi de İslam toplumu değildir. Öte yandan cahiliye toplumu da tek tip değil çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Adı, şekli ne olursa olsun, bu toplum tiplerinin hepsi de cahiliye toplumdur. Sözgelisi cahiliye toplumu, Allah'ı inkar eden, tarihi "Diyalektik Materyalizm" yöntemiyle yorumlayan ve siyasal rejim olarak adına "Sosyalizm" denilen bir sistemi uygulayan bir toplum biçiminde ortaya çıkabilir. Bazen de Allah'ı inkar etmez ancak, yeryüzüne müdahale etmekten elini çektiği sadece göklerin sevk ve idare edilmesi görevini O'na tevdi eder. Yaşama biçimi olarak Onun koyduğu şeriatı uygulamaz. İnsanların hayatını topyekün düzenlemek için bizzat Allah'ın koyduğu değişmez değerlerini yürürlüğe koymaz; kilise, manastır, havra ve mescitlerde insanların tanrılarına ibadet etmelerini serbest bırakır fakat, bu insanların, Allah'ın şeriatını hayatlarına hakim kılma taleplerini yasaklar. Tek medeni toplum İslam

¹⁸¹ Dökmeciyan, **Arap Dünyasında...**, s. 124.

¹⁸² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 77.

¹⁸³ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s.74.

¹⁸⁴ Hüseyin, **Ortadoğu'da...**, s. 139.

toplumdur. Buna karşılık cahili toplumlar adı ve sıfatı ne olursa olsun, geri kalmış ilkel toplum tipleridir.¹⁸⁵

1980’li yıllarda gerçekleşen Afgan cihadından önceki doksan yıl boyunca silahlı bir cihad bilinmezken, radikal İslamcı düşüncedeki bir cihad çağrısı Soğuk Savaş’ın başına, Mevdudi ve Seyyid Kutub’a kadar gitmektedir. Mevdudi’nin silahlı bir mücadele olarak cihadın gerekliliği konusundaki düşünceleri her ne kadar Kutub’u etkilemiş olsa da bu iki düşünürün cihad anlayışları arasında bir takım farklılıklar mevcuttur. İkisi de Allah’ın mutlak hükümlerini ilan etse de Kutub, bunu Mevdudi’den farklı bir biçimde yapar. Mevdudi, ilahi egemenliğin vekilinin, devlet olduğunu savunurken, Kutub bu vekilin, devlet değil birey olarak insan olduğunu savunmuştur.¹⁸⁶ Kutub, İslam’ın felaketin kıyısında durduğu sonucuna vararak, Mısır’da olduğu gibi Müslüman dünyada var olan baskıcı ve otoriter yöneticilerle İslami sistemin içerden değiştirilemeyeceğini ve bu nedenle cihadın İslami düzeni hayata geçirmenin tek yolu olduğunu savunmuştur. Ona göre cihad her Müslüman’ın yükümlülüğüdür. Haricilere de gönderme yapan Kutub, cihada katılmayan Müslümanları kâfir ve Allah’ın diğer düşmanlarıyla birlikte öldürülmesi gereken mürtetler olduğu düşüncesini yaymıştır.¹⁸⁷ Kutub’a göre cihad, “şüphesiz her müminin boynunun borcudur. Bu Allah tarafından onun omuzlarına yüklenen bir emirdir. Evet, bu emir her müminin risalet müessesesi kurulduğundan beri üzerine yüklenmiş bir görevdir.”¹⁸⁸ Kutub’a göre mevcut hükümetler İslam’a uygun değildi ve bu nedenle bu hükümetlerin gerekirse şiddet uygulayarak devrilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Kutub’un cihadı sadece kâfirlere karşı değil aynı zamanda Müslüman rejimlere de karşıydı.¹⁸⁹

Radikallikte El Benna ve Mevdudi’den daha da ileri giden Kutub’un İslam toplumu ile ilgili düşüncelerinde orta yol yoktur. Sadece keskin sınırlar vardır. Toplum iyiler ve kötüler, Allah’ın hükmüne uyanlar ve uymayanlar, Allah’ın partisi

¹⁸⁵ Seyyid Kutub, **Yoldaki İşaretler**, (çev. Abdi Keskinsoy), İstanbul, Pınar Yayınları, 2000, ss. 123-124.

¹⁸⁶ Mamdani, **İyi Müslüman...**, ss. 62-64.

¹⁸⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 79.

¹⁸⁸ Mevdudi ve Seyyid Kutub, **Cihad**, (çev. Ç. Yüksel Durgun), İstanbul, Dünya Yayınları, 2004, s. 73.

¹⁸⁹ Zafer Cirhinlioğlu, **Terör ve Toplum**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2004, s. 169.

ve Şeytanın partisi şeklinde birbirine taban tabana zıt taraflara bölünmüştür.¹⁹⁰ Seyyid Kutub, ‘Yoldaki İşaretler’ isimli eserinde dünyayı, Allah’ın şeriatının yürürlükte olduğu, şer’i cezaların uygulandığı ve Müslümanların birbirlerini dost edindikleri Dar-ül İslam ve buna karşılık İslam’ın egemen olmadığı, Allah’ın şeriatının hükmetmediği Dar-ül Harb olmak üzere ikiye ayırır. Bu ikisi arasındaki ilişki ya savaşmak ya da ateşkes anlaşması yapmaktır. Ancak ne olursa olsun ikisi arasında dostluk bağı söz konusu değildir.¹⁹¹ Hüseyin de, Kutub’un cihadla ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirir.

İslamiyet, cihad mücadelesi için de bir yöntem belirlemiştir. İslamiyet pratik bir dindir. İnsanları oldukları gibi ve içinde buldukları şartlar dâhilinde benimseyip değişimin birer aracı olarak görür. Tebliğ ve ikna yoluyla değişiklikler başlatılabilir. İslamiyet, pratik bir harekettir. Eldeki mevcut imkânları kullanıp işi bir adım ileri götürerek daha sonraki adımların atılabilmesi için gerekli zeminin hazırlanmasını öngörür. İslamiyet, insanların inançları doğrultusunda hareket etmelerine izin vermeyen baskı rejimlerine muhaliftir, bu tür rejimlerin yıkılmasını amaçlar. İnsanlar özgür olmadıkça ne yapacaklarına karar veremezler. Bir kimsenin özgürlüğünü elde edip gönlünce karar verebilmesi inançları doğrultusunda hareket edebilmesi için işe cihadla başlaması gerekir. Cihad saldırı şeklinde olabileceği gibi savunma şeklinde de olabilir. Amaç, Allah’ın mutlak otoritesini kabul edip, insanın insana hükmetmesini reddetmektir. Baskıcı politik sistemlerin yok edilmesinden sonra şeriat vasıtasıyla İslami çözümlerin devreye sokulması süreci başlatılacaktır.¹⁹²

1967 Arap/İsrail savaşı sonucu Arapların aldığı ağır yenilgi, Kutub’un devrimci ideolojisinin Ortadoğu’da meyvelerini vermesine sebep olmuştur. Mısır, Lübnan ve Filistin’de faaliyet gösteren pek çok örgüt iş başındaki Arap yöneticilere ve Batıya cihad ilan etmiş, siyasi eylemciliğin şiddetsiz yolunu takip eden Müslüman Kardeşlerin tersine, toplumu siyasi ve ekonomik yönden karıştırarak istikrarsızlaştırmak için şiddet ve terörle yönetimleri yıkmaya çalışmışlardır. Bütün bu örgütler, Halifelik altında gerçek bir İslam toplumunun yaratılması amacıyla birleşmişlerdir.

Hasan El Benna’nın ve Mevdudi’nin görüşlerini geliştiren Seyyid Kutub, Hz. Muhammed’in reformlarından, Haricilerin ve Haşhaşilerin radikalliklerine kadar tarihteki bütün cihad biçimlerini birleştirerek yeni bir ideoloji oluşturmuştur. Her ne

¹⁹⁰ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 81.

¹⁹¹ Kutub, **Yoldaki...**, ss. 158-165.

¹⁹² Hüseyin, **Ortadoğu’da ...**, s. 142.

kadar Selefiyeci geleneğin bir parçası olsalar da tepkilerinde modern olan bu üç ideolog geçmişe dönmeyip modern topluma tepki göstermişler ve İslam'ı modern dünyaya meydan okumak için yeniden yorumlamışlardır. Müslüman elit tabakanın Batılı reformcu görüşlerini eleştirdikleri gibi mevcut dinsel kurumların tutuculuğunu da eleştirmişlerdir. Batılılaşmaya karşı olsalar da, bilimsel ve teknolojik modernleşmeye karşı değillerdir. İslam'ı, Marksizm'in ve Batı Kapitalizminin alternatifi ilan etmişlerdir. Gelenekle modernite arasındaki açığı kapamaya çalışmışlar, İslamiyet'in kendi kendine yeterliliğini, ulemanın ortaçağdan kalma geçerliliğini yitirmiş İslami bakışını değil, İslam'ın vahyedilmiş kaynaklarının yeni bir yorumunu ve uygulamasını vurgulamışlardır.¹⁹³

Seyyid Kutub'un sözleri, İslamcı örgütlerin temel felsefesini şu şekilde ortaya koymaktadır. "Hakiki İslam'da, inanç milliyetçiliktir, vatan Dar-ül İslam'dır, hâkim Allah'tır; yasa Kuran'dır."¹⁹⁴

3.5. Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde pek çok toplumda iktidarı elinde bulunduran güçler, iktidarlarını korumak, iktidarlarının devamını sağlamak ve güçlerine meşruiyet kazandırmak için dini kullanmaktan ve istismar etmekten çekinmemişlerdir. Bu kapsamda tarihin her döneminde dini referans alan şiddet ve terör hareketlerine rastlamak mümkündür.

Teröristlerin çoğu eylemlerini, sadece siyasi bir amaçla değil evrensel olduklarına inandıkları doğrularla sebeplendirmeye çalışmaktadır. Dini terör örgütlerinin büyük çoğunluğu eylemlerini, somut bir hedefi gerçekleştirmeye yönelik değil daha genel kapsamda şeytana karşı kutsal bir cihadı sürdürmek amacıyla yaptıklarını iddia etmektedir. Düşmanın şeytan olarak nitelendirilmesi, onun ne kadar kötü ve zararlı olduğunu gösterirken aynı zamanda şeytanla mücadelenin ne kadar kutsal olduğunun vurgulanması açısından önemlidir.

¹⁹³ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss. 70-83.

¹⁹⁴ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, s. 174.

Temel dini prensiplere katı bağlılık olarak ifade edilebilecek olan fundamentalist düşünce, tarihin pek çok döneminde bir terör politikasının da hareket noktası olmuştur.¹⁹⁵ İslam tarihinde ortaya çıkan ilk din kaynaklı şiddet hareketi Haricilerdir. Başta Hz. Ali'nin yandaşları olan ve Sıffin savaşı sırasında yaşanan Hakem Olayını bahane ederek Ondan kopan Hariciler, Hz. Ali'yi öldürecek kadar radikalleşen bir din anlayışı ile kendi topluluklarını kurmuşlardır. Hariciler tam anlamıyla Kuran ve Sünneti, Hz. Muhammed'in hicret modelini ve cihadın en radikal ve militan biçimini benimsemişlerdir.

İslamcılar arasında en tutucu kesim İslamcı Fundamentalistlerdir. İslam'ı anlamak için Kuran ve Hadislere dönmenin gerekliliğine inanan bu grup mensupları, İslam'ın kurallarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Nasıl olması gerektiği konusundaki sorulara net cevaplar veremeseler de bir İslam devletinin kurulması için çalışmaktadırlar. Selefî-Vahhabi ideolojiye sarılan bu grubun, İslam'ı yorumlayışı dar ve hoşgörüsüzdür. Kendi inançları dışında ki her inancı reddederler ve kendilerinden olmayanı kâfir olarak nitelendirmekten çekinmezler. Büyük çoğunluğu şiddeti destekleyen Fundamentalistler, gerçekleştirdikleri şiddet içerikli büyük eylemlerle uluslararası sistemin dikkatini çekmektedirler.¹⁹⁶

Günümüzde Ortadoğu denilince ilk akla gelen kavram terörizmdir. Çünkü bu bölgede çok sayıda terör eylemi meydana gelmekte ve çok sayıda terör örgütü faaliyet göstermektedir. Bu örgütlere ve eylemlere prim veren bölge ülkeleri, terörizmi ve terör örgütlerini siyaset aracı olarak kullanmaktan çekinmemektedir. Ortadoğu'da faaliyet gösteren birçok terör örgütü, elemanlarını İslam adına toplamakta, uzun dönemli ihtiyaçlarını bütün insanlığı İslam dinine döndürmek olarak ifade ederken, bu amaç için gerektiğinde şiddet kullanmaktan çekinmeyeceklerini eylemleriyle göstermektedirler.

Günümüzde din kaynaklı terör hareketlerine verilebilecek en iyi örnek El-Kaide terör örgütüncü gerçekleştirilen eylemlerdir. Çünkü El-Kaide, dünya

¹⁹⁵ Caşın, **Uluslararası Terörizm**, s.600.

¹⁹⁶ Fuller, **Siyasal...**, ss. 104-110.

kamuoyuna yaptığı açıklamalarda ve yayınladığı bildirimlerde, gerçekleştirdiği terör eylemlerini İslam adına ve İslam düşmanlarını etkisiz hale getirmek amacıyla yaptığını ileri sürmektedir. El-Kaide terör örgütü incelendiğinde örgütün, İslam'ın en radikal ve en sert yorumu olan Selefi-Vahhabi ideolojiyi referans aldığı gözlenmektedir. Selefi-Vahhabi ideolojinin bakış açısıyla gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi planladığı eylemlerini meşru kabul etmekte ve böylece üyelerini İslam adına mücadele ettiklerine inandırmaktadır. Selefi-Vahhabi ideolojinin dini yorumlama biçimi Haricilerle birçok konuda benzerlik göstermektedir.

Bu ideolojinin gelişmesine katkıda bulunan en önemli kişilerden biride hiç şüphesiz İbn Teymiyye'dir. Teymiyye, kimilerine göre ise Selefiye taraftarları ve köktenci reformcular için bir model teşkil etmektedir. İbn Teymiyye her ne kadar 13. yüzyılda yaşayan biri olarak döneminin sorunlarını dile getirmiş olsa da, düşünceleri, 18. yüzyıldaki Vahhabi hareketini, Mısırlı ideolog Seyyid Kutub'u, Muhammed El-Farac, Usame Bin Ladin gibi çağımızın aşırılık yanlılarını da etkilemiş ve bu kişiler tarafından referans olarak kullanılmıştır.¹⁹⁷ Teymiyye'den sonra en önemli isim, Vahhabiliğin kurucusu kabul edilen Muhammed Bin Abdülvehhab'dır. Vahhabilik, Selefilik üzerine inşa edilmiş ve aynı görüşler paralelinde Selefilik'in daha katı bir şekilde uygulamaya konulmuş şeklidir. Zamanımızda Vahhabi İslam, sadece Taliban ve El-Kaide ile değil aynı zamanda başka bölgelerde de ortaya çıkan radikal İslami hareketlerle de özdeşleştirilmiştir. Selefi-Vahhabi ideolojinin üzerinde etkili olduğu en önemli ideologlar, Hasan El Benna, Seyyid Abdülala Mevdudi ve Seyyid Kutub'dur. Bu ideoloji, birçok İslamcı düşünür ve ideolog üzerinde olduğu gibi El-Kaide üzerinde de doğrudan etkiye sahiptir.

Bu bölümde dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olan El-Kaide'nin fikri alt yapısını oluşturduğunu belirttiğimiz Selefi- Vahhabi ideoloji bütün yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda dini motifli terörün ne olduğu anlatılmış, İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm kavramları tanımlanarak, Müslüman toplumlarda yaşanan radikalleşmenin sebepleri ortaya konulmuştur. İslam tarihinde yaşanan ilk ayrılık ve İslamcı fundamentalizmin ilk örneği olarak tarihe geçen

¹⁹⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 64.

Hariciler hakkında kapsamlı bilgi verildikten sonra, Selefi-Vahhabi ideolojinin nasıl ortaya çıktığı ve gelişimi, İbn Teymiyye, Hasan El Benna, Seyyid Abdülala Mevdudi ve Seyyid Kutub'un görüşleri ve söylemleri çerçevesinde irdelenmiştir. Bu bölümden sonra Usame Bin Ladin'in kim olduğu, El-Kaide terör örgütünü nasıl kurduğu, El-Kaide'nin gelişimi, yapısı, amaçları, eylemleri ve cihad anlayışı açıklanacak, günümüzde başta El-Kaide olmak üzere, Selefi-Vahhabi ideolojiden beslenen dini motifli terör örgütleri açısından önemli bir ideolog ve ruhani lider olan Abdullah Azzam ve onun küresel cihad anlayışı hakkında da ayrıntılı bilgi verilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EL-KAİDE VE ULUSLARARASI CİHAD

4.1. Giriş

İslam tarihi içinde Müslüman toplumlarda, İslamiyet'in katı yorumlandığı değişik alt kültürlerle rastlamak mümkündür. İslam'ın toplumsal yaşam ile ilişkilendirilmesi noktasında ileri sürülen bu yorum biçimleri, Müslümanların karşılaştıkları sorunların üstesinden, şiddet kullanarak gelebileceklerini savunan farklı ideolojilerin ve bu ideolojilere bağlı grupların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu gruplara, Hariciler, Vahhabiler, Taliban rejimi ve Taliban'ın destek verdiği El-Kaide hareketi örnek olarak gösterilebilir.

El-Kaide, 11 Eylül 2001 günü ABD'de meydana gelen saldırıların ardından dünyanın en önemli ve adı en çok konuşulan terör örgütü haline gelmiştir. Örgüt, sabit bir merkezi olmayan ve dünyanın her yanında aktif üyeleri bulunan çok uluslu bir yapıya sahiptir. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sonrası başlatılan Afgan cihadına destek vermek amacıyla farklı ülkelerden gelen Müslümanlar arasında koordinasyonu sağlamak ve yardımları organize etmek amacıyla 1988 yılında kurulan El-Kaide, yaygın bir terörist ağ oluşturmaktan ziyade, İslam dünyasında bulunan aşırı İslamcı toplumsal kesimlere teknik, finansal ve ideolojik destek sağlayan bir uluslararası platform görevi görmüştür.¹ “Atmıştan fazla ülkede faaliyet gösterdiği ve Türkiye de dâhil dünyanın dört bir yanında örgütlendiği bilinen El-Kaide, mali açıdan bağımsız bir örgüt olup, kendinden önceki örgütlerden farklı olarak, küresel bir hedef ve stratejiye sahiptir.”²

El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in söylemlerinde, Selefi-Vahhabi ideolojinin etkisi görülmektedir. Bununla birlikte El-Kaide, İslam tarihinde çok

¹ Richard Whelan, **El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit**, (çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan), Ankara, Platin Yayınları, 2006, s. 21.

² Selçuk Arı ve Okan Arslan, **Uluslararası İlişkiler ve Din, Tanrı Tarafsız mı?**, Ankara, Platin Yayıncılık, 2005, s. 202.

önceden beri var olan ve şiddet kullanmayı dini hayatın bir parçası haline getiren Selefi-Vahhabi ideolojinin, günümüz koşullarında yeniden yorumlanması olarak tanımlanabilir. Yukarıda da ayrıntılı bir şekilde ele alınan Selefilik ve Vahhabilik olarak adlandırılan hareket, gerçek bir fundamentalist hareket niteliği taşımaktadır. El-Kaide bu anlayışla hareket etmek suretiyle gerçek bir fundamentalist kimliğe bürünmüştür.

Daha önce eşi benzeri görülmemiş ölçüdeki örgüt yapısı ve saldırı şekilleriyle, cihada bağlılığı bakımından radikal İslamcı gruplarla aynı rotayı takip etmiş, ancak bu gruplardan farklılık arz edecek şekilde de cihad anlayışını küresel bir boyuta taşımış olan El-Kaide, Afgan cihadının ardından El-Kaideci çekirdek militanlardan oluşmakta iken, günümüzde aynı küresel amaçları ve inançları paylaşan çok sayıda farklı terörist grup ve varlık için şemsiye bir örgüt olarak görülmektedir. Uzun vadede Sünni İslam halifeliğinin tekrar kurulmasını amaçlayan örgüt, küresel bir İslam devrimi gerçekleştirmek amacıyla cihadı slogan haline getirmiştir. Bu kapsamda Usame Bin Ladin, uluslararası terörizmde daha görünür bir liderlik rolü üstlenerek, Amerika ve müttefiklerine karşı açık bir cihad çağrısı yapmıştır.

Günümüzde başta ABD olmak üzere birçok Batılı ülke dini bir fundamentalizmin tehdidi altındadır. Kökleri Ortadoğu'da olan günümüz fundamentalistleri, yerleri, kimlikleri ve saldırı zamanları kolay kolay tespit edilemeyen uluslararası bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmakta, Batıyı ve Batılı değerleri reddederken, yine Batının teknolojik ve askeri imkânlarını kullanarak, düşmanını kendi silahıyla vurma yolunu tercih etmektedir.³ Bu kapsamda; konumuzun temelini oluşturan ve literatüre küresel terör tanımını sokan El-Kaide terör örgütünün, uluslararası sistemde yarattığı etki göz önüne alındığında; ortaya çıkış nedenlerinin, ortaya çıkış sürecinin, amacının ve cihad anlayışının incelenmesi, günümüzde yaşanan terörist saldırıların anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bir hastalığın tedavisinde en önemli nokta hastalığın teşhis edilmesidir. Tehlikeli bir virüs olarak uluslararası güvenliği tehdit eden El-Kaidenin

³ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., s. 215.

teşhis edilmesi, uygulanacak tedavi yönteminin belirlenmesi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu kapsamda, bu bölümde, öncelikle El-Kaide bir kavram olarak açıklanmaya çalışılacak daha sonra, Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide'nin var olma süreci irdelenecektir. Amaçları ve eylemleri hakkında bilgi verildikten sonra örgütün, Selefi-Vahhabi ideoloji ve özellikle Abdullah Azzam'ın görüşleri çerçevesinde şekillenen cihad anlayışı açıklanmaya çalışılacaktır.

4.2. Kavram Olarak El-Kaide

Dini motifli bir terör örgütü olan El-Kaide'nin öncelikle kavram olarak ele alınması ve açıklanması, örgüt ideolojisinin ortaya konulması açısından önemlidir. İlk olarak 1980'lerin ortalarında, dünyanın değişik ülkelerinden gelerek, Afgan cihadında çarpışan mücahitler tarafından kullanılan⁴ 'El-Kaide' Arapça 'kaf-ayn-dal' kökünden gelen bir kelime olup "kamp ya da ev gibi merkez alınan bir mekân, bir üs anlamına gelebileceği gibi, evin altındaki temel"⁵ anlamında da kullanılmaktadır. Bazılarının 'üs' bazılarının 'ilke, yöntem veya ağ anlamına geldiğine inandıkları El-Kaide, "İslamcı militanlarca açıkça arzulanacak, taklit edilecek, kopyalanacak veya izlenecek model veya ilke anlamında kullanılmasına rağmen Arapça, 'El-Kaide' terimi bu şeylerden herhangi birisi olarak tercüme edilir."⁶

Kökleri Soğuk Savaş'ta yatan El-Kaide, 1980'lerin sonunda ABD, Suudi Arabistan ve Avrupalı devletlerin yönettiği Afgan cihadında verilen mücadele sırasında ortaya çıkmıştır.⁷ Usame Bin Ladin, Sovyetlere karşı yürütülen bu cihad sırasında, Abdullah Azzam tarafından kurulan Mekteb el Hidamat (Hizmet Bürosu/MAK) adlı kuruluş aracılığıyla dünya çapında bir İslami yardım örgütü gibi çalışmıştır. Usame, bu yardım örgütüne kayıt olan gönüllüler için bilgisayar

⁴ Emin Demirel, **Ölüm Arabaları**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2004, s. 57.

⁵ Jason Burke, **El Kaide Terörün Gölgesi**, (çev. Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s.10.

⁶ Whelan, **El-Kaidecilik...**,s. 14.

⁷ John Gray, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, (çev. Zehra Savan), İstanbul, Everest Yayınları, 2004,s. 66.

ortamında bir veri tabanı oluşturmuş⁸ ve kamplara gelen gönüllülerin listesini El Kaide (veri tabanı) adını verdiği bir bilgisayar dosyası etrafında toplamıştır. El-Kaide ismi bu şekilde ortaya çıkarken, El-Kaide örgütünün temeli de böylece atılmıştır. Afgan olmayan unsurların baş ideologu, Bin Ladin'in ilk ruhani hocalarından biri olan Abdullah Azzam bu sözcüğü, Sovyetlere karşı savaşın son bulmasından sonra, kendilerini Afgan cihadına en fazla adayan gönüllülere biçtiği rolü tanımlarken kullanmıştır. Afgan savaşının ardından; ortak bir amacın Sovyetlere karşı savaşan çeşitli İslamcı aşırı gruplara dayattığı birlik çözülmeye başlamış, ulusal ve etnik farklılıklar gönüllüler arasında kuvvetle kök salmıştır. İşte 'El-Kaide', bu bölünmeleri aşma, Müslümanları baskıya karşı savunacak 'uluslararası bir ordu' yaratma gibi bir amaçla kurulmuştur.⁹

Usame Bin Ladin, kaide kelimesinin 'düstur ve temel' anlamından yola çıkarak, kurduğu örgütle kendini yol gösterici olarak görmekte ve Vahhabiliği gerçek kimliğine kavuşturma yolunda kendini bir rehber saymaktadır.¹⁰

El-Kaide terimi ilk kez, ABD'de 1997 yılında, 1998'in ilk aylarında yayımlanmak üzere hazırlanan bir raporda geçmiştir. Raporda, örgütlü bir grup olarak değil, çoğunlukla benzer görüşleri taşıyan Sünni aşırıların yer aldığı eylemsel bir merkez olarak tanımlanan El-Kaide, ilk defa bir terör örgütü olarak, Afrika'nın doğusunda bulunan ABD Büyükelçiliklerine 1998 yılında yapılan terör saldırılarının hemen sonrasında, ABD Federal Araştırma Bürosu'nun (FBI) bu saldırılarla ilgili olarak başlattığı soruşturmalarda kullanılmıştır. FBI'ın hazırladığı yasal belgelerde görünmeye başlayan başka bir konu da, biat ya da yeminle Bin Ladin'e değil, örgüte bağlı kalacaklarına söz veren El-Kaide üyelerinin bulunduğu düşüncesidir.¹¹

⁸ Fırat Yıldız, "11 Eylül, El Kaide ve İstanbul", http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm10_makale3.htm (30.04.2007)

⁹ Burke, **El Kaide...**, s.10

¹⁰ Demirel, **Ölüm...**, s. 57.

¹¹ Burke, **El Kaide...**, s.14

4.3. Usame Bin Ladin ve Örgütü El- Kaide

Suudi Arabistanlı milyarder terörist, Usame Bin Muhammed Bin Awad Bin Ladin, namı diğer Usame Bin Ladin, Ortadoğu'nun en büyük müteahhitlerinden biri olan Muhammed Avad Bin Ladin'in 54 çocuğundan 17. olarak 1957 yılında Suudi Arabistan'da dünyaya gelmiş ve ona 'aslan yavrusu' anlamına gelen 'Usame' adını babası vermiştir.¹² Ladin ailesinin kökleri her ne kadar Yemen'e dayansa da, aile, Suudi Arabistan'ın en saygın ailelerinden biri olarak adını inşaat sektöründeki başarıları ile duyurmuştur.¹³

Güney Yemen'den Suudi Arabistan'a gelen ve buradaki yaşantısına Cidde limanında bir hamal olarak başlayan Muhammed Ladin, Suudi Arabistan'da hızla yükselmiştir.¹⁴ Her yıl binlerce Müslüman'ın hac görevini yerine getirmek için gittiği Mekke ve Medine'de girdiği inşaat faaliyetleri ve restorasyon çalışmaları ile İslam dünyasında büyük bir saygınlık kazanarak, Ortadoğu'nun en büyük inşaat şirketi haline gelmiş ve Bin Ladin Grubu adı altında endüstriyel bir imparatorluk kurmuştur.¹⁵

1950'lerde Suudi Arabistan'ın modernleşme sürecinde etkili olan ve büyük bir zenginlik elde eden Muhammed, 1960'larda yaşanan Saud-Faysal çatışmasında Faysal'ı destekleyerek, Saud'u tahttan inmeye ikna etmiştir. Hatta Kral Faysal döneminde, devletin kasası boş olduğu için çeşitli devlet giderlerini karşılayan Muhammed Ladin, altı ay boyunca da bütün Kraliyet çalışanlarının maaşlarını cebinden ödemiştir. Bunun karşılığında onu, kısa bir süre bakan yapan Kral Faysal, bütün inşaat projelerinin Bin Ladin'e verilmesini öngören bir kararname çıkartmıştır.¹⁶ Bu gelişmelerin ardından Ladin şirketi, Suudi Arabistan'daki inşaatların, Kuveyt ve Beyrut'taki bayındırlık çalışmalarının çoğunu üslenmiştir.

¹² Faruk Mercan, **Savaşçının Dönüşü**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2006, s.175.

¹³ Robert Fisk, "Usame Bin Ladin Terörün Babası mı?", **Düşmanını Arayan Savaş** (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 121.

¹⁴ Simon Reeve, **Yeni Çakal'lar Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve Terörizmin Geleceği**, (çev. Gürol Koca), İstanbul, Everest, 2001, s.218.

¹⁵ John L. Esposito, **Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör**, (çev. Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz), İstanbul, Oğlak Bilimsel Yayıncılık, 2003,ss.17-18.

¹⁶ Demirel, **Ölüm...**, s.25.

Ortadoğu'daki birçok ofis ve sarayın inşaat işlerini yapan şirket, 1990'ların ortalarında, tahmini yıllık cirosu 36 milyar Dolar olan muazzam bir ticari kuruluş haline gelmiştir. Bütün zenginliğine ve kudretine rağmen muhafazakâr yaşantısından ödün vermeyen Bin Ladin, ömrü boyunca 11 kadınla evlenmiş, 54 çocuk sahibi olmuş ve çocuklarının hepsini Vahhabi geleneğine göre yetiştirmiştir.¹⁷ Hac mevsimi sırasında birçok Müslüman'ı evinde misafir eden babası sayesinde Usame, birçok İslami lider ve Müslüman din adamıyla tanışma fırsatı bulmuştur. İsrail'in Filistin üzerinde yaptığı vahşete oldukça üzüldüğü bilinen ve Filistin'e yardım etmek amacıyla birçok erkek çocuk dünyaya getirerek, hepsini bir savaşçıya dönüştürmeye karar veren Bin Ladin'in, oğullarından sadece Usame savaşçı olmuştur.¹⁸ Muhammed Avad Bin Ladin, 1968 yılında Huda karayolu projesi ile ilgili incelemelerde bulunduğu bir sırada geçirdiği uçak kazası sonucu hayatını kaybettiğinde, arkasında 11 milyar Dolarlık bir servet bırakmıştır.¹⁹

Usame Bin Ladin babası öldüğünde on yaşındaydı. Baba Ladin'in Kral Faysal'la bağları o kadar kuvvetliydi ki Faysal, Muhammed Ladin'in çocuklarına 'hepiniz benim çocuklarımsınız' diyerek sahip çıktı ve büyük çocukların şirketi yönetecek yeterli deneyime ulaştıklarına kanaat getirinceye kadar şirketin yönetimini Muhammed Ba Harith'e teslim etti. Sonunda en büyük erkek çocuk olan Salem, giderek büyüyen işleri devraldı. Usame'den on yaş büyük olan Salem, İngiltere'de okumuş, sempatik, cana yakın, dinamik ve zevk düşkünü biriydi.²⁰ Gitar çalan, kendi jet uçağını kendisi kullanan Salem, Ladin grubunu inşaat işlerinden uluslararası arenaya taşıyan kişi olmuştur. Mercan, Ladin şirketinin çalışmaları ve bağlantılarıyla ilgili olarak şunları aktarmaktadır.

Bin Ladinlerin büyük oğlu Salem, 1976'da ABD'de Texaslı James Bath'a Ladin şirketlerini ABD'de temsil etme görevi vermiştir. James Bath'ın en önemli özelliği ise ABD Başkanı olan George W. Bush'un arkadaşı olmasıdır. Bush ailesi servetlerini petrolden kazanmış bir ailedir. Ladinlerin ABD ile temasları sadece Texas bağlantısı ile sınırlı değildir. Dünyanın en

¹⁷ Reeve, **Yeni Çakal'lar...**, s.219.

¹⁸ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.18.

¹⁹ Kamil E. Tavit, "Usame Bin Ladin, Amerikanın Bir Numaralı Düşmanı" **Afganistan Taliban ve Ladin**, Kolektif, , İstanbul, Birey Yayıncılık, 2001, s.123.

²⁰ Jonathan Randal, **Usame Bir Teröristin Doğuşu**, (çev. Fahriye Adsay), İstanbul, Avesta Yayınları, 2005, s. 91.

önemli üniversitelerinden olan Harvard'da İslam Mimarisi dalında bir kürsü, aileyi temsilen "Ladin" adını taşıırken, Ladin kardeşlerden biri Amerikan telekomünikasyon şirketi olan Motorola'nın yönetiminde bulunmuştur. Ladin kardeşlerden bir diğeri Cenevre'de üstlenmiştir ve ailenin para transferleriyle ilgilenmektedir. Ladin ailesi ayrıca, Porsche, Volkswagen gibi arabaların Ortadoğu'daki dağıtıcısıdır ve Motorola'nın önemli bir projesinin yatırımcıları arasındadır. Öte yandan Arap Yarımadası'nda Disney'in lisansı da Ladin ailesindedir.²¹

Usame Bin Ladin'in gençliğiyle ilgili olarak farklı kaynaklarda, farklı görüşler mevcuttur. Batılı kaynaklar, Ladin'in liseden mezun olduğu yıllarda sık sık Beyrut'a giderek dünyevi hayatın günahkâr zevklerini tattığını söylerken, İslami kaynaklar bu iddiaların, Ladin'in imajını kötülemek için uydurulduğunu savunarak reddetmekte²² ve Usame'nin gençliğinde dahi derin bir dini bağlılığa sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Usame Bin Ladin, liseyi bitirdikten sonra ailesinin de onayıyla genç bir Suriyeli kızla evlenerek, işletme ve inşaat mühendisliği okumak üzere Cidde'ye gitmiştir.²³ İlginç olan, diğerkardeşleri Batılı üniversiteleri bitirip çoğunlukla Batılı bir hayat tarzı benimserken, tatillerini özel uçaklarıyla gittikleri Batı ülkelerinde geçirirken, Usame'nin hep Suudi Arabistan'da olması ve daha İslami bir yerde okumayı tercih etmesidir.²⁴

Usame Bin Ladin, İslami bir atmosferin hâkim olduğu Cidde'deki Kral Abdülaziz Üniversitesi'nde eğitim almış ve bu Üniversitede tanıştığı hocası Abdullah Azzam'dan ve Müslüman Kardeşler teşkilatının fikirlerinden çok etkilenmiştir. Özellikle, Azzam'ın fikirleri, Usame Bin Ladin üzerinde çok önemli etkiler bırakmıştır.²⁵ Üniversitede okuduğu yıllar, radikal İslami hareketlerin yükselişe geçtiği döneme rastlayan Ladin, 1981 yılında Kral Abdülaziz Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuştur. Hem üniversite deneyimi hem de öğrenimi sırasında İslam dünyasında yaşanan gelişmeler nedeniyle dinsel yönelimi gitgide büyüyen Bin Ladin'in dini dünya görüşü, Suudi Arabistan'ın resmi dini olan

²¹ Mercan, **Savaşçının...**, s.176.

²² Tavi, "Usame...", s.124.

²³ Reeve, **Yeni Çakal'lar...**, s.221.

²⁴ Mercan, **Savaşçının...**, s.176.

²⁵ Demirel, **Ölüm...**, s.26.

Vahhabilikten, 1967’de Arapların İsrail karşısında aldıkları ağır yenilgiden, Mısırlı ideolog Seyyid Kutub’un militan cihad ideolojisinden ve 1970’lerde yayılmaya başlayan devrimci İslam’dan oldukça etkilenmiştir.²⁶

1975’te Lübnan’da iç savaşın başlaması, birçok Suudi din bilgini tarafından Beyrut’un içinde bulunduğu ahlaki çöküntü sebebiyle Allah tarafından cezalandırıldığı şeklinde yorumlanmış, aynı yılın Mart ayında Kral Faysal aklı dengesi bozuk yeğeni tarafından öldürüldüğünde de, din bilgileri bu olayı yeğenin çok uzun süre Amerika’da kalmasına ve batı kültürünün zihinsel dengesini bozduğuna yorumuşlardır. Bu iddialardan oldukça etkilenen Bin Ladin, arkadaşlarından ve diğer öğrencilerden dini konularda yardım almaya başlamıştır. Arkadaşlarının vasıtasıyla tanıştığı Müslüman Kardeşler Örgütü üyelerinin söyledikleri her şeyi canı gönülden dinleyen ve onaylayan Ladin, Müslüman Kardeşler sayesinde katı bir İslamcı haline gelmiştir.²⁷ “1979 yılında Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgal etmesiyle birlikte Usame Bin Ladin’e de mücadele edebileceği ve içindeki ateşi dışa vurabileceği bir alan açılmıştır.”²⁸

1970’li yıllarda ayakta kalma mücadelesi veren Afganistan, Sovyetler Birliği’ne bağımlı hale gelmiş ve ülkedeki İslamcı partiler ve hareketler baskı altına alınırken Marksist ve Maocu partiler güçlenmiştir. 1979’da Sovyetlerin bu ülkeyi işgal etmesi Afganistan’daki kabile ve dini grupları bir halk cihadı için harekete geçirmiştir. Bu cihad çağrısı her ne kadar geçici bir çağrı olsa da çok etnikli bir kabile toplumuna sahip Afganistan’da, ortak bir İslami din kimliği sunmuştur. Bu ortak din kimliği sayesinde mücahitler başarılı olmuş ve Sovyetleri ülkelerinden çıkarmışlardır.²⁹

CIA, Sovyetlerin Afganistan’ı işgal ettiği yıllarda, başta Pakistan (YAİ) olmak üzere birçok ülkenin istihbarat servisleriyle işbirliğine girmiş, bulabildiği en fanatik Müslüman gençleri toplayarak, Afganistan’da Ruslara karşı yürütülecek

²⁶ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 19.

²⁷ Reeve, **Yeni Çakal’lar...**, s.222.

²⁸ Demirel, **Ölüm...**, s.26.

²⁹ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss.24-25.

kutsal savaşta kullanmak üzere eğitmiş ve silahlandırmıştır.³⁰ İşbirliğinin amacı Afgan direnişçileri örgütleyerek Sovyetlere karşı kullanmak ve direnişi kutsal bir savaşa yani cihada çevirmektir. Müslüman ülkelerin Sovyetlerin komünist rejimine karşı örgütlenmesi ile Sovyetlerin dengesinin bozulması hedeflenmiştir. Bu hedef gereği YAI ve CIA yıllarca radikal mücahitlere para yardımı yapmış ve Amerika adına yapılan savaşta bu mücahitler asker olarak kullanılmıştır. İşin ilginç tarafı bu mücahitler Amerika adına savaşıklarının, Amerika ise yıllar sonra kendisine karşı başlatılacak savaşı finanse ettiğinin farkında değildir.³¹ ABD'nin, Sovyetler Birliği'ne karşı başlatılan bu direnişi desteklemesinin ardında, askeri ve siyasi bir takım menfaatler yattığı söylenebilir. Bu menfaatleri; dünya çapındaki bir milyar Müslüman'ı Sovyetlere karşı Afganistan topraklarında bir kutsal savaşta harekete geçirmek ve diğer taraftan Şii azınlıkla Sünni çoğunluğun arasındaki doktrinel ayırımı, siyasi bir bölünmeye dönüştürüp İran devriminin etkisini bir Şii olayı olarak sınırlamak şeklinde ifade etmek mümkündür. Her ne kadar Amerika, Afganistan'da İslamcı bir kurtuluş altyapısı ortaya çıkarmayı amaçladığını ileri sürse de, aslında İslamcı simgeler kullanan bir terör altyapısı inşa etmiştir.³²

Afganistan'da yürüttüğü çalışmalar sırasında, Afgan cihadını yürütecek bir Suudi prensi bulamayan CIA, en iyi ikinci seçeneğe yönelerek, Suudi sarayıyla yakından ilişkisi olan ünlü bir ailenin oğlu Usame Bin Ladin'i işe almıştır. Usame Bin Ladin'in en önemli özelliği CIA tarafından yetiştirilen ve FBI tarafından aranan tek terörist olmasıdır.³³

Sovyetlerin, Afganistan'ı işgali üzerine, CIA tarafından işe alınan ve önce Pakistan'a ardından Peşavere giden Bin Ladin burada, hac mevsiminde babasıyla bir araya gelmiş şahsiyetler olmaları sebebiyle daha önceden tanıdığı birçok mücahit liderle görüşmüştür. 1979-1982 yılları arasında cihad için para ve malzeme toplayan ve 1982 yılında Afganistan'a gelerek resmen cihada katılan Bin Ladin, Pakistan'dan

³⁰ Noam Chomsky, **11 Eylül**, (çev. Dost Körpe), İstanbul, OM Yayınevi, 2002, s. 16.

³¹ Arundhati Roy, "Sonsuz Adaletin Matematiği" **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş** (der. Mehmet Ali Civelek), Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001, s.72.

³² Ahmet Özel, **İslam ve Terör Fikhî Bir Yaklaşım**, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, s.9.

³³ Roy, "Sonsuz..." , s. 76.

gelen mücahitler için Peşaver’de, Beytul-Ensar adında bir konuk evi açmıştır. Askeri bir yapılanma olmayan Beytul- Ensar, cihada katılmak için gelenlerin ilk karşılaşma yeri olmuştur. Bu nedenle buraya gelen mücahitler daha sonra Gulbeddin Hikmetyar, Seyyaf ve Burhaneddin Rabbani’nin birliklerine götürülerek askeri eğitime alınmıştır. Beytul Ensar, Abdullah Azzam’ın kurduğu MAK’la aynı dönemde kurulmuştur.³⁴ MAK, 1984’te Peşaver’e yerleşen Abdullah Azzam’ın Afgan cihadına katılmak üzere gelen gönüllülerle birlikte, Ortadoğu’dan akan mali yardımın kabulü, yönetimi ve örgütlenmesi işini yürütmek amacıyla oluşturduğu bir hizmet ofisidir.³⁵ “Azzam’ın aynı zamanda Afganistan’a gönüllü ve destek toplamada CIA ile birlikte çalıştığı ve bu amaçla 1980’lerde ABD’de bulunduğu da söylenmektedir.”³⁶ Daha sonra birleşen bu iki gruptan MAK, Müslümanların malları ve canları ile cihada teşvik edilmesi ve yardım toplama faaliyetleri ile uğraşırken, Beytul-Ensar, cihada gelenleri karşılama, askeri ve eğitim kampları ile cephelere götürme görevlerini üstlenmiştir. 1986 yılında Afganistan’da bizzat kendi kamplarını kurmaya başlayan Usame Bin Ladin, aynı zamanda bu kamplarda kendi mücahitlerini yetiştirmeye başlamıştır. Azzam’la birlikte hareket eden Usame Bin Ladin, askeri kampların finansmanının yanında, Afganistan’da yol ve tünel açmak, hastane ve depo inşa etmek üzere ağır sanayi teçhizatları ithal etmiş ve MAK’ı desteklemek için kendi şahsi servetinin yanında, Körfez bölgesinin varlıklı ailelerinden topladığı bağışları da kullanmıştır.³⁷ “Bin Ladin bu savaş için para saçmış, daha fazla parasal destek sağlamak üzere Pakistan’la Ortadoğu arasında mekik dokumuştur.”³⁸ Bin Ladin’in bu dönemdeki faaliyetleri hem Suudi hükümeti hem de ABD tarafından takdir edilmiştir.³⁹ İşte El-Kaide’nin ortaya çıkışını, Afgan cihadı sırasında Usame Bin Ladin’in kendi cihad anlayışını ortaya koymak ve İslami grupların dikkatini,

³⁴ Taviil, “Usame...”, ss.125-126.

³⁵ Burke, **El Kaide...**, s. 89.

³⁶ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s.76.

³⁷ Mercan, **Savaşçının...**, s.178

³⁸ Reeve, **Yeni Çakal’lar...**, s.227

³⁹ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.25.

Afganistan’da yürütülen mücadeleye çekmek için yaptığı bu çalışmalar ve kurduğu bağlantılar sağlamıştır.⁴⁰

Afgan cihadının yaşandığı 1977–1989 yılları arasında, Suudi rejiminin fonlarıyla kurulan 2500 medresede toplam 250.000 kişilik bir fanatikler ordusu yetiştirilmiştir. Bu medreselerde birer mücahit olarak savaşmak üzere yetiştirilen gençlere, Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde, kendilerine anlatılan hiç bir şeyi sorgulamamaları ve anlatılanları olduğu gibi kabul etmeleri, tek gerçeğin ilahi gerçek olduğu ve imama ihanet eden herkesin Allah’a ihanet etmiş sayılacağı ayrıca kendileri dışındaki insanların gerçek Müslümanlar olmadığı bu nedenle bunlarla savaşa girmeleri gerektiği de öğretilmiştir.⁴¹

Mücahitlerin Afgan cihadında gösterdiği başarı sonucunda, Sovyetler Birliği, Afganistan’ı terk etmek zorunda kalmış ve bu çekilişin ardından ne olduğu tam olarak anlaşılamayan bir sebepten dolayı Usame Bin Ladin ve Abdullah Azzam arasında görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Afganistan’dan sonra sıranın Arap ülkelerinde İslam’ı iktidara getirmeye geldiğini savunan Ladin ve arkadaşları, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ve Pakistan’ın kadın Başbakanı Benazir Bhutto gibi liderleri ‘kâfir’ ilan etmekten çekinmemişlerdir. Bu görüşlere karşı çıkan ve böyle bir hükmü aceleci bulan Azzam, talihsiz suikasta kurban gitmesinden kısa bir süre önce Ladin için, “Usame için çok üzgünüm. Cennetten gelen bir melek gibi olan bu adam, eğer bu radikallerle (Zawahiri ve Arap savaşçılar) beraber kalmaya devam ederse akıbetinden endişe ederim” yorumunu yapmıştır.⁴² “Ladin, Azzam’la yollarını ayırdıktan sonra, Muhammet Atif ve Ebu Ubeyde El Banshiri isimli şahıslarla, Azzam’ın 1987 yılında iç tüzüğünü hazırladığı ‘El-Kaide’ örgütünü kurmuştur.”⁴³ Abdullah Azzam ile iki oğlunun, 1989 yılında Peşaver’de bombalı bir suikast sonucu öldürülmesi ile Azzam tarafından kurulan MAK’ın bütün elemanları ve mal varlığı da El-Kaide örgütüne geçmiştir. “Afganistan direnişinin bazı üyelerini El-Kaide’nin

⁴⁰ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, s. 204.

⁴¹ Tarık Ali, “Askeri Çözüm Değil, Siyasal Çözüm Gerekli”, **Düşmanımı Arayan Savaş**, (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2001, s. 136.

⁴² Mercan, **Savaşçının...**, s.182

⁴³ Demirel, **Ölüm...**, s.57.

çekirdek militanlarına dönüştüren iki olay vardır. Birincisi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'da yenilmesi ikincisi ise Kuveyt'in Irak tarafından 2 Ağustos 1990'da işgal edilmesidir.”⁴⁴

Sovyet çekilişinden sonra Bin Ladin, Arabistan'daki işlerinin başına dönmüştür. Afgan cihadı sırasında yaptığı çalışmalar, serveti, cömertliği, sade yaşantısı ve savaşta cesareti nedeniyle ülkesinde kahraman gibi karşılanan ve efsaneleşen Ladin, kısa bir süre sonra Suudi hükümetiyle anlaşmazlığa düşmüştür.⁴⁵ Her ne kadar halkın gözünde bir kahraman olarak dönse de, Suudi Arabistan'da gördüklerinden hiç memnun kalmayan Ladin, nereye baksa bir atalet, batının kültür emperyalizmini hissettiren belirtiler ve ahlaki düşkünlükler görmüş ve ülkeyi tam bir Amerikan kolonisine benzetmiştir.⁴⁶ Bu olumsuzlukları gören Bin Ladin, 1988'de kurduğu örgütüne çeki düzen vermeye koyulmuştur. Cihadı her yere yaymak isteyen bu kişiden korkmaya başlayan Suudi hükümeti, 1989'da Ladin'in pasaportuna el koymuş ve ülke dışına çıkmasını yasaklamıştır.⁴⁷ 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile tekrar harekete geçen Ladin, Suudi hükümetine yazdığı bir mektupla, Suudi Arabistan'a yönelecek olası bir saldırıda ülke topraklarının korunabilmesi için Afgan mücahitlerin Arabistan'a çağrılmasını teklif etmiş ancak teklifi Suudi hükümetince cevaplandırılmamıştır. Kısa bir süre sonra Arabistan topraklarının Amerikan birliklerince korunacağı haberini alan Ladin, kutsal toprakların Müslüman olmayan kişilerce korunmasını ve bu birliklerin Körfez savaşından sonra yayılmaya başlamasını hazmedememiş,⁴⁸ Amerika'dan yardım isteyerek Amerikan ordusunun kutsal topraklara girmesine müsaade eden Kraliyet ailesini sert bir dille eleştirerek Suudi Hükümeti ve Batıyla çatışma içine girmiştir. Bu duruma sadece Ladin değil, ulema ve şer'i hukuk öğrenen bütün medrese öğrencileri de büyük tepki göstermiştir.⁴⁹

⁴⁴ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s.85

⁴⁵ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.26.

⁴⁶ Reeve, **Yeni Çakal'lar...**, s.236.

⁴⁷ Usame Bin Ladin: Dolar Milyarderi Terörist, <http://www.ntvmsnbc.com/news/105827.asp> (28.04.2007)

⁴⁸ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.27.

⁴⁹ Fisk, "Usame...", s. 125.

Ladin'in, 1991 yılında Suudi Arabistan'ın Amerika ile kurduğu ittifaka ağır eleştiriler yöneltmesi,⁵⁰ Suudi hükümetinin, Ladin'in eylemlerine daha fazla müsamaha gösteremeyeceğine karar vermesine ve 1991 yılında Ladin'i sınır dışı etmesine sebep olmuştur.⁵¹ Suudi Arabistan'ın izlediği siyasetten ve yapmış olduğu ittifaklardan giderek daha fazla nefret etmeye başlayan ve kendini bu ülkenin topraklarında hapsedilmiş gibi hissetmeye başlayan Ladin, Afganistan'da birlikte savaştığı diğer mücahitlerden farklı olarak radikal muhalif hareketlere katılmak yerine sistem içinde mücadele etmeye karar vermiştir. Hükümet tarafından hareketleri kısıtlanan Ladin, 1991 yılında Afganistan'a gitmiş ancak kendisini, uğrunda cihad yapılan bir ülkede değil, dinsel ve etnik sebeplerden kaynaklanan bir iç savaşın içinde bulmuştur.⁵² "Afganistan bir Müslüman davası olarak şöhretinin çoğunu kaybetmiş, Birleşik Devletler ve Batının bütün geri kalanı ülkeden çekip gitmişler ve özgürlük savaşçıları, zalim ve etkisiz savaş ağlarına dönüşmüşlerdir."⁵³ Afgan cihadı sırasında pek çok adamını kaybeden Ladin, Afganistan'daki iç çatışmalardan rahatsız olmuş ve kendisine yakın kişileri de alarak radikal dincilerin askeri darbe ile iktidara geldiği Sudan'a gitmiştir.⁵⁴

Ladin'in Sudan'a gelmesi ile birlikte El-Kaide, çalışmalarını genişleterek Sudan hükümetine büyük yardımlarda bulunmuştur. Sudan'da bulunduğu yıllarda, Arap ve İslam dünyasındaki birçok cemaatle ilişkilerini kuvvetlendiren Ladin, Arap ülkelerinde silahlı olarak faaliyet gösteren gruplarla da bağlarını sağlamlaştırmıştır.⁵⁵ Sudan'a heyecanlı savaşçıları aktarmakla kalmayan Ladin, zaman içinde bütün imparatorluğunu oraya toplamayı da amaçlamış, Peşaver'deki eğitim kamplarının Sudan'a aktarılması için sürekli para yollayarak çok geçmeden diğer ülkelerden gelen teröristler için üç yeni eğitim kampı açmıştır. Sudan yönetiminin Müslüman olan herkese giriş izni vermesi bir anda Sudan'ı radikal

⁵⁰ Demirel, **Ölüm...**, s.29

⁵¹ Reeve, **Yeni Çakal'lar...**, s.239

⁵² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.27.

⁵³ Randal, **Usame...**, s. 164.

⁵⁴ Fisk, "Usame...", s. 124.

⁵⁵ Tavit, "Usame...", ss. 130-131.

dinci terör örgütlerinin eğitim kampları ile doldurmuştur.⁵⁶ Bu dönemde Sudan'a giden ve burada bulunan eğitim kamplarında eğitim almaya başlayan El-Kaide militanları arasında üç tip insan vardı: Kafalarında hiçbir şey olmayan, hayatlarında hiç bir şey başaramamış ve örgüte sırf sürünmemek için katılanlar. Dinlerini seven, ama dinlerinin ne anlama geldiğini bilmeyenler ve akıllarında savaşmaktan başka bir şey olmayan ve dünyadaki her sorunu savaşarak halledeceğine inananlar.⁵⁷

Usame Bin Ladin Sudan'da kendi terörist ordusunu hazırlamak için çalışmalar yürütürken Amerika'nın, iki kutsal kent olan Mekke ve Medine'de sürekli askeri varlığı olacağını açıklaması Bin Ladin'in, 1989 yılında kurduğu ve önceleri Afganistan'da yardım organize eden örgütünü, harekete geçirmesine sebep olmuştur. 19 Aralık 1992'de Yemen'de, Amerikan askerlerinin barındığı bir otelde meydana gelen patlamayı, Amerikan kaynakları, Bin Ladin'in Amerikan çıkarlarını hedef alan ilk terörist saldırısı olarak nitelendirmiştir. Bu saldırıları, 3 ve 4 Ekim 1993'de Somali'deki Amerikan birliklerine düzenlenen saldırılar ile 16 Şubat 1993'te Dünya Ticaret Merkezi'ne bırakılan bir araçta yarım ton ağırlığındaki bombanın patlaması takip etmiştir.⁵⁸

Bu gelişmeler üzerine çiledin çıkan Suudi hükümeti, özeti; sorumsuz davranışlar, istenilen kurallara riayet etmeyi reddederek köktenci hareketlere destek vermek olan kısa bir bildiriyle Ladin'i, vatandaşlıktan çıkartmış ve servetini dondurmuştur.⁵⁹ Bunun ardından, 1995 yılının Haziran ayında Mısır'da Hüsnü Mübarek'e yönelik gerçekleştirilen suikast girişiminin ardında da Usame Bin Ladin'in olduğu ileri sürülmüş ancak bu iddia kanıtlanamamıştır. Tarihler 1995 Ağustos'unu gösterdiğinde, Bin Ladin, Suudi Kraliyet ailesine açık mektup göndererek, Amerikan birlikleri Suudi topraklarını terk edene kadar terör eylemlerinin devam edeceğini duyurmuştur. 13 Kasım 1995'te Riyad'da gerçekleştirilen eylem sonrası dış baskılara daha fazla dayanamayan Sudan

⁵⁶ Demirel, **Ölüm...**, s.29.

⁵⁷ Reeve, **Yeni Çakal'lar...**, s.243

⁵⁸ Demirel, **Ölüm...**, ss.29-32.

⁵⁹ Randal, **Usame...**, s. 164.

yönetimi, Mayıs 1996'da Bin Ladin'i sınır dışı etmek zorunda kalmış, Sudan'dan ayrılmak zorunda kalan Usame Bin Ladin ise tekrar Afganistan'a dönmüştür.

Pakistanlılar tarafından medreselerde eğitilen ve Amerika tarafından da silahlandırmış bir grup olan Taliban, Afgan halkının, mücahitlerin iktidar savaşı arasında bunaldığı bir dönemde ortaya çıkarak, iç karışıklık içinde bulunan Afganistan'ın yüzde doksanını denetim altına almış ve Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Taliban yönetimi dünyada sadece üç devlet tarafından tanınmıştır. Bu devletler; Suudi Arabistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir.⁶⁰ 1994 yılında ortaya çıkan ve üç yıl içinde bütün rakiplerini ortadan kaldırarak bütün Afganistan'a hâkim olan Taliban'ın lideri, Afgan cihadı sırasında bir gözünü ve bir bacağı kaybeden Molla Ömer'dir. Afganistan'ın güneyinde halkın umudu haline gelen küçük Taliban grubuna, petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçeceği bölgede etkin olmak isteyen Pakistan, her türlü askeri ve lojistik desteği vermiştir. Taliban'a destek sadece Pakistan'la sınırlı kalmamış, Suudi Arabistan da Taliban'ı destekleyerek bu küçük grubun büyümesine katkıda bulunmuştur. Takvimler 27 Aralık 1996'yı gösterdiğinde Taliban, Kabil'e girmiş ve eski Cumhurbaşkanı Necibullah'ı linç edip öldürerek, cesetini bir hafta halka ifşa etmiştir. Taliban göreve gelir gelmez, saf bir İslami sistem kurulacağını ve ülkenin Molla Muhammed liderliğinde altı üyeli bir konsey tarafından yönetileceğini açıklamıştır. Açıklamalarına kendileri dışındaki bütün mücahit grupların gerçek Müslüman olmadıklarını da ekleyen Taliban, benimsediği Selef-Vahhabi ideoloji ile Afganistan'ı, İslam'ın en katı şekilde uygulandığı, köktenci ve karanlık bir ülkeye dönüştürmüştür.⁶¹ Usame Bin Ladin ve adamları da tıpkı Taliban gibi, İslam âlemini temsil ettiği iddiası ile ortaya çıkan ve Müslümanlığın çok farklı, çok radikal ve çok küçük bir grup tarafından benimsenen bir biçimi olan bu ideolojiyi benimsemektedir.⁶²

⁶⁰ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.33.

⁶¹ Metin Sever, "Şiddet ile Demokrasi Arasında Dünya", **Düşmanımı Arayan Savaş**, (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul, Everest Yayınları, 2001, ss. 15-17.

⁶² Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2007, s.43.

Fedakârlıkları ve cihada olan bağlılığı ile molla Ömer'in hayranlığını kazanan Bin Ladin, Taliban ve Molla Ömer'le iyi ilişkiler kurmuş ve bu ilişkilerini ustalıkla geliştirmiştir. Taliban'a finansal destek sağlayan, bölgede yollar yapan, birçok inşaat projesi gerçekleştiren ve Afgan Arapları önemli savaşlarda Taliban'ın yanında savaşmak için gönderen Ladin için Afganistan, rahat bir sığınak ve eylemleri için yararlı bir üst haline gelmiştir. Afganistan'a güvenli bir şekilde yerleşen Usame Bin Ladin, uluslararası terörizmde daha görünür bir liderlik rolü üstlenerek, 1996 yılında, Amerikan askerlerini Arabistan yarımadasından kovmak, Müslümanların kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'yi kurtarmak, Amerika'yla işbirliği içindeki Suudi hükümetini yıkmak ve dünyadaki devrimci gruplara destek vermek amacıyla, Amerika ve müttefiklerine karşı açık bir cihad çağrısı yapmıştır.⁶³ 23 Ağustos 1996'da, yayınlanan ve Ladin'in, dünyanın değişik yerlerindeki ülkelerde, Siyonist-Haçlı ittifakının Müslümanlara verdiği sıkıntılardan bahsettiği ve okuyucuları Hz. Muhammed'in Medine'ye gidişi ile kendisinin Afganistan dağlarına çıkışı arasında paralellik kurmaya davet ettiği⁶⁴ bildirisinin amaçlarını; Amerikan güçlerini Arap Yarımadası'nın dışına çıkarmak, Suudi yönetimini devirmek, İslam'ın kutsal mekânlarını kurtarmak ve dünya üzerindeki bütün İslami radikal örgütleri desteklemek şeklinde sıralamak mümkündür. Usame Bin Ladin, 1996 yılında yayınladığı bu bildirinin ardından; Mısır İslami Cemaat, Yemen Cihad Örgütü, Pakistan El Hadit Grubu, Lübnan Partizan Birliği, Libya Savaşan İslami Cemaat, Ürdün Beyt-ül İmam Grubu ile Cezayir İslami Cemaat'ten oluşan Cihad Komitesi'nin başına geçmiştir.⁶⁵ İşin enteresan tarafı, El-Kaide'nin, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1997 sonbaharında yayımladığı terör örgütleri listesinde yer almayışıdır. Bir yıl önce savaş ilanı yayınlamış olmasına rağmen Usame Bin Ladin, 1997 sonu itibarıyla bile ABD tarafından örgütlü bir terör tehdidi olarak görülmemiştir.⁶⁶

⁶³ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss.31-37.

⁶⁴ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s.87.

⁶⁵ Demirel, **Ölüm...**, ss.29-32.

⁶⁶ Mercan, **Savaşçının...**, s.191.

Bu gelişmelerin ardından 1998 yılının Şubat ayında Bin Ladin, Yahudiler ve haçlılara karşı Uluslararası İslami Cepheyi kurarak yardımcısı olan Ayman Al-Zawahiri ve bazı örgüt mensuplarıyla bu örgütün kuruluş yasasını imzalamıştır. Hem hukuki hem de dini olarak fetva verme yetkisi bulunmayan Usame Bin Ladin, bu kısa metinde “gücü yeten her Müslüman’ın mümkün olan her ülkede, sivil olsun askeri personel olsun Amerikalıları ve onların müttefiklerini öldürmesinin kişisel görevi olduğunu belirten bir fetva yayınladı.”⁶⁷ Haçlılara ve Yahudilere karşı cihada çağrı yapan bu fetvanın önemli bölümleri şöyledir:

Yedi yıldır ABD, İslam’ın en mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası’nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynatıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerini komşu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor. Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyor ve Kudüs’ün işgali ile orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar. Amerikalıların işlediği bütün bu suç ve günahlar Allah’a, onun Peygamberine ve Müslümanlara karşı açık bir savaş ilanıdır ve İslam tarihi boyunca ulema, düşmanın Müslüman ülkeleri yok etmeye çalışması durumunda cihadın kişisel bir farz olduğunda birleşmişlerdir. Bundan hareketle ve Allah’ın emrine uygun olarak bütün Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkartmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke’yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için, ister sivil, ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orada öldürmek, her Müslüman için farzdır. Biz Allah’ın rızasıyla, Allah’a inanan ve onun tarafından ödüllendirilmek isteyen her Müslüman’ı, ele geçirdikleri her yerde ve her zaman Amerikalıları öldürmeye ve paralarına el koymaya çağırıyoruz. Aynı zamanda Müslüman âlimleri, liderleri, gençleri ve askerleri, ABD şeytanının ordularına ve şeytanın işbirlikçilerine saldırılar düzenlemeye; bunların arkalarındaki güçleri ortaya çıkarmaya ve onlara unutamayacakları bir ders vermeye çağırıyoruz.”⁶⁸

Bu bildirinin ardından CIA ilk defa, Usame Bin Ladin’i yakalama projesini başlatırken, Mayıs ayında Amerikan ABC televizyonuna konuşan Usame, “Amerika için kara bir gündün ve savaşı ABD topraklarına taşımaktan söz etti.”⁶⁹ Şubat 1998’de yayınlanan bir röportajında, ‘Eğer biri, bir Amerikan askeri öldürebiliyorsa, bu başka konularda zaman harcamaktan daha iyidir’ diyerek ABD’ye meydan okuyan Usame Bin Ladin, askeri hedef, sivil hedef ayrımı yapmayacaklarını

⁶⁷ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s.88.

⁶⁸ www.ntvmsnbc.com (28.04.2007)

⁶⁹ Mercan, **Savaşçının...**, s.192

vurguladı. Mayıs 1998’de Afganistan’da bir basın toplantısı düzenleyerek tehditlerin sonuçlarının “birkaç hafta içerisinde” görüleceğini bildirdi.⁷⁰

Bu açıklamaları, 7 Ağustos 1998’de Kenya ve Tanzanya’daki Amerikan Büyükelçiliklerinde meydana gelen patlamalar izlemiştir. Bu patlamalardan daha da önemli olan ise Bin Ladin’in artık kitle imha silahları edinmeye başlamasıdır.⁷¹ Bu iki olay, o tarihe kadar ABD sivil hedeflerine yönelik yapılan en cüretkâr saldırılardır. Bir diğer dikkat çekici nokta ise bu saldırıların zamanlamasıdır. Çünkü bu tarih, Körfez Savaşı’ndan sonra ABD askerlerinin kutsal topraklara gelişinin sekizinci yıldönümüdür. Böylece, El-Kaide’nin 1992’de Yemen’deki otelle başlayan ABD’ye yönelik saldırı zinciri her geçen yıl daha da ölümcül ve karmaşık bir görünüm almıştır.⁷²

12 Ağustos 1998’de Beyaz Saray’da yapılan toplantıda, Bin Ladin’in Amerikan hedeflerine karşı saldırı için kitle imha ve kimyasal silahları edinmeye çalıştığı gündeme geldi ve bu toplantıdan bir hafta sonra 20 Ağustos 1998’de Amerika, Bin Ladin’in Afganistan’daki eğitim kampı ile Sudan’daki kitle imha silahı tesisine füze saldırısı düzenledi. Ancak, kitle imha tesisi olduğu gerekçesiyle bombalanan yerin başkent Hartum yakınlarında bulunan bir ilaç fabrikası olması sebebiyle Sudan, saldırıyı kınadı. 23 Eylül’de, Bin Ladin’in Hartum’daki fabrika ile doğrudan ilişkisi bulunduğu dair bir kanıt olmadığını açıklamak zorunda kalan Amerikan yönetimi, 4 Kasım 1998’de ise Bin Ladin’in Büyükelçiliklerin bombalanmasından suçlu olduğunu ve Bin Ladin ile bir numaralı adamı Muhammed Atıf’ın resmen arandığını duyurdu ve başlarına 5milyon dolar ödül koydu.⁷³

14 Aralık 1999 günü ABD’nin Kanada sınırından ülkeye giriş yapmak isterken yakalanan Cezayirli Ahmet Ressam’ın arabasında 65 kilo patlayıcı bulundu. Ressam’ın milenyum kutlamaları sırasında kalabalık bir yolcu transferine sahne olan Los Angeles Uluslararası Havalimanı’na saldırı yapmayı planladığı açıklandı. Ama

⁷⁰ Mustafa Karaca, “El Kaide”, **Evanjelizm ve Vahhabilik**, (der. Mustafa Karaca), İstanbul, Nokta Kitap, 2005, s.185.

⁷¹ Demirel, **Ölüm...**, s.33.

⁷² Mercan, **Savaşçının...**, s.192.

⁷³ Demirel, **Ölüm...**, s.34.

ABD, on ay sonra 12 Ekim 2000 günü Yemen’de yeni bir saldırıyla yüz yüze geldi. Yemen’in Aden Limanı’na giren El-Kaide mensupları burada demirli olan Amerikan USS Cole destroyerine bombalı saldırı düzenledi. Saldırıda 17 Amerikan denizcisi öldü, 39 kişi yaralandı.⁷⁴

Tarihler 11 Eylül 2001’i gösterdiğinde ise ABD, 1812 savaşından beri ilk kez kendi topraklarında saldırıya uğradı.⁷⁵ Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerinin CNN televizyonunun canlı yayınında bütün dünyanın gözleri önünde çökmesi hem Amerikan tarihinin en büyük olaylarından biri olarak hem de dünya siyasi/ekonomik/ideolojik düzenini değiştiren bir tarih olarak takvimlere geçti. Bu saldırıların ardından ABD, Afganistan ve Irak’a müdahalelerde bulundu. Bu müdahaleler sonucunda Afganistan’da Taliban rejimine son verilirken, Irakta Saddam rejimi yıkılmış ve devrik lider Saddam Hüseyin 2006 yılında idam edilmiştir.

ABD'nin başına 5 milyon dolar ödül koyduğu Usame Bin Ladin, hiçbir eylemi açıkça üstlenmemesine rağmen, hep bunları gerçekleştirenleri tebrik etmesiyle dikkat çekmektedir. ABD, Bin Ladin’i bir numaralı düşmanı olarak ilan etmiş ancak bu iddialı tanımlamaya rağmen Bin Ladin'e, eski bir numaralı düşmanı Sovyetler Birliği’ne verdiği önemi vermemiştir. ABD, Ladini dünyanın bir numaralı teröristi ilan ettiğinde; Ladin; “vatanımı kurtarmak terörizmse bu benim için bir onurdur, demiş ve eklemiştir, asıl yüz binlerce Iraklı çocuğun ölümü, Filistinlilere yapılanlar terörizmdir”.⁷⁶ Clinton’ın kendine yönelttiği aynı kelimelerle ABD’yi suçlayan Bin Ladin, şimdiki Başkan Bush’un tavrıyla da "bütün bunların sonucunda adalet yerine gelecek" demiştir. Aslında Bin Ladin’in, büyümek için en çok ihtiyacı olan üç şeyi, ona istemeden ABD vermiştir. Askeri eğitim, en büyük düşman ilan

⁷⁴ Mercan, **Savaşçının...**, s.196.

⁷⁵ Peter Scowen, **Haydut Millet Dünya’nın Bilmediği Amerika**, (çev. Attila Berkeoğlu), İstanbul, Truva Yayınları, 2004, s.23.

⁷⁶ Fisk, “Usame...”, s. 123.

edilip dünya çapında efsaneleştirmek ve buna rağmen kendine fazla güvenip tehdidi umursamamak.⁷⁷

Bugün dünyanın en büyük terör örgütü unvanına sahip olan El-Kaide Terör örgütü, gerçekleştirdiği iddia edilen 11 Eylül eylemleri ile uluslararası güvenlik konseptini değiştirerek, uluslararası ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. El-Kaide, cihadı temel amaç belirlemesi ile diğer İslamcı örgütlerle benzerlik gösterse de cihad anlayışına küresel bir boyut kazandırmasıyla bu örgütlerden ayrılır.⁷⁸

Bin Ladine göre, ahlaksızlık ve zulüm dünyasında terörizm ithamları yanıltıcıdır. Çünkü bu dünya; kötülerin iyilere, inançsızların inançlılara saldırdığı ve bütün Müslümanların kuşatma altında olduğu bir kötülük, zulüm ve haksızlıklar dünyasıdır.⁷⁹ Terörizmi meşrulaştırmak için İslam'ı, İslam öğretisini ve İslam Hukukunu kullanmaktan çekinmeyen Ladin, dünyanın iki bölgeye ayrıldığını bu bölgelerden birinin, iman bölgesi, diğerinin ise Allah'ın Müslümanları korumasını umduğu, küfür bölgesi olduğunu iddia etmiştir. Ladin'in çağrıları ve iddiaları ile İslam dünyasını cihad için harekete geçirme girişimleri bir yandan Müslüman ve Batılı hükümetleri Radikal İslamcı tehdidin büyüklüğüne inandırırken bir yandan da radikal Müslümanlar, özellikle de gençler arasında Bin Ladin'e olan sempatinin artmasına sebep olmuştur.⁸⁰

El-Kaide terör örgütü ilk kurulduğu yıllarda ABD'yi bir numaralı düşman olarak görmemekteydi. Örgütün ilk hedefi, Arap ülkelerinde cihad grupları ve İslam Şeriatını uygulayan hükümetler kurmaktı.⁸¹ Ancak, İsrail'in Amerikan desteği ile Filistin topraklarını işgal altında tutması ve işgal ettiği topraklarda Filistin halkına vahşet uygulaması, Amerikanın, Suudi Arabistan'daki askeri varlığı ve Irak halkını perişan eden tutumu, bütün bölge halkını etkilediği gibi Usame Bin Ladin'i de etkilemekte ve öfkelenmektedir. Bu öfkenin en önemli özelliği ise zengin, fakir bölgedeki her kesimde hissedilmesidir. Bin Ladin çoğu söyleminde, ABD'nin

⁷⁷ Usame Bin Ladin, <http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=2489> (28.04.2007)

⁷⁸ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., ss. 208-211.

⁷⁹ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.41.

⁸⁰ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.38

⁸¹ Tavit, "Usame...", s. 132.

Ortadoğu'nun değişik ülkelerinde yaptığı bombalama eylemlerine atıflar yapmakta böylece kendisinden korkan ve nefret eden insanların bile onayını kazanmaktadır. Ladin'in en çok istediği şey, İslam'ın en kutsal yerlerinin bulunduğu Suudi Arabistan topraklarından Amerikan askerlerinin biran önce çıkarılmasıdır.⁸² Kutsal toprakların işgal altında olduğunu düşünen Ladin konuyla ilgili bir konuşmasında şunları söylemiştir.

Er ya da geç Amerikalıların Suudi Arabistan'ı terk edeceklerine inanıyorum. Amerikanın Suudi halkına karşı ilan ettiği savaş, başka her yerdeki Müslümanlara karşı ilan edilmiş bir savaştır. Amerika'ya karşı direniş Müslüman dünyanın birçok bölgesine yayılacaktır. Güvenilir liderlerimiz, ulema, Amerikalıları kovmamız gerektiğine dair fetva çıkardı. Bu krizin çözümü Amerikan askerlerinin çekilmesidir. Onların askeri varlığı Suudi halkına yönelik bir harekettir.⁸³

Ladin bugün, Ortadoğu bölgesinin Amerika tarafından yetiştirilen diktatörlerce yönetildiğini söylerken kendi halklarını ezen ve ABD politikalarını destekleyen bu diktatörlerin sonunun gelmesini de arzulamaktadır. İşte Ladin'in farklı şekillerde dile getirdiği söylemleri, Ortadoğu'daki milyonlarca Arap için çok güçlü mesajlar içermektedir.⁸⁴ El-Kaide yöneticileri ne kadar zengin olursa olsun, terör eylemlerine desteği, dünyanın en yoksul ülkelerinden ya da zengin ülkelerin yoksul kesimlerinden bulabilmiştir.⁸⁵

Ladin'in, El-Kaide'yi kurma sebepleri ile ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Bir grup örgütün, cephelerde ölen mücahitlerin kimlik bilgilerinin muhafaza edildiği bir büro bulundurma sebebiyle kurulduğunu savunurken bir grup, Usame'nin Afgan cihadı sonrası, cihadı Arap ülkelerine taşımak amacıyla böyle bir örgüt kurduğunu savunmaktadır. Bunun dışında örgüt üyesi Cemal Ahmet El-Fazl Es-Sudani çok daha farklı bir görüş ortaya koyarak, El-Kaide'nin kurulma amacının Arap düzenlerini vurmak ve hilafeti getirmek olduğunu ileri sürmüştür.⁸⁶

⁸² Chomsky, **11 Eylül**, ss. 38-50.

⁸³ Fisk, "Usame...", s. 126.

⁸⁴ Fisk, "Usame...", s. 127.

⁸⁵ Zafer Cirhinlioğlu, **Terör ve Toplum**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2004, s. 173.

⁸⁶ Tavit, "Usame...", ss. 127-128.

Usame Bin Ladin, hiçbir dinsel eğitimi olmamasına rağmen, politik mesajlarını dinsel retorikle süslemeyi bilmiş ve şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için fetvalar yayınlamaktan çekinmemiştir. Onun bu özelliği hiçbir şeye inanmamaktansa, ne olursa olsun bir şeye inanmayı tercih eden, ideolojik bir boşluk içinde olan insanları oldukça etkilemiştir. Usame Bin Ladin, kendini dünyadaki bütün Müslümanların savunucusu olarak görmekte ve söylemleri ile İslam'ı uluslararası terörizmin bir kurbanı olarak göstererek mazlum rolünü oynamaktadır.⁸⁷

El-Kaide hareketini, sadece 'uluslararası bir terör hareketi' ya da 'şiddet kullanan yasadışı bir örgüt' şeklinde ele almak, El-Kaide'nin sağlıklı olarak değerlendirilmesini engellemektedir. Çünkü El-Kaide, Müslüman toplumlarda tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmış ve radikal bir İslam yorumu üzerine kurulmuş Selefi-Vahhabi ideolojinin, bir düşünce sistemi olarak günümüzde yeniden üretilmesidir. El-Kaide üyeleri bu ideoloji yoluyla İslam'ı yorumlamakta ve yaşamaya çalışmaktadır. Burke'e göre "Selefi-Vahhabi ideolojinin, El-Kaide üyelerinin söylemlerinde ve yaşam pratiklerinde temsil edildiği rahatlıkla görülebilmektedir."⁸⁸ Nitekim güvenlik güçlerince yakalanan El-Kaide üyelerinin tamamına yakını Selefi-Vahhabi ideolojiyi benimsediklerini açıkça ifade etmişlerdir. El-Kaide tarafından 15-20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen eş zamanlı intihar saldırılarının planlayıcıları arasında olduğu gerekçesiyle tutuklanan Adnan Ersöz, vermiş olduğu ifadede, saldırıyı gerçekleştiren El-Kaide üyelerinin Selefi-Vahabi ideolojiyi benimsediklerini şu şekilde açıklamıştır.

Selefi önde ilk gelenler anlamına gelir. Bunların (Sahabe, Tabiin, Tebei Tabiin salih zatların) buldukları zamandaki yaşantıları örnek alınır. Selefi ise bunlara tabi olanlar demektir. Ben elimden geldiği kadarı ile bu büyük zatları örnek alıyor ve Selefilik akidesini yerine getirmeye çalışıyorum...İlimizde (İstanbul'da) meydana gelen eylemleri organize eden, El Kaide örgütü ile bağlantıları sağlayan ve bilhassa El-Kaide örgütünün lideri Usame bin Laden ile görüştüğünü söyleyen, El-Kaide örgütünün İlimizdeki eylemleri için finans sağlayan, ilimizde bir çok yerde bu örgütün görüş ve fikirlerini anlatan ders grupları hazırlayarak intihar eylemcileri yetiştiren Hüseyin kod adlı Habib AKDAŞ ve Ömer kod adlı Gürcan BAÇ isimli şahıslar, El Kaide terör örgütünün fikir ve görüşlerini benimser,

⁸⁷ Ingmar Karlsson, **Din, Terör ve Hoşgörü** (çev. Turhan Kayaoğlu), İstanbul, Homer Kitabevi, 2005, s. 180.

⁸⁸ Burke, **El Kaide...**, s. 52.

örgütün yapmış olduğu eylemleri de ülkemizde yapmak için, ders grupları oluşturdukları ve bu ders gruplarındaki şahıslara El-Kaide terör örgütünün fikir ve görüşlerini aşlayarak, ilimizde meydana gelen eylemleri bu şahıslar vasıtasıyla gerçekleştirdiklerini biliyorum.⁸⁹

El-Kaide yöneticileri, Selefi-Vahhabi ideolojinin etkisiyle iktidarlarını meşrulaştırmaya çalışmakta ve örgütün ideolojisi, bu ideolojiyi benimseyenlerce sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Yine bu ideolojinin etkisiyle örgüt üyeleri, yöneticilerini ve emirlerini asla sorgulamamakta ve onların her talimatını yerine getirilmesi gereken dini bir emir olarak algılamaktadır. Yöneticileri ve yönetimi eleştirmek dinden sapma olarak değerlendirilirken, El-Kaide yöneticileri konularını, Selefi-Vahhabi ideolojiyle korumakta ve pekiştirmektedir.⁹⁰ Görüldüğü üzere Selefi-Vahhabi ideoloji ile El-Kaide üyeleri arasında sıkı bir etkileşim vardır. Örgüte göre bu ideoloji, İslam düşmanları ile yapılan mücadelede bir direniş ideolojisi olarak ön plana çıkmaktadır. Yine düşman tanımlaması da bu ideoloji perspektifinden yapılmaktadır. El-Kaide'ye göre, bu ideolojiyi benimsemeyen kimseler, dinden çıkmış ve İslam düşmanı kimselerdir. Bu nedenle canları da malları da helaldir, bunların öldürülmesi hususunda dince bir sakınca yoktur.

El-Kaide'nin örgüt yapısı incelendiğinde ise karşımıza, diğer terör örgütlerinden farklı bir yapılanma çıkmaktadır. Diğer terör örgütlerinin aksine birleşik ve bütünlüklü bir yapılanmaya sahip olmayan El-Kaide, merkezden bağımsız yerel dinamikler üzerine kurulu ve küresel çok uluslu bir yapıdır. Gray, El-Kaide'nin yapılanmasıyla ilgili olarak şunları söylemektedir.

El-Kaide, Latin Amerika'dan Japonya'ya kadar ve bu ikisi arasındaki bütün diğer kıtalarda faaliyet gösterebilen, ilk çokuluslu terör örgütüdür. 1970'lerle 1980'lerin teröristlerinin aksine, El-Kaide bölgesel bir alanda hareket etmez. Faaliyetleri gibi destek çevresi de küreseldir. Kuvvetleri küreselleşmeye direnmek yerine çağdaş İslamcı gruplar tarafından kullanılarak sürekli olarak dünya çapında yeni üsler ve yeni hedefler aramaktadır.⁹¹

Afgan cihadının kargaşası içinde dünyanın her köşesinde baskı altında yaşayan Müslümanları, gerek askeri gerekse mali açıdan desteklemek gibi bir amaçla kurulan örgütün yapısı incelendiğinde, örgütün lideri konumunda bulunan kişinin

⁸⁹ Demirel, **Ölüm...**, ss. 275-276.

⁹⁰ Burke, **El Kaide...**, s. 54.

⁹¹ Gray, **El Kaide Modern ...**, s. 67.

Usame Bin Ladin olduğu görülmektedir. Yine örgüt bünyesinde, önemli kararların tartışılıp onaylandığı ve başında Bin Ladin ve Muhammed Atıf'ın bulunduğu bir 'Danışma Meclisi' ve özellikle askeri konuların müzakere edilip onaylandığı, başında Ebu Übeyde El Banşari'nin bulunduğu 'Askeri Şura' yer almaktadır.⁹² Örgüt yapılanması içerisinde bunlar dışında, üç bölümden daha söz etmek mümkündür. Bunlar; Hücreler, Mücahitler\Mücahit Grupları, Bölgesel\Yerel örgütlenmelerdir. Ayrıca El-Kaide içerisinde; Örgütün para ve mali işleriyle ilgili konularıyla ilgilenen ticari komite, dini kuralların görüşülerek karara bağlandığı dini komite (fetva komitesi), bilgilerin basılması için medya komitesi ile seyahat bürosunun bulunduğu şekilde bilgiler bulunmaktadır. Ancak bu yapılanmalar içerisinde şahıs olarak kimlerin bulunduğu, günümüzde halen bu yapının korunup korunmadığı gibi konularda herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁹³ İstihbarat ve güvenlik kurumlarının bütün çalışmalarına rağmen, halen dünyanın farklı bölgelerinde terör eylemi gerçekleştirebilen ve böylelikle etkinliğini muhafaza eden El-Kaide'nin, bütün bu özellikleri, diğer terör örgütlerinden farklı bir yapısı ve sistemi olduğunu doğrulamaktadır. El-Kaide terör örgütünün en önemli özelliklerinden bir diğeri de, örgüt liderinin bizzat eylemlere iştirak etmemesidir. El-Kaide'ye bağlanan terör örgütleri, örgütün kurallarını benimsemekle birlikte kendi içlerinde bağımsızdırlar. Örgüt sürekli aktiftir ve eylemlerini bir coğrafi bölgeden diğer bir coğrafi bölgeye kaydırmada oldukça yeteneklidir. Teknolojik imkânlardan da en üst seviyede yararlanmaktadır.⁹⁴ "Terör uzmanları tarafından en iyi yapılanmaya sahip örgüt olarak adlandırılan El-Kaide, çok gevşek bir ilişkiler sistemi içinde, birbirini tanımayan insanlardan" oluşur.⁹⁵ Gray'in de ifade ettiği gibi, " El-Kaide, liderinin ölümü ve güçsüzlüğü halinde ayakta kalacak, düzgün bir şekilde işleyecek kadar sağlam bir şebekedir."⁹⁶ Böyle bir örgütsel yapının lider dâhil olmak üzere sorumlu düzeyde faaliyet gösteren birkaç örgüt üyesi yakalansa dahi, çökertilmesi imkânsız gibi görülmektedir.

⁹² Reeve, **Yeni Çakal'lar...**, s.237.

⁹³ Demirel, **Ölüm...**, s.40.

⁹⁴ Cırhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 182

⁹⁵ Demirel, **Ölüm...**, s. 41.

⁹⁶ Gray, **El Kaide Modern ...**, s. 69.

“El-Kaide İslam’ı ruhani bir din olmaktan öte siyasal bir yöntem olarak görmekte ve siyasi amaçları doğrultusunda yorumlamaktadır.”⁹⁷ Bununla birlikte, El-Kaide’nin gücü ve tehlikesi örgütsel yapısından değil beslendiği ideolojiden kaynaklanır. Yukarıda da ifade edilmeye çalışılan örgütün yapılanma biçimi de bu tezi doğrulamaktadır. Yapılanma biçimi olarak, El-Kaide üyeleri birbirlerini tanımamalarına karşın, Selefi-Vahhabi ideoloji yardımıyla ortak bir aidiyet duygusu kazanırlar. Ayrıca örgüte sürekli yeni katılımlar olmasının temelinde yine bu ideoloji bulunmaktadır. Bu bağlamda Selefi-Vahhabi ideolojinin farklı ülkelerde faaliyet gösteren El-Kaide üyeleri açısından küresel bir çatı oluşturduğu söylenebilir.⁹⁸ Bu sebeple El-Kaide üyelerinin radikalleşme süreçleri, benimsemiş oldukları Selefi-Vahhabi ideolojiden bağımsız olarak değerlendirilemez.

El-Kaide’nin örgütsel gücü, militanların seçimi, bir araya getirilmesi ve Afganistan ve Pakistan’da bulunan kamplarda eğitim verilmesi sürecinde de kendisini göstermektedir. El-Kaide üyelerinin kafalarında İslam eşittir Selefi-Vahhabi ideoloji anlayışının yerleştiği bu eğitim sürecinin belli aşamaları olduğundan bahsedilebilir. İlk olarak El-Kaide’nin fikirlerini benimseyen ya da örgütün fikir düzeneğine yakın olan sempatizanlar bir araya getirilerek ders halkalarına tabi tutulur. Ders halkalarında aldıkları eğitimlerle kamplarda eğitim almaya hazır hale getirilen üyeler, Selefi-Vahhabi ideolojinin öğretildiği birer okul görevi görmekte olan El-Kaide kamplarına gönderilir. Kamp eğitimlerinde başarı gösterenler çeşitli sorumluklar verilmek suretiyle denemeye tabi tutulur. Bunun yanı sıra intihar eylemcisi olarak belirlenen veya intihar eylemcisi olmak isteyen örgüt üyelerini bekleyen farklı eğitimlerin olduğu da bilinmektedir. Fiziksel bir baskının söz konusu olmadığı El-Kaide eğitimlerinde, manevi baskının ne kadar güçlü olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Gördükleri eğitimi sorgulamamaları öğretilen militanlar, aslında farkında olmadan, El-Kaide’nin, çevrelerine ölüm saçmaya hazır birer piyonları haline getirilmektedir.⁹⁹

⁹⁷ Sedat Laçiner, “Usame Bin Ladin İdeolojisi” (28.03.2008)

<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=53>

⁹⁸ Whelan, **El-Kaidecilik...**, 89,

⁹⁹ Demirel, **Ölüm...**, ss.130-132.

Örgütün üyelerini nasıl bir ideolojik eğitimden geçirdiğinin anlaşılması bakımından 15–20 Kasım 2003 tarihinde El-Kaide Türkiye Grubu tarafından İstanbul’da gerçekleştirilen terör eylemleri iyi bir örnektir. Bu eylemleri gerçekleştiren grubun ifade tutanakları incelendiğinde tamamına yakınının, 1996–2001 yılları arasında, örgütün Afganistan’daki kamplarında siyasi ve askeri eğitimden geçtikleri ve bu eğitim sürecinde cihadçı anlayışları ağır basan katı bir Selefilik anlayışını benimsedikleri anlaşılmaktadır. Yine bu ifadelerde, El-Kaide Türkiye grubu üyelerinin eğitim amaçlı olarak ders halkaları oluşturdukları ve bu ders halkalarında, izletilen CD’ler, okunan kitaplarla, bir taraftan El-Kaide hareketinin propagandasının yapıldığı diğer taraftan Selefi-Vahhabi ideolojinin anlatıldığı gözlenmektedir. Demirel, ders halkalarına ilişkin olarak şunları söylemektedir.

Ders halkaları El-Kaide’nin amacını yaymada etkili oluyor. Böylelikle örgüte kazanılan sempatizanların sayısı gün geçtikçe artıyor. “Akide Dersi” adı verilen sohbetlerde de bir araya geliniyor. “Selefi Salihin” adlı kitaptan Akide dersi yapılıyor. Bu sohbetlerde sadece Selefi Salihin akidesi isimli kitaptan paragraflar okunuyor. El-Kaide’nin İslami hayatı hakim kılınmaya çalışılıyor. Eylem ve faaliyetlerde birbirinden habersiz olan örgüt militanları gizliliğe aşırı önem veriyor. Bu nedenle çoğu kez kimlerin hangi ders grubunda kimler ile ders yaptığı bile bilinmiyor. Ders halkalarında, katılanlara El Kaide’yi tanıttığı CD’ler de izlettiriliyor. Merkezi Kandar’da bulunan örgüt tarafından hazırlatılan CD’leri dünyaya yayma ağı da militanlar tarafından gerçekleştiriliyor. Örgütün Türkiye’deki sorumlularının evlerinde düzenlenen bu derslerde, daha çok Usame bin Laden’in görüntülerinin yer aldığı CD’ler izlettiriliyor. Cihad edilen Filistin, Çeçenistan, Afganistan görüntüleri ve cihad eden komutanların hayatları ile ilgili bilgilerin yer aldığı bu CD’lerde örgüt propagandası daha etkili yapılıyor.¹⁰⁰

El-Kaide hareketi açısından eğitimde ikinci aşamayı, eğitim kamplarında verilen ideolojik ve askeri eğitimler oluşturmaktadır. İdeolojik eğitim kapsamında, öncelikle Kuran ve İslam fihkî çerçevesinde Selefi-Vahhabi düşünce sistemi ve cihad kavramı üzerine dersler verilir.¹⁰¹ Din ve Allah adına ölmek, şehitlik gibi konular tartışılır ve tepkisi izlenen öğrenciler arasından intihar bombacıları seçilir.¹⁰² Askeri

¹⁰⁰ Demirel, **Ölüm...**, ss.138-139.

¹⁰¹ Mehmet Faraç, **İkiz Kuleler’den Galata’ya El Kaide Turka**, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2004,s. 153.

¹⁰² Taner Tavas, “İntihar Saldırıları” Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk (der.),“**Terörizm İncelemeleri**”, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s. 117.

eğitim kapsamında ise “hafif silah ve harita kullanabilme, uzaktan kumandalı ve zamanlamalı patlayıcı düzenek hazırlayabilme, çeşitli kimyasal maddelerden bomba hazırlayabilme”¹⁰³ eğitimi verilmektedir.

İdeolojik eğitimin son aşamasını, seçilen intihar bombacılarının, intihar eylemlerine hazırlık eğitimi oluşturmaktadır. El-Kaide'nin eğitim kamplarında intihar eylemleri gerçekleştirecek kişilere özel bir eğitim verildiği bilinmektedir. Bilindiği üzere bir insanın alabileceği en zor kararların başında intihar gelir. İntihar eylemi yaparak, hem kendi hayatına hem de başka insanların hayatlarına son vermek ise belki de bir insanın alabileceği en zor karardır. Bu nedenle intihar bombacılarının eylemlerine güçlü meşru anlamlar yüklemeleri gerekir. İşte, İntihar bombacılarının, eylem yapmak, ölümü göze almak ve masum insanları öldürmek için ihtiyaç duydukları meşruiyet kaynağı, radikal dinsel inançları ve fanatik milliyetçilik duygularıdır ve bu duygular El-Kaide hareketi açısından Selefi-Vahhabi ideoloji ile sağlanır.¹⁰⁴

İntihar bombacıları seçildikten sonra eğitimlerin, Hadis ve Kuran üzerine yoğunlaştığı görülür. Bu derslerde şehitlik yüceltilir ve şehit olacaklar için cennet vaat edilirken, cihad yolunda elde edilen şehitliğin bir Müslüman'ın elde edebileceği en büyük mükâfat olduğu vurgulanır. Dini bilgiler dışında İsrail karşıtı propaganda da yapılır. Bu eğitimlerden sonra adaylara el bombası atma gibi görevler verilir. Emirleri yerine getirme, sır saklama yetenekleri ölçülür. Bazı öğrenciler ölümden korkup korkmadıklarını anlamak için boş mezarlara gömülür. Bütün bu eğitimlerden sonra bombacılar seçilir ve seçilen intihar bombacılarına günlerce Kuran-ı Kerim okutulur. Okuma görevi de tamamlandıktan sonra bombacılar eyleme hazır hale gelir.¹⁰⁵ Hiç şüphe yok ki bu intihar eylemcileri eylemlerini gerçekleştirirken, aslında

¹⁰³ Demirel, **Ölüm...**, s. 146.

¹⁰⁴ Özgür Öztürk, **El Kaide'nin Düşünsel Artyöresi ve Öznenin Radikal Söylem İçinde Sabitlenme Süreci**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2008, s. 136.

¹⁰⁵ Tavas, “İntihar...”, ss. 118-119.

dinlerini savunduklarını ve dinleri uğrunda öldüklerini düşünmekte ve bunun karşılığında cennetle mükâfatlandırılacaklarına inanmaktadır.¹⁰⁶

Bütün bu anlatılanlar kapsamında özetlemek gerekirse, El-Kaide hareketi açısından eylemcilere verilen ideolojik eğitim, belirlenen siyasi amaçlara ulaşılması noktasında büyük önem taşımaktadır. El-Kaide üyeleri, örgüt içerisinde aldıkları ideolojik eğitim ile Selefi-Vahhabi ideolojiyi İslam'ın kendisi ve örgüt tarafından kendilerine verilen her görevi de dini bir yükümlülük olarak kabul etmekte bu kapsamda, gerçekleştirilen intihar, terör ve şiddet eylemleri, İslam adına yapılan 'cihad' olarak anlamlandırılmaktadır.¹⁰⁷

Görüldüğü üzere 1979'da bir İslam mücahidi olarak tarih sahnesine çıkarılan Usame Bin Ladin, 2001 yılına gelindiğinde "radikal siyasal İslam mücahidi" kimliğine bürünmüş ve halen de bu kimliğini korumaktadır.¹⁰⁸

4.4. Abdullah Azzam ve El-Kaide

Cihad fikrini bugünkü şekliyle geliştiren kişi Filistinli Müslüman Kardeşlerin üyesi ve Hamas'ın kurucusu olduğu rivayet edilen Abdullah Azzam'dır.¹⁰⁹ Küresel cihadın babası olarak ta tanımlanan Azzam, doktorasını El Ezher Üniversitesi'nde tamamlamış, Ürdünlü bir İslam hukukçusudur. Azzam, hayatı boyunca militan bir küresel cihad ideolojisinin savunuculuğunu yapmış,¹¹⁰ bu durum, onun İslami hareketler ve İslam'ın katı yorumlarından beslenen dini motifli terör örgütleri açısından önemli bir ideolog ve ruhani bir lider olarak kabul edilmesine vesile olmuştur. Ateşli ve cezp edici konuşmaları, küresel cihad ve militan çatışmalara verdiği destekle İslamcı radikaller arasında büyük bir şöhret yakalayan ve Selefi anlayışı teoride ve pratikte en iyi temsil eden kişi olan Azzam'ın görüşlerini;

¹⁰⁶ Cirhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 168.

¹⁰⁷ Öztürk, **El Kaide'nin...**, s. 138.

¹⁰⁸ Kongar, **Küresel...**, s.17.

¹⁰⁹ Cirhinlioğlu, **Terör ve...**, s. 170.

¹¹⁰ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.22.

“Yalnızca cihad ve silah: Ne müzakere, ne konferans, ne de diyalog. ”¹¹¹ cümleleri özetlemektedir.

Sovyetler Birliği'nin, Afganistan'ı işgali üzerine bütün dikkatini cihad üzerine yoğunlaştıran ve Afgan cihadı sırasında üzerine düşeni yapmak için Pakistan'dan Afganistan'a giden Azzam, El-Kaide'nin kuruluş aşamasında ve ideolojik alt yapısının oluşmasında önemli bir rol oynamış, Usame Bin Ladin ile birlikte Suudilerin ve diğer Arapların yayınlar ve diğer iletişim araçları aracılığı ile savaşçı olarak yazılması görevini üstlenen Mekteb el Hidamat'ı (Hizmet Bürosu/ MAK') kurarak cihad için Müslümanları eğitmiştir.¹¹²

Usame Bin Ladin, MAK içerisinde Azamla birlikte çalışmış ve El-Kaide'nin temellerini de işte bu dönemde atmıştır. Bu sebeple, Azzam tarafından kurulan MAK'ın, El-Kaide'nin ortaya çıktığı süreçte bir ön aşama olduğu söylenebilir. Afgan cihadına katılmak ve Afgan topraklarından Sovyetleri çıkartmak üzere Müslüman dünyaya, Afgan Müslümanları savunma çağrısı yapan Azzam'ın, bu çağrısı birçok yerde tekrarlanmış ve göçebe cihadçılık olarak ta adlandırılan bu hareket, Usame Bin Ladin ve El-Kaide ile bağlantılı uluslararası ağın oluşmasına yardım etmiştir.¹¹³

Azzam, Afgan cihadına katılan bütün mücahitlerin üzerinde olduğu gibi Bin Ladin üzerinde de önemli bir nüfuza sahip olmuştur. Onun gözünde Azzam, tek başına bir millet kadar güçlü ve etkili işler yapmaktadır. Bu kapsamda, Usame'nin esin kaynağının Azzam olduğu söylenebilir. Ancak, Afgan cihadı esnasında uzun süre birlikte çalışan, Azzam ve Usame arasında, Sovyetlerin, Afganistan'dan çekilmesi ile birlikte görüş ayrılıkları başlamış, Usame, 1988 yılında El-Kaide'yi kurduktan sonra Azzam'la yollarını tamamen ayırmıştır. 1989 yılında Abdullah Azzam ile iki oğlunun Peşaver'de bombalı bir suikast sonucu öldürülmesi ile Usame

¹¹¹ Whelan, **El-Kaidecilik...**, s. 75.

¹¹² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.35.

¹¹³ Randal, **Usame...**, s. 138.

Bin Laden'in liderlik nüfuzu daha fazla güçlenmiş ve Azzam tarafından kurulan MAK'ın bütün malvarlığı ve elemanları El-Kaide'ye geçmiştir.¹¹⁴

El-Kaide denilince akla hemen Usame Bin Ladin ismi gelse de, esasında örgütün ideolojik ve teorik liderinin Abdullah Azzam olduğu söylenebilir. Çünkü Azzam'ın hayatta iken vermiş olduğu dersler ve kaleme aldığı konular, günümüzde başta El-Kaide olmak üzere radikal İslamcı kesimler ve dini motifli terör örgütleri açısından sorgulanamaz referans kaynakları olmuştur.

Derin bir İslam eğitimi alan ve İslam Hukuku olarak ifade edilen 'Fıkıh' alanında doktora yapan Azzam'ın, İslami konularda akademik bir tecrübesinin olması, dini metinlerin yorumlanmasında fikirlerinin destek bulmasına yardımcı olmuştur. Azzam'ın El-Kaide ve benzeri dini motifli terör örgütleri ve radikal İslamcı kesimlerce referans kabul edilmesinin ardında, almış olduğu dini eğitimin ve buna bağlı olarak Selefî-Vahhabi ideoloji bağlamında ürettiği sert yorumların olduğu söylenebilir. Azzam, Afgan cihadı sonrası elde edilen başarı ile Mevdudi, Hasan El Benna hatta Seyyid Kutub'u gerilerde bırakacak yeni bir dünya görüşü yaratmıştır. Bu yeni dünya görüşü; Vahhabiliğin sıkı Selefî reformculuğundan, zulme karşı uluslararası cihadda şehit olma davetinden, modern savaşın acımasız şiddeti ve karmaşasına ilişkin gerçek bir deneyimden, Sovyetleri ve onların münafık yardakçılarını tek başına İslam'ın yendiği düşüncesinden beslenmiştir. Artık Azzam'ın, silahlı bir mücadele olarak cihaddan başka her şeyi reddettiği söylenebilir.¹¹⁵

Bu kapsamda, Azzam'a ait katı din yorumunun, sağlıklı şekilde anlaşılabilmesi için Azzam tarafından ortaya konan bazı yorumların belirtilmesinde yarar vardır:

Ümmet yoldan çıktığında ... Allah onu helak olmaktan kurtarmak ve doğruluk yoluna döndürmek için birey ya da küçük bir insanlar grubu gönderir. Bu küçük elit grup, kanaatleri ve hevesleri taşıyanlardır. Bu guruptan daha küçük bir gurubu da hevesleri yaymak, onları hayata geçirmek için dünyevi hayatı terk edenler oluşturur. Bu seçkinler grubundan

¹¹⁴ Demirel, **Ölüm...**, s.57.

¹¹⁵ Burke, **El Kaide...**, s. 101.

daha küçük bir gurubu da bu hevesleri ve ilkeleri zafere ulaştırmak için ruhlarını ve kanlarını feda edenler oluşturur.¹¹⁶

Bugün Afganistan, Filistin ve kâfirlerin işgal ettiği yerlerde mal ve canla cihad yapmak, herkesin üzerine farzdır. Afgan halkının cihadı İslami olup, aleni küfür ve sapıklığın karşısında hedefi ve gayesi açık bir cihaddır. Afganistan'da cihad yapmak, kâfirleri oradan kovmak, savaşıma güç yetiren her Müslüman için bir vazifedir. Afganistan cihadının hükmü namaz ve oruç gibi her Müslüman'a farz-ı ayn'dır.¹¹⁷

Yeryüzünde ilahlık taslayan tağutlara sadece zürriyetlerinin öldürülmesi, ağaçların kesilmesi, binaların yıkılmasıyla ulaşabilmek mümkünse bunda beis yoktur, çünkü bu, bizim için hedef olmayan ve istenmeyen bir şeye zorunlu bırakılmamızdır.¹¹⁸

Müşriklere ya da müşriklerin dışındaki kâfirlere faydası dokunan herkes –yaşlı da olsa, rahip de olsa veya savaşa katılmaya muktedir olmasa da öldürülür. Savaşa iştirak etmedikleri müddetçe, güçsüz olduklarından dolayı ne kadınların ne çocukların ne de ruhbanların kastı olarak öldürülmelerine gerek vardır. Ancak, müşriklere karışılırsa öldürülürler, çünkü onları müşrik savaşçıların arasında tek tek ayırt etmek mümkün değildir, bundan dolayı zayıfları vurmak kast edilmeksizin müşriklere ateş açılır. Afganistan'daki komünist kadınlara gelince; savaşa ve fikir alışverişine iştirak etseler de, etmeseler de, gaip halinde de olsalar, yalnız da olsalar öldürülmeleri gerekir. Çünkü onlar İslam'la çatışan, İslam'a ve Müslümanlara eziyet eden bir akideye sahiptirler.¹¹⁹

Âdem (a.s)'den beri gelen yolun başından bu yana, tağutlarında aynı tağut olduğu gün gibi belli oluyor. Bu tağut ister Amerikan Tağutu, ister Arap Tağutu, ister Afgan Tağutu ve ister Rus Tağutu olsun hiç fark etmez. Yine tarih boyunca ve insanoğlunun dünyaya ilk başlattığı adımdan beri Allah Teala'nın gösterdiği temel ilkeler dışında kalan ilkelere göre anayasa düzenleyenlerin aynı kâfirler olduğu apaşık belli olmaktadır. Bu kişiler namazda kılabılır, ramazan orucu da tutabilir.¹²⁰

Hıristiyan ve Yahudilerle tokalaşmak, Bir Amerikalının yüzüne gülümseyerek bakmak, caiz değildir. Çünkü Müminler, Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinemez.¹²¹

Görüldüğü üzere Azzam, El-Kaide hareketi açısından şiddet ve terör eylemlerini meşrulaştıran bir yorum ortaya koymaktadır. İslam bilginleri ve düşünürlerinin büyük çoğunluğunun aksine Azzam, düşmana faydası dokunan veya bir savaş ortamında mücadele edebilme yeteneği olmayan yaşlı, din adamı, çocuk gibi kişilerin hedef alınabileceğini ve din adına öldürülebileceğini savunmaktadır. Azzam'ın bu yorumu özellikle El-Kaide hareketi içinde şiddet eyleminde bulunanlar,

¹¹⁶ Burke, **El Kaide...**, s .48.

¹¹⁷ Abdullah Azzam, **Müslüman Halkın Cihadı**, (çev. Osman Kara), İstanbul, Vera Yayınları, 2006, ss. 36-37.

¹¹⁸ Abdullah Azzam, **Cihad Kervanı**, (çev. Z. Eryılmaz), İstanbul, Vural Yayınları, 2007, ss. 9-30

¹¹⁹ Abdullah Azzam, **Cihad Ahkâmı**, (çev. Mustafa Özel ve Yücel Şimşek), İstanbul, Vera Yayınları, 2006, ss 15-.23.

¹²⁰ Abdullah Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, (çev. Salih Barlak), İstanbul, Vera Yayınları, 2006, s. 124.

¹²¹ Abdullah Azzam, "Tevbe Suresinin Gölgesinde Cihad Dersleri 2. Cilt" (07.04.2008.) http://www.birdunyaportali.com/akidem/htmdosyalar/abazzam/hristiyan_ve_yahudilerle.htm

bilhassa intihar eylemcileri açısından önemli bir motive unsuru olmaktadır. Bu bağlamda, Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde, İslam'ın, amaca ulaşabilmek için masum ve sivillerin öldürülmesine izin verdiğini kabul eden El-Kaide eylemcileri açısından, gerçekleştirilen eylemlerde masum ve sivil insanların ölebilmeye ihtimalinin pek bir önemi yoktur.¹²² Ancak pek çok ilahiyatçı ve akademisyen, Azzam'ın ortaya koyduğu yorumların, İslami açıdan doğru olmadığını vurgulayan açıklamalarda bulunmaktadır. Yaman, konuyla ilgili olarak, 'İslam Devletler Hukukunda Savaş' adlı eserinde;

Bir genel prensip gereği, insanoğlunun kanının akıtılması aslen haram olduğundan, savaşçı olmayanların öldürülmesi yasaktır. Buna göre kadınlar, çocuklar, körler, akıl hastaları, bunaklar, yaşlılar ve yatalak hastalar, felçli ve kötürüm olanlar, sağ kolu olmayanlar, çaprazlama bir kolunu ve bacağını kaybetmiş olanlar, bir köşeye çekilmiş ve halk arasına karışmayan ruhbanlarla, çok sarhoş olanlar öldürülmez. Savaşla ilgisi olmayan, çiftçi, tacir ve işçilerde öldürülmez.¹²³

Şeklinde açıklamalarda bulunurken, Güneş, yine konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir.

Hukuken, inancı ne olursa olsun, (İslam'a göre) bir kişiyi öldürmeye cevaz vermek için, sıcak savaş anında muharip vasfını haiz bir kişinin fiili bir zarar verme azminin bulunması şarttır. Bu şartlara haiz olmayan kişiler, can güvenliği bakımından masum kabul edilir. Dolayısıyla savaş şartlarında bile sivil hedeflere yönelik -intihar saldırıları- dâhil herhangi bir saldırı, İslam'ın bu düsturuyla asla bağdaşmaz.¹²⁴

Gerçektende İsrâ Suresi 33. ayette Allah, "*Allah'ın haram kıldığı canı hak ile olmadıkça öldürmeyin*" buyurmaktadır. Görülmektedir ki, Kuran-ı Kerim açık bir şekilde başkasını öldürmeyi yasaklamıştır. Ayette 'hak ile' ifadesinden kastedilen ise; savaş hali, nefsi müdafaa, başkasını öldüren birisinin suçu sabit olduğunda devlet eliyle idamı gibi İslam dinince kabul edilen durumlardır. Bunlar dışında adam öldürmek, Maide Suresi'nin 32. ayetinde açıkça belirtildiği gibi büyük günahlardandır. Maide Suresi'nin 32. ayeti şu şekildedir. "*Kim bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmaksızın öldürürse, bütün*

¹²² Öztürk, **El Kaide'nin...**, 119.

¹²³ Ahmet Yaman, **İslam Devletler Hukukunda Savaş**, İstanbul, Beyan Yayınları, 1998, s. 144.

¹²⁴ Ahmet Güneş, "İslam Hukuku'nda Savaş Ahkâmına Dair Bazı Mülâhazalar", **İslam'a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, (der. Ergün Çapan), İstanbul, Işık Yayınları, 2004, s.152.

insanlığı öldürmüş gibi olur...". Ayetten de anlaşılmaktadır ki, bir masum insanı öldürmek bütün insanları öldürmekle eş değer bir suçtur. Ayette üzerinde durulması gereken bir başka husus da, Müslim ve gayr-ı müslim ayırımının yapılmamış olmasıdır.¹²⁵

Abdullah Azzam'ın akademik anlamda kazandığı bilgi birikimi ve yeteneğini, neredeyse tamamen cihad ve ilişkili kavramları açıklamak üzere kullandığı söylenebilir. Azzam'ın uzun bir süre Sovyetler Birliği'ne karşı Afgan direnişini organize ettiği ve böylece teori ile pratiği birleştirme imkânı bulduğu anlaşılmaktadır.

Azzam, Müslüman gençliğe, vasiyetinde şu şekilde seslenmiştir.

Kendisini mazur gösterecek herhangi bir illeti olmaksızın elinde tüfek bulunmadan Allah'ı Teala'ya kavuşan her kesin Allah'la günahkâr olarak karşılaşacağını görüyorum. Çünkü o savaşı terk etmiş bulunmaktadır. şu anda savaşmak ise Farz-ı ayn'dır. Yeryüzünde bulunan bütün Müslümanlara Farz-ı ayn'dır. Allah'ın mazur gördüğu kimseler müstesna. Farzı terk etmek ise günahdır. Çünkü farz, işleyenin sevap aldığı, terk edenin hesaba çekildiği işlerdir... Savaş ister Filistin'de, ister Afganistan'da, isterse de kâfirlerin çiğnediği ve pislikleriyle kirlettiği her hangi bir bölgede olsun, savaşmayı terk ettikleri için Müslümanlar günahkârdır... Artık ey Müslümanlar sizin hayatının cihaddır. Hedefiniz cihaddır. Var oluşunuz akıbetiniz cihad ile alakalıdır. Ey davetçiler, sizler silahlarınızı omuzlamadıkça, tağutların, kâfirlerin ve zalimlerin mülkünü darmadağın etmedikçe, sizin hiçbir değeriniz yoktur. Cihadsız, savaşsız, kansız, sakatsız, Allah'ın dininin muzaffer olacağını zanneden kimseler bu dinin tabiatını idrak etmeyen kimselerdir. Onlar vehme kapılmışlardır. Davetçilerin heybeti, davetin şevketi ve Müslümanların izzeti savaşsız olamaz... Size selef akidesini, ehli-sünnet ve cemaat akidesini tavsiye ediyorum. Ey İslam yavruları, bombaların nameleri, topların gürlütüleri, uçakların uğultuları, tank sesleri eğitiminizin nağmeleri olsun.¹²⁶

Görölmektedir ki, Azzam'a göre, şeref ve haysiyet gibi insana saygınlık kazandıran erdemler ancak Peygamberlerin en iyisi olan İslam Peygamberi'nin yöntemi olan cihadla kazanılabilir. Hz. Peygamberin yönteminin benimsetilmesi ve

¹²⁵ Ömer Alper Yurtseven, **Türkiye'de Faaliyet Gösteren Dini Bir Terör Örgütü Olarak Hizbullah**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2006, s.28.

¹²⁶ Azzam, **Müslüman Halkın...**, ss.87 -88.

İslam'ın esasının anlaşılabilmesi için, din uğrunda Müslümanların kanlarını feda etmeleri, yaralanmaları ve şehit olmaları gereklidir.

Özetlemek gerekirse, Azzam'ın eserlerinde ve yaklaşımında, İbn Teymiyye'nin Selefi anlayışının izlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla, Azzam'ın geliştirdiği İslam yorumunun, Selefi-Vahhabi ideolojinin günümüz okumasına dayandığı söylenebilir. Nitekim günümüzde El-Kaide başta olmak üzere birçok dini motifli şiddet hareketinin söyleminde Azzam'ın ortaya koyduğu bu yaklaşımın izlerini görmek mümkündür.¹²⁷

4.5. El Kaide'nin Amacı

El-Kaide'nin temel amaçlarına baktığımızda karşımıza iki husus çıkar. Bunlardan birincisi Müslüman ülkelerin iç işlerine karışan ve İsrail'le işbirliği içinde Ortadoğu'yu kendi istekleri doğrultusunda şekillendiren başta ABD olmak üzere Batılı güçleri Müslüman topraklarından çıkarmak, ikincisi ise bu ülkelerle işbirliği içinde olan ve İslami olmadıklarına inandıkları rejimleri ortadan kaldırmaktır.¹²⁸

Dünyadaki bütün Müslümanların katılımı ile silahlı mücadele yöntemini kullanarak, şer'i hükümlerle yönetilen bir devlet kurmak amacıyla olan örgüt, batı güdümündeki bütün Müslüman hükümetleri yıkmayı, sınırları kaldırmayı ve böylelikle bir halife yönetiminde Panislamizm doğrultusunda kendisine yakın aşırı İslamcı gruplarla işbirliği yaparak, Batılı güçleri İslam ülkelerinden özellikle de Suudi Arabistan topraklarından çıkartarak dünya çapında bir din devleti kurma idealini benimsemiştir. Usame Bin Ladin ve diğer Radikal İslamcıların başka toprakları işgal etmek gibi bir amaçları yoktur. Tek istekleri Müslümanların, Batının etkisinden kurtulmuş ve İslam yasalarını uygulayan hükümetler kurmalarını sağlamaktır.¹²⁹ Halifeliğin ilan edilmesinin tek yolunun güç kullanılmasından geçtiğini ifade eden Bin Ladin'in;¹³⁰ düşman sıralamasında en başta ABD

¹²⁷ Öztürk, **El Kaide'nin...**, s. 121.

¹²⁸ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, s. 203.

¹²⁹ Karlsson, **Din Terör...**, s. 21.

¹³⁰ Karaca, "El-Kaide", s. 181.

gelmektedir. ABD'yi İngiltere, BM, NATO gibi örgütlerle, bunlarla koalisyon kurmuş ve bu koalisyona destek veren ülkeler takip etmektedir.¹³¹

El-Kaide'nin diğer amaçlarını; Din devlet ayrımının ortadan kaldırılması, demokrasinin yıkılması, kadın özgürlüğünün sona erdirilmesi, Hıristiyanların ve Yahudilerin ortadan kaldırılması, Seküler Türkiye Cumhuriyeti'nin yıkılması, şeklinde izah etmek mümkündür.¹³²

4.6. İslam'da Cihad ve El-Kaide'nin Cihad Yorumu

Tarihsel süreç içerisinde Müslüman toplumlarda, El-Kaide tarafından kullanılan ve ön plana çıkarılan pek çok İslami kavram ve sözcük üzerinde siyasi bir anlam mücadelesi yaşandığı ve radikal İslamcıların, bu kavramlara yükledikleri anlamlara karşı çıkanları, dinden sapsak ve din düşmanlığı ile suçladıkları görülmüştür. Tartışma konusu olan bu kavramlar arasında en önemli kavram ise 'cihad' olmuştur. Cihad, şiddeti dışlayan ve şiddete dayalı olmak üzere iki şekilde dile getirilmektedir. Bu kapsamda cihadın İslam tarihi boyunca farklı yorumlarını anlamak, aşırılık ve şiddet yanlısı radikal İslamcılar, Müslümanların çoğunluğundan ayırt edebilmemize katkıda bulunacaktır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de önem arz eden ve uluslararası ilişkilerin tesisi ve anlaşılması bakımından doğru anlaşılması ve tanımlanması gereken bir kavram olan cihad, İslami dış politikanın araçlarından biri olarak, Kuran-ı Kerim'de dile getirilen mesajların diğer toplumlara aktarılması sırasında ortaya çıkmaktadır.¹³³ Kuran-ı Kerim, bütün Müslümanlarca Allah'ın keliması ve bütün kanunların temeli olarak kabul edilir.¹³⁴ Tarih boyunca, insani menfaatler, eski geleneklerin tesiri ve politik ihtiyaçlar, Kuran ayetlerinin farklı yorumlanmasına yol açmış ve bu farklı yorumlar, Müslüman toplumlarda pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

¹³¹ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., s. 214.

¹³² Whelan, **El-Kaidecilik**..., ss. 116-120.

¹³³ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler**..., s. 124.

¹³⁴ Muhammed Hamidullah, **İslam'da Devlet İdaresi**, (çev.Kemal Kuşçu), İstanbul, Ahmet Said Matbası, 1963. s. 16.

Yapılan işte gayret gösterme, o yolda bütün imkân, güç ve enerjinin sarfedilmesi anlamına gelen cihad,¹³⁵ hem direniş ve kurtuluş hareketleri, hem de teröristler tarafından davalarını meşrulaştırmak ve kitleleri harekete geçirmek amacıyla kullanılan ve 20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılda önemli ölçüde geçerlik kazanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemi, Kuran'ın, Allah yolunda mücadele etme emrinden kaynaklanan cihad, birçok anlama gelmekle birlikte, İslam tarihi boyunca farklı amaçlarla kullanılmış ve istismar edilmiştir. Özellikle son dönemlerde radikal İslami grupların, küresel bir İslam devrimi yapmak amacıyla cihadı slogan hale getirdikleri görülmektedir.¹³⁶

Cihad çağlar boyunca, İslam hukuku ve hukukçuları tarafından yorumlanarak anlamı, ne zaman ilan edileceği ve ne zaman sınırlanacağı konusunda bu kişilerin verdiği fetvaların muhatabı olmuştur. Birçok Müslüman yönetici cihad ilan edip yürütürken, İslam hukukçuları, cihadları meşrulaştırmak ya da meşruluğuna karşı çıkmak için kullanılabilen fetvalar yayınlamışlardır.¹³⁷ Taslamam, konuyla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmaktadır.

Hasan Sabbah ve Haşhaşiler (12.-13.yüzyıllar) dini terminolojinin siyasal çıkarlar için retorikleşmesinin ünlü bir örneğidirler. Yakın dönemde de dinsel kavramların retorikleşmesinin birçok örneği görüldü. 1991'deki Körfez savaşı sırasında Saddam Hüseyin'e karşı Amerika'nın başını çektiği koalisyon katılan Müslüman ülkelerin liderleri, bu davranışlarını meşrulaştırmak için din adamlarından fetva almışlardır. Diğer yandan, Usame Bin Ladin, Müslüman din adamlarının fetvaları ile yapılan Körfez Savaşı'nı, Amerika'ya karşı verdiği mücadelenin (cihadın) gerekçelerinden biri olarak göstermiştir. Bu olaylar, 'cihad'ın ve diğer İslami kavramların retorik olarak kullanıldığı sayısız örnekten sadece birkaçıdır. Aslında Ortadoğu'da İslami meşrulaştırmalar kullanılmadan bir savaşın açılması, bir mücadelenin verilmesi çok zordur. Bunun sebebi, kabulünden günümüze kadar İslam dininin, kesintisiz olarak bu bölge kültürünün en önemli unsuru olmasıdır.¹³⁸

İslam sözcüğü; barış, sulh, mutluluk ve huzur anlamlarına gelen 's-l-m' kökünden gelir. -i ve -a harflerinin eklenmesiyle 'İslam' haline gelen kelime, bir

¹³⁵ Vehbe Zuhayli, **İslam Hukukunda Savaş**, (çev. İsmail Bayer) , Erzurum, İhtar Yayıncılık, 1996, s.14.

¹³⁶ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, ss.43-44.

¹³⁷ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 52.

¹³⁸ Caner Taslamam ve Tomis Kapitan, **Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği**, İstanbul, İstanbul Yayınevi, 2007, ss-20-21.

eylem durumu kazanır. Böylece İslam, barış ve huzurdan ziyade, barış ve huzuru sağlamak manasına gelir. Yani İslam dini bir barış dinidir. Cihad kavramı günümüzde her ne kadar, fanatizm, gaddarlık, hoşgörüsüzlük çağrışımı yapsa da temel anlamının bu kavramlarla bir ilgisi yoktur.¹³⁹ Cihad ‘c-h-d’ kökünden gelen bir kelime olup, meşakkat, güç yetme, gayret etme, şeklinde genelde zorlu bir çalışma ve gayreti gerektiren fiiller için kullanılır.¹⁴⁰ En geniş anlamıyla ise cihad; Allah yolunda bir ömür boyu istikamet çizgisinde yaşamak, kulluk şuur ve görevini hakkıyla yapma hususunda ciddi gayret göstermek, nefis ve şeytan ile çarpışmak, Allah ve Resulünün koyduğu ölçüleri nefsinde yaşamak ve yansıtmak, İslam’ın güzelliğini diğer insanlara ulaştırmak için dini tebliğ etmek, ilahi mesajı bütün insanlığa duyurmak, İslam ülkesini ve Müslümanları düşmanların her türlü tehlike ve saldırılarına karşı savunmak ve gerekirse, onlarla savaşmak” demektir.¹⁴¹ Bu anlam çerçevesinde, cihad, dış düşmanla mücadeleyi kapsadığı gibi aynı zamanda iç düşmanla yani nefisle mücadeleyi de kapsamaktadır.¹⁴²

Bunun yanı sıra Allah adına yapılan savaşlarda cihad olarak adlandırılır. Tevbe Suresi’nin 41. ayeti bu hususu şu şekilde açıklamaktadır. *“Ağırlıklı ve ağırlıksız olarak savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edin. Eğer bilerseniz bu sizin için çok hayırlıdır.”*

Cihad üzerine yazılan makale ve kitaplar incelendiğinde cihad ile savaş kelimelerinin eş anlamda kullanıldığı görülmektedir. Ancak, cihad ve savaş kelimeleri eş anlamlı kelimeler değildir ve cihad savaştan daha kapsamlıdır. Kuran-ı Kerim’de savaşı ifade etmek için ‘kıtal’ ve ‘harb’ kelimeleri ve bunlardan türeyen kelimeler kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Allah yolunda yapılan savaş da bir cihad olmakla beraber her cihadın savaş olduğu söylenemez.¹⁴³ Uluslararası hukukçulara göre de savaş ve cihad amaçları bakımından birbirinden ayrılır. Savaş bir siyasi hedefin gerçekleştirilmesi amacıyla kuvvet kullanımını ifade ederken,

¹³⁹ Yurtseven, **Türkiye’de Faaliyet...**, s. 29.

¹⁴⁰ Azzam, **Müslüman Halkın...**, s. 5.

¹⁴¹ Gürol Korkmaz, **Terör ve Medya İlişkisi**, Ankara, EGM Yayınları, 1999, s.145.

¹⁴² Naem Qassam, **Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü**, (çev. Huharrem Tan), İstanbul, Kesit Yayınları, 2006, s. 38.

¹⁴³ Taslaman ve Kapitan, **Terör’ün ve ...**, s.22.

cihad, saldırıyı def etmek, Müslümanları korumak, yöneticilerin zulmünü kaldırmak ve davetin önündeki engelleri bertaraf etmek suretiyle, adalet, iyilik ve fazilet ilkelerini yürürlüğe koymayı amaçlar.¹⁴⁴

Cihad malı ve canı Allah yolunda feda etme esasına dayanmaktadır. Düşman saldırısının amacı can yakmak, korkutmak ve teslimiyeti sağlamakken, cihadın amacı, düşmanın bu amaca ulaşmasının engellenmesidir. Bu durumda kan dökülmesi, yaralanma ve esir düşmek savunma savaşının doğal sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁵

Hem Batılı devletlerin, devletler hukukunda hem de İslam devletler hukukunda savaş üzerinde fazlaca durulmasının sebebi, savaşın, hasmane ilişki türlerinden en önemlisi olmasından kaynaklanır. Bu nedenle her devletin kendine ait bir savaş hukuk sistemi vardır. İslam devletler hukukunda savaşla ilgili kısımlar cihad ve siyer adı altında düzenlenmiştir. İslam hukukunda savaş, devletler hukukunda anlaşıldığı şekildedir farklılık arz etmektedir. Devletlerin birbirleri üzerinde egemenlik kurma amacı, İslam'ın savaş anlayışında bulunmamaktadır. Bu nedenle İslam hukukunda savaş, cihad kelimesiyle ifade edilmiştir. Çünkü İslam'da savaşın gayesi, Müslümanlara ve İslam idaresine yönelik düşmanca hareketleri ortadan kaldırmak ve barış için gerekli şartları yerine getirerek, insanların din ve vicdan hürriyetini garanti altına almaktır. Günümüz uluslararası hukuku ile karşılaştırıldığında İslami cihadın adil savaş niteliğinde olduğu görülmektedir.¹⁴⁶

İslamiyet doğduktan sonra Hz. Muhammed ve arkadaşları on dört sene boyunca Mekkeli müşriklerin zulüm ve işkenceleri ile karşılaşmışlardır. Hz. Muhammed, müşrikleri hikmetle ve güzel öğütlerle İslam'a davet etmiştir. Davetinden hiçbir şekilde ödün vermeyen Hz. Muhammed, müşriklerin saldırılarına karşı sabırlı davranmış ve onlarla savaşmamıştır. Mekke'deki zulmün ve baskının artması neticesinde Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed'e, savaşla ilgili izin hicretten bir sene sonra gelmiştir. Kuran ayetleri savaşa izin verme noktasında bir

¹⁴⁴ Zuhayli, **İslam...**, s.20.

¹⁴⁵ Qassam, **Hizbullah...**, s. 46.

¹⁴⁶ Yaman, **İslam Devletler...**, ss. 47-50.

takım meşru sebepler ortaya koymuştur ve savaş anlayışı dört temel esasa dayandırılmıştır. Bunlar; zulmü engellemek, dinde ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel fitneleri engellemek, İslam davetçilerine yönelik saldırıları engellemek ve bulunduğu bölgeyi savunmaktır.¹⁴⁷

İslam'da cihad belli temeller üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki imtihandır. Dünya hayatı sürekli imtihan ve sınamalarla doludur. Bu imtihanlar karşısında bir Müslüman'ın takınacağı en doğru tavır sabır ve tahammül göstermektir. İkincisi; Allah yoludur. Hedef cihadın Allah yolunda yapılmasıdır. Allah'a itaat için günahları terk eden kişi Allah yolunda olduğu gibi, Allah'ın kelamını yüceltmek ve emirlerini hayata geçirmek için savaşan kişi de şüphesiz Allah yolundadır. Üçüncüsü; insanın yararadır. Düşmanla, şeytanla, kötülüklerle, nefisle savaşmak her zaman insanın yararınadır. Cihad, meyvesi insanın yararına olan bir çiledir. Dördüncüsü ise hidayettir. Cihad ölüme değil hayata açılan bir kapıdır. Bazı sonuçlarını baştan görebileceğimiz bir eylem ve davranıştır. Dosdoğru olmak, vatan toprağını işgalden kurtarmak, nefsi mağlup etmek, Allah yolunda şehit olmak insana hidayet kapılarını açan anahtarlardır.¹⁴⁸

Bu kapsamda, Müslümanların yalnızca Allah adına yapılan savaşlarda mücadeleye katılabileceği ve kendi menfaatleri için savaşamayacakları konusunda ortak bir kanaat olduğu söylenebilir. Ancak asıl sorun; cihadın Müslümanlar tarafından uygulanan bir savunma savaşı mı, yoksa diğer dinlerin üyelerine karşı girişilen bir saldırı savaşı mı olduğu hususunda ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁹

Saldırı cihadı adından da anlaşıldığı üzere, savaşın Müslümanlar tarafından başlatılmasıdır. Savunma cihadı ise Müslümanların topraklarını ve kendilerini savunmak amacıyla giriştikleri savaş çeşididir. Savunma cihadının gerçekleşmesi için mutlaka bir saldırının ve işgalin bulunması gerekmektedir. Bu durumda cihad etmek her Müslüman'a farzdır.¹⁵⁰ Ortaya çıkan bu farklı yorumların temelinde,

¹⁴⁷ Zuhayli, **İslam...**, ss.39-41.

¹⁴⁸ Qassam, **Hizbullah...**, ss. 41-43.

¹⁴⁹ Taslaman ve Kapitan, **Terör'ün ve ...**, s. 22.

¹⁵⁰ Qassam, **Hizbullah...**, s. 44.

Kuran ayetlerinin birbirinden bağımsız olarak mı yoksa bir bütün olarak mı ele alınması gerektiği tartışması yatmaktadır. Birçok İslam âlimi cihadla ilgili Kuran ayetlerinin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini belirtir. Ayetler bir bütün olarak ele alındığında cihadın, İslam'a savaş açanlara karşı yürütüldüğü görülmektedir. Bu görüşü destekleyen ayetler şunlardır:

*“Fitne tamamen yok oluncaya ve din de tamamen Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın, eğer vazgeçerlerse artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur”*¹⁵¹

*“Kendileri ile savaşılana zulme uğradıkları için (cihada) izin verildi. Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.”*¹⁵²

Bu açıklamalar ışığında cihadın, İslam'ın zaferi için Allah tarafından bütün Müslümanlara, düşmandan kaynaklanan bir savaşın gerekliliği durumunda farz kılınmış bir emir olduğu söylenebilir. Tamamen Allah yolunda ve Allah rızası gözetilerek yapılan cihadda, ganimet, toprak ve itibar kazanmak amacı kesinlikle güdülmez. Çünkü cihad, Allah hükmünün yüceltilmesi, İslam'ın muhafazası ve fitnenin engellenmesi esaslarına dayanır.¹⁵³

İslam'da cihad; nefis ile mal ile beden ile ve dil ile olmak üzere dörde ayrılır. Bunlardan en önemlisi nefis ile yapılan cihaddır. Hz. Muhammed bir Hadisi Şerifinde bu durumu şöyle ifade etmiştir; *“gerçek mücahit nefsiyle savaşandır.”*¹⁵⁴ Cihad-ı Ekber olarak adlandırılan kişinin nefsiyle cihadı üzerinde İslam uleması da aynı görüşü paylaşmış ve kişinin öncelikle kendi nefsi ile cihad etmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Allah'ın iradesini kendinde hissedip yaşamayan bir kimsenin hiç şüphesiz onu başkalarına iletmesi beklenemez.¹⁵⁵

Mal ile cihad, kişilerin mallarını Allah yolunda harcamasıdır.

¹⁵¹ Bakara Suresi 193. Ayet.

¹⁵² Hacc Suresi 39. Ayet.

¹⁵³ Zuhayli, **İslam...**, ss.16-45.

¹⁵⁴ Ömer Öngüt, **İslam İlmihali**, İstanbul, Hakikat Yayıncılık, 2005, s.396.

¹⁵⁵ Yaman, **İslam Devletler...**, s. 58.

“Ey iman edenler, sizi çok acıklı bir azaptan kurtaracak bir ticareti size öğreteyim mi? Allah’a ve Resülü’ne iman edersiniz, mallarınızla canlarınızla Allah’ın yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.”¹⁵⁶

Dil ile cihad ise kişilerin güzel öğütle, hakkı ve sabrı tavsiye etmesi, Allah’ın kelamını insanlara tebliğ etmesidir.

“Rabbinin yoluna hikmetle güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel yollarla mücadeleyi yap!...”¹⁵⁷

Bu manada cihad, başta nefis ile mücadele olmak üzere; iyiliği, toplumda hayrın yayılmasını, İslami esaslara uyulmasını tavsiye etmek, sosyal hayatın her aşamasında Kuranın yöntemine uygun eğitim ve terbiye ile uğraşmak, din ve vicdan hürriyetine engel olanlarla fiili mücadele etmek gibi çok büyük boyutları kapsamaktadır.

Bütün bu özelliklerine rağmen cihad Batı tarafından farklı algılanmakta ve insanları zorla Müslüman yapmak için kullanılan bir araç olarak görülmektedir. Bu anlayış aynı zamanda Müslümanların, saldırgan, vahşi, gözü dönmüş şekilde sürekli savaşan barbarlar şeklinde tanımlanmasına neden olmaktadır. Hâlbuki Kuran-ı Kerim’deki pek çok ayette İslamiyet’in din ve vicdan özgürlüğünden yana olduğu ve hiç kimseye zorla bir dinin kabul ettirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Geniş manada düşünüldüğünde son çare olarak içinde savaş da bulunan cihad, insanları dine zorlamak için değil tam aksine Allah’ın dinini yeryüzünde yüceltip bunu benimsemek isteyenleri korkutacak hiçbir güç kalmayınca kadar çaba sarf etmektir. Cihad, genellikle İslam’ı duyurma ve tanıtmaya çabası olarak ta ifade edilmiştir.¹⁵⁸ İslam’a yapılan davet, yumuşaklık ve hoşgörü esasına dayanmaktadır.¹⁵⁹ Aşağıdaki pek çok ayet savunma savaşı şeklinde yürütülen cihadın bu özelliğini gözler önüne sermektedir.

¹⁵⁶ Saf Suresi 11. Ayet.

¹⁵⁷ Nahl Suresi 125. Ayet.

¹⁵⁸ Yaman, **İslam Devletler...**, ss. 57-62.

¹⁵⁹ Zuhayli, **İslam...**, s.53.

“Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütle ile çağır...”¹⁶⁰ “Kitap verilenlere ve ümmilere deki: Müslüman oldunuz mu? Şayet oldularsa muhakkak ki hidayete erdiler ve şayet yüz çevirirlerse senin görevin ancak tebliğdir. Allah kulları görür.”¹⁶¹ “Eğer Rabbin dileseydi elbette yeryüzündekilerin hepsi iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorluyor musun?”¹⁶² “Dinde zorlama yoktur. Muhakkak ki doğruluk eğrilikten ayrılmıştır.”¹⁶³ “Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. Fakat onlar sürekli ihtilafa düşerler.”¹⁶⁴ “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de barışa yanaş...”¹⁶⁵ “Dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin...”¹⁶⁶ “Biz dilesek onların üstüne gökten bir mucize indiririz de, boyun eğmek zorunda kalırlar.”¹⁶⁷ “Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri tek bir ümmet yapardı.”¹⁶⁸ “Öğüt ver çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların başına zorba değilsin”¹⁶⁹ “Biz onların neler dediğini biliyoruz. Sen onların başında bir zorba değilsin. Vaadimden korkanlara Kuran ile öğüt ver.”¹⁷⁰ “Sizinle din uğrunda savaşmayan, sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik etmenizi ve adaletli davranmanızı Allah yasaklamaz. Şüphesiz ki, Allah, adaletle hareket edenleri sever”¹⁷¹

Kısaca özetlemek gerekirse, Hz. Muhammed’in de belirttiği gibi iki türlü cihad vardır. Büyük cihad ve küçük cihad. Büyük cihad insanın kendine karşı, küçük cihad ise bir başkasına karşı verdiği cihaddır. “Cihad genelde söylendiği gibi mutlaka ‘kutsal savaş’ anlamı da taşımamaktadır. Hatta insan kalple, kalemle, dille, kılıçla vs. cihad yürütebilir.”¹⁷² Bununla birlikte, İslam dini sadece Müslümanlara saldırıda bulunanlara karşı savaşmaya izin vermiştir. Yani savaşın nedeni, Müslüman olmayanların zorla dine dâhil edilmesi değildir. Eğer böyle bir durum söz konusu olmuş olsaydı, kadın, çocuk, yaşlı, din adamı ayrımı gözetilmeden herkesin öldürülmesine izin verilirdi. Oysaki Kuran, savaşta her yolun mubah olmadığı, aşırılığa kaçılmaması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuş, kadın, çocuk, din adamı, sakat hatta savaşa katılmayan kişilerin öldürülmesini yasaklamıştır. Düşmanın barış istemesi durumunda ise savaşa son verilerek barış eğilimi gösterilmesini emretmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen İslam toplumunda, Kuran-ı

¹⁶⁰ Nahl Suresi 125. Ayet

¹⁶¹ Al-i İmran Suresi 20. Ayet

¹⁶² Yunus Suresi 99. Ayet.

¹⁶³ Bakara Suresi 216. Ayet.

¹⁶⁴ Hûd Suresi 118. Ayet.

¹⁶⁵ Enfal suresi, 61. Ayet.

¹⁶⁶ Kehf Suresi, 29. Ayet.

¹⁶⁷ Şuara Suresi 4. Ayet.

¹⁶⁸ Maide Suresi 48. Ayet.

¹⁶⁹ Gaşıye Suresi 21 ve 22. Ayetler.

¹⁷⁰ Kaf Suresi 45. Ayet.

¹⁷¹ Mümtehine, Suresi 8. Ayet.

¹⁷² Burke, **El Kaide...**, s.41.

Kerim'in yanlış yorumlanmasına bağlı farklı cihad anlayışları ortaya çıkmıştır. Bu anlayışlar cihadın savunmadan ziyade bir saldırı savaşı olduğu konusunda birleşmişlerdir. Buna bağlı olarak; “dini, siyasi ya da toplumsal baskıya karşı cihadi yürütme hakkı ya da görevi, son yıllarda kutsal ve kutsal olmayan savaşları haklılaştırmak için yaygın bir kullanım alanı kazanmıştır.”¹⁷³

Buraya kadar İslam'da cihad kavramının çerçevesi çizilmeye çalışılmış, bundan sonra ise Selefi-Vahhabi ideoloji kapsamında El-Kaide'nin cihad yorumu açıklanmaya çalışılacaktır.

El-Kaide, cihadi temel amaç belirlemesi ile diğer İslamcı örgütlerle benzerlik gösterse de cihad anlayışına küresel bir boyut kazandırmasıyla bu örgütlerden ayrılmaktadır.¹⁷⁴ Usame Bin Ladin, sadece İslam dünyasındaki yönetimlere ve bölgedeki Batılı kurum ve kuruluşlara cihad ilan etmemiş, ABD'yi ve Batıyı öncelikli hedef haline getirerek, cihadi uluslararası arenaya taşımıştır.¹⁷⁵ El-Kaide de cihad, Abdülvehhab'ın başını çektiği Vahhabi hareketindeki cihad anlayışı ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Selefi-Vahhabi ideolojiye göre ‘cihad’, İslam düşmanlarına karşı Müslümanlar tarafından yapılan şiddet içerikli faaliyetlerdir. El-Kaide'nin söyleminde ‘cihad’ sözcüğünün, belirlenen siyasi hedefler çerçevesinde şiddet kullanmayı zorunlu kılan bir vurgu kazandığı gözlenmektedir.¹⁷⁶ Eylemlerine dini bir meşruiyet kazandırmak amacıyla İbn Teymiyye ve Abdullah Azzam'ın yorum metodunu kullanan El-Kaide üyeleri, Kuran ayetlerini, birbirinden ayrı ve zahiri yani mecaz olmayan gerçek anlamları ile ele almaktadırlar.

El-Kaide lideri Usame Bin Ladin, cihadla ilgili olarak İbn Teymiyye'nin ‘dini ve imanı savunmak için savaşmak ortak bir görevdir, imandan sonra hayatı ve dini bozan düşmanla savaşmaktan başka görev yoktur’ sözüne atıfta bulunarak cihadın,

¹⁷³ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 88.

¹⁷⁴ Arı ve Arslan, **Uluslararası İlişkiler...**, ss. 209–211.

¹⁷⁵ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 12.

¹⁷⁶ Whelan, **El-Kaidecilik...**, ss. 95-97.

dinde imandan sonra gelen en öncelikli görev olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷⁷ Usame Bin Ladin'in cihadla ilgili olarak Selefi ideolojinin kurucusu kabul edilen İbn Teymiyye'ye gönderme yapması, onun, radikal bir İslam yorumu olan Selefi-Vahhabi ideoloji yaklaşımını benimsediğini, aynı zamanda cihad kavramını, bu ideoloji kapsamında şiddet temelinde öncelikli bir dini görev olarak değerlendirdiğini kanıtlamaktadır.

Burke, El-Kaide tarafından gerçekleştirilen eylemlerin cihad olarak nitelendirilmesinin temelinde, Kılıç ayeti olarak ta anılan Tevbe Suresi'nin 5. ayetinin olduğunu söylemektedir.¹⁷⁸ Ayette Allah, şu şekilde buyurmaktadır. "*O haram aylar çıkınca, artık o müşrikleri¹⁷⁹ nerde bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları alıkoyun, onların bütün geçtiği yerleri tutun...*"¹⁸⁰. Eğer bu ayet Surenin diğer ayetlerinden bağımsız olarak ve sadece zahiri anlamıyla yorumlanırsa sadece müşrik olmanın bir savaş nedeni olduğu görülmektedir ve buna bağlı olarak Müslümanların, müşrik kimselerle karşılaştıkları her yerde onlarla savaşması gerekir. Ancak ayet ait olduğu Surenin bütünlüğü içerisinde ele alınırsa; savaşın, Müslümanlarla savaşan ve aralarındaki anlaşmanın şartlarına uymayanlara yönelik olduğu anlaşılır. Tevbe Suresinin ilk ayeti "*müşriklerden anlaşma yaptıklarınıza Allah ve Resulü tarafından ilişkilerin kesildiğine dair bir uyarıdır.*"¹⁸¹ Şeklinindedir. Bu da bizim, bu Suredeki savaş izninin İslam dini dışındaki herkese yönelik olmayıp, peygamber ve arkadaşlarına karşı mücadele eden belli bir gruba yönelik olduğunu anlamamızı sağlamakta, yine Tevbe suresinin devam eden;

Eğer ahidlerinden sonra tekrar yeminlerini bozarlar da dininize dil uzatırlarsa, küfrün önderlerini hemen öldürün. Çünkü onların yeminleri yoktur. Olur ki vazgeçerler. Yeminlerini bozan, Peygamberi Mekke'den sürüp çıkarmaya kalkışan ve bununla beraber ilk olarak sizinle kendileri savaşmaya başlayan bir kavim ile savaşmaz mısınız? Onlardan korkuyor musunuz? Eğer mümin kimseler iseniz asıl korkmanız gereken Allah'tır.¹⁸²

¹⁷⁷ Michel S. Swetnam ve Yonah Alexander, **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Laden**, (çev. Derya Engin), İstanbul, Güncel Yayınları, 2001, s. 107.

¹⁷⁸ Burke, **El Kaide...**, s. 42.

¹⁷⁹ Müşrik; Allah'a ortak koşan.

¹⁸⁰ Tevbe Suresi 5. Ayet.

¹⁸¹ Tevbe Suresi 1. Ayet.

¹⁸² Tevbe Suresi 12 ve 13. Ayetler.

Ayetlerinden de, bahsedilen kişilerin ilk saldırıyı gerçekleştirenler olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸³

Selefi- Vahhabi ideoloji, Kuran’da bulunan bazı ayetlerin sonradan gelen daha saldırgan ayetlerce askıya alındığını savunmaktadır. Azzam’ın 1986 yılında yaptığı “kılıç ayetleri daha önce vahyedilen, cihadla ilgili 140 ayeti askıya alır...Kuran’ın cihadı nasıl tanımladığını soran herkese kesin bir yanıt verir”¹⁸⁴ açıklamaları da bu görüşe destekler niteliktedir. Ancak Özel, cihadla ilgili ayetlerin birbirlerinin hükümlerini geçersiz kıldıkları yönündeki açıklamaların İslami açıdan doğru olmadığı ifade ederken,¹⁸⁵ Esed de, Kuran’ın bir kısmının diğer kısmını yürürlükten kaldırdığı iddiasının hiçbir İslami dayanağı olmadığını ve Peygamberin bu anlama gelecek bir söz söylemediğini belirtmekte ve Kuran’daki bir takım ayetlerin diğerlerini iptal edebilmesi için kuran ayetleri arasında çelişki olması gerektiğini ancak bu görüşün de Kuran’da çelişki olmadığını ifade eden “*Hala onlar Kuran’ı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o Allah’tan başkasından gelseydi, elbette içinde birbirini tutmayan birçok şeyler bulurlardı.*” ayetine ters düştüğünü görüşlerine eklemektedir.¹⁸⁶

Selefi- Vahhabi ideoloji, Kuran ayetlerinde olduğu gibi hadislerinde siyasi amaçlar doğrultusunda katı yorumlanmasına sebep olmuş ve bu yorumların etkisiyle pek çok güvenilir hadis kitabına uydurma hadisler eklenmiştir. Bu bağlamda, kendi görüşlerine aykırı gördükleri ayetlerin iptal edildiğini iddia eden ve siyasi amaçlarla uydurulmuş olan hadisleri de içeren hadis kitaplarından fikirlerini destekleyen hadisleri seçen Azzam gibi ideologların otoritesi, pratikte Kuran’ın önüne geçmiştir.¹⁸⁷ Azzam, kendi görüşlerini destekleyen hadislerin sahihliğin hiç sorgulamazken, kendi görüşlerini desteklemeyen hadislerin uydurma olduğunu iddia etmiştir.

¹⁸³ Taslaman ve Kapitan, **Terör’ün ve ...**, s. 24.

¹⁸⁴ Burke, **El Kaide...**, s. 42.

¹⁸⁵ Ahmet Özel, “Cihad”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 529.

¹⁸⁶ Muhammed Esed, **Kuran Mesajı**, (çev. Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk), İstanbul, İşaret Yayınları, 1996, ss. 30-31.

¹⁸⁷ Taslaman ve Kapitan, **Terör’ün ve ...**, s. 27.

Cihad kavramının yorumlanması kapsamında karşımıza çıkan bir diğer sorun da inanç özgürlüğü meselesidir. Selefi-Vahhabi ideolojiye savunanlara göre, dinden dönen Müslümanların, namaz kılmayanların öldürülmesi, oruç tutmayanların, İslam dininin emirlerini yerine getirmeyi reddedenlere sopa atılması da cihad olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁸ Bu bağlamda Selefi-Vahhabi ideolojinin en katı kuralının, ibadet etmedikleri ya da eksik ettikleri gerekçesi ile “kâfir” saydıkları kişilerin canlarını ve mallarını helal ilan etmeleri olduğu görülmektedir. Bunun tarihteki en acı örneği 20 Nisan 1802 tarihinde Kerbela’da Hz. Hüseyin’in öldürülmesini anmak için toplanan 10 bin Şii’nin Vahhabiler tarafından öldürülmesi gösterilebilir.¹⁸⁹ Ancak bu ideolojinin ortaya koyduğu anlayışın aksine Kuran-ı Kerim’de inanç özgürlüğüne işaret eden ayetler yer almakta ve bu ayetler insanların inançları üzerinde baskı kurulamayacağını vurgulamaktadır. Bu ayetlere Bakara Suresi’nin 256. ayeti “*Dinde zorlama yoktur*” ve Nisa Suresinin 90. ayeti “*Öğüt ver çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların başına zorba değilsin*” örnek gösterilebilir. Görüldüğü üzere bu ayetler Selefi-Vahhabi ideolojinin tersine, hem dinde zorlama olamayacağını hem de başka inançlara mensup olmanın bir savaş nedeni sayılamayacağını göstermektedir. Zaten bunun aksi bir durum, insanların en önemli görevi olan tebliğ görevini yerine getirme aşamasında da sıkıntılar yaşanmasına ve sürekli savaşın hâkim olduğu dünyada, toplumlar, kültürler ve ülkeler arasında iletişimin kopmasına neden olacaktır.¹⁹⁰ Ancak El-Kaide’de dâhil olmak üzere pek çok dini motifli terör örgütü mensubu kendilerini sürekli savaş yaşanan bir ortamda mücadele eden kahramanlar olarak görmektedir.

Selefi-Vahhabi ideoloji kapsamında cihadın yanı sıra şehit ve şehadet kavramları da yanlış yorumlanmakta ve bir takım siyasi amaçlar için kullanılmaktadır. İslam dini; Allah, Kuran-ı Kerim ve Hz. Muhammed adına ölmeyi şahadet saymaktadır. Şahadet mertebesine ulaşan kişiye de şehit denilmektedir.¹⁹¹ İslam ideallerini gerçekleştirmek ya da bu idealleri savunmak için hayatlarını feda

¹⁸⁸ Azzam, “Tevbe...”, <http://www.birdunyaortali.com/akidem/htmdosyalar/abazzam/namaziterkinhukmu.htm> (09.04.2008.)

¹⁸⁹ Demirel, **Ölüm...**, s. 47.

¹⁹⁰ Taslaman ve Kapitan, **Terör’ün ve ...**, s. 28.

¹⁹¹ Tavas, “İntihar...”, ss. 120-121

eden şehitlerin İslam'da özel bir yeri vardır. Birçok Ayet ve Hadis İslam uğrunda ölenlerin ödülleri doğrular. Şehit olan kişiler günahlarından arınır ve ölüm sonrası sorguya maruz kalmadan direk cennete giderler. Onlar şehit oldukları elbiseleri ile gömülürler, yıkanmalarına ve kefenlenmelerine de gerek yoktur.¹⁹² Şehit kelimesinin sözlük anlamı tanıklıktır. İslam inancına göre bir insanın şehit olması Allah'a tanıklığın en yüce biçimidir. Müslümanları cihada yönlendirmek için kullanılan güdüleyicilerin en başında savaş alanında ölenlerin şehit olacağı ve cennete gideceği inancı gelir.¹⁹³ Şahadet ve şehitlik kavramları, cihad kavramı ile yakından ilgilidir. Şehitlik cihadın bir sonucu, cihad ise şahadetin bir gösterim biçimidir.¹⁹⁴ Bu sebeple, Selefi-Vahhabi ideoloji tarafından şahadet, şehit ve cihad kavramlarına yüklenen anlamlar, bir El-Kaide üyesinin yaşama nedenidir.

Cennet, Müslümanlar için ölüm sonrası hayatlarında mükâfat yeri olarak kabul edilir. İslam inancına göre Allah cennete, kendisini tanıyan, emirlerine uyup yasaklarından sakınanları koyacaktır. Cennete giren, orada istediği her nimeti bulacaktır. Cennette Allah'ı göreceğine ve orada ebedi kalacağına inanan Müslümanlar, şehitlere derin bir saygı ve sevgi beslerken, kendileri de şehit olmak isterler.¹⁹⁵ Ancak bir Müslüman'ın şehit olması için Allah yolunda ve İslam'a uygun cihad etmesi ve bu uğurda ölmesi gerekir. Pek çok İslam düşünürü tarafından, sivil ve masum insanların zarar gördüğü veya öldürüldüğü şiddet ve terör eylemleri cihad olarak kabul edilmediği gibi bu sebeple terör eylemi gerçekleştirerek hayatını kaybedenler de şehid olarak kabul edilmez. İşte bu noktada Selefi-Vahhabi ideoloji devreye girer ve El-Kaide üyelerinin cihad yaptığını ve bu yolda ölen ve öldürülenlerin şehit olduklarını savunur.¹⁹⁶

Kısaca şahadet ve şehitliğin, bir Müslüman'ın yaşamı boyunca elde edebileceği en büyük dini kazanım olduğu söylenebilir. Şehitler, İslam uğruna

¹⁹² Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s. 52.

¹⁹³ Esposito, **Kutsal Olmayan...**, s.91.

¹⁹⁴ Ferhad Khosrokhavar, **İntihar Bombacıları Allah'ın Yeni Şehitleri**, (çev. Tülay Duman), İstanbul, Versus Yayınları, 2006, ss. 46-61.

¹⁹⁵ Lütfi Şentürk ve Seyfettin Yazıcı, **İslam İlmihali**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, s. 57.

¹⁹⁶ Demirel, **Ölüm...**, s. 47.

canlarını feda ederek cenneti ve Allah'ın memnuniyetini kazanırlar. Bunun yanı sıra onların İslam uğruna canlarını feda etmeleri, kendileri ve geride kalanlar (izleyiciler) bakımından İslam'ın gerçek ve doğru din olduğuna şahitlik etmek anlamına gelir. Bu ise şahadet olarak ifade edilir. Ancak Müslümanların bu yolda dine uygun hareket etmeleri zaruridir. Çünkü şehitlik, kin ve nefretle değil ancak dini prensipler gözetilerek kazanılacak bir makamdır.¹⁹⁷

Her ne kadar intihar saldırıları açısından cihad kavramı bir meşruiyet kaynağı olarak görünse de, ölüme gülerek giden eylemcileri, ölümün bir son değil tam aksine bu dünyada yaşayamadıkları güzellikleri yaşayacakları sonsuz bir ahiret hayatının başlangıcı olarak görseler de, bu bağlamda terör eylemleri ve intihar eylemleri gerçekleştirilerek ve masum insanlar öldürülerek cihad yapılamayacağı ve şehit olunamayacağı açıktır. Bununla birlikte Selefî-Vahhabî ideoloji, cihad yapılırken sivil ve masum insanların öldürülebileceğini ve böylece şehit olunabileceğini ileri sürmekte ve maalesef bu argüman, cennet elde etmek isteyen El-Kaide üyeleri için ayrıcalıklı bir fırsat ve motivasyon unsuru olmaktadır.

4.7. Sonuç

Bu bölümde, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra dünya gündemine oturan El-Kaide terör örgütünün, ne zaman, kim tarafından ve ne amaçla kurulduğu açıklanmaya çalışılmış, örgüt lideri Usame Bin Ladin hakkında da ayrıntılı bilgi verilmiştir. Önceleri Afgan cihadında yapılan yardımları organize etmek için kurulan ama daha sonra en acımasız eylemlerin baş aktörü olarak kendini gösteren örgütün, kutsal topraklardan Amerikan askerlerini çıkararak, bütün dünyada söz sahibi bir İslam Devleti kurulmasını amaçladığı bilinmektedir. El-Kaide'nin, diğer dini motifli terör örgütleriyle benzerlik gösterse de İslam'da yer alan cihad kavramını, Selefî-Vahhabî ideoloji çerçevesinde kendi siyasi amaçları doğrultusunda yeniden yorumlaması ve cihadı uluslararası alana taşımasıyla diğerlerinden ayrıldığı da görülmektedir. Bugün dünyanın adı en çok konuşulan terör örgütü olma özelliğine sahip El-Kaide'nin düşman tanımlaması içinde başı

¹⁹⁷ Hikmet Yüceloğlu, "Terör Kıskaçında Şehitlik Anlayışı", **İslam'a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, (der. Ergün Çapan), İstanbul, Işık Yayınları, 2004, s. 116.

ABD çekmekte, onu İngiltere ve bu ülkelerle ittifak yapan diğer ülkeler takip etmektedir. Laik bir devlet olması ve Halifeliği kaldırması ile Türkiye’de El-Kaidenin düşman tanımlaması içinde yer almakta ve örgüt Türkiye’de de yapılanarak, ülke içinde eylemler gerçekleştirmektedir. Sadece ülkelere değil uluslararası kuruluşlara da cihad ilan eden El-Kaide’nin her fırsatta BM ve NATO karşıtı söylemlerde bulunması dikkat çekicidir. Örgüt liderinin henüz yakalanmamış olması, ölmüş olma ihtimalini kuvvetlendirdiği gibi zaman zaman ortaya çıkan ses kasetleri bu ihtimali çürütmektedir. Günümüzde karmaşık ilişkiler ağından oluşan ve farklı bölgelerde örgütlenen terör örgütleri açısından şemsiye örgüt görevi gören El-Kaide’nin karmaşık yapısı, örgüt lideri yakalansa dahi varlığını sürdüreceğini göstermektedir.

El-Kaide hakkında ayrıntılı bilgi verdikten sonra, Örgütün cihad anlayışının gelişmesine katkıda bulunan ve küresel cihadın babası olarak anılan Abdullah Azzam hakkında da bilgi verilmesinin yararlı olacağı düşünülmüş ve bu kapsamda Azzam’ın söylemleri ve cihad anlayışı da tartışılmıştır. Hayatını cihada adayan Azzam, başta El-Kaide olmak üzere pek çok dini motifli terör örgütü açısından ruhani lider olarak görülmektedir.

Azzam ve onun cihad anlayışı hakkında bilgi verildikten sonra, İslam dininin cihada yüklediği anlam Ayetler ve Hadisler kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır. İslam dinindeki cihad anlayışı ile Selefi-Vahhabi ideolojisi çerçevesinde şekillenen El-Kaide’nin cihad anlayışı karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede örgütçe, cihad kavramının şiddet ve terör eylemlerini meşrulaştırmak, şehit ve şahadet kavramlarının ise eylemcileri motive etmek amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Sonuçta cihadla ilgili olarak şunları söylemek mümkündür. İslam tarihinde cihad kavramı üzerinde siyasi bir anlam mücadelesi yaşana gelmiştir. Müslüman toplumlarda cihad kavramı sadece Müslüman olmayanlara karşı kullanılmamış, pek çok durumda Müslümanlar birbirlerini kâfir ilan ederek, yandaşlarını düşmanlarına karşı savaştırabilmek için yine bu kavrama başvurmuşlardır. Bu anlayış çerçevesinde, cihadın yalnız saldırına değil, kafirlere karşı savaşmakta olduğunu belirten Selefi-Vahhabi ideoloji, Müslümanların, kafirler

tarafından sürekli saldırıya uğradığı bu nedenle Müslümanların sürekli bir saldırıyla karşı karşıya olduğu görüşünü savunarak şiddet ve terör hareketlerini meşrulaştırmaya çalışmıştır.

GCCRIS

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Bu çalışmada, uluslararası ve dini motifli bir terör örgütü olan El-Kaide, benimsediği Selefî-Vahhabi ideoloji çerçevesinde ayrıntılı olarak ele alınarak, örgütün küresel amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için kullandığı yöntemler incelenmiştir.

Çalışmamız sırasında, El-Kaide üzerine yapılan yerli ve yabancı kitap ve makaleler ayrıntılı şekilde incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, bütün kaynakların, El-Kaide'nin dini motifli ve uluslararası bir terör örgütü olduğu, bu hareketin temelinde Selefî-Vahhabi ideolojinin bulunduğu konusunda hem fikir oldukları ancak bu ideolojinin gelişimi ve örgüt mensuplarının radikalleşme sürecine etkisinin tam olarak ortaya konulmadığı görülmüştür. Bu eksiklik El-Kaide'nin bütün yönleriyle ele alınmasını güçleştirirken aynı zamanda bu örgütle mücadele çalışmalarında etkin politika ve tedbirlerin geliştirilmesini de engellemektedir. Yapılan bu çalışma ile belirtilen eksikliğin giderilmesi ve El-Kaide tarzı dini motifli şiddet hareketleriyle mücadeleye bilimsel katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda; çalışmamızda öncelikle terör ve terörizm kavramlarının açıklanmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Konuya uluslararası ilişkiler disiplini içinde yaklaşmış, yapılan incelemeler sonucu literatürde birbirinden farklı ve çok sayıda terör ve terörizm tanımının yapıldığı görülmüştür. Tanım sayısının farklı olmasının sebebi, devletlerin olaylara ve kişilere bakış açısındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda terörü; devletlerin siyasal düzenini değiştirmek için tasarlanan bir strateji, kimden esinlenirse esinlensin, mevcut toplumsal düzeni ve devleti yıkmaya çalışan, keyfi ve tahmin edilemez eylemler bütünü ya da kontrolü bizim elimizde olmayan başka olayların ürünü olarak, terörizmi ise siyasi bir amaç çerçevesinde, bilinçli ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilen şiddet hareketlerinin doğurduğu terör ortamı olarak tanımlamak mümkündür. Çalışmamızda terör ve

terörizm kavramları açıklandıktan sonra terörizm üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bir devletin, rejimini korumak ya da güçlendirmek amacıyla kendi hukuk normları çerçevesinde kendi halkına uyguladığı şiddet ve baskı hareketleri devlet terörizmi olarak tanımlanırken, bir devletin başka devletlere karşı, o devletin istikrarını bozmak amacıyla terör eylemlerine kalkışması ya da başka devletlerde faaliyet gösteren terör örgütlerini desteklemesi şeklinde kendini gösteren ve sonuçları o devletle sınırlı kalan terörizm faaliyetleri devlet destekli terörizm kapsamı içinde, bir veya birden fazla ülke veya kuruluş tarafından, 1 bir veya birden fazla ülkenin hükümetine, vatandaşlarına veya kurumlarına yönelik gerçekleştirilen ve uluslararası sonuçları olan terör eylemleri ise uluslararası terörizm kavramı içinde değerlendirilmiştir.

El-Kaide terör örgütü bir örgüt olarak, dünyadaki diğer terör örgütleriyle kıyaslandığında ayrı bir yere ve öneme sahiptir. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası literatüre uluslararası terörizm olarak ta adlandırılan küresel terör tanımını soğan örgüt, dünyanın herhangi bir ülkesinde eylem yapabilme kapasitesiyle bütün dünya için tehdit oluşturmaktadır. Böyle bir örgütle ancak devletlerarası işbirliği ile mücadele edilebileceğinden hareketle yine bu bölümde, terörizmle mücadelede uluslararası hukukun rolü tartışılmış ve özellikle El-Kaide'nin düşman tanımlamasına giren BM, AB ve NATO kapsamında yürütülen işbirliği çalışmalarına yer verilmiştir. Bütün bu açıklamalardan sonra, Dini motifli terör kapsamında dinin uluslararası ilişkilere etkisi tartışılmış, El-Kaide sayesinde son yıllarda çok sık duyduğumuz İslamcı terör kavramı çerçevesinde, İslam, İslamcılık ve Fundamentalizm kavramları tartışılarak, Müslüman toplumlarda radikalleşme anlatılmıştır. El-Kaide'nin benimsediği ideolojinin İslam tarihindeki ilk örneği olan Hariciler hakkında da geniş kapsamlı bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümümüzün son kısmında ise Selefi-Vahhabi ideoloji bütün ayrıntılarıyla ele alınmış ve günümüzde bu ideolojinin gelişmesine katkıda bulunan ve Müslüman toplumlarda radikalleşmenin önderlerinden olan kişiler ve bu kişilerin söylemleri hakkında da geniş kapsamlı bilgi sunulmuştur. Bütün bu açıklamaların ardından, El-Kaide terör örgütünün, kuruluşu, lideri, amaçları, yapısı, üyelerinin eğitimi anlatılmış ve El-

Kaide'nin eylemlerini meşrulaştırmak için kullandığı cihad, şehit ve şehitlik kavramları, İslam dini ve Selefi-Vahhabi ideoloji kapsamında karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Giriş bölümünde belirttiğimiz sorular kapsamında, beş bölüm halinde hazırladığımız çalışmada aşağıdaki sonuç ve değerlendirmelere ulaşılmıştır.

1- Bir hastalığın tedavisi ancak o hastalığın teşhisiyle mümkündür. Günümüzde Terörizm konusunda karşılaşılan en büyük problem hiç şüphesiz terörizmin tanımı konusudur. Hemen hemen her devletin kendine göre bir terörizm tanımı vardır. Bu konuda böyle bir problemin yaşanmasının en büyük sebebi ise, meydana gelen bir olayın taraflarının olaya ve olayı meydana getiren kişilere bakış açısıdır. Çünkü olay ve şahıslar olaya bakış açınıza göre anlam kazanmakta bir tarafın terörizm dediği diğerinin kurtuluş mücadelesi, terörist olarak nitelendirdikleri bir başka tarafa göre kendilerince meşru bir amaca ulaşmaya çalışan özgürlük savaşçıları olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple, her ne kadar zor olsa da herkesçe kabul edilen, evrensel bir terör tanımının yapılması terörizmle mücadelede devletlerin elini sağlamlaştıracaktır.

2- Günümüzde, demokrasiye, kişi hak ve özgürlüklerine, ülkelerin sosyal ve ekonomik gelişmelerine yönelik en büyük tehdit terörizmdir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren varolan terörizm, günümüzde sınırlarını ve araçlarını değiştirerek oldukça tehlikeli bir hal almıştır. 11 Eylül 2001 günü ABD'de meydana gelen saldırıların da gösterdiği gibi terörizm, potansiyel tehditler ve felaketlere sebep olabilecek niteliktedir.

3- Terörle mücadelede ülkeler arası ortak bir stratejinin geliştirilmesi, tek taraflı sürdürülen çalışmalardan ve ayrı ayrı yapılan bölgesel sözleşmelerden hiç şüphesiz daha etkili olacaktır. Bu kapsamda öncelikle uluslararası hukukta siyasi suç ve terör suçları ayrı ayrı tanımlanmalı terör suçlarının iade edilmesini önleyici hükümler kaldırılmalıdır. Uluslararası işbirliği kapsamında devletlerin birbirlerinden yasal yardım alabilmeleri ve istihbarat örgütlerinin işbirliği içinde çalışmasını düzenleyen anlaşmalara önem verilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda; BM, AB,

NATO gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşlara büyük iş düşmektedir. Küresel güç olma yolunda ilerleyen AB, küresel terörizmle mücadelesinde başarılı olmak istiyorsa öncelikle AB üyesi olmayan devletler tarafından terör örgütü olarak kabul edilen yapılanmaları, terör örgütü olarak kabul etmeli ve bu örgütlere yardım ve desteğini çekerek AB üyesi ülkeler içinde barınmalarına izin vermemelidir. Ortadoğu politikalarında ve genel olarak İslam dünyası ile olan ilişkilerinde olumlu, terörizm sorununun ortak bir sorun olarak görerek çözüm için ortaklıklar geliştirecek politikalar üretmelidir. Yine aynı kapsamda terörle mücadelede ciddi kararlara imza atan BM, mekanizması içindeki zafiyetleri biran önce kaldırmalı, hazırlanan sözleşmelere bütün üye devletlerin katılımını sağlarken sözleşmelerde etkin bir zorlama mekanizması da oluşturmalıdır. Ayrıca, BM ve AB'nin güvenlik eksenli projelerden ziyade, özellikle El-Kaide ile mücadelede sosyal kültürel ve ekonomik politikalara yönelmesi yerinde olacaktır.

4- Günümüzde dini motifli terör ve şiddet hareketlerinin sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. Buna bağlı olarak, uluslararası güvenliğin dinsel boyutu, uluslararası sistemde, diğer bütün unsurlarında ötesinde temel bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bu durum, özünde sevgi barındıran ve evrensel mesajlara sahip ilahi dinler ile dinin özünden saparak radikal bir söylem ve içerik kazanan ve bunlara bağlı olarak radikal özellikler taşıyan faaliyetlerde bulunan bir dinsel anlayışın birbirinden ayrılmasını gerekli kılmaktadır.

5- 11 Eylül saldırıları başta olmak üzere gerçekleştirdiği terör eylemleriyle dikkatleri üzerine çeken El-Kaide terör örgütü, yapılanması içinde taşıdığı belirsizliklere rağmen dini motifli ve uluslararası bir terör örgütüdür ve eylemlerini, İslam dininden aldığı bir takım referanslarla meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

6- El-Kaide'nin dikkat çeken yönü, radikal söylem içinde terör ve terörizmi, dini bir terim olan cihad kelimesiyle eş anlamlı kullanması ve bu kapsamda gerçekleştirdiği eylemlerle masum insanların öldürülmesini kabul etmesidir. Ladin'in İslami referanslara başvurmasının ardında eylemlerini meşrulaştırma gayreti yattığı gibi, mücadelesini mümkün oldukça geniş bir cepheye yayma ve geniş bir nefret

cephesi oluşturma gayreti de bulunmaktadır. Ona göre her Müslüman cihad etmekle (terör yapmakla) sorumludur ve bundan kaçış yoktur.¹

7- Kendini İslam adına savaşan kahramanlar olarak gören el-Kaide üyelerinin varlığı ve Usame Bin Ladin'in her açıklamasında İslami kaynaklara gönderme yapması ister istemez kafalarda İslam terörü meşrulaştırır mı veya sorun İslam'ın kendinden mi kaynaklanıyor? Sorularının oluşmasını neden olmaktadır. Ancak çalışmamızda görülmüştür ki, El-Kaide üyeleri her ne kadar İslam'dan besleniyor gibi görünse de asıl beslendikleri İslam değil, İslam'ın en katı ve en radikal yorumu olan Selefi-Vahhabi ideolojidir ve örgütün temelini bu anlayış oluşturmaktadır. Bu kapsamda; günümüzde uluslararası güvenliği tehdit eden dini motifli terör ve şiddet hareketleri, İslam dininden değil İslam dininin yorumlanma biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili olarak, dini motifli terör hareketlerinin analizinde, dinin esası ile yorumlanma biçimleri arasındaki farklılığın gözetilmesi gerektiğini vurgulayan Türkoğlu şunları söylemektedir.

Başta siyasal ve ekonomik olmak üzere pek çok sebepten kaynaklanan şiddet ve terör eylemlerinin belli bir dinin mensuplarına has olmadığı açık bir gerçektir. Özellikle semavi dinler ile bu dinlerin yorum biçimlerinin birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerekir. Kutsal kitaplarda yazılı olan metinler 'ilahî' iken cemaat, tarikat ve grupların yorumları 'beşerî' bir özellik taşımaktadır. Özellikle İslamiyet, Hz. Muhammed'in ölümünün ertesinde, Haricilerle siyasallaşmaya ve sert şekilde yorumlanmaya başlamış ve günümüze kadar bu tür gruplar artarak mevcudiyetlerini devam ettirmişlerdir. Aynı şekilde, günümüzde ve geçmişte beşerî yorumların din gibi değerlendirilerek hem Hıristiyanlık hem de Yahudilik dininde suiistimal edildiği görülmektedir. Bu sorun, günümüzde sadece semavi dinlerin kendi içerisinde sınırlı kalmayıp diğer dinler içinde tehdit oluşturmaya başlamıştır.²

Yine konuyla ilgili olarak Whelan'ın şu sözleri de dikkat çekicidir.

Dünya Ticaret Merkezi'nde birçok Amerikan olmayanı, bir kısmı Müslüman ülkelerden gelen Müslümanları içeren binlerce insanın duyarsızca kıyımı İslam öğretisinde ve hukukunda hiç bir meşruiyete sahip değildir ve İslam tarihinde örneği yoktur. Aslında insanlık tarihinde bununla karşılaştırılabilir, az sayıda planlanmış veya gelişigüzel gerçekleştirilmiş kötü niyetli eylem vardır. Bunlar sadece insanlığa ve

¹ İhsan Bal, **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplolar Teorileri**, Ankara, Usak Yayınları, 2006, ss. 47-48.

² Mehmet Emin Türkoğlu, **Türkiye'de Dini Motifli Terörün Arka Planındaki Nedenler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2006, ss. 117-118.

medeniyete karşı suçlar değildir; bu tür suçları işleyenler bunu Allah, O'nun peygamberi ve O'nun kutsal kitabı adına yaptıklarını iddia ettikleri için bu suçlar, "bir Müslüman'ın bakış açısıyla" aynı zamanda küfürdür.³

8- Tarihsel süreç içerisinde Müslüman toplumlarda, El-Kaide tarafından kullanılan ve ön plana çıkarılan pek çok İslami kavram ve sözcük üzerinde siyasi bir anlam mücadelesi yaşandığı ve Radikal İslamcılarının, bu kavramlara yükledikleri anlamlara karşı çıkanları, dinden sapmak ve din düşmanlığı ile suçladıkları görülmüştür. Tartışma konusu olan bu kavramlar arasında en önemlileri cihad, şehitlik ve şahadet kavramlarıdır. Bu kavramlar, El-Kaide tarafından Selefi-Vahhabi ideoloji kapsamında ele alınmakta, şiddet ve terör eylemlerinin meşrulaştırılması ve örgüt mensuplarının motive edilmesi amacıyla kullanılmaktadır.

9- Günümüzde, gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler, siyasi ve sosyal gerginlikler, gelişmiş zengin devletlerin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler üzerindeki politik, ekonomik ve askeri baskısı, yaşanan çatışmalar, savaşlar ve benzeri faktörler, Müslüman toplumlarda ezilen ve haksızlığa uğradığını düşünen toplumsal kesimlerde radikal dini söylemi egemen kılmakta ve yaygınlaştırmaktadır. Bunun sonucu olarak, günümüzde İslamiyet'i katı yorumlayan aşırı İslamcılarının sayısında bir artış gözlenmekte ve başta El-Kaide olmak üzere dini motifli terör örgütlerinin yeni üyeler bulması kolaylaşmaktadır.⁴

10- El-Kaide'nin başlıca amacı, Müslüman nüfuslu bölgelerde Batı etkisini yok etmek, kendi görüşleriyle paralel katı din kuralları izlemeyen rejimleri ortadan kaldırmak ve dünyadaki bütün Müslümanların katılımı ile silahlı mücadele yöntemini kullanarak şeri hükümlerle yönetilen bir İslam Devleti kurmaktır.⁵

11- El-Kaide'nin düşman tanımlaması içinde sadece ABD ve Batı yoktur. El-Kaide, Batı için olduğu kadar pek çok Müslüman ülke içinde büyük tehdit oluşturmaktadır. Selefi-Vahhabi ideolojiyi benimsemeyen bütün ülke ve insanlar El-

³ Richard Whelan, **El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit**, (çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan), Ankara, Platin Yayınları, 2006, s. 150.

⁴ Özgür Öztürk, **El Kaide'nin Düşünsel Artyöresi ve Öznenin Radikal Söylem İçinde Sabitleme Süreci**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2008, s.153.

⁵ Emin Demirel, **Ölüm Arabaları**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2004, s. 21.

Kaide'nin kâfir tanımlaması içine girmektedir. Kâfir olanların mallarını ve canlarını helal sayan, bunlara cihad etmenin bir yükümlülük olduğunu savunan bu ideolojiyi benimsemeyen herkes, El-Kaide eylemlerinin hedefi olabilir.

El-Kaide'nin düşman tanımlamasında ABD ve Batı uzak düşman, Ortadoğu ve Körfez Bölgesindeki hükümetler yakın düşmandır. Öncelikle uzak düşmanla savaşılacak, sonra Müslüman ülkelerdeki kâfir hükümetler düşürülecektir. Böylece İspanya'dan Hindistan'a uzanan İslam Halifeliği inşa edilebilecektir.

12- Araştırmamız bir bütün olarak değerlendirildiğinde, genelde dini motifli terör örgütleriyle özelde ise El-Kaide ile mücadele çalışmalarında, polisiye tedbirlerin önemi çok büyük olsa da çözümün daha çok siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel politikalarda aranması gerektiği düşünülmektedir. Ancak çözüme yönelik üretilecek politikalarda, El-Kaide'nin benimsediği ve İslam dininin en katı yorumu olan Selefi-Vahhabi ideoloji mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüzde dini radikalizmi ve terörizmi besleyen kaynakların, ulusal çizgiden uluslararası boyuta taşındığı görülmektedir. Bu nedenle, uluslararası mücadele politikaları belirlenirken siyasi plan ve programların, terörizmin bu kaynağını kurutmaya ve adalet çizgisinde çözümler üretmeye yönelik olarak tekrar gözden geçirilmesi büyük fayda sağlayacaktır.

Yine dini motifli terörle mücadelede kullanılan ifadeler de özenle seçilmelidir. Şiddet eylemleri ile toplumun dini inançlarını aynı kategori içerisinde gösterecek tarzda ifadeler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Bu çerçevede İslami terör, Yahudi terörü, Hıristiyan terörü gibi kavramlar kullanılmamalıdır. Bu sebeple bu çalışmada İslami terör kavramı yerine İslamcı terör, İslamcı radikaller gibi kavramların kullanılmasına özen gösterilmiştir.⁶

İslam'ın uluslararası ilişkiler, savaş ve barış, diğer din mensuplarıyla birlikte yaşama, tebliğ ve davet metodu, aşırılık ve şiddet konularında ortaya koyduğu ilke ve esaslar incelendiğinde, gerek savaş sırasında gerekse savaş dışında fert, örgüt ve

⁶ Türkoğlu, "Türkiye'de...", s. 119.

devletlerin sivillere yönelik saldırılarının, masum insanların can ve mal güvenliğini tehlikeye sokacak, onları korku ve dehşete sevk edecek uygulamaların hiçbir şekilde meşru sayılamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde, El-Kaide üyesi olan bazı Müslümanların, Selefî-Vahhabî ideoloji çerçevesinde şiddet ve teröre bulaşmış olması, İslam'a olumsuz bir imaj yüklenilmesine sebep olmuştur. Bu kapsamda, terör ve şiddet hareketlerini desteklemeyen Müslümanların, terör adına gerçekleştirilen eylemleri yüksek sesle reddetmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Müslüman toplumlarda İslam'ın çeşitli yorumlarına dayanan yaşam biçimleri bulunduğu belirtilmeli ve Selefî-Vahhabî ideolojinin İslam'ın aslını temsil etmediği vurgulanmalıdır. Müslümanların yeni küresel emperyalist sistem karşısında sunacakları alternatif, ferdi ve toplumu dönüştürme çabası şiddet ve terörü reddeden, ilim ve fikri esas alan bir çaba olmalıdır.⁷

Bütün anlatılanlar kapsamında El-Kaide hareketinin etkisini yok etmek ve yaygınlaşmasını engellemek polisiye tedbirlerle zor görünmektedir. Bu hareketle mücadele edebilmek için öncelikle örgüt ile Selefî-Vahhabî ideoloji arasındaki ilişki ortaya konulmalıdır. Bu çalışma ile bu ilişki farklı açılardan ele alınarak tartışılmıştır.

⁷ Ahmet Özel, **İslam ve Terör Fıkhi Bir Yaklaşım**, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, ss. 111-116.

EKLER

Ek-1: Dünyanın değişik bölgelerinde El-Kaide terör örgütüne gerçekleştirilen eylemler.

Aralık 1992: Yemen'in Aden şehrinde ABD'li askerlerine yönelik gerçekleştirilen otel bombalama olayı. Bu olayda iki Avustralyalı turist hayatını kaybetmiştir. Bu olayın El-Kaide'nin gerçekleştirdiği ilk olay olduğu sanılmaktadır.

1993: Somali'nin Başkenti Mogadişu'da 18 ABD askeri öldürüldü.

Şubat 1993: New York'ta Dünya Ticaret Merkezi bombalandı.

Ocak 1995: Filipinlerde Papa'ya suikast girişimi yapıldı.

1995: Cezayirli Silahlı İslami Grubun (GIA) Fransa'ya karşı yürüttüğü savaşta çeşitli bombalamalar gerçekleştirildi.

Haziran 1995: Etiyopya'nın Başkenti Adis Ababa'da Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e yönelik suikast planlandı.

Kasım 1995: Suudi Arabistan'ın Başkenti Riyad'da 5 ABD'li askerin ölümüne yol açan kamyonla bombalama olayı gerçekleştirildi.

Kasım 1995: Pakistan'daki Mısır Büyükelçiliği bombalandı, 17 kişi öldü.

Haziran 1996: Suudi Arabistan'ın Hobar kentinde 19 Amerikan askerinin ölümüne yol açan patlama gerçekleşti.

23 Ağustos 1996: Bin Ladin, 'Kâfirleri kutsal topraklardan kovun' çağrısıyla ABD'ye cihad ilan etti.

Şubat 1998: Mısır, Bangladeş ve Pakistanlı birkaç küçük grupla birlikte "Yahudilere ve Haçlılara karşı Uluslararası İslami Cephe"yi kurdu. Kuruluş bildirgesinde "Her Müslüman'a, dünyanın her köşesinde, sivil veya asker Amerikalı öldürmek farzdır" denildi.

7 Ağustos 1998: Amerikan askerlerinin Kutsal Topraklara girişinin sekizinci yıldönümünde Kenya ve Tanzanya'daki ABD Büyükelçilikleri havaya uçuruldu, toplam 257 kişi öldü, 5 bin 500 kişi yaralandı.

20 Ağustos 1998: ABD misilleme olarak Sudan'da bir fabrikayı ve Afganistan'daki eğitim kamplarını bombaladı. Usame Bin Ladin'in yakalanması için 5 milyon dolar ödül konuldu.

12 Ekim 2000: Yemen'in Aden Limanı'nda USS Cole destroyerine yönelik intihar saldırısında 17 Amerikan denizcisi öldü.

11 Eylül 2001: ABD'de kaçırılan 4 iç hat yolcu uçağından ikisi New York'taki İkiz Kulelere, biri Pentagon'a çarptı, dördüncüsü ise Pennsylvania'da düştü. 3000 kişinin hayatını kaybettiği düşünölmekte.

11 Nisan 2002: Tunus'un güneyindeki Cerba'da bir havraya yönelik intihar saldırısında, 14'ü Alman 21 kişi öldü.

8 Mayıs 2002: Pakistan'da Fransızlara ait tersane inşaatının çalışanlarını taşıyan otobüse bomba yüklü araçla girişilen intihar saldırısında 11 Fransız öldü.

6 Ekim 2002: Yemen açıklarında bir Fransız petrol tankerine yönelik saldırıda mürettebattan bir kişi öldü.

12 Ekim 2002: Bali'de bir diskotek önünde havaya uçan bomba yüklü araç, çoğunluğu Avustralyalı 202 kişinin ölümüne, 300 kişinin yaralanmasına neden oldu.

18 Kasım 2002: Mombasa'da İsraililerin kaldığı otele düzenlenen intihar saldırısında 18 kişi öldü. Aynı anda bir İsrail yolcu uçağı, Mombasa'ya iniş sırasında atılan iki füzeden son anda kurtuldu.

12 Mayıs 2003: Riyad'da bir siteye düzenlenen üçlü intihar saldırısında, 9'u Amerikalı, 12'si intihar eylemcisi 35 kişi öldü.

16 Mayıs 2003: Kazablanka'da yabancıların ve Yahudilerin gittiğı otel ve lokantalara düzenlenen eş zamanlı saldırılarda, 12'si eylemci 45 kişi öldü. 100 kadar kişi yaralandı.

5 Ağustos 2003: Cakarta'nın merkezinde Amerikan Marriott oteline yönelik intihar saldırısı 12 kişinin ölümüne, 150 kadar kişinin yaralanmasına neden oldu.

8 Kasım 2003: Riyad'ın batısındaki bir siteye düzenlenen intihar saldırısında 17 kişi öldü, 100 kişi yaralandı.

15 ve 20 Kasım 2003: İstanbul'da iki sinagog ve İngiliz Başkonsolosluğu ile İngiliz HSBC bankasına düzenlenen intihar saldırılarında, aralarında İngiliz

Başkonsolosu'nun da bulunduğu 63 kişi öldü. Beş gün arayla düzenlenen saldırılarda 100 kadar kişi de yaralandı.

1 Şubat 2004: Erbil kentinde bölgenin önde gelen iki siyasi oluşumu, Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği ve Irak Kürdistan Demokrat Parti binalarına düzenlenen intihar saldırıları, 105 kişinin ölümüne yol açtı.

11 Mart 2004: Madrid'de banliyö trenlerine yönelik bir dizi saldırıda 191 kişi öldü, 2000 kadar kişi yaralandı.

29–30 Mayıs 2004: El Hobar'da düzenlenen saldırılar ve rehin alma eyleminde, aralarında bir İngiliz, bir Amerikalı, bir İtalyan, bir İsveçli ve sekiz Hintlinin bulunduğu 22 kişi öldü.

24 Haziran 2004: Bağdat'ın batısında Musul, Bakuba, Ramadi gibi Sünni kentlerinde polise karşı girişilen bir dizi eş güdümlü saldırıda 100 kişi öldü, 300 kişi yaralandı.

28 Temmuz 2004: Bağdat'ın 60 km kuzeyindeki Bakuba'da polis binasının önünde gerçekleştirilen intihar saldırısında 70 kişi öldü, 56 kişi yaralandı.¹

7 Temmuz 2005: İngiltere'nin başkenti Londra'da arka arkaya meydana gelen patlamalarda en az 38 kişi öldü; 150'si ağır 700'den fazla kişi de yaralandı.²

11 Nisan 2007: Cezayir'de meydana gelen saldırılarda 33 kişi yaşamını yitirdi ve 200'den fazla kişi yaralandı, saldırıları El Kaide örgütü üstlendi.

18 Ekim 2007: Karaçi'de düzenlenen saldırılarda 138 kişi hayatını kaybetti 248 kişi yaralandı. Siyasi yasaklı Benazir Butto'nun 8 yıllık sürgünden döndüğü 18 Ekim günü meydana gelen bu saldırı, El-Kaide'nin sadece batıya karşı değil, Müslüman ülkeler içinde kâfir olarak nitelendirdiği Müslüman liderlere karşı da cihad ilan ettiğinin göstergesidir. Çünkü bu saldırılarda, Eski başbakan, sürgünden dönüyordu ve ölenlerin çoğu onu karşılamaya gelen yandaşlarıydı.

11 Aralık 2007: Cezayir'de meydana gelen saldırılarda BM binaları ve Anayasa Konseyi hedef alındı. Saldırılarda 60 kişi hayatını kaybederken 170'den fazla kişi yaralanmıştır. Ülke tarihinde, bağımsızlığın kazanılmasından beri tanık

¹ Mustafa Karaca, "11 Eylül Saldırılarının 3. Yıldönümü", **Evanjelizm ve Vahhabilik**, (der. Mustafa Karaca), Nokta Kitap, İstanbul, 2005,ss.208–210.

² El-Kaide Eylemleri üslendi. (28.04.2007)

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/07/050707_london_statement_update.shtml

olunan en büyük terör saldırısı olan saldırı, 2003 yılında Bağdat'ta düzenlenen ve 22 kişinin ölümüne neden olan saldırılardan sonra BM'ye yönelik ikinci en ağır saldırı olmuştur.

27 Aralık 2007: Ravalpindi kentinde gerçekleştirilen silahlı ve bombalı saldırılar sonucunda, Pakistan eski Başbakanlarından Benazir Butto'nun da içinde bulunduğu 21 kişi hayatını kaybetti.³

³ Benazir Butto'ya Suikast (06.04.2008)
<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/12/27/haber,387FC425D4234AC5BD412DEDF8F4F88E.html>

KAYNAKÇA

- Aktay, Yasin. “Sunuş”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, (edt. Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyol, Taha. **Hariciler ve Hizbullah İslam Toplularında Terörün Kökleri**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2000.
- Ali, Tarık. “Askeri Çözüm Değil, Siyasal Çözüm Gerekli”, **Düşmanını Arayan Savaş**, (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul: Everest Yayınları, 2001.
- Altıntaş, Ramazan. “Teolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu İnanç Ve Davranış Problemleri”, 6 Mart 2008
<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/332.pdf>
- Altuğ, Yılmaz. **Terörizm, Dünü, Bugünü, Yarını**, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Arı, Selçuk ve Arslan, Okan. **Uluslararası İlişkiler ve Din, Tanrı Tarafsız mı?**, Ankara: Platin Yayıncılık, 2005.
- Arıboğan, Deniz Ülke. **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, Ankara: Timaş Yayınları, 2003.
- Atay, Mehmet. “Ortadoğu’da Terör Savaşı ve Barış Arayışları”, **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara: ASAM Yayınları, 2000.

Aydın, Ali Rıza. “Kuran’da Suçluların Davranış Özellikleri” **Birey ve Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar**, (der. A. Rıza Aydın), İstanbul: Birey Yayınları, 2004.

Azzam, Abdullah. **Müslüman Halkın Cihadı**, (çev. Osman Kara), İstanbul: Vera Yayınları, 2006.

Azzam, Abdullah. **Cihad Kervanı**, (çev. Z. Eryılmaz), İstanbul:Vural Yayınları, 2007.

Azzam, Abdullah. **Cihad Ahkâmı**, (çev. Mustafa Özel ve Yücel Şimşek), İstanbul: Vera Yayınları, 2006.

Azzam, Abdullah. **Cihad Dünya Gündeminde**, (çev. Salih Barlak), İstanbul: Vera Yayınları, 2006.

Azzam, Abdullah. “Tevbe Suresinin Gölgesinde Cihad Dersleri 2.Cilt”, 7 Nisan 2008
http://www.birdunyaportali.com/akidem/htmdosyalar/abazzam/hristiyan_ve_yahudilerle.htm

Bal, İdris. “Terörizm, Liberal Devlet ve Uluslararası İşbirliği” **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, (edt. İdris Bal), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006.

Bal, İdris. “Ortadoğu’da İstikrarsızlığı Yol Açan Faktörler ve PKK’nın Katkısı”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, (edt. İdris Bal), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006.

Bal, İhsan. **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplolar Teorileri**, Ankara: Usak Yayınları, 2006.

Bask Anavatanı ve Özgürlüğü (ETA), 3 Mart 2008

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Eta>

Başak, Cengiz. “Terörizmle Mücadele: Devletlerin Ayrı Bir Mücadelesi mi, Yoksa Uluslararası Kurumlarla Desteklenmiş Bir Mücadele mi? ”, Ankara: **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 2002.

Başeren, Sertaç. “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme”,**Terörizm İncelemeleri Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara: ASAM Yayınları, 2000.

Bayraktar, Bora. **HAMAS**, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2007.

Benazir Butto’ya Suikast, 6 Nisan 2008

<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/12/27/haber,387FC425D4234AC5BD412DEDF8F4F88E.html>

Beşe, Ertan. **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.

Birleşmiş Milletler Sistemi’nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı Ders Notları, 12 Nisan 2008

<http://www.stratejigundem.com/makale.php?id=141>

Birleşmiş Milletler Anlaşması , 22 Şubat 2008

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti.html>

Bulaç, Ali. **İslam ve Fundamentalizm**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.

Burke, Jason. **El Kaide Terörün Gölgesi**, (çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Everest Yayınları, 2004.

Büyük Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yayınları 1981.

Cansever, Tuğba. **Radikal İslami Söylemlerde Kullanılan Kavramların Kuran'da İfade Ettiği Anlamlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2007.

Çaşın, Mesut Hakkı. "Uluslararası Hukuk Açısından Terör ve Organize Suçlar", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, (ed. İdris Bal), Ankara: Lalezar Kitabevi, 2006.

Çaşın, M. Hakkı. **Uluslararası Terörizm**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2008.

Chomsky, Noam. **11 Eylül**, (çev. Dost Körpe), İstanbul: OM Yayınevi, 2002.

Cirhinlioğlu, Zafer. **Terör ve Toplum**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2004.

Çapan, Ergün, "İntihar Saldırıları ve İslam" **İslam'a göre Terör ve İntihar Saldırıları**, (der. Ergün Çapan), İstanbul: Işık Yayınları, 2004.

Çaycı, Sadi. "Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler", 23 Şubat 2008
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=884&kat1=21&kat2>

Çeşme, Ahmet. **Psikolojik Hareket ve PKK**, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2005.

Çınar, Bekir. **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, Ankara: Sam Yayınları, 1997.

Çitlioğlu, Ercan. **Gri Tehdit Terörizm**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006.

Davies, Barry. **Terörizm Ortadoğu'da Şiddet Dünyada Terör**, (çev. Pınar Bulut), İstanbul: Truva Yayınevi, 2006.

Demirel, Emin. **Terör**, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2002.

Demirel, Emin. **Ölüm Arabaları**, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2004.

Demirer, Temel. “Terörist mi Dediniz? Küreselleşme ve Terör” **Küreselleşme ve Terör, Terör Kavramı ve Gerçeği**, (der. M. Ali Civelek), Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001.

Demirer, Temel. “11 Eylül İle Gelen(ler)” **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş**, (der. Mehmet Ali Civelek), Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca- Türkçe Okul Sözlüğü**, İstanbul: Rafet Zaimler Kitabevi, 1983.

Dökmeciyan, R. Hrair. **Arap Dünyasında Köktencilik**, (çev. Muhammed Karahanoğlu), İstanbul: İlke Yayıncılık, 2003.

Dönmezer, Sulhi. “Her Yönüyle Tedhiş”, **Son Havadis Gazetesi**, 1977.

Ebu Zehra, Muhammed. **İslam’da Siyasi, İtikadî ve Fikhî Mezhepler Tarihi**, (çev. Sıbğatullah Kaya), İstanbul: Harf Yayınları, 2006.

Ecer, Ahmet Vehbi. **Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri**, Ankara: Asam Yayınları, 2001.

El-Kaide Eylemleri üslendi, 28 Nisan 2007

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/07/050707_london_statement_update.shtml

Ercan, Ferhan. **Dinsel Şiddet**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997.

- Erdem, Mustafa. “Din ve Terör Üzerine”, Ankara: **Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt:7, Sayı:20, 2004.
- Erdoğan, Mustafa. “Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme” **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, (M. S. Aydın ve Diğerleri), İstanbul:Ufuk Kitapları, 2002.
- Ergil, Doğu. “Terörizmin Mantığı ve Hedefi”, Ankara: **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 46, 1991.
- Ermenistan’ın Özgürlüğü İçin Gizli Ermeni Ordusu(ASALA), 1 Mart 2008
<http://www.ermenisorumu.gen.tr/turkce/teror/asala.html>
- Ersanel, Nedret. “İran-Hamas Çizgisinde Bir Terör Analizi”, **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar** (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk) , Ankara: ASAM Yayınları, 2000.
- Ersoy, Hamit. “Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm”, Ankara: **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı:3-4, 2002.
- Esed, Muhammed. **Kuran Mesajı**, (çev. Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk), İstanbul: İşaret Yayınları, 1996.
- Esposito, John L. **Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör**, (çev. Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz), İstanbul:Oğlak Bilimsel Yayıncılık, 2003.
- Faraç, Mehmet. **İkiz Kuleler’den Galata’ya El Kaide Turka**, İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2004.

Fisk, Robert. “Usame Bin Ladin Terörün Babası mı?”, **Düşmanımı Arayan Savaş** (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul:Everest Yayınları, 2001.

Fuller, Graham E. **Siyasal İslam’ın Geleceği**, (çev. Mustafa Acar), İstanbul: Timaş Yayınları, 2004.

Gray, John. **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, (çev. Zehra Savan), İstanbul: Everest Yayınları, 2004.

Gün, Ö. Rengin. “Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, İzmir: **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2/7, 2000.

Gündüz, Şinasi. **Dinsel Şiddet, Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hıristiyanlık**, Samsun: Etüt Yayınları, 2002.

Güneş, Ahmet “İslam Hukuku'nda Savaş Ahkâmına Dair Bazı Mülahazalar”, **İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, (der. Ergün Çapan), İstanbul: Işık Yayınları, 2004.

Güzel, Cemal “Korkunun Korkusu: Terörizm” **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Hafizoğulları, Zeki. “Terör ve Hukuk”, **Türkiye’de Terörizm Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003.

Hakyemez, Cemil. “İtikadi Mezheplerin Görüşlerini Hadislerle Temellendirme Gayretleri”, Çorum: **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, 2003.

Hamidullah, Muhammed. **İslam’da Devlet İdaresi**, (çev.Kemal Kuşçu), İstanbul, Ahmet Said Matbası, 1963.

Haşimiler, 31 Mayıs 2008

<http://www.ansar.de/tarih27.htm>

Hüseyin, Asaf. **Ortadoğu'da Devlet ve Terör**, (çev. Taha Cevdet), İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.

İrlanda Kurtuluş Ordusu(IRA), 3 Mart 2008

<http://tr.wikipedia.org/wiki/IRA>

İşcan, Mehmet Zeki. **Selefilik, İslami Köktencilik'in Temelleri**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Karaca, Mustafa. "Vahhabilik", **Evanjelizm ve Vahhabilik** (der. Mustafa Karaca), İstanbul: Nokta Kitap, 2005.

Karaca, Mustafa. "El Kaide", **Evanjelizm ve Vahhabilik**, (der. Mustafa Karaca), İstanbul: Nokta Kitap, 2005.

Karaca, Mustafa. "11 Eylül Saldırıların 3. Yıldönümü", **Evanjelizm ve Vahhabilik**, (der. Mustafa Karaca), İstanbul: Nokta Kitap, 2005.

Karlsson, Ingmar. **Din, Terör ve Hoşgörü** (çev. Turhan Kayaoğlu), İstanbul: Homer Kitabevi, 2005.

Kavun, A. Baki. "Uluslararası ve Uluslararası Terörizm" **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, (der. O. Metin Öztürk), Ankara: Biltek Yayınları, 2002.

Kaya, Abdülkadir. **Terör ve Türkiye Üzerinde Yansımalar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1994.

Kaya, İbrahim. **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, Ankara: USAK Yayınları, 2005.

Kehrer, Günter, Robertson, Roland ve Durkheim, Emile. **Din Sosyolojisi**, (çev. M. Emin Köktaş ve Abdullah Topçuoğlu), Ankara: Vadi Yayınları, 1996.

Khosrokhavar, Ferhad. **İntihar Bombacıları Allah'ın Yeni Şehitleri**, (çev. Tülay Duman), İstanbul: Versus Yayınları, 2006.

Kirman, Mehmet Ali. **Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.

Klavuz, Saim ve Diğerleri, **“Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”**, İstanbul: Marifet Yayınları, 1990.

Kongar, Emre. **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007.

Korkmaz, Gürol. **Terör ve Medya İlişkisi**, Ankara: EGM Yayınları, 1999.

Kurtoğlu, Zerrin. “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset” (edt. Yasin Aktay), **Modern Dünyada Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Kutlu, Sönmez. **Türklerin İslamlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.

Kutub, Seyyid. **Yoldaki İşaretler**, (çev. Abdi Keskinsoy), İstanbul: Pınar Yayınları, 2000.

Kuzey Atlantik Anlaşması, 26 Şubat 2008

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html>.

Laçiner, Sedat. “Usame Bin Ladin İdeolojisi” 28 Mart 2008

<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=53>

Laoust, Henry. **İslam’da Ayrılıkçı Görüşler**, (çev. E.Ruhi Fıglalı ve Sabri Hizmetli), İstanbul: Pınar Yayınları, 1999.

Laqueur, Walter. “Terörizmin Yorumlanması”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Laqueur, Walter. “Bomba Felsefesi”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör** (haz.Cemal Güzel) , Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Lewis, Bernard. **İslam’ın Krizi**, (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Literatür Yayınları, 2003.

Lewis, Bernard. **Haşîşîler İslam’da Radikal Bir Tarikat**, (çev. Kemal Sarısözen), İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.

Lindholm, Charles. **İslami Ortadoğu**, (çev. Balki Şafak), Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

Mamdani, Mahmood. **İyi Müslüman, Kötü Müslüman**, (çev. Sevinç Altınçekiç), İstanbul, 1001 Kitap, 2005.

Mammadov, Ali. **Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikasının Hukuksal Temelleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.

Mango, Andrew. **Türkiye’nin Terörle Savaşı**, (çev. Orhan Azizoğlu), İstanbul, Doğan Kitap, 2005.

Mardin, Şerif. **Din ve İdeoloji**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

Marshall, Gordon. **Sosyoloji Sözlüğü**, (çev.Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Mercan, Faruk . **Savaşçının Dönüşü**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006.

Mevdudi ve Seyyid Kutub, **Cihad**, (çev. Ç. Yüksel Durgun), İstanbul: Dünya Yayınları, 2004.

Mücahid, Huriye Tefvik. **Farabi'den Abdüh'a Siyasi Düşünce**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.

Nebati, Nurettin. **Türkiye'de İslami Siyasal Hareket**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2002.

Oltmans, Willem. **Küresel Terörist**, (çev. İ. Halit Elçi), İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi, 2002.

Öke, Mim Kemal. **Derviş ve Komutan; Özgürlük-Güvenlik Sarkacındaki Türkiye'nin Kimlik Sorunsalı**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

Öktem, Emre. **Terörizm İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2007.

Öngüt, Ömer. **İslam İlmihali**, İstanbul: Hakikat Yayıncılık, 2005.

Örgün, Faruk. **Küresel Terör**, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2001.

Özcan, Mehmet ve Yardımcı, Serkan. "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele" **Terörizm**, (der. İhsan Bal), Ankara: USAK Yayınları, 2006.

Özel, Ahmet **İslam ve Terör Fıkîhî Bir Yaklaşım**, İstanbul: Küre Yayınları, 2007.

Özel, Ahmet. “Cihad”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16,
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Öztürk, Osman Metin. “Uluslararası İlişkiler Terörizm ve Türkiye”. Ankara: **2023 Dergisi**, 32, 2003.

Öztürk, Osman Metin. “Avrupa ve Ortadoğu Ülkelerinin Terör karşısındaki Konumları”, **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara: 2000.

Öztürk, Osman Metin. “11 Eylül’deki Saldırı Sonrasında Uluslararası Terörizmin ve Terörle Mücadelenin Yeni Yüzü”, **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika** (der. M. Öztürk), Ankara: Biltek Yayınları, 2002.

Purtaş, Fırat. “Yeni Boyutlarıyla Terörizm ve Dış Politika”, Ankara: **2023 Dergisi**, 32, 2003.

Qassam, Naem. **Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü**, (çev. Huharrem Tan), İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.

Rahman, Fazlur. **İslam’da İhya ve Reform**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2006.

Ramazan, Tarık. **İslam, Medeniyetlerin Yüzleşmesi**, (çev. Ayşe Meral), İstanbul: Anka Yayınları, 2003.

Randal, Jonathan. **Usame Bir Teröristin Doğuşu**, (çev. Fahriye Adsay), İstanbul: Avesta Yayınları, 2005.

Reeve, Simon. **Yeni Çakal'lar Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve Terörizmin Geleceği**, (çev. Gürol Koca), İstanbul: Everest, 2001.

Roy, Arundhati. "Sonsuz Adaletin Matematiği" **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş** (der. Mehmet Ali Civelek), Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001.

Roy, Oliver. **Siyasal İslam'ın İflası**, (çev. Cüneyit Akalın), İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

Rustemova, Saadat. **Küresel Terörizm**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2006.

Sarıkaya, Yalçın. "11 Eylül'deki Saldırı ve Uluslararası Politika Bağlamında Terörün Geleceği " **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika** (Der. Osman Metin Öztürk) , Ankara: Biltek Yayınları, 2002.

Scowen, Peter. **Haydut Millet Dünya'nın Bilmediği Amerika**, (çev. Attila Berkeoğlu), İstanbul: Truva Yayınları, 2004.

Self Determinasyon Hakkı, 26 Şubat 2008

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Self-determinasyon>

Sever, Metin. "Şiddet ile Demokrasi Arasında Dünya", **Düşmanımı Arayan Savaş**. (der. Metin Sever ve Ebru Kılıç), İstanbul: Everest Yayınları, 2001.

Swetnam, Michel S. ve Alexander, Yonah. **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Laden**, (çev. Derya Engin), İstanbul: Güncel Yayınları, 2001.

Şahinoğlu, Sinem. **Avrupa Birliği Güvenlik ve Terör**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi, 2005.

- Şehirli, Atilla. **Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri**, İstanbul: Burak Yayınları, 2000.
- Şentürk, Lütfi ve Yazıcı, Seyfettin. **İslam İlmihali**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Tangör, Burak. “Uluslararası Terörizmde Gelişmeler”, **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**. (Der. O. Metin Öztürk), Ankara: Biltek Yayınları, 2002.
- Taslaman, Caner ve Kapitan, Tomis. **Terör’ün ve Cihad’ın Retoriği**, İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2007.
- Taşdemir, Fatma. **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: USAK Yayınları, 2006.
- Taşgın, Serkan. “Terörün Küreselleşerek Yeni Bir Savaş Stratejisi Olması ve Siyasi Araç Olarak Kullanılması”, Ankara:**Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:5, Sayı: 3-4, 2003.
- Tavas, Taner. “Terörizm: Psikolojisi ve Hedefleri” **Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar**, (der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk), Ankara: ASAM Yayınları, 2000.
- Tavas, Taner. “İntihar Saldırıları” Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk (der.),**“Terörizm İncelemeleri”**, Ankara: ASAM Yayınları, 2000.
- Tavil, Kamil E. “Usame Bin Ladin, Amerikanın Bir Numaralı Düşmanı” **Afganistan Taliban ve Ladin**, Kolektif, , İstanbul: Birey Yayıncılık, 2001.
- Terörle Mücadele Kanunu, 12 Nisan 2008

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/809.html>

Thompson, Ian. **Odaktaki Sosyoloji Din Sosyolojisine Giriş**, (Çev. Bekir Zakir Çoban), İstanbul: Birey Yayıncılık, 2004.

Türkoğlu, Mehmet Emin. **Türkiye'de Dini Motifli Terörün Arka Planındaki Nedenler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2006.

Türköne, Mümtaz'er. **Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu**, Ankara: Lotus Yayınları, 2003.

Usame Bin Ladin, 28 Nisan 2007

<http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=2489>

Usame Bin Ladin: Dolar Milyarder Terörist, 28 Nisan 2007

<http://www.ntvmsnbc.com/news/105827.asp>

Vurmay, H. Miray. "İslam'ın En Katı Yorumu Vahhabilik" , **Evanjelizm ve Vahhabilik**, (der. Mustafa Karaca), İstanbul: Nokta Kitap, 2005.

Whelan, Richard. **El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit**, (çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan), Ankara: Platin Yayınları, 2006.

Wilkinson, Paul. "Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Wilkinson, Paul. "Terörizmin Kökleri" **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (haz. Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Yalçın, Serhan. “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, Isparta: **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2, Sayı:4, 2006.

Yaldız, Fırat. “11 Eylül, El Kaide ve İstanbul”, 30 Nisan 2007
http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm10_makale3.htm

Yaman, Ahmet. **İslam Devletler Hukukunda Savaş**, İstanbul: Beyan Yayınları, 1998.

Yeniçeri, Özcan. “Terör ve ABD: Terörün Hegemonya Aracı Olarak Kullanılması Sorunu”, Ankara, **2023 Dergisi**, 32, 2003.

Yeşilyurt, Temel. “İslam, İman ve Fundamentalizm”, 6 Mart 2008.
<http://www.kelam.org/dergi/sayi022/KADER02204.pdf>.

Yurtseven, Ömer Alper. **Türkiye’de Faaliyet Gösteren Dini Bir Terör Örgütü Olarak Hizbullah**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2006.

Yüceloğlu, Hikmet. “Terör Kışkırtıcılığı ve Şehitlik Anlayışı”, **İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, (der. Ergün Çapan), İstanbul: Işık Yayınları, 2004.

Zuhayli, Vehbe. **İslam Hukukunda Savaş**, (çev. İsmail Bayer) , Erzurum: İhtar Yayıncılık, 1996.